

เครือข่ายพระสงฆ์ลาว: กระบวนการสร้างชุมชนและทุนทางสังคมในสังคมไทย

LAO BUDDHIST MONK NETWORK: COMMUNITY
AND SOCIAL CAPITAL CREATING PROCESS IN THAI SOCIETY

สายชล ปัญญชิต

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2563

เครือข่ายพระสงฆ์ลาว: กระบวนการสร้างชุมชนและทุนทางสังคมในสังคมไทย

ปริญญานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีการศึกษา 2563
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

LAO BUDDHIST MONK NETWORK: COMMUNITY
AND SOCIAL CAPITAL CREATING PROCESS IN THAI SOCIETY

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of DOCTOR OF ARTS
(D.A. (Arts and Culture Research))
Faculty of Fine Arts, Srinakharinwirot University
2020
Copyright of Srinakharinwirot University

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

เครือข่ายพระสงฆ์ลาว: กระบวนการสร้างชุมชนและทุนทางสังคมในสังคมไทย

ของ

สายชล ปัญญชิต

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์

..... ที่ปรึกษาหลัก

(รองศาสตราจารย์ พุทธิ ศุภเศรษฐศิริ)

..... ที่ปรึกษาร่วม

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์)

..... ประธาน

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุยะพรหม)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒนบรรเทิง)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติกรณ์ นพอุดมพันธุ์)

ชื่อเรื่อง	เครือข่ายพระสงฆ์ลาว: กระบวนการสร้างชุมชนและทุนทางสังคมในสังคมไทย
ผู้วิจัย	สายชล ปัญญชิต
ปริญญา	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต
ปีการศึกษา	2563
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ พุทธิ ศุภเศรษฐศิริ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	รองศาสตราจารย์ ดร. ชลวิทย์ เจียรจิตต์

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการประกอบด้วย 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์กระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย 2) เพื่อศึกษาลักษณะกิจกรรมทางศาสนาในประเด็นการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย และ 3) เพื่อศึกษาและสังเคราะห์รูปแบบของกระบวนการสร้างและถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบผสมผสานทั้งการเก็บข้อมูลแบบสอบถามเชิงสำรวจ และการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์การวิจัย ซึ่งกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณคัดเลือกจากประชากรพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาศึกษาอยู่ในสังคมไทยในพื้นที่การวิจัย 8 จังหวัดได้แก่ (1) กรุงเทพมหานคร (2) พระนครศรีอยุธยา (3) หนองคาย (4) ชอนแก่น (5) นครพนม (6) อุบลราชธานี (7) เชียงใหม่ (8) เชียงราย ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 119 รูป ในส่วนของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบ่งเป็นพระสงฆ์ไทยจำนวน 15 รูป พระสงฆ์ลาวจำนวน 12 รูป และบุคคลทั่วไปชาวไทยอีก 3 คน รวมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 30 รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า ประการที่หนึ่ง ความเป็นชุมชนของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวเกิดขึ้นภายใต้กระบวนการที่อาศัยรากฐานความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของทั้งสองประเทศที่ผสมผสานร่วมกันได้ นำมาสู่การสนับสนุนจากคณะสงฆ์และมหาวิทยาลัยสงฆ์ของไทยจนกลายเป็นชุมชนแต่ละจังหวัด ต่อมาจึงมีการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ พระสังฆาธิการและหน่วยงานภาครัฐของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวให้สร้างความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ประการที่สอง กิจกรรมที่สำคัญต่อการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของพระสงฆ์ลาว คือการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ไทย การเผยแผ่พระพุทธศาสนาและสังคมสงเคราะห์ และกิจกรรมตามประเพณีของคณะสงฆ์ไทย และประการที่สาม ทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยเกิดขึ้นจากการพัฒนาพื้นที่ทางสังคมการสร้างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอก การพัฒนาปฏิบัติการของกิจกรรมและการจัดการความรู้ของเครือข่ายพระสงฆ์ลาว ในส่วนของ การถ่ายทอดทุนทางสังคมได้ใช้การถ่ายทอดภายในสมาชิกของเครือข่าย การแลกเปลี่ยนความสัมพันธ์กับคณะสงฆ์ไทย และการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ ท้ายที่สุดงานวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะที่สำคัญคือควรมีการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบของเครือข่ายพระสงฆ์ต่างประเทศเกี่ยวกับการประยุกต์รับความหมายทางวัฒนธรรมของสังคมไทยเมื่อได้เดินทางกลับไปใช้ชีวิตในสังคมบ้านเกิดของตนเอง

คำสำคัญ : เครือข่าย, ทุนทางสังคม, พระสงฆ์ลาว

Title	LAO BUDDHIST MONK NETWORK: COMMUNITY AND SOCIAL CAPITAL CREATING PROCESS IN THAI SOCIETY
Author	SAICHOL PANYACHIT
Degree	DOCTOR OF ARTS
Academic Year	2020
Thesis Advisor	Associate Professor Prit Supasertsiri
Co Advisor	Associate Professor Dr. Cholvit Jearajit

This study was comprised of 3 objectives as follows: 1) To analyze the formation process of community and the establishment of a network of Lao monks in Thai society; 2) To study the characteristics of religious activities in respect of the cultural transfer and exchange of the network of Lao monks in Thai society; and 3) To explore and synthesize how to establish and transfer social capital of the network of Lao monks in Thai society, using an integrated research process which includes the use of the survey questionnaire for the data collection, the fieldwork to conduct in-depth interviews, the focus group, and the observation. The quantitative samples were selected from Lao monk populations who were studying in Thailand. The research was conducted in the following 8 provinces: (1) Bangkok; (2) Phra Nakhon Si Ayutthaya; (3) Nong Khai; (4) Khon Kaen; (5) Nakhon Phanom; (6) Ubon Ratchathani; (7) Chiang Mai; (8) Chiang Rai. There were a total of 119 samples. Major respondents included 15 Thai monks, 12 Lao monks, and 3 Thai laymen, totaling 30 major respondents. The results of the study revealed that 1) The community of the network of Lao monks was formed by the process, relying on a combination of cultural relationship between the two countries, followed by the support from clergymen and Sangha Universities in Thailand for the founding of the community in each province, as well as the support from Sangha Universities, Sangha administrators, and government agencies in Lao PDR for the establishment of the relationship within the network of Lao monks in Thai society; 2) The activities which were significant to the cultural exchange of Lao monks were the education of Dhamma of Thai clergymen, the Buddhism propagation and social work, and the traditional activities of Thai clergymen; and 3) The social capital of the network of Lao monks in Thai society could be generated by developing social space, building both internal and external networks, improving operations of activities, and managing knowledge of the network of Lao monks. With regard to the social capital transfer, it could be transferred among members of the network, or in the form of a relationship exchange with Thai clergymen, and via social network. Finally, this research mainly suggested that next study should compare models of the network of foreign monks to explore how to apply cultural meaning of Thai society when they returned to live in their home country.

Keyword : Network, Social capital, Lao monks

กิตติกรรมประกาศ

การเสร็จสิ้นลงของปริญญาานิพนธ์ครั้งนี้มีผู้ที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนให้การวิจัยได้ลุล่วงไปด้วยดีมากมาย โดยเฉพาะในส่วนของ การควบคุมทางวิชาการและเป็นแรงผลักดันให้กับการศึกษาในรั้วมหาวิทยาลัย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์พฤทธิ ศุภเศรษฐศิริ และ รองศาสตราจารย์ ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์ ผู้ควบคุมปริญญาานิพนธ์ที่มีความเมตตาและสละเวลาให้กับการสนับสนุนผู้วิจัยในทุกด้านอย่างแท้จริง รวมทั้งความเมตตาจากรองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม ที่ได้มาเป็นประธานคณะกรรมการสอบปากเปล่าและให้คำแนะนำสำคัญในการปรับปรุงแก้ไขปริญญาานิพนธ์ให้มีคุณภาพมากขึ้น อีกทั้งรองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒนบรรเทิง และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติกรณ์ นพอุดมพันธุ์ ที่ให้การสนับสนุนในการศึกษาด้วยดีมาโดยตลอด

ในส่วนของช่วงเวลาของการเก็บข้อมูลและการพัฒนาปริญญาานิพนธ์ที่ต้องสละเวลาและพลังในชีวิตอย่างมาก ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ “พ่อ” ที่เสียสละความสุขในชีวิตมากมายในการสนับสนุนและเป็นแรงใจให้กับการศึกษาครั้งนี้ ตลอดจนขอกราบขอบพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิพย์ อาภากรโอบอุ้น) ผู้เป็นแสงอาทิตย์ทางปัญญาและให้ความเมตตาในการสนับสนุนอย่างมากในการศึกษา ขอขอบคุณน้อง ๆ ที่ได้ร่วมทำงานและเป็นที่กำลังใจให้กันระหว่างผู้วิจัยต้องใช้เวลาในชีวิตกับการทำปริญญาานิพนธ์ทั้งน้องภูเบศ น้องยุ้ย น้องเก่ง น้องปอนด์ น้องโด น้องนิว น้องโบ๊ท และน้องเบิร์ต นอกจากนี้ยังขอขอบคุณเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่เป็นกำลังสำคัญของการศึกษาคือพี่ต้น พี่นิว และพี่วิน ตลอดจนขอขอบคุณคณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่ให้การสนับสนุนทุนการศึกษาส่วนหนึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้

ผู้วิจัยตระหนักเสมอว่าการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ไม่ได้สร้างความสมบูรณ์ให้กับประเด็นการศึกษาหรือชีวิตทางวิชาการของผู้วิจัย แต่กลับเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการร่วมเรียนรู้ประเด็นทางสังคมและการพัฒนาให้งานวิชาการสามารถเป็นประโยชน์ต่อสังคมได้ในอนาคต ดังนั้นหากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้สร้างประโยชน์กับผู้สนใจเรียนรู้จากปริญญาานิพนธ์นี้ในอนาคต ขอขอบคุณดีให้กับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย และการผลักดันของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งซึ่งเป็นกำลังสำคัญเบื้องหลังในการพัฒนาให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างคณะสงฆ์ของทั้งสองประเทศ ตลอดจนขอให้การศึกษาค้นคว้านี้เป็นส่วนหนึ่งของการเปิดพื้นที่ให้กับการสร้างเสรีภาพทางวิชาการที่จะผลักดันให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างเสมอภาคท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมของสังคมไทยต่อไป

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญรูปภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ภูมิหลัง.....	1
1.2 ความมุ่งหมายการวิจัย.....	6
1.3 ความสำคัญของการวิจัย	6
1.4 วิธีดำเนินการวิจัย	7
1.5 ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัย	7
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ	8
1.7 กรอบแนวคิด	10
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
2.1 ความสัมพันธ์ของพระพุทธศาสนาไทยและลาว	12
2.2 แนวคิดเครือข่ายทางสังคม	18
2.3 แนวคิดว่าด้วยชุมชน.....	40
2.4 แนวคิดทุนทางสังคม.....	59
2.5 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม	79
2.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	91

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	97
3.1 ระเบียบวิธีวิจัย	98
3.2 พื้นที่การวิจัย ประชากร และกลุ่มตัวอย่างการวิจัย	100
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	103
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	106
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	108
3.6 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล	109
3.7 จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์	110
บทที่ 4 ผลการศึกษา: กระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชนและการจัดตั้งเครือข่าย พระสงฆ์ลาว ในสังคมไทย	112
4.1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย	113
4.2 การวิเคราะห์กระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวใน สังคมไทย	129
4.3 ลักษณะกิจกรรมทางศาสนากับการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของเครือข่าย พระสงฆ์ลาวในสังคมไทย	169
4.4 รูปแบบของกระบวนการสร้างและถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวใน สังคมไทย	199
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะการวิจัย	213
5.1 สรุปผลการศึกษา	215
5.2 อภิปรายผลการศึกษา	222
5.3 ข้อเสนอแนะการวิจัย	230
บรรณานุกรม	233
ภาคผนวก	244
ประวัติผู้เขียน	254

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1 แสดงข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง.....	113
ตาราง 2 แสดงข้อมูลด้านการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง.....	117
ตาราง 3 แสดงข้อมูลภูมิลำเนาเดิมของพระสงฆ์ลาว	119
ตาราง 4 แสดงข้อมูลผู้สนับสนุนให้เข้ามาศึกษาในสังคมไทยของกลุ่มตัวอย่าง	122
ตาราง 5 แสดงข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นพระสงฆ์ไทยและมีตำแหน่งเป็นเจ้าคณะปกครอง พระสังฆาธิการ เจ้าอาวาสที่พระสงฆ์ลาวเข้ามาพำนัก	125
ตาราง 6 แสดงข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นพระสงฆ์ลาว	127
ตาราง 7 แสดงข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นบุคคลชาวไทยที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายพระสงฆ์ลาว	128

สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย	10
ภาพประกอบ 2 ความเชื่อมโยงแนวคิดเครือข่ายทางสังคม กับการศึกษาเครือข่ายพระสงฆ์ลาว	39
ภาพประกอบ 3 ความเชื่อมโยงแนวคิดทุนทางสังคมกับเครือข่ายพระสงฆ์ลาว.....	78
ภาพประกอบ 4 ความเชื่อมโยงแนวคิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมกับเครือข่ายพระสงฆ์ลาว	90
ภาพประกอบ 5 การเก็บและรวบรวมข้อมูล	107
ภาพประกอบ 6 แผนภาพแสดงข้อมูลการก่อตัวของชุมชนพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย	130
ภาพประกอบ 7 แผนภาพแสดงข้อมูลเป้าหมายการก่อตัวของชุมชนพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย	132
ภาพประกอบ 8 การจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.....	142
ภาพประกอบ 9 แผนภาพแสดงกระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชนพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย	150
ภาพประกอบ 10 แผนภาพแสดงข้อมูลการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย.....	151
ภาพประกอบ 11 แผนภาพแสดงข้อมูลกิจกรรมเชิงสถาบันที่มีผลต่อการจัดตั้ง เครือข่ายพระสงฆ์ ลาวในสังคมไทย	153
ภาพประกอบ 12 แผนภาพแสดงกระบวนการก่อตัวของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย....	168
ภาพประกอบ 13 แผนภาพแสดงข้อมูลลักษณะกิจกรรมการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนทาง วัฒนธรรม.....	169
ภาพประกอบ 14 แผนภาพแสดงข้อมูลลักษณะกิจกรรมที่มีการเผยแพร่ และส่งต่อในเครือข่าย พระสงฆ์ลาว	171
ภาพประกอบ 15 การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมสนามหลวงและแผนกบาลีสนามหลวง	175
ภาพประกอบ 16 แผนภาพแสดงการสรุปรูปแบบของกระบวนการสร้างและถ่ายทอดทุนทางสังคม ของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย.....	212

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ภูมิหลัง

“เอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงไม่ใช่ดินแดนที่เป็นเอกเทศ หากแต่เป็นระบบที่ผ่านทะลุระหว่างกัน (Interpenetrated Systems) ที่ซึ่งอิทธิพลจีน อินเดีย อาหรับ รัฐอาณานิคมตะวันตก สหรัฐอเมริกา ในหลายระลอกประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจและการเมือง มีส่วนสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน” (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2558: 27)

การข้ามพรมแดนถือเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากปัจจัยควบคุมและส่งเสริมในหลายระดับ ตั้งแต่ระดับโครงสร้าง อาทิ การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น จนถึงระดับครอบครัว อาทิ การข้ามแดนจากปัจจัยของระบบเครือญาติและความสัมพันธ์ระดับบุคคล เป็นต้น การศึกษาที่ถือเป็นผลงานที่พยายามบุกเบิกปริณทลของการศึกษาว่าด้วยชายแดนศึกษา ได้ให้ข้อสรุปเกี่ยวกับความเลือนไหลของจิตสำนึกข้ามพรมแดนรัฐชาติว่า ปรากฏการณ์โลกาภิวัตน์ได้ส่งผลให้ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและข้อมูลข่าวสารขยายอิทธิพลเข้าสู่สังคมทั่วโลกมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังศตวรรษที่ 18 ความก้าวหน้าของการจัดตั้งกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศ การให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาและการขับเคลื่อนธุรกิจข้ามชาติ ถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนให้ผู้คนข้ามพรมแดนรัฐชาติ โดยมีเป้าหมายทั้งทางเศรษฐกิจ แรงงาน สังคมและการเมืองมากขึ้น (จักรกริช สังขมณี, 2561: 43-53) กล่าวสำหรับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะเห็นได้ว่าผู้คนในดินแดนแห่งนี้ มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันมายาวนาน จนกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในดินแดนแห่งนี้ มีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนไปตามกลุ่มผู้ปกครอง การติดต่อทางการค้า หรืออิทธิพลจากการเผยแพร่วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ (นิติ ภาวครพันธุ์, 2558: 135-137)

หากพิจารณาการเคลื่อนย้ายพรมแดนของไทยและลาวเป็นสำคัญ ยศ สันตสมบัติ และคนอื่น ๆ (2555) เสนอให้เห็นว่าพรมแดนระหว่างสองประเทศที่แต่เดิมมีลักษณะความเป็นเครือญาติและชาติพันธุ์ที่คล้ายคลึงกัน มีวิวัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไปจากการปิดพรมแดนระหว่าง ปี พ.ศ. 2518 -2532 อันเนื่องมาจากความแตกต่างทางอุดมการณ์การเมือง ลักษณะของการติดต่อระหว่างกันจึงมีความเป็นทางการและสะท้อนอัตลักษณ์ของชาติตนเองมากขึ้น

การที่ไทยรับเอาแนวคิดการพัฒนาแบบกระแสหลัก ส่งผลให้บริเวณพรมแดนฝั่งไทยมีความเจริญทางโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกที่แตกต่างจากเพื่อนบ้านชัดเจน อีกทั้งการควบคุมทางกฎหมายของการไปมาหาสู่ระหว่างเครือญาติที่เข้มข้นขึ้นระหว่างนั้น ยังเป็นปัจจัยให้ช่วงเวลา 15 ปีดังกล่าว ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของผู้คนบริเวณพรมแดนสองฝั่งโขงดำเนินไปด้วยวิถีทางของตนเองมากขึ้นตามไปด้วย

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาเฉพาะสถาบันสงฆ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะเห็นได้ว่าการเผยแผ่อิทธิพลของความเชื่อและการนับถือพระพุทธศาสนาเข้ามายังดินแดนที่เรียกว่า “สุวรรณภูมิ” มีหลักฐานปรากฏว่าเกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 236 ถึง ปี พ.ศ. 303 การศึกษาที่สำคัญในปัจจุบันที่เกี่ยวกับการทำความเข้าใจพระพุทธศาสนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จัดทำโดยศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2560) ได้เสนอถึงภูมิหลังและความสัมพันธ์ของสถาบันพระพุทธศาสนาในพื้นที่ประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านว่าคณะสงฆ์จากลังกาทวีปได้เข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนแห่งนี้ผ่านการเดินทางทางทะเล และเชื่อมต่อความสัมพันธ์ไปกับสถาบันปกครองของแต่ละดินแดนเป็นหลัก ส่งผลให้ท้ายที่สุดหลักธรรมและแนวปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาได้ผนวกรวมกับความเชื่อดั้งเดิมของคนในดินแดนแห่งนี้ อีกทั้งยังปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกันตามยุคสมัยของเจ้าผู้ปกครอง วัฒนธรรม และจารีตประเพณีของแต่ละท้องถิ่นอีกด้วย

การที่คณะสงฆ์ของไทยสามารถพัฒนาบทบาทของการเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ก่อนประเทศเพื่อนบ้าน ได้ส่งผลให้เกิดการข้ามแดนของพระสงฆ์เข้ามาศึกษาในสังคมไทยมากขึ้น นอกจากนี้ข้อมูลจากการศึกษาของพระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ (2558) ชี้ให้เห็นว่าพระสงฆ์ลาวที่จบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแล้วยังจำวัดเพื่อประกอบศาสนกิจ ศึกษาต่อระดับบัณฑิตศึกษา ศึกษาอยู่ในการศึกษาระดับพระปริยัติธรรมและบาลีศึกษาในประเทศไทยอีกจำนวนหนึ่ง การรวมตัวและพัฒนาเครือข่ายความเป็นชุมชนขึ้น ได้ก่อให้เกิดการขยายบทบาทและการจัดองค์กรที่เป็นทางการ โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับความสัมพันธ์ของสมาชิก การสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคม ทั้งที่เกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์และประชาชนลาวที่เข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมไทย นอกจากนี้การค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ได้แสดงให้เห็นว่ามีพระมหาเถระสำคัญของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเข้ามาศึกษาทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย เช่น พระอาจารย์มหาผ่อง สมาฤกษ์ อดีตพระสังฆราชลาว เป็นต้น ขณะที่ปัจจุบันสามารถสรุปรูปแบบการเริ่มต้นเดินทางเข้ามาศึกษาในไทยของพระสงฆ์ลาวได้ 4 ลักษณะ ประกอบด้วย การเดินทางเข้ามาด้วยตนเอง การมีครูอาจารย์

หรือเจ้าสำนักเป็นธุระสนับสนุน การเดินทางเข้ามาโดยทุนรัฐบาล และการเดินทางเข้ามาด้วยความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา

พระสงฆ์ลาวจำนวนหนึ่ง จึงได้รับการศึกษาและกระบวนการขัดเกลาทางสังคมผ่านระบบการศึกษาของไทย โดยระหว่างการศึกษาอยู่มีความจำเป็นที่จะต้องมีสถานที่จำพรรษาตามหลักทางพระพุทธศาสนา ดังนั้นจะมีวัดจำนวนหนึ่งที่เจ้าอาวาสและกรรมการวัด เห็นสมควรยอมรับพระสงฆ์ลาวเข้าจำพรรษาเป็นพระอาคันตุกะตามช่วงระยะเวลาที่ศึกษา อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์จำนวนหนึ่งได้พัฒนาบทบาทการทำงานโดยการจัดตั้งชมรมพระสงฆ์ลาวขึ้นในสถาบันการศึกษาที่ตนเองสังกัด เพื่อให้การช่วยเหลือหรือประสานงานติดต่อสื่อสารภายใน นอกจากนี้ยังได้เปิดพื้นที่การทำงานเผยแผ่และสังคมสงเคราะห์ให้กับชุมชนคนลาวในประเทศไทย ได้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การดำเนินกิจกรรมตามประเพณี รวมทั้งให้ความช่วยเหลือถิ่นฐานบ้านเกิดในคราวจำเป็นอีกด้วย ขณะที่กระบวนการพัฒนาความเป็นชุมชนของเครือข่ายพระสงฆ์ลาว จะเห็นได้ว่าเป็นการจัดโครงสร้างการบริหารงาน การทำกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานราชการไทยและหน่วยงานราชการสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวประจำประเทศไทย ตลอดจนพัฒนาการอนุรักษ์ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรม ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนากลุ่มเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย โดยปัจจุบันมีพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาปฏิบัติศาสนกิจในประเทศไทย และเข้ามาศึกษาต่อร่วมสนับสนุนการทำกิจกรรมร่วมกัน อีกทั้งยังพระสงฆ์ลาวจำนวนหนึ่งที่จำพรรษาเพื่อปฏิบัติศาสนกิจในสังคมไทยต่อไป จึงมีการประสานงานเชิงเครือข่ายที่จะได้ทำกิจกรรมร่วมกันมากยิ่งขึ้นไปอีก สอดคล้องกับการศึกษาของ พระโสภณพัฒนบัณฑิต และคนอื่น ๆ (2556) ที่ได้สรุปการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการองค์กรพระพุทธศาสนาลาวพบว่า ภายหลังการสถาปนาความสัมพันธ์อย่างชัดเจนระหว่างไทยและลาวในปี พ.ศ. 2532 การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ลาวถูกตีความใหม่ให้สอดคล้องกับหลักการสังคมนิยมมากขึ้น รวมทั้งเริ่มมีการสนับสนุนให้พระสงฆ์ไทยเข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งนักธรรม และบาลีศึกษาในไทย ส่งผลให้เกิดการขยายจำนวนของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวเข้ามาในประเทศไทยมากขึ้น ขณะเดียวกันความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการระหว่างคณะสงฆ์ทั้งสองประเทศเองก็ได้รับการสานต่อและการสนับสนุนจากภาครัฐให้เสมือนเป็นสายใยสนับสนุนความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างประเทศอีกแบบหนึ่งด้วย

สำหรับมิติของการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับบทบาทเครือข่ายพระสงฆ์ข้ามแดนกับการสร้างชุมชน จะเห็นได้ว่าเป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องทั้งเครือข่ายพระสงฆ์ไทยและพระสงฆ์ลาวในต่างประเทศที่น่าสนใจหลายชิ้น งานของ Wendy Cadge ศาสตราจารย์ด้านสังคมวิทยาชาวอเมริกันแห่ง Brandeis University ได้เสนอภาพรวมของบทบาทเครือข่ายพระสงฆ์ไทยใน

สหรัฐอเมริกา โดยชี้ให้เห็นว่าเครือข่ายพระสงฆ์ไทยได้ขยายจำนวนพระสงฆ์และองค์กรวัดเพิ่มขึ้นมาตลอดตั้งแต่ช่วงยุคก่อตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาครั้งแรกในปี ค.ศ. 1965 วิวัฒนาการต่อมาคือการเป็นศูนย์กลางชุมชนและการเกิดปฏิสัมพันธ์ของคนไทยที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในสหรัฐอเมริกา โดยปัจจุบันวัดไทยในสหรัฐอเมริกามีกิจกรรมที่ได้ช่วยให้เกิดการรวมตัวของชุมชนคนไทยหรือในหลายแห่งก็มีคนลาวเข้าร่วมทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เรียนภาษาไทยและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนการร่วมงานบุญตามประเพณีและเทศกาลสำคัญของคนไทยพุทธอีกด้วย (Cadge, W. and Sangahanoo, S., 2005) นอกจากนี้งานของ Janet McLellan and Marybeth White ที่ชื่อว่า “Social Capital and Identity Politics among Asian Buddhists in Toronto” ได้ศึกษาบทบาทและความสัมพันธ์ของชุมชนคนลาวที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในแคนาดากับเครือข่ายพระสงฆ์ลาว ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การสามารถผลักดันทั้งการเงินและการต่อรองทางกฎหมายกับหน่วยงานท้องถิ่น ให้จัดตั้งวัดลาวขึ้นในชุมชนได้ เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการพัฒนาพื้นที่ร่วมของชุมชนคนลาวในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การดำรงรักษาวัฒนธรรม การสร้างเครือข่าย รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือชุมชนคนลาวที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในสังคมแห่งใหม่ร่วมกัน (McLellan, J. and White, M., 2005) ขณะที่ อภิญา เพ็ญฟูสกุล (2558) ได้อธิบายระบุให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ความสนใจทางวิชาการที่ประสบการณ์ทางศาสนาในโลกตะวันตกมักจะละเลยคือการสนใจเกี่ยวกับศาสนากับผู้พลัดถิ่น (Diaspora Religion) ซึ่งเป็นผลจากกระบวนการโลกาภิวัตน์ที่ได้สร้างให้เกิดการอพยพย้ายถิ่น ทั้งที่มีสาเหตุจากเศรษฐกิจ การเมือง หรือปัญหาความรุนแรงในสังคม นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอจากการศึกษาที่ผ่านมาว่าพิธีกรรมทางศาสนาของกลุ่มคนที่มาอาศัยอยู่ในดินแดนอื่น มีส่วนช่วยสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้กับชุมชนผู้อพยพได้

จะเห็นได้ว่า เครือข่ายพระสงฆ์ที่ไปจัดตั้งองค์กร เครือข่ายการทำงานและการพัฒนา กิจกรรมในต่างประเทศ มีบทบาทต่อการสร้างความเป็นชุมชนให้กับสมาชิกร่วมชาติหรือร่วมศาสนาที่อพยพย้ายถิ่นเข้าไปทำงาน ตั้งรกรากใหม่ หรือเข้าไปศึกษาเป็นช่วงเวลาหนึ่งในดินแดนแห่งใหม่ได้เป็นอย่างดี การพัฒนาเครือข่ายร่วมกันจนสามารถนำไปสู่การระดมความช่วยเหลือการจัดทำกิจกรรมตามวัฒนธรรมและประเพณีทางพระพุทธศาสนา ได้พัฒนาให้เกิดชุมชนที่มีความสัมพันธ์กันใกล้ชิดแม้อยู่ต่างประเทศ นอกจากนี้บทบาทการจัดตั้งองค์กรที่เพิ่มมากขึ้นจนสามารถกลับไปให้ความช่วยเหลือดินแดนบ้านเกิดหรือดินแดนของบรรพบุรุษได้อีกด้วย ทั้งนี้เมื่อพิจารณาผลของกระบวนการที่ก่อให้เกิดเครือข่ายความสัมพันธ์ที่สามารถยกระดับการสร้าง

ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาให้เกิดการสนับสนุนทางเศรษฐกิจ การรักษาวินัยธรรมและความเชื่อของกลุ่มว่าคือ “ทุนทางสังคม”

การอธิบายความหมายและลักษณะพื้นฐานเกี่ยวกับ “ทุนทางสังคม” ควรเริ่มพิจารณาแนวคิดของ Robert Putnam ศาสตราจารย์ด้านรัฐศาสตร์จาก Harvard University ซึ่งได้ทำการศึกษาอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับการพัฒนาประชาธิปไตยในประเทศอิตาลี (Putnam, 1993) โดยงานของสุรางค์รัตน์ จำเริญพล (2555) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับทุนทางสังคมคือการสร้างสังคมที่มีความเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายของผู้คน เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมลักษณะต่าง ๆ ที่ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยคำนึงถึงการเลือกใช้กลไกต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการผลักดันกิจกรรม จึงสามารถสรุปได้ว่าทุนทางสังคมก็คือเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมและบรรทัดฐานของการแลกเปลี่ยนตอบแทน ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์เมื่อเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายดังกล่าว ขณะที่ Pierre Bourdieu นักสังคมวิทยาคนสำคัญชาวฝรั่งเศส ได้ให้ความหมายว่าทุนทางสังคมคือการผนวกรวมทรัพยากรทั้งที่มีอยู่จริงและเสมือนจริง (Actual or Virtual) ซึ่งสามารถเพิ่มระดับคุณค่าให้แก่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มทางสังคม จากการเป็นสมาชิกหรือมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเครือข่ายทางสังคมนั้น ๆ (Bourdieu, P. and Wacquant, L., 1992) ท้ายที่สุด สุพรรณิ ไชยอำพร (2560) ได้เสนอให้พิจารณาทุนทางสังคมในมิติรูปแบบกลุ่มความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสำนึกร่วมกัน เป็นกลุ่มเครือข่ายที่มีความเข้าใจบรรทัดฐาน จารีตการปฏิบัติในกลุ่มสมาชิกร่วมกัน จนสามารถขยายการยกระดับการสร้างความร่วมมือรวมทั้งช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ดียิ่งขึ้น

เมื่อพิจารณากระบวนการที่ผลักดันให้พระสงฆ์ลาว สามารถพัฒนาความสัมพันธ์เป็นกลุ่มทางสังคม รวมทั้งยกระดับเพื่อผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวเชิงการสนับสนุนการทำงานของสมาชิกภายในกลุ่ม ถือได้ว่ากระบวนการดังกล่าวได้ซ่อนนัยความหมายทางสังคมและวัฒนธรรมหลายระดับ ทั้งนี้เนื่องจากเครือข่ายพระสงฆ์จะต้องคำนึงถึงการสร้างเครือข่ายและการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสังคมคณะสงฆ์ไทย อีกทั้งหากสามารถพัฒนาความสัมพันธ์กับเจ้าคณะปกครองและองค์กรอย่างเป็นทางการของคณะสงฆ์ไทย เช่น มหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานกำกับดูแลพระธรรมทูตในต่างประเทศ เป็นต้น จะช่วยสร้างให้เครือข่ายพระสงฆ์ลาวสามารถดำเนินกิจกรรมภายในกลุ่มสมาชิกได้อย่างมั่นคงยิ่งขึ้น ดังนั้นการประกอบสร้างหรือพัฒนาการของการพยายามจัดตั้ง “ความเป็นเครือข่าย” (Networking) ของพระสงฆ์ลาวจึงมีลักษณะที่ต้องสัมพันธ์กับโครงสร้างสถาบันทางสังคมและวัฒนธรรมในหลายมิติ รวมทั้งยังจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาทั้งมิติสังคมและวัฒนธรรม เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ดังกล่าว

การที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ได้สร้างปฏิบัติการของกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ทั้งการจัดเชื่อมสัมพันธ์ชาวพุทธสองฝั่งโขงตามวันประเพณีสำคัญทางศาสนา การดำเนินการกับผู้แทนมหาเถรสมาคมจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวประจำประเทศไทย หรือการระดมกิจกรรม สาธารณสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือสังคมลาวอย่างต่อเนื่อง ถือเป็นการดำเนินกิจกรรมที่สร้างให้เกิดการถ่ายทอดและขยายต่อทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวให้มีมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงจะเห็นได้ว่าปรากฏการณ์เครือข่ายพระสงฆ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มพระสงฆ์ลาว ที่ทั้งเข้ามาศึกษาความรู้ทางพระพุทธศาสนา และศาสตร์สมัยใหม่ รวมถึงจำพรรษาต่อเนื่องในสังคมไทย จนสามารถพัฒนาเครือข่ายทางสังคม ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาพื้นที่การแสดงออกทางวัฒนธรรม การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนการสนับสนุนการช่วยเหลือสมาชิกที่อยู่ในสังคมไทย ถือเป็นเครือข่ายทางสังคมที่มีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจ เพื่อยกระดับความสัมพันธ์ทั้งเชิงความร่วมมือด้านการพัฒนาสังคม ศิลปวัฒนธรรมและขบวนการทางศาสนาระหว่างกัน นอกจากนี้การทำความเข้าใจกระบวนการสร้างชุมชนและทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย จะช่วยส่งผลให้เกิดความชัดเจนต่อการอธิบายกระบวนการและเครือข่ายที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาความร่วมมือของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และการเข้าใจความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นต่อไปในอนาคต

1.2 ความมุ่งหมายการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาวิเคราะห์กระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

1.2.2 เพื่อศึกษาลักษณะกิจกรรมทางศาสนาในประเด็นการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

1.2.3 เพื่อศึกษาและสังเคราะห์รูปแบบของกระบวนการสร้างและถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

1.3 ความสำคัญของการวิจัย

1.3.1 เพื่อประโยชน์ต่อกระทรวงวัฒนธรรมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในการจัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมให้กับชุมชนลาวในสังคมไทย

1.3.2 เพื่อประโยชน์ต่อมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการพัฒนาหลักสูตรและการส่งเสริมกิจกรรมของชมรมพระนิสิตลาว

1.3.3 เพื่อประโยชน์ต่อกระทรวงการต่างประเทศและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในการพัฒนาความร่วมมือทางการศึกษา กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนศิลปวัฒนธรรม ระหว่างคณะสงฆ์ไทยและลาว

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “เครือข่ายพระสงฆ์ลาว: กระบวนการสร้างชุมชนและทุนทางสังคมใน สังคมไทย” เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) มุ่งเน้นการดำเนินการวิจัยทั้งเชิง ปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลการ วิจัยที่ครอบคลุมประเด็นการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยผู้วิจัยกำหนดแนวทางการศึกษาดังนี้

1.4.1 การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) มุ่งเน้นการศึกษาเกี่ยวกับเอกสาร งานวิจัยทางประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างคณะสงฆ์ไทยและลาว โดยจะมุ่งเน้นค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์และการกำหนดแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการเข้า มาศึกษาของพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

1.4.2 การสำรวจและวิเคราะห์ความคิดเห็น (Survey and Analysis) มุ่งเน้น การศึกษาและวิเคราะห์ผลทางสถิติจากแบบสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการ จัดตั้งเครือข่าย การดำเนินกิจกรรมและเป้าหมายสำคัญของการสร้างชุมชนเครือข่ายพระสงฆ์ลาว ในสังคมไทย

1.4.3 การศึกษาวิจัยภาคสนาม (Fieldwork Research) มุ่งเน้น การศึกษา ปรากฏการณ์ทางสังคมในพื้นที่ชุมชนหรือพื้นที่ทางสังคมที่จะได้ข้อมูลสำคัญของการศึกษา โดย การศึกษาภาคสนามจะเป็นการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) จากแหล่งรากเหง้าของ ข้อมูล โดยผู้วิจัยจะวางแผนล่วงหน้าอย่างเป็นระบบและตระหนักถึงช่วงเวลาที่จะสามารถได้ข้อมูล ให้ครบถ้วนมากที่สุด ซึ่งสำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการวิจัยภาคสนามไว้ ดังต่อไปนี้

1.4.3.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก

1.4.3.2 การสนทนากลุ่ม

1.4.3.3 การสังเกตการวิจัย

1.5 ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

การศึกษานี้มีประชากรของการศึกษา คือ พระสงฆ์และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ ซึ่งจะ ช่วยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการก่อตัวของความเป็นชุมชนและพัฒนาการของการถ่ายทอดทุน

ทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย โดยสามารถแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่มได้ดังนี้

1.5.1 กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ พระสงฆ์ลาวที่เข้ามาจำพรรษาอยู่ในประเทศไทย ไม่ต่ำกว่า 1 พรรษาและมีอายุมากกว่า 20 ปีบริบูรณ์ โดยจะทำการสำรวจข้อมูลประชากรของการวิจัยจากจำนวนพระสงฆ์ลาวของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในพื้นที่การศึกษาวิจัย โดยใช้สูตรการคำนวณของ Taro Yamane เพื่อให้ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงปริมาณต่อไป

1.5.2 กลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ ได้แก่

1.5.2.1 กลุ่มให้ผู้ข้อมูลสำคัญที่เป็นพระสงฆ์ชาวไทย โดยมีตำแหน่งเป็นเจ้าคณะปกครอง พระสังฆาธิการ พระสงฆ์ที่เป็นผู้บริหารหรือคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ รวมทั้งพระสงฆ์ที่มีบทบาทให้การสนับสนุนเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยจำนวน 15 รูป

1.5.2.2 กลุ่มให้ผู้ข้อมูลสำคัญที่เป็นพระสงฆ์ลาว โดยที่เคยมีบทบาทหรือยังมีบทบาทในกลุ่มการดำเนินกิจกรรมในนามเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย หรือเป็นพระสงฆ์ลาวที่อยู่ในสังคมไทยจนสามารถร่วมให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยจำนวน 12 รูป

1.5.2.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นบุคคลทั่วไป โดยที่จะเกี่ยวข้องกับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวผ่านการเป็นคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการปฏิสัมพันธ์กับพระสงฆ์ลาว หรือมีบทบาทให้การสนับสนุนพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยจำนวน 3 คน

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.6.1 **คณะสงฆ์** หมายถึงโครงสร้างระบบความสัมพันธ์ภาพรวมของเครือข่ายพระพุทธศาสนาที่มีส่วนต่อการบริหารปกครองพระสงฆ์

1.6.2 **องค์กรทางพระพุทธศาสนา** หมายถึงหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม ซึ่งสามารถแบ่งได้ตามพันธกิจคณะสงฆ์ 6 ด้านประกอบด้วย ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์

1.6.3 **ทุนทางสังคม** หมายถึงประโยชน์จากการเป็นสมาชิกของกลุ่ม หรือการครอบครองทรัพยากรที่สามารถช่วยยกระดับความสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้คนในสังคมได้ดียิ่งขึ้น

1.6.4 **เครือข่ายพระสงฆ์ลาว** หมายถึงการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริมความเป็นชุมชนหรือวัฒนธรรมในกลุ่มสมาชิกพระลาวและคนลาวที่เข้ามาอยู่ในสังคมไทย

1.6.5 การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม หมายถึงการปฏิสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และส่งต่อทางวัฒนธรรม ทั้งในมิติภาษา การแสดงออก การเข้าใจคุณค่า ศิลปะ ตลอดจนระบบความเชื่อจากสังคมหนึ่งไปสู่สังคมหนึ่ง

1.6.6 กระบวนการสร้างชุมชน หมายถึงขั้นตอนและปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มของสมาชิก โดยมีลักษณะสำคัญร่วมกัน เช่น ภาษา วัฒนธรรมและระบบค่านิยม เป็นต้น

1.6.7 พระนิสิตนักศึกษาลาว หมายถึงพระสงฆ์ชาวลาวที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “เครือข่ายพระสงฆ์ลาว: กระบวนการสร้างชุมชนและทุนทางสังคมในสังคมไทย” เป็นการศึกษาวิจัยที่มุ่งเน้นทำความเข้าใจพัฒนาการของการสร้างชุมชน ตลอดจนการยกระดับเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดการสนับสนุนและเกื้อกูลของพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย นอกจากนี้ยังสนใจปฏิบัติการต่อรองเชิงความหมายและการทำความเข้าใจระบบคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ประเพณีและศิลปวัฒนธรรม ที่มีการถ่ายทอด รักษา และส่งต่อระหว่างสมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาพำนักอยู่ในสังคมไทย ทั้งนี้การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจรูปแบบของกระบวนการสร้างและถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย จำเป็นต้องค้นคว้าเอกสารและทบทวนวรรณกรรม เพื่อเป็นพื้นฐานทางความคิดของการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่ศึกษา ดังนั้นในบทนี้ผู้วิจัยจะศึกษาเอกสารงานวิชาการที่มีความสำคัญต่อศึกษาวิจัยครั้งนี้ดังต่อไปนี้

2.1 ความสัมพันธ์ของพระพุทธศาสนาไทยและลาว

2.1.1 พระพุทธศาสนาลาว: ความเป็นมาและความสัมพันธ์กับผู้คน

2.2 แนวคิดเครือข่ายทางสังคม

2.2.1 ความหมายของเครือข่ายทางสังคม

2.2.2 ประเภทของเครือข่ายทางสังคม

2.2.3 ความสำคัญและประโยชน์ของเครือข่ายทางสังคม

2.2.4 รูปแบบของเครือข่ายทางสังคม

2.2.5 วงจรของเครือข่ายทางสังคม

2.3 แนวคิดว่าด้วยชุมชน

2.3.1 ความหมายของชุมชน

2.3.2 ความสำคัญของชุมชน

2.3.3 เครื่องมือการศึกษาชุมชน

2.3.4 ชุมชนทางศาสนา

2.4 แนวคิดทุนทางสังคม

2.4.1 ความหมายของทุนทางสังคม

2.4.2 ที่มาและองค์ประกอบของทุนทางสังคม

2.4.3 ความสำคัญและการใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคม

- 2.4.4 ทูตทางสังคมกับเครือข่ายพระสงฆ์
- 2.5 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม
 - 2.5.1 ความหมายของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม
 - 2.5.2 ศาสนากับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม
- 2.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 2.6.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เป็นผลงานภาษาอังกฤษ
 - 2.6.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เป็นผลงานภาษาไทย

2.1 ความสัมพันธ์ของพระพุทธศาสนาไทยและลาว

การสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์และอัตลักษณ์ของพระพุทธศาสนาไทยและลาว เป็นการเสนอให้เห็นที่มาของความสัมพันธ์และความใกล้ชิดที่มีอยู่ของวัฒนธรรมทางศาสนาสองฝั่งโขง การศึกษาครั้งนี้จะให้ความสำคัญกับช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2518 หรือ ค.ศ. 1975 ซึ่งถือเป็นเส้นแบ่งทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญของพระพุทธศาสนาลาว อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่รูปแบบสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามการที่พระพุทธศาสนาที่ถือเป็นหนึ่งในฐานคติความเชื่อที่สำคัญกับภูมิภาคอินโดจีนมาอย่างยาวนาน ความสัมพันธ์ทางศาสนาผ่านเครือญาติและประเพณีปฏิบัติ จึงยังคงหลงเหลือการส่งต่อระหว่างกันแม้จะเป็นช่วงเวลาที่ยังสองประเทศมีความแตกต่างทางอุดมการณ์ทางการเมืองก็ตาม สอดคล้องกับการอธิบายของ ปราณี วงษ์เทศ (2543) ที่เสนอว่าโลกทัศน์และวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สะท้อนกระบวนการปลูกฝังทางจิตสำนึกร่วมกัน ทั้งนี้เป็นเพราะมีการเดินทางติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยน และส่งต่อความเชื่อ ตำนาน และวรรณกรรมท้องถิ่นร่วมกันมาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นในประวัติศาสตร์ฉบับท้องถิ่นแต่ละแห่ง จึงสะท้อนเรื่องราวความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมระหว่างคนธรรมสามัญที่มีการกระทำทางสังคมร่วมกันมา สำหรับการศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของพระพุทธศาสนาไทยและลาว ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาที่สำคัญออกเป็นดังนี้

2.1.1 พระพุทธศาสนาลาว: ความเป็นมาและความสัมพันธ์กับผู้คน

การศึกษาพระพุทธศาสนาลาวจะให้ความสำคัญกับความเป็นมาทางประวัติศาสตร์หลังเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี พ.ศ. 2518 โดยจะศึกษาเพื่อทำความเข้าใจผลของการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่ส่งอิทธิพลต่อองค์กรคณะสงฆ์ลาว ขณะเดียวกันจะได้สังเคราะห์การศึกษาที่แสดงให้เห็นความยืดหยุ่นและการปรับตัววิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนในช่วงเวลาระยะ

เริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงเป็นประเทศสังคมนิยมที่มีพรรคการเมืองพรรคเดียวครองอำนาจ งานของ Vongprachanh (2017) นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว (National University of Laos) ชี้ให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาเถรวาทถูกเผยแพร่เข้ามาในลาวตั้งแต่ศตวรรษที่ 8 โดยมีหลักฐานที่สำคัญคือพระพุทธรูปและภาพวาดสลักบนหินที่ค้นพบทางตอนเหนือของนครหลวงเวียงจันทน์ ซึ่งปัจจุบันหลักฐานทางโบราณคดีนี้ถูกจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเวียงจันทน์ ในสังคมนิยม พระพุทธศาสนาเถรวาทมีบทบาทสัมพันธ์กับผู้คนเป็นอย่างมาก ช่วงเวลาหนึ่งทางประวัติศาสตร์วัดเป็นแหล่งของการจัดการศึกษาและกิจกรรมทางศาสนา ขณะเดียวกันพระสงฆ์ก็เป็นผู้นำชุมชนที่มีสถานะสูงกว่าคนธรรมดาทั่วไป นอกจากนี้ผู้ชายในสังคมนิยมจะถูกคาดหวังให้บวชเป็นพระสงฆ์ก่อนแต่งงาน อีกทั้งยังมีความเชื่อเรื่องการบวชให้กับญาติที่เสียชีวิตเพื่อส่งวิญญาณให้ผู้วายชนม์ไปสู่สุรวงสวรรค์ เป็นการสะท้อนบทบาทที่สำคัญของพระพุทธศาสนาเถรวาทในสังคมนิยมลาวได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอของ สุรพงษ์ ชัยนาม (2559) นักการทูตที่มีประสบการณ์และให้ความสนใจความสัมพันธ์ระหว่างไทยและประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้เสนอว่าภายหลังการสิ้นสุดลงของสงครามโลกครั้งที่ 2 และเข้าสู่ยุคสงครามเย็นมาแล้ว รัฐบาลไทยในช่วง พ.ศ. 2505 – 2516 ใช้ประโยชน์จากการเฝ้าระวังภัยความแตกต่างของอุดมการณ์ทางการเมืองในลักษณะที่เรียกว่าการใช้นโยบายต่างประเทศในฐานะเป็นส่วนขยายของนโยบายภายใน (Foreign Policy as Extension of Domestic Policy) กล่าวคือการให้ความสำคัญกับนโยบายความมั่นคงหรือเศรษฐกิจภายในประเทศเป็นอันดับต้น แล้วจึงขยายพัฒนาเป็นนโยบายสำหรับการดำเนินการทางการเมือง ทั้งนี้การที่ช่วงระยะเวลาดังกล่าวรัฐไทยต้องการการสนับสนุนด้านความมั่นคงทางการทหารและเศรษฐกิจจากสหรัฐอเมริกา ส่งผลให้กระบวนการทางการเมืองที่ประเทศไทยมีต่อประเทศลาวตั้งอยู่บนประเด็นผลประโยชน์ด้านความมั่นคงทางอุดมการณ์ทางการเมืองเป็นสำคัญ

สำหรับ มาร์ติน สจ๊วต-ฟอกซ์ (2556) สรุปให้เห็นช่วงเวลาสำคัญของการเปลี่ยนแปลงการปกครองว่า นับตั้งแต่การประชุมสภาประชาชนแห่งชาติ (The National Congress of People's Representatives) ณ นครหลวงเวียงจันทน์เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2518 ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการประกาศเข้าสู่ระบบสังคมนิยม บุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศคนสำคัญคนหนึ่งคือนายโกสอน พมวิหาน¹ ได้เป็นผู้แทนอธิบายแนวคิดของพรรคประชาชนลาว เกี่ยวกับการพัฒนาประเทศด้วยกลไก “ปฏิวัติสามขั้นตอน” โดยชี้

ว่ากระบวนการทั้งหมดจะยึดโยงอยู่กับ การปฏิวัติด้านความสัมพันธ์ทางการผลิต การปฏิวัติด้าน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการปฏิวัติด้านอุดมการณ์และวัฒนธรรม สำหรับพระพุทธศาสนา ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในระยะต้น ถือว่าเป็นช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนผ่านที่กระอักกระอ่วน พอสมควร เนื่องจากการที่ผู้ปกครองระบบสังคมนิยมพยายามลบล้างวาทกรรมวัฒนธรรมที่ เกี่ยวข้องกับสหรัฐอเมริกา โดยสถาปนาวัฒนธรรมที่แสดงให้ความเป็นลาวดั้งเดิมกลับมาอีกครั้ง โดยเฉพาะในรูปแบบศิลปะแบบสังคมนิยม จึงความพยายามผลักดันให้ผู้คนร่วมกัน แสดงออกทางศิลปวัฒนธรรมภายใต้สังคมนิยมลาวแบบใหม่ที่ยังอาจผูกโยงกับประเพณีความเชื่อ ทางพระพุทธศาสนา เช่น การทำบายศรีในพิธีการต้อนรับ การแสดงบทขับร้องพื้นบ้าน การแสดง ละครสั้นที่เกี่ยวกับ “การต่อสู้สามสิบปี” เป็นต้น อย่างไรก็ตามหากพิจารณาเฉพาะบทบาทของ พระพุทธศาสนาในฐานะฐานรากทางวัฒนธรรมของสังคมนิยม ลาว กลับเผชิญกับมุมมองที่แตกต่าง จากความพยายามตีความของกลุ่มผู้นำในขณะนั้น

งานของ Evans นักมานุษยวิทยาประวัติศาสตร์ที่มีความเชี่ยวชาญด้านลาวศึกษา (2012) สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า คณะสงฆ์ของลาวเป็นหนึ่งในสถาบันทางสังคมที่เผชิญกับ สถานการณ์ความไม่แน่นอนเกี่ยวกับนโยบายลาวใหม่ ความพยายามไม่สนับสนุนให้เกิดการคงอยู่ ของระบบศักดินาหรือชนชั้น ส่งผลให้คณะสงฆ์ลาวไม่ได้รับการสนับสนุนให้เป็นระบบความเชื่อที่มี อำนาจตามโครงสร้างทางสังคม ขณะเดียวกันกิจกรรมที่มีแนวโน้มว่าเป็นความงมงาย (Superstition) จะถูกตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่น อย่างไรก็ตามหากเป็นกิจกรรมที่สามารถ ตีความได้ว่าเป็นขนบประเพณีของชาติ (National Custom) ก็จะสามารถพ้นจากการปราบปรามได้ ความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงเพื่อลดบทบาทของพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิตประจำวันของผู้คน ในสังคมนิยม ลาว ได้ส่งผลให้ผู้อพยพออกในประเทศส่วนหนึ่ง มักแสดงความเห็นถึงเหตุผลของการ ลี้ภัยว่ามาจากการที่พระพุทธศาสนาถูกกลืนบทบาทลง

ดังนั้นภายใต้ “จินตนาการแห่งความเป็นลาวใหม่” คณะสงฆ์ลาวจึงต้องเผชิญกับ พยายามเปลี่ยนแปลงสังคมโลกไปสู่ความเสมอภาค การที่พระพุทธศาสนามีส่วนต่อการสร้างให้ เกิดพระสงฆ์ที่มีบารมีและอาจชี้นำสังคมให้มีความเชื่อที่แตกต่างจากคณะผู้ปกครองได้ จึงเป็น ข้อจำกัดเชิงความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์กับพรรคประชาชนลาว อย่างไรก็ตามการที่พรรค ประชาชนปฏิวัติลาวให้ความสำคัญกับการรื้อฟื้นขนบประเพณีดั้งเดิมของลาวให้กลับมามีบทบาทอีก ครั้ง แนวปฏิบัติและความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเถรวาทที่อยู่คู่เป็นบรรทัดฐานและค่านิยมใน สังคมนิยม ลาวมาก่อนอย่างยาวนาน จึงได้รับการตีความใหม่เพื่อเปิดโอกาสให้ยังคงสามารถเป็นที่พึ่ง ทางใจให้กับผู้คนในสังคมนิยม ลาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตพื้นที่ชนบทได้

สำหรับ หอมหวน บัระภา (2555) พิจารณาการเคลื่อนไหวของคณะสงฆ์ลาวในช่วง พ.ศ. 2518 – 2533 ซึ่งถือเป็นช่วงเวลาที่สังคมนาลาวกำลังเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง อีกทั้งเต็มไปด้วยการปรับบรรทัดฐานทางสังคมให้สอดคล้องกับระบบการปกครองสังคมนิยม ที่มีอิทธิพลแทนที่โครงสร้างสถาบันทางอำนาจเดิม บทบาทขององค์กรทางพระพุทธศาสนาของลาวถูกปรับลดบทบาทให้อยู่ในลักษณะที่เรียกว่า “องค์กรสมัพันธ์” กล่าวคือทำหน้าที่เฉพาะแนวคิดเพื่อการฝึกอบรมปฏิบัติเพื่อคุณงามความดีแบบที่รัฐสนับสนุน คณะสงฆ์ลาวกลายเป็นองค์กรที่ทำงานช่วยเหลือรัฐในการเสนอภาพความเสมอภาคทางสังคม เพื่อให้สอดคล้องกับอุดมการณ์มาร์กซิส แต่ถูกจำกัดการควบคุมอำนาจหรือสะสมคนจากบารมีของผู้นำสงฆ์

การเปลี่ยนแปลงดังที่กล่าวมาเกิดผลกระทบทางการศึกษาและการพัฒนาบุคลากรของคณะสงฆ์ลาวอย่างมาก การจำเป็นต้องทำกิจกรรมเฉพาะที่ภาครัฐเห็นว่าสอดคล้องกับอุดมการณ์ความมั่นคงแห่งรัฐ จึงจำเป็นต้องผลักดันให้คณะสงฆ์ลาวไม่สามารถจัดการศึกษาได้เช่นเดิม การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพระไตรปิฎกหรือการศึกษาที่เคยจัดขึ้นในวัดมีอิทธิพลในสังคมนาลาวน้อยลง อีกทั้งการที่โครงสร้างอำนาจการปกครองคณะสงฆ์แบบเดิมไม่ได้ถูกบรรจุไว้ในบรรทัดฐานใหม่ของสังคม ยั้่นำผลการเปลี่ยนแปลงต่อบทบาทและสถานภาพทางสังคมของคณะสงฆ์ให้เปลี่ยนแปลงไปอย่างสำคัญ

การศึกษาของพระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา (2556) ได้สรุปให้เห็นการเปลี่ยนแปลงภายหลังจากการที่ลาวได้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นประเด็นสำคัญทั้งสิ้นหลายประการดังต่อไปนี้ (1) การยกเลิกสมณศักดิ์ ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองมีการยกเลิกสมณศักดิ์การปกครองคณะสงฆ์แบบเดิม ตั้งแต่ตำแหน่งพระยอดแก้วหรือพระสังฆราชจนถึงชั้นพระครู ปัจจุบันการปกครองคณะสงฆ์ลาวรูปแบบใหม่เรียกว่าองค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว (2) การยกเลิกการศึกษาสงฆ์แบบเดิม ทั้งนี้คณะสงฆ์เคยมีบทบาทจัดการศึกษาและสามารถสอดแทรกการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับบาลี สันสกฤตหรืออักษรไทย เปลี่ยนรูปแบบไปสู่การเรียนทฤษฎีการเมืองสังคมนิยม เพื่อขยายความรู้เกี่ยวกับลัทธิมาร์กซ เลนินหรือโฮจิมินห์ เป็นต้น (3) การควบคุมการอุปสมบท ในระยะแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครองมีคำสั่งห้ามไม่ให้ทำการบวช ถึงขั้นกำหนดโทษพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่บวชให้กับพระสงฆ์ใหม่ อีกทั้งการที่รัฐบาลพยายามเปิดโอกาสให้คนลาวได้ทำงานเพื่อเพิ่มรายได้มากขึ้น พระสงฆ์จำนวนหนึ่งจึงลาสิกขาไปเป็นแรงงานพัฒนาประเทศ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2525 พระสงฆ์ลาวลดน้อยลงจนเหลือเพียง 2,000 รูป ต่อมาจึงมีการอนุญาตให้บวชพระสงฆ์ได้อีกครั้งจนส่งผลให้มีจำนวนพระสงฆ์เพิ่มมากขึ้นเป็น 20,000 รูปในปัจจุบัน

ขณะที่งานของ รัชวรธรณ์ หนูแก้ว (2561) ได้แย้งการเข้ามาของพระพุทธศาสนาเถรวาทในล้านช้างหรือสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวว่า แท้จริงแล้วพระพุทธศาสนาเถรวาทน่าจะเข้ามามีอิทธิพลในลาวช่วง ค.ศ. 1353 – 1373 พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทและอิทธิพลต่อวิถีปฏิบัติของผู้คนในสังคมลาวมาอย่างยาวนาน ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งสำคัญเมื่อ พ.ศ. 2518 นำมาสู่การยุบเลิกองค์กรปกครองของคณะสงฆ์ รวมทั้งตำแหน่งที่แสดงให้เห็นลำดับทางสมณศักดิ์ต่าง ๆ สำหรับมิติของการบริหารจัดการองค์กรคณะสงฆ์ลาว การเปลี่ยนแปลงการปกครองได้ส่งผลให้เกิดการยุบรวมพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกายและมหานิกายให้เป็นพระสงฆ์ลาวเพียงฝ่ายเดียว นอกจากนี้ยังพยายามให้พระสงฆ์ลาวเข้ารับการอบรมความรู้เกี่ยวกับลัทธิมาร์กซ์และเลนินเพื่อประชาสัมพันธ์ผ่านการเทศน์ให้กับประชาชนได้รับทราบมากขึ้นด้วย

นอกจากหลักฐานทางเอกสารที่สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของความเชื่อพระพุทธศาสนาระหว่างสังคมทั้งสองประเทศแล้ว หลักฐานทางศิลปกรรมที่แสดงออกให้เห็นอย่างโดดเด่นถึงความสัมพันธ์คืองานศิลปะทั้งที่ปรากฏในรูปแบบงานสถาปัตยกรรม และงานจิตรกรรม ทั้งนี้หากเริ่มต้นพิจารณาจากผลงานด้านสถาปัตยกรรมที่แสดงออกให้เห็นการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของผู้คนทั้งสองประเทศ สถาปัตยกรรมที่เรียกว่า “สิม” หรืออุโบสถที่เป็นประธานของวัด โดยลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่สำคัญของอาณาจักรล้านช้าง

อันเป็นจุดเริ่มต้นของผู้คนในพื้นที่ที่ราบสูงโคราชทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขงคือสัญลักษณ์บัวเหลี่ยม ซึ่งปรากฏอยู่ในพระเจดีย์สำคัญในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย เช่น พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย พระธาตุ (องค์ที่สร้างขึ้นใหม่ พ.ศ. 2518) อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย และพระธาตุพนม (องค์ที่สร้างขึ้นใหม่ พ.ศ. 2518) อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม เป็นต้น เมื่อพิจารณาลักษณะเฉพาะของสิมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้สะท้อนความเป็นพื้นบ้านจากการที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การครอบงำของช่างหลวงราชสำนัก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนย้ายผู้คนจากอาณาจักรล้านช้างเข้าสู่พื้นที่ของประเทศไทย (ประภัสสร ชูวิเชียร, 2557: 153-165)

สำหรับมิติทางวัฒนธรรมและประเพณี จะเห็นได้ว่าผู้คนในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยยังมีการยึดถือประเพณีท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ร่วมทางความเชื่อที่แสดงออกถึงความสัมพันธ์อันยาวนานระหว่างคนไทยและคนลาว โดยเฉพาะประเพณี “ฮีสืบสองคลอง(คอง)สืบสี่” ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นจารีตปฏิบัติที่สืบต่อกันมาระหว่างผู้คนทั้งสองฝั่งโขง โดยส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับประเพณีทางพระพุทธศาสนา และการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จะเห็นได้ว่าเป้าหมายสำคัญของการกำหนดแบบแผนปฏิบัติทางประเพณีเป็นการสร้างระเบียบในเครือข่าย

ของกลุ่มที่ยึดถือความเชื่อเดียวกัน อีกทั้งการกำหนดให้ต้องมีการรวมตัวของเครือญาติในการแสดงออกของแต่ละประเพณีปฏิบัติ ยังเป็นวิธีการที่ดำรงรักษาให้โครงสร้างความสัมพันธ์ของผู้คนในท้องถิ่น ยึดโยงกันไว้อย่างใกล้ชิดได้ในระยะยาวอีกด้วย

อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนาที่ยึดโยงให้ผู้คนของไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีความใกล้ชิดกันทางความสัมพันธ์และประเพณีท้องถิ่น ก็ไม่อาจต่อรองกับอำนาจทางการเมืองที่ต้องการขีดเส้นพรมแดนและกำหนดขอบเขตของความเป็นชาติของตนเองให้ชัดเจน เพื่อแสดงออกให้เห็นบูรณภาพทางอำนาจของแต่ละรัฐชาติที่กำหนดขึ้นอย่างชัดเจนหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ดังจะเห็นได้จากข้อสรุปของ (ดาร์วาร์ตัน เมตตาการิกานนท์ (2548)) ได้ช่วยให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงประเทศลาวไปสู่การเป็นลาวใหม่อย่างชัดเจน การศึกษาเอกสารตำราประวัติศาสตร์ในชั้นเรียนของลาว พบว่าพรรคประชาชนปฏิวัติลาวได้เปลี่ยนแปลงสัญลักษณ์หลายประการ อาทิ การเปลี่ยนแปลงเนื้อร้องเพลงชาติให้สะท้อนความเสมอภาคของชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในสังคมโลก ขณะเดียวกันก็ห้ามปรามไม่ให้มีระบบชนชั้นหรือกลุ่มคนที่ไม่หวังดีต่อประเทศเข้ามายุ่งเกี่ยวได้ สำหรับแบบเรียนประวัติศาสตร์ลาว ได้สะท้อนการรับอิทธิพลฝ่ายซ้ายจากกลุ่มประเทศที่สนับสนุนอย่างชัดเจน มีการเปลี่ยนแปลงการเรียกขานตำราเอกสารเกี่ยวกับอดีตของประเทศจาก “พงศาวดาร” มาสู่ “ประวัติศาสตร์” ที่เน้นให้เห็นการต่อสู้ของบรรพบุรุษ และการต่อสู้ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่าผ่านทั้งการขูดรีดของชนชั้นนำเดิม การเอารัดเอาเปรียบของนายทุน ตลอดจนกลุ่มประเทศจักรวรรดินิยมอีกด้วย

จากข้อเสนอข้างต้น จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาเถรวาทเข้ามามีอิทธิพลต่อความเชื่อ วิถีชีวิต และเป็นรากฐานของวัฒนธรรมลาวมาอย่างยาวนาน นอกจากนี้พิธีกรรมที่แสดงออกถึงการให้ความเคารพต่อวิญญาณบรรพบุรุษที่มีอิทธิพลอันคู่ร่วมด้วย มักมีพระสงฆ์เป็นสื่อกลางในพิธีกรรมที่สื่อสารกับเทวดาบนสวรรค์ ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงเป็นสายใยสำคัญประการหนึ่งที่ร้อยรัดความแตกต่างชาติพันธุ์ของสังคมลาวเข้าไว้ด้วยกัน เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2518 การสถาปนาจินตนาการของการเป็นลาวใหม่ จำเป็นที่จะต้องจำกัดบทบาทของคณะสงฆ์ลาวให้ลดลง ทั้งนี้เพื่อเปิดพื้นที่ให้พรรคประชาชนปฏิวัติลาวสามารถสถาปนาอุดมการณ์ตามลัทธิสังคมนิยมที่มุ่งเน้นความเท่าเทียมกันของชนชั้นให้ได้รับการขยายอิทธิพลทางความคิดไปในสังคมลาว ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์ลาวกับผู้คนในสังคมที่เคยปฏิสัมพันธ์ทางพิธีกรรมกันอย่างใกล้ชิด ได้ถูกจับตามองและเน้นการตีความใหม่ให้อยู่ร่วมกับอุดมการณ์ของลัทธิสังคมนิยมที่เข้ามาแทนที่การปกครองแบบเดิม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวถือเป็นช่วงเวลาที่เกิดเครือข่ายพระสงฆ์ข้ามพรมแดนพร้อม ๆ กับการอพยพของ

ชุมชนคนลาวจำนวนมาก ซึ่งในการศึกษาค้นคว้านี้จะได้ทำความเข้าใจกระบวนการสร้างชุมชนของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวข้ามพรมแดน โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เข้ามาในสังคมไทยว่ามีพลวัตเปลี่ยนแปลงแตกต่างจากปัจจัยในอดีต รวมทั้งมีพัฒนาเครือข่ายเพื่อสร้างความเป็นชุมชนขึ้นอย่างไร

2.2 แนวคิดเครือข่ายทางสังคม

สำหรับแนวคิดเครือข่ายทางสังคมเป็นแนวคิดที่ทำความเข้าใจกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่ม รวมทั้งช่วยอธิบายให้เห็นถึงรูปแบบการรวมตัวและปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมให้เกิดการยึดถือระบบคุณค่าของความเป็นกลุ่มร่วมกัน ทั้งนี้แนวคิดเครือข่ายทางสังคมจะครอบคลุมการทำความเข้าใจความหมาย ลักษณะ ตลอดจนรูปแบบของการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน กล่าวสำหรับเครือข่ายพระสงฆ์ลาว การทำความเข้าใจเครือข่ายจะช่วยให้เห็นแนวทางการรวมกลุ่มว่ามีเป้าหมาย รวมทั้งปฏิสัมพันธ์ที่เป็นองค์ประกอบของการรวมกลุ่มที่เกิดขึ้น โดยผู้วิจัยได้กำหนดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเครือข่ายทางสังคมดังต่อไปนี้

2.2.1 ความหมายของเครือข่ายทางสังคม

เครือข่ายทางสังคมเป็นแนวคิดทางสังคมวิทยาที่พยายามชี้ให้เห็นความสำคัญของการรวมตัวเป็นสมาชิกของกลุ่ม รูปแบบ องค์ประกอบ รวมทั้งพฤติกรรมที่ส่งผลต่อการสร้างระบบเครือข่ายของสมาชิก มีวิวัฒนาการที่แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยเห็นถึงประโยชน์ของการรวมกลุ่มเป็นสมาชิกร่วมกันอย่างมาก การทำความเข้าใจความหมายของเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มนักวิชาการไทย สามารถเริ่มต้นพิจารณาจากงานของ พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอูน) (2548) ที่อธิบายเกี่ยวกับเครือข่ายว่าคือการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในลักษณะหลากหลายมิติ โดยมีการสร้างความร่วมมือเพื่อให้เกิดปฏิบัติการที่นำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ อีกทั้งเป้าหมายที่กำหนดไว้ของกลุ่มทางสังคมร่วมกัน โดยความร่วมมือที่จะพัฒนาขึ้นมาส่วนใหญ่มุ่งเน้นการระดมทรัพยากร องค์ความรู้ และกลไกทางสังคม เพื่อให้สามารถเข้ามาเสริมพลังให้การทำงานของเครือข่าย และได้รับโอกาสที่จะประสบความสำเร็จอย่างราบรื่นยิ่งขึ้น

สำหรับ เสรี พงศ์พิศ (2548) เสนอให้พิจารณาเครือข่ายว่าเป็นขบวนการทางสังคมที่ประกอบสร้างขึ้น เพื่อให้เกิดพื้นที่รองรับความสัมพันธ์ของสมาชิกหรือกลุ่มบุคคลที่เข้ามาเป็นสมาชิก ทั้งนี้เครือข่ายทางสังคมจะมีเป้าหมายการดำเนินงานของเครือข่าย วัตถุประสงค์ของเครือข่าย รวมทั้งรูปแบบกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงทิศทางเป้าหมายร่วมกันของสมาชิกภายในกลุ่ม อย่างไรก็ตามข้อเสนอนี้มีความแตกต่างออกจากข้อเสนอเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมอื่น ๆ

เนื่องจากเป็นข้อเสนอที่เห็นว่าสมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายทางสังคม ยังคงมีความเป็นปัจเจกในการดำเนินกิจกรรมภายใต้การเป็นสมาชิกของเครือข่าย ไม่จำเป็นว่าต้องเห็นร่วมกับมติของเครือข่ายในทุกประเด็น อาจมีข้อเสนอที่ขัดแย้งกับเครือข่ายที่ตนเองสังกัดอยู่ แต่จะมีการเลือกพฤติกรรมการแสดงออกเพื่อดำรงสถานะสมาชิกของเครือข่ายทางสังคมไว้

ชินสัคค สุวรรณอัจฉริย (2549) พยายามอธิบายความหมายของเครือข่ายทางสังคม โดยการแสดงให้เห็นว่าการนิยามความหมายที่แตกต่างกันของเครือข่ายทางสังคม อาจขึ้นอยู่กับมุมมองของผู้ศึกษากำหนดการค้นคว้าเพื่อพยายามทำความเข้าใจเครือข่าย อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าเครือข่ายทางสังคม เป็นแนวทางของการรวมกลุ่มคนที่มีความผลประโยชน์ร่วมกัน เพื่อสร้างและยกระดับความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่มให้เกื้อกูลกันได้มากขึ้น โดยข้อเสนอส่วนนี้ได้นำมาสู่การแสดงความสำคัญของการทำความเข้าใจเครือข่ายทางสังคมว่าจะช่วยให้เข้าใจระบบความสัมพันธ์และเป้าหมายการรวมตัวของกลุ่มทางสังคม อีกทั้งการตีความระบบการให้คุณค่าต่อประเพณี วัฒนธรรม ที่นำมาสู่การแสดงออกและสร้างทุนทางสังคมของสมาชิกภายในเครือข่ายขึ้น

ขณะที่ สนธยา พลศรี (2550) อธิบายภาพรวมของความหมายเกี่ยวกับเครือข่ายที่เน้นไปสู่การเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ว่า เป็นชุดของความสัมพันธ์ที่มีการเชื่อมโยง ทั้งระหว่างกลุ่มสมาชิกภายในและกลุ่มบุคคลภายนอกกลุ่ม การรวมตัวของเครือข่ายจะมีลักษณะของการมีเป้าหมายร่วมกัน การสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้นจึงเป็นมากกว่าเฉพาะการรวมกลุ่มทางสังคม แต่จะมีการจัดระบบให้สมาชิกสามารถทำกิจกรรมเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกันได้ ข้อเสนอที่น่าสนใจและแสดงให้เห็นอีกมิติของการอธิบายเกี่ยวกับเครือข่ายคือ การให้ความหมายว่าเครือข่ายทางสังคมอาจมีเป้าหมายที่ไม่ใช่ลักษณะถาวร แต่เป็นการทำกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายระยะสั้นร่วมกันได้ ดังนั้นสมาชิกจึงมีอิสระในการตัดสินใจบนเงื่อนไขของการทำกิจกรรมที่สมาชิกภายในกลุ่มต้องได้ผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน

วีระศักดิ์ เครือเทพ (2550) ได้นิยามความหมายของเครือข่ายในมิติของการบริหารองค์การภาครัฐว่า เครือข่ายหมายถึงการจัดรูปแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของการทำงานระหว่างองค์กรที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับระบบงาน ทั้งนี้หน่วยงานภาครัฐมักจะเป็นแกนกลางของการประสานงานและกำหนดนโยบายของเครือข่าย โดยมีองค์กรไม่แสวงหากำไร องค์กรพัฒนาเอกชน ตลอดจนกลุ่มอาสาสมัครภาคประชาชน เข้าร่วมเป็นองค์ประกอบในการทำกิจกรรม ทั้งนี้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในเครือข่ายจะเน้นการพึ่งพาอาศัยกัน อีกทั้งยังเป็นลักษณะที่เป็นได้ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยจะมีเป้าหมายสำคัญของการสร้างเครือข่าย

เพื่อการผลักดันเป้าหมายร่วมของเครือข่ายที่จัดตั้งขึ้นให้บรรลุวัตถุประสงค์ จึงจะเห็นได้ว่าเครือข่ายที่สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างยั่งยืน เป็นเครือข่ายที่ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และมีผลสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม

Katherine Giuffre (2013) ศาสตราจารย์ด้านสังคมวิทยาแห่งวิทยาลัยโคโรลาโด (Colorado College, USA) ที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับการศึกษาเครือข่ายทางสังคม ได้อธิบายว่าเครือข่ายทางสังคมคือชุดของความสัมพันธ์ที่เป็นทั้งแนวดิ่งและแนวนอน โดยภายใต้ระบบความสัมพันธ์ของเครือข่ายทางสังคมจะมีผู้กระทำการ (Actor) และ ระบบความสัมพันธ์ (Relation) เป็นกลไกการขับเคลื่อนเครือข่าย ทั้งนี้ไม่จำเป็นว่าสมาชิกทุกคนจะต้องคุ้นเคยหรือมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด แต่กลไกของระบบความสัมพันธ์จะช่วยเชื่อมโยงให้ปฏิบัติการของแต่ละบุคคลมาสอดคล้องกันเป็นเครือข่ายทางสังคมร่วมกันได้

นอกจากการอธิบายทางสังคมวิทยาดังกล่าว Ritzer and Stepnisky (2018) มีข้อเสนอให้มองการสร้างเครือข่ายทางสังคมว่าเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของแต่ละระบบวัฒนธรรม ที่พยายามผลักดันให้คนเข้าใจบรรทัดฐานและระบบคุณค่าของสังคมร่วมกัน โดยทั่วไปสิ่งสำคัญที่ดึงดูดให้ผู้คนสมัครหรือเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การเข้ามาเป็นเครือข่ายร่วมกัน จะมีบทบาทต่อการชี้นำวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่มให้เกิดเครือข่ายขึ้น ขณะที่ Scott (2013) นักสังคมวิทยาที่ให้ความสนใจกับสังคมวิทยาเศรษฐกิจและการเมือง ถือเป็นศาสตราจารย์ด้านสังคมวิทยาที่มีผลงานเกี่ยวกับการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมที่สำคัญหลายผลงาน ได้แสดงพัฒนาการทางความคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมว่า การวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจนัยความหมายของเครือข่ายทางสังคมระยะแรก มีความสนใจที่ประเด็นเครือข่ายและโครงสร้างของชุมชนเป็นหลัก แต่เมื่อสังคมมีพลวัตเปลี่ยนแปลงไป แนวคิดเครือข่ายทางสังคมได้พัฒนาเป็นรูปแบบที่บูรณาการกับศาสตร์อื่น ๆ เพื่อทำความเข้าใจกลุ่มทางสังคม รวมทั้งได้พัฒนารูปแบบเครือข่ายเชิงทฤษฎี เพื่ออธิบายการกระทำของการรวมกลุ่มเป็นสังคมร่วมด้วย

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีพลังทางนวัตกรรมสมัยใหม่ ช่วยผลักดันให้วิทยาการก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว มีส่วนส่งเสริมให้นักสังคมวิทยาให้ความสนใจกับการศึกษาเครือข่ายทางสังคม ที่เชื่อมโยงกับข้อมูลสารสนเทศและสื่อเทคโนโลยีมากขึ้น Dijk (2012) ศาสตราจารย์ด้านสังคมวิทยาและการสื่อสารแห่งมหาวิทยาลัยทเวนเต้ (University of Twente, Netherland) ได้นิยามความหมายของเครือข่ายทางสังคมที่แตกต่างออกไปจากข้อเสนอข้างต้น เนื่องจากเขาเห็นว่าโครงข่ายสาธารณูปการขั้นพื้นฐาน และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมีบทบาทเข้ามาช่วยสนับสนุนให้เกิดการสร้างเครือข่ายทางสังคมในปัจจุบัน ดังนั้น

เครือข่ายทางสังคมในมิตินี้คือรูปแบบทางสังคมสมัยใหม่ที่มีอิทธิพลต่อองค์กรทางสังคมทุกระดับ ความสัมพันธ์ ตั้งแต่ปัจเจก กลุ่มทางสังคม องค์กรและสังคมขนาดใหญ่ โดยในสังคมประเทศ ตะวันตกเครือข่ายทางสังคมประกอบสร้างจากปัจเจกบุคคล พัฒนาความสัมพันธ์กลายเป็นกลุ่ม ของเครือข่ายทางสังคม ขณะที่สังคมประเทศตะวันออกแตกต่างออกไป เนื่องจากเครือข่ายทาง สังคมมักประกอบสร้างจากกลุ่มของครอบครัว ชุมชน หรือกลุ่มที่ทำงานเป็นหลัก

เมื่อพิจารณาจากความหมายของเครือข่ายทางสังคม จะเห็นพัฒนาการทางความคิด ว่าเครือข่ายทางสังคมถูกนิยามความหมายให้เห็นธรรมชาติและความสำคัญของการรวมกลุ่มทาง สังคม ทั้งนี้เครือข่ายทางสังคมพื้นฐานในอดีตเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ซึ่งหน้า (Face to Face) เป็นหลัก ขณะที่เมื่อความเจริญทางนวัตกรรมและเทคโนโลยีแพร่ขยายมากขึ้น เครือข่ายทางสังคม ได้รับอิทธิพลจากความเจริญก้าวหน้าดังกล่าวช่วยผลักดันให้รูปแบบของเครือข่ายทางสังคมมี ความซับซ้อน และประกอบสร้างขึ้นจากระยะทางและพื้นที่ที่แตกต่างกันก็ได้ โดยอาศัยรูปแบบ พื้นที่ทางออนไลน์ (Online Platform) เข้ามาช่วยผลักดันให้เกิดการขยายจำนวนสมาชิกและ รวมตัวกันเป็นเครือข่ายทางสังคมได้สำเร็จมากขึ้น สำหรับการพิจารณาการเกิดขึ้นของเครือข่าย ทางสังคม จะเห็นได้ว่ามีมุมมองที่แตกต่างระหว่างการประกอบสร้างของสังคมประเทศตะวันตก และสังคมประเทศตะวันออก โดยพิจารณาจากการให้คุณค่าต่อความเป็นปัจเจกชน จึงมีข้อเสนอ ที่พยายามเชื่อมโยงว่าการเกิดขึ้นของเครือข่ายทางสังคมของประเทศตะวันตกจะถูกสร้างได้ง่าย กว่า เพราะเกิดขึ้นจากการตัดสินใจเข้าร่วมของสมาชิกที่เป็นเอกเทศ ไม่ได้สนใจความเห็นหรืออีก นัยหนึ่งคือไม่จำเป็นต้องพึ่งพาคนรอบข้าง ในการสนับสนุนการตัดสินใจมากเท่าสังคมตะวันออก อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ได้สะท้อนให้เห็นการประกอบสร้าง เครือข่ายทางสังคมในปัจจุบันว่า แนวโน้มของการเข้าเป็นสมาชิกเครือข่ายทางสังคมจะถูกตัดสินใจ โดยปัจเจกชนมากขึ้น เนื่องจากผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศสะดวกยิ่งขึ้น ส่งผลให้ สามารถตัดสินใจเข้ามาเป็นสมาชิกของเครือข่ายทางสังคม จึงถูกกำหนดโดยความคิดเห็นของ ตนเองได้สะดวกยิ่งขึ้นตามไปด้วย

กล่าวโดยสรุป เครือข่ายทางสังคมคือการรวมตัวของกลุ่มทางสังคมที่มีลักษณะเป็น ชุดของความสัมพันธ์ ทั้งในลักษณะสายสัมพันธ์เส้นตรง และสายสัมพันธ์ที่มีความซับซ้อน โดยเครือข่ายทางสังคมจะมีปฏิสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกเครือข่ายสมาชิก ซึ่งจะมีเป้าหมาย ของการดำเนินกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วม สำหรับวัตถุประสงค์ของเครือข่ายทางสังคมอาจ แสดงออกได้เป็นระยะสั้นเฉพาะตามประเด็น หรืออาจเป็นระยะยาวที่แสดงให้เห็นถึงความ พยายามในการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาสังคมระยะยาวก็ได้ อย่างไรก็ตามเครือข่ายทางสังคมมี

พลวัตตามกระแสการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบัน ดังนั้นปัจจุบันเครือข่ายทางสังคมจึงมีการรวมตัวผ่านความสัมพันธ์แบบซึ่งหน้า (Face to Face) และบนรูปแบบออนไลน์ก็ได้ ทั้งนี้มีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกับเครือข่ายทางสังคม จะมีทั้งเครือข่ายทางสังคมที่เน้นให้สมาชิกที่เข้าร่วมปฏิบัติตามระเบียบของเครือข่ายอย่างเคร่งครัด และเครือข่ายทางสังคมที่เน้นให้สมาชิกทำกิจกรรมร่วมกันอย่างเฉพาะกิจ เพื่อให้เกิดความอิสระต่อการรวมเป็นสมาชิกของเครือข่ายมากขึ้น

2.2.2 ประเภทของเครือข่ายทางสังคม

สำหรับการทำความเข้าใจประเภทของเครือข่ายทางสังคม จะช่วยให้สามารถจำแนกลักษณะสำคัญที่แบ่งเครือข่ายทางสังคมออกเป็นประเภทต่าง ๆ อีกทั้งยังสามารถเห็นความสัมพันธ์และเป้าหมายที่แต่ละประเภทเครือข่ายทางสังคมมุ่งเน้นสร้างปฏิบัตการร่วมกันอีกด้วย สำหรับ พระมหาสุทิตย์ อาภากร (2548) ได้แบ่งประเภทของเครือข่ายตามลักษณะของกิจกรรมที่ดำเนินการเป็นหลักออกเป็น 3 ประเภทคือ

1) เครือข่ายเชิงพื้นที่ หมายถึงการรวมตัวกันของกลุ่มทางสังคม องค์กรทางสังคม รวมทั้งเครือข่ายทางสังคมในพื้นที่เป้าหมายการทำงาน ทั้งที่เป็นหน่วยระดับหมู่บ้าน ชุมชนและสังคมร่วมกัน โดยมีปัจจัยเป้าหมายสำคัญของการรวมกลุ่มเป็นการทำงานเพื่อพื้นที่เป้าหมายร่วมกัน ทั้งนี้เครือข่ายเชิงพื้นที่จะดำเนินกิจกรรมแบบองค์รวม ภายใต้พื้นที่เป้าหมายที่เครือข่ายทางสังคมถูกจัดตั้งขึ้น

2) เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม หมายถึงเครือข่ายที่รวมตัวกันโดยมีเป้าหมายการทำงานเป็นปัจจัยดึงดูดสำคัญ ดังนั้นประเด็นหรือกิจกรรมที่เครือข่ายทางสังคมมุ่งเน้นจะดำเนินการ ถือเป็นศูนย์กลางของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายแห่งนี้ เครือข่ายประเภทนี้จึงดำเนินกิจกรรมข้ามพื้นที่ รวมทั้งพยายามขยายแนวร่วมการทำงาน เพื่อให้สามารถสร้างฐานการทำงานให้กับเครือข่ายอื่น ๆ หรือกลุ่มทางสังคมอื่น ๆ ที่ให้ความสนใจกับการเคลื่อนไหวเชิงประเด็นกิจกรรมร่วมกันในอนาคต

3) เครือข่ายเชิงโครงสร้างหน้าที่ หมายถึงเครือข่ายทางสังคมที่ทำหน้าที่เฉพาะเจาะจงในการเคลื่อนไหวกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย โดยที่เครือข่ายประเภทนี้จะมีองค์กรอย่างเป็นทางการทั้งที่เป็นภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคธุรกิจให้การสนับสนุนอยู่แล้ว ดังนั้นเครือข่ายเชิงโครงสร้างหน้าที่จะทำหน้าที่เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายและพันธกิจที่เล็งเล็งกว่าเป้าหมายหลักขององค์กร ขณะเดียวกันเป้าหมายและพันธกิจที่ดำเนินการก็สอดคล้องกับแนวทางหลักขององค์กร ที่เครือข่ายทางสังคมประเภทนี้ได้รับการสนับสนุนอยู่

เสรี พงศ์พิศ (2548) เสนอเงื่อนไขสำคัญที่เป็นลักษณะพื้นฐานของเครือข่ายว่า ลักษณะทั่วไปของเครือข่ายส่วนใหญ่มักเป็นการรวมตัวกันของกลุ่มหรือองค์กร ที่มีความสนใจที่จะดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการสร้างพื้นที่ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งมีกิจกรรมทางสังคมเพื่อพัฒนาความร่วมมือให้เครือข่ายดำเนินกิจกรรมได้ในระยะยาว ขณะที่ความรู้สึกถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันถือเป็นกลไกพื้นฐาน ที่ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อสร้างให้เกิดความรับผิดชอบต่อเครือข่ายร่วมกัน ทั้งนี้สามารถแบ่งประเภทเครือข่ายทางสังคมได้ดังต่อไปนี้

ประเภทที่ 1 เครือข่ายที่กระทำการแนวราบ มีลักษณะเป็นเครือข่ายที่ดำเนินการกิจกรรมกับคนที่มีฐานะทางชนชั้น รวมทั้งบทบาทหน้าที่ทางสังคมที่ใกล้เคียงกัน การรวมตัวเพื่อทำกิจกรรมของเครือข่ายประเภทนี้พบมากในกลุ่มเครือข่ายสาขาอาชีพ เครือข่ายการวิจัย และเครือข่ายการพัฒนา เป็นต้น

ประเภทที่ 2 เครือข่ายที่กระทำการแนวตั้ง มีลักษณะเป็นเครือข่ายที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มคนที่มีสาขาอาชีพ รวมทั้งบทบาทหน้าที่ทางสังคมต่างกันเข้ามารวมตัวทำกิจกรรมร่วมกัน ในมิติความร่วมมือและการสื่อสารให้เครือข่ายดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เครือข่ายประเภทนี้จะแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เพื่อแบ่งหน้าที่ให้สมาชิกที่มีความหลากหลายกระจายกันดำเนินกิจกรรมตามที่ได้รับมอบหมาย และจะสร้างให้เกิดประโยชน์กับเครือข่ายต่อไป

ข้อเสนอของ ชินสัค สุวรรณอัจฉริย (2549) ได้วิเคราะห์ประเภทเครือข่ายทางสังคมจากประสบการณ์ภาคสนามที่ลงพื้นที่ โดยใช้กระบวนการทางมานุษยวิทยาในสังคมชนบทไทยได้ดังนี้

1) เครือข่ายคนบ้านเดียวกัน เกิดขึ้นจากคนที่มีความสัมพันธ์ร่วมกันในท้องถิ่นหรือชุมชน จนเกิดเป็นระบบสังคมและวัฒนธรรม ที่มีการทำกิจกรรมระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มร่วมกัน ส่งผลให้มีความเข้าใจระบบวัฒนธรรม การให้คุณค่า ตลอดจนระบบสัญลักษณ์สื่อความหมายตรงกัน ซึ่งส่วนใหญ่เครือข่ายทางสังคมประเภทนี้จะพบระหว่างคนที่เป็นสมาชิกท้องถิ่นเดียวกัน จนสามารถรวมตัวกันแม้ว่าจะพลัดพรากออกจากท้องถิ่นต้นกำเนิดแล้วก็ตาม

2) เครือข่ายอพยพ เกิดขึ้นจากผู้อพยพที่เข้ามาเป็นแรงงานเพื่อยกระดับคุณภาพทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับตนเอง ดังนั้นประเด็นการพัฒนาและความต้องการแรงงาน ถือเป็นปัจจัยส่งเสริมที่สร้างให้เกิดการพัฒนาเครือข่ายอพยพกลุ่มชาติพันธุ์ นอกจากนี้ยังมีประเด็นทางวัฒนธรรมที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดการขยายจำนวนเครือข่ายอพยพกลุ่มชาติพันธุ์ เนื่องจากหากมีกลุ่มทางสังคมที่มีระบบภาษาและการให้ระบบคุณค่าร่วมกัน จะช่วยให้เกิดแรงดึงดูดในกลุ่มคนชาติพันธุ์เดียวกันให้เข้ามารวมก่อตั้ง หรือเป็นสมาชิกของเครือข่ายทางสังคมเพิ่มได้

3) เครือข่ายผู้ประกอบการ เกิดขึ้นจากกลุ่มผู้อพยพกลุ่มหนึ่งที่เดินทางจากถิ่นฐานเดิมไปสู่ประเทศใหม่ จนสามารถพัฒนาฐานะทางเศรษฐกิจให้เลื้อนชนชั้นสูงขึ้น การผลักดันให้เกิดเครือข่ายทางสังคมลักษณะผู้ประกอบการมีรูปแบบ ทั้งจากประเด็นทางการเมือง เศรษฐกิจ และความขัดแย้งทางวัฒนธรรม ผลของการรวมตัวให้สร้างเครือข่ายทางสังคมได้นั้น อาศัยการยอมรับวัฒนธรรมใหม่โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสำคัญกับนวัตกรรมและเทคโนโลยี ตลอดจนเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมจนอยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อมทางสังคมใหม่ได้

4) เครือข่ายระหว่างครัวเรือน เกิดขึ้นจากการแลกเปลี่ยนทางความสัมพันธ์และการขัดเกลาทางสังคม ภายในชุมชนขนาดเล็ก เป้าหมายสำคัญของการรวมตัวของเครือข่ายทางสังคมประเภทนี้ เพราะต้องการอำนาจต่อรองทางสังคมและวัฒนธรรมจากจำนวนสมาชิกที่เพิ่มมากขึ้น เพื่อสร้างผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่สมาชิกจะอยู่ในรูปแบบกลุ่มคนที่มีความสนิทสนมกันอยู่แต่เดิมแล้ว

5) เครือข่ายอินเตอร์เน็ต เกิดขึ้นจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี รวมทั้งกระบวนการทางเศรษฐกิจที่ได้รับผลประโยชน์จากการขยายตัวของข้อมูลข่าวสารผ่านเครือข่ายประเภทนี้ ปัจจุบันเครือข่ายอินเตอร์เน็ตมีโครงข่ายความสำคัญที่กว้างไกลและทรงพลังเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังครอบคลุมประเด็นสาธารณะ อาทิ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ศิลปะ นวัตกรรม เป็นต้น

6) เครือข่ายการเมือง เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างตัวแทนกลุ่มผลประโยชน์กับกลุ่มทางสังคม โดยมีเป้าหมายของการรวมตัว เพื่อสร้างฐานมวลชน เพื่อสนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มผลประโยชน์ ความสัมพันธ์ของพฤติกรรมและเครือข่ายทางสังคมประเภทนี้ มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงอำนาจ และการสร้างความสนใจในวาระทางสังคมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาให้สังคมมีคุณภาพดีขึ้น

การแบ่งประเภทของเครือข่ายทางสังคมตามที่ได้กล่าวมาในข้างต้น สะท้อนมุมมองที่ขยายจากการพิจารณาเชิงพื้นที่และประเด็นการทำงาน มาสู่การใช้เกณฑ์การแบ่งคนที่เข้าร่วมเป็นแนวทางการกำหนดประเภทของเครือข่ายทางสังคม งานของสนธยา พลศรี (2550) ให้ความสำคัญกับหลักเกณฑ์ของการแบ่งประเภทของเครือข่าย เนื่องจากหลักเกณฑ์จะช่วยให้เห็นที่มาของการกำหนดประเภทได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากหลักเกณฑ์ที่นำมาใช้ จะประกอบด้วย (1) ความซับซ้อนของกลไกการทำงานของเครือข่าย (2) สถานภาพและบทบาทของสมาชิก (3) ระดับการรวมตัวของสมาชิก (4) ลักษณะการเป็นศูนย์กลางของสมาชิก (5) ระดับ

ความสัมพันธ์กับศูนย์กลาง (6) ขนาดของเครือข่าย (7) แหล่งกำเนิดของเครือข่าย (8) ลักษณะของสมาชิกเครือข่าย (9) ความสัมพันธ์กับรัฐบาล (10) ลักษณะของงาน (11) ลักษณะตามกฎหมาย (12) รูปแบบของความร่วมมือระหว่างสมาชิก (13) คุณสมบัติของเครือข่าย (14) ลักษณะของเครือข่าย (15) วิชาชีพของสมาชิก และ (16) ลักษณะกิจกรรมของเครือข่าย

เมื่อพิจารณาการแบ่งประเภทแหล่งกำเนิดของเครือข่าย และการแบ่งประเภทเครือข่ายตามลักษณะงาน ถือได้ว่ามีความเหมาะสมที่ควรนำมาเป็นต้นแบบสำหรับการช่วยพิจารณาและวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่ทำการศึกษได้เป็นอย่างดี โดย สนธยา พลศรี (2550) ได้สรุปประเภทของเครือข่ายตามเกณฑ์การแบ่งที่ได้เลือกดังกล่าวว่าประกอบด้วย (1) เครือข่ายธรรมชาติ คือเครือข่ายที่เกิดขึ้นตามระบบความสัมพันธ์หรือปฏิสัมพันธ์ในโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม อาทิ เครือข่ายญาติพี่น้อง เครือข่ายศาสนิกชนเดียวกัน เป็นต้น และ (2) เครือข่ายจัดตั้ง คือเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการระดมมวลชน เพื่อให้เข้ามาร่วมเป็นพลังการต่อรองในการขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะร่วมกัน และเครือข่ายประเภทจัดตั้งมักจะมีเป้าหมายการดำเนินกิจกรรมที่จัดตั้งขึ้นมา เป็นปัจจัยดึงดูดให้เกิดการขยายจำนวนของสมาชิก อาทิ เครือข่ายแรงงาน เครือข่ายเกษตรกร เครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากการดำเนินนโยบายสาธารณะของภาครัฐ เป็นต้น ขณะที่หากใช้เกณฑ์การแบ่งตามลักษณะของงานจะมีประเภทเครือข่ายที่สำคัญได้แก่ (1) เครือข่ายพื้นที่ คือเป็นเครือข่ายที่ดำเนินการอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงหรือพื้นที่เดียวกัน แต่รูปแบบการดำเนินกิจกรรมครอบคลุมมิติประเด็นอย่างหลากหลาย และ (2) เครือข่ายกิจกรรม คือเป็นเครือข่ายที่มักดำเนินกิจกรรมในประเด็นที่มีความใกล้เคียงกัน อีกทั้งยังมีลักษณะกิจกรรมที่สอดคล้องกับเป้าหมายของการรวมตัวเป็นเครือข่ายการทำงานร่วมกัน ในส่วนของพื้นที่การดำเนินงานภายใต้ความเป็นเครือข่ายกิจกรรม จะมีพื้นที่การทำงานที่ไม่จำกัดเพียงเฉพาะพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง แต่เป็นการมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับประเด็นการทำงานเป็นสำคัญ

กล่าวโดยสรุป ประเภทของเครือข่ายทางสังคมมีความหลากหลายและเกณฑ์การคัดเลือกเข้ามาเป็นปัจจัยกำหนดประเภทของเครือข่ายทางสังคม ทั้งนี้เครือข่ายทางสังคมที่มีความจำเป็นต้องใช้เป็นประเภทอ้างอิงพื้นฐานที่สำคัญอาจมีได้ 3 ประเภทที่สำคัญกล่าวคือ เครือข่ายที่ 1 เครือข่ายสังคมออนไลน์ กล่าวคือเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์อยู่บนรูปแบบพื้นที่เสมือนจริง (Online Platform) การรวบรวมและระดมสมาชิกตั้งอยู่ในมิติของความพึงพอใจต่อประเด็นทางสังคม วัฒนธรรม และการเมืองที่สมาชิกเห็นพ้องต้องการ จนถึงขั้นที่ต้องการเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน ส่วนใหญ่เครือข่ายสังคมออนไลน์จะให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร โดยมีกลไกทางเทคโนโลยีที่เจริญก้าวหน้าเข้ามาช่วยส่งเสริมให้ขยายตัวได้มากยิ่งขึ้นใน

สังคมปัจจุบัน ทั้งนี้เครือข่ายทางสังคมประเภทนี้ยังไม่มีโครงสร้างองค์กรที่ชัดเจน จึงต้องการการพัฒนากระบวนการ การจัดการโครงสร้างเครือข่าย รวมทั้งกลไกที่เข้ามาช่วยสนับสนุนให้สมาชิกดำเนินการตามระเบียบของสังคมและกฎหมายได้อย่างเหมาะสม

เครือข่ายที่ 2 เครือข่ายสังคมเชิงประเด็นการทำงาน กล่าวคือเครือข่ายที่สมาชิกเข้ามาร่วมตัวดำเนินกิจกรรม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในประเด็นการทำงานร่วมกัน ความสัมพันธ์ของสมาชิกมีทั้งที่เป็นแบบสายการบังคับบัญชาและเพื่อนร่วมอุดมการณ์ การดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายจะมีลักษณะเพื่อสนับสนุน ส่งเสริมและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ให้สามารถผลักดันประเด็นการทำงานให้ประสบความสำเร็จได้ โดยพื้นที่การทำงานจะไม่จำกัดเฉพาะพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง แต่มุ่งให้ความสนใจกับการลงลึกในประเด็นการทำงานที่สนใจเป็นหลัก

เครือข่ายที่ 3 เครือข่ายสังคมเชิงพื้นที่ กล่าวคือเครือข่ายที่สมาชิกส่วนใหญ่เข้ามาทำกิจกรรมเพราะมีเป้าหมายเพื่อพัฒนา แก้ไขหรือสร้างสรรค์กิจกรรมเพื่อพื้นที่เป้าหมายการทำงานเดียวกัน ขนาดของพื้นที่เป้าหมายการทำงานจึงอาจครอบคลุมระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ หรือกว้างขวางกว่านั้น ขึ้นอยู่กับศักยภาพของการขยายองค์การของแต่ละเครือข่าย โดยการดำเนินกิจกรรมจะเน้นศูนย์กลางเป็นพื้นที่เป้าหมาย ดังนั้นรูปแบบของประเด็นการดำเนินกิจกรรมอาจสะท้อนความหลากหลายตามแต่บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่

2.2.3 ความสำคัญและประโยชน์ของเครือข่ายทางสังคม

การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจความสำคัญของเครือข่ายทางสังคม จะช่วยให้เห็นบทบาทของเครือข่ายทางสังคมกับการสร้างกิจกรรมที่สมาชิกของเครือข่ายดำเนินการ รวมทั้งยังสามารถอธิบายแนวโน้มของการขับเคลื่อนเครือข่ายทางสังคมต่อไปในอนาคตอีกด้วย งานของเสรีพงศ์พิศ (2548) เสนอให้เห็นว่าเครือข่ายทางสังคมมีประโยชน์ที่สำคัญต่อการเป็นเครื่องมือทำงานกับชุมชน โดยสรุปได้คือเครือข่ายจะช่วยระดมกลไกและสร้างเครื่องมือการทำงานที่หลากหลายเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาที่มีความซับซ้อนการประสานงานเชิงเครือข่าย จะช่วยประสานพลัง (Synergy) ให้เกิดอิทธิพลต่อสังคมเป็นระดับกว้าง อีกทั้งการระดมองค์ความรู้จากเครือข่ายเองก็สามารถช่วยให้เห็นภาพของสถานการณ์ได้อย่างหลากหลาย ลุ่มลึก และชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้การดำเนินกิจกรรมที่ทำงานเป็นเครือข่าย ยังช่วยส่งเสริมให้ลดการทำงานที่ซ้ำซ้อน และสิ้นเปลืองทรัพยากรขององค์กรแต่ละเครือข่ายอีกด้วย

สำหรับ อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2548) เสนอให้พิจารณาความสำคัญของเครือข่ายทางสังคมใน 3 มิติสำคัญกล่าวคือ มิติที่หนึ่งคือ การเชื่อมโยงแนวคิดและบทเรียนเพื่อการจัดชุมชนทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยความรู้และประสบการณ์เดิมกับความรู้ใหม่ที่มีลักษณะเป็น

กระบวนการ และเป็นระบบมากขึ้น มิติที่สองคือ การจัดการเรียนรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยระบบเครือข่ายต้องมีการใช้วิธีการทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นส่วนใหญ่ ภายใต้มิติของการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยมีการกำหนดเป้าหมายของการเรียนรู้ไว้ชัดเจน และสามารถจำแนกองค์ประกอบ เป็นเนื้อหาแห่งการเรียนรู้ ผู้ให้และผู้รับผิดชอบ และมิติที่สามคือ การกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบการจัดการเรียนรู้ การถ่ายทอดและปรับเปลี่ยน รวมทั้งจะต้องมีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบเพื่อให้กระบวนการปฏิสัมพันธ์ของเครือข่าย ช่วยสามารถสะท้อนกลไกการมีส่วนร่วมที่จะช่วยยกระดับเป้าหมายของสมาชิกภายในเครือข่าย ให้เกิดได้แบ่งปันเป้าหมายของการเข้าร่วมเป็นสมาชิก ตลอดจนจัดสรรผลประโยชน์ต่อกลุ่มเครือข่ายและสังคมอย่างเหมาะสม

ขณะที่ ชินสรรรค์ สุวรรณธัญญ (2549) ได้อธิบายความสำคัญของเครือข่ายทางสังคม โดยพยายามมุ่งเน้นไปที่มิติขององค์ความรู้ว่า เมื่อเครือข่ายทางสังคมดำเนินการแล้วสามารถสะท้อนคุณค่าความสำคัญของเครือข่ายทางสังคมได้ทั้งสิ้นอย่างน้อย 6 ประการได้แก่ ประการที่ 1 การใช้ทรัพยากรอย่างสมเหตุสมผล กล่าวคือการใช้เครือข่ายทางสังคมเป็นการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของสมาชิก จะช่วยให้เกิดการต่อยอดให้เกิดการใช้ทรัพยากรร่วมกัน สามารถขยายการแบ่งปันทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดร่วมกันได้

ประการที่ 2 การขยายองค์ความรู้ กล่าวคือการใช้เครือข่ายทางสังคมเป็นหน่วยทางสังคมที่รวบรวมบุคคล และกลุ่มทางสังคมให้เข้ามาปฏิสัมพันธ์ภายในเครือข่ายร่วมกัน เมื่อมีกิจกรรมเกิดขึ้นจึงถือเป็นโอกาสที่จะแพร่กระจายรูปแบบกิจกรรม องค์ความรู้ และถอดบทเรียนข้อดีข้อเสียของการดำเนินกิจกรรม ถ่ายทอดในลักษณะการเรียนรู้ไปยังพื้นที่หรือเครือข่ายทางสังคมอื่นๆ ได้ต่อไป

ประการที่ 3 การสร้างความเชื่อถือ กล่าวคือการสร้างเครือข่ายทางสังคม ได้สร้างให้เกิดกลไกที่ยึดเหนี่ยวผู้คนไว้ในโครงสร้างร่วมกัน กลไกที่ทำหน้าที่ยึดเหนี่ยวอาจเป็นกฎระเบียบระบอบการปกครอง หรือองค์กรอย่างเป็นทางการที่สนับสนุนงบประมาณให้ดำเนินกิจกรรม ซึ่งกลไกที่เป็นศูนย์กลางเหล่านั้นจะช่วยให้เกิดการยอมรับและสร้างความเชื่อถือระหว่างกลุ่มทางสังคมที่เข้าร่วมกันเป็นเครือข่าย

ประการที่ 4 การระดมทรัพยากร กล่าวคือการสร้างเครือข่ายทางสังคม ได้เปิดพื้นที่ให้มีกลุ่มทางสังคมเข้าร่วมพัฒนากิจกรรม ระบบบริหารและการสร้างสายใยความสัมพันธ์ออกไปอย่างต่อเนื่อง หากเครือข่ายทางสังคมที่มีความมั่นคง จนสามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่หรือ

ประเด็นการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มักประสบความสำเร็จในการดึงดูดปัจจัยทางเศรษฐกิจตลอดจนทรัพยากรต่าง ๆ เข้ามาสนับสนุนการทำงานให้กับเครือข่ายทางสังคมได้

ประการที่ 5 การมีอำนาจต่อรอง กล่าวคือเครือข่ายทางสังคมมีการรวบรวมกลุ่มทางสังคม ที่มีเป้าหมายการทำงานลักษณะเดียวกันเข้าไว้ด้วยกัน จึงถือเป็นกลุ่มที่มีฐานสมาชิกในประเด็นที่เกี่ยวข้องรวมอยู่จำนวนหนึ่ง การร่วมกันยื่นข้อเสนอหรือสร้างทิศทางการประเด็นสาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนา การสาธารณสุข หรือเศรษฐกิจร่วมกัน มักมีโอกาสดูแลจะให้ความสำคัญมากกว่าการต่อรองกับปัจเจกชนทั่วไป เพราะมีฐานของสมาชิกให้การสนับสนุนการเคลื่อนไหวอยู่โดยตลอด

ประการที่ 6 เกิดการเรียนรู้ใหม่ กล่าวคือเครือข่ายทางสังคมมักเกิดจากความต้องการที่จะขับเคลื่อนประเด็นการทำงานที่หน่วยงานภาครัฐปฏิบัติไม่สามารถดำเนินการได้สำเร็จ หรืออีกนัยหนึ่งคือการมีกลุ่มทางสังคม หรือองค์กรอย่างเป็นทางการองค์กรเดียวดำเนินการไม่สำเร็จ การรวมตัวเป็นเครือข่ายในประเภทต่าง ๆ เพื่อดำเนินการจึงถือเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ใหม่ที่จะช่วยกันพิจารณาปัญหาหรือประเด็นที่ต้องการดำเนินกิจกรรมในมิติที่หลากหลาย และอาศัยประสบการณ์ของผู้คนที่จำนวนมากขึ้น จึงมีโอกาสดูแลจะพัฒนาแนวทางการจัดการใหม่และมีประสิทธิภาพมากกว่า

แนวทางการศึกษาและวิเคราะห์เกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม จึงถูกนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการวางแผนนโยบาย รวมทั้งทำความเข้าใจความสัมพันธ์ของกลุ่มทางสังคมที่ซับซ้อนได้อีกด้วย ข้อเสนอจากงานของ ศิริพงศ์ ปลอดวงษ์ ณ อยุธยา (2553) พยายามเชื่อมโยงความสำคัญจากการใช้แนวคิดเครือข่ายทางสังคมเป็นเครื่องมือวิเคราะห์สังคมว่า ช่วยให้เห็นลักษณะโครงข่ายการรวมตัวของชุมชน รวมทั้งการพึ่งพาและอำนาจที่อยู่เบื้องหลังการผลักดันให้เกิดความเป็นชุมชนขึ้น ท้ายที่สุดองค์ความรู้จากการศึกษาเครือข่ายทางสังคมได้สร้างให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับแบบแผนพฤติกรรม การจัดระเบียบทางสังคม และเป้าหมายที่แต่ละเครือข่ายทางสังคมพยายามผลักดันให้บรรลุเป้าหมาย เมื่อพิจารณางานวิชาการที่ช่วยให้เข้าใจความสำคัญและประโยชน์ของแนวคิดเครือข่ายทางสังคม งานของ Arenas, Danon, Diaz-Guilera, Gleiser and Guimera (2004) ที่ชื่อว่า “Community Analysis in Social Networks” ได้ใช้กรอบการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม ทำความเข้าใจโครงข่ายของพื้นที่เฉพาะ (topology) ที่มีความซับซ้อน เพื่อให้เห็นแบบแผนการดำเนินกิจกรรมทั้งที่เป็นแบบรวมศูนย์กลางกิจกรรม และแยกศูนย์กลางกิจกรรม เพื่อทำความเข้าใจชุมชนที่เป็นพื้นที่ศึกษา จากการศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นประโยชน์ว่าแนวคิดเครือข่ายทางสังคม ได้ช่วยทำความเข้าใจกระบวนการของการกระจายทางพฤติกรรมเกี่ยวกับการ

ดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชน นอกจากนี้ยังมีส่วนยกระดับให้เห็นความสำคัญของบทบาทหน้าที่ของการเป็นสมาชิกของเครือข่ายด้วย

สำหรับ พัชรินทร์ สิริสุนทร (2550) อธิบายเชื่อมโยงความสำคัญและการใช้ประโยชน์ของการศึกษาทางเครือข่ายทางสังคมกับการจัดทำปฏิบัติการเรียนรู้ภายในชุมชน โดยเฉพาะนักวิชาการที่ต้องการทำกิจกรรมพัฒนาสังคม การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมเพื่อทำความเข้าใจระบบความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน จากจุดเริ่มต้นของบุคคลที่เป็นศูนย์กลางความสัมพันธ์ (Egocentric) จะช่วยให้สามารถจินตนาการโครงข่ายความสัมพันธ์ที่ขยายออกไปได้ ทั้งนี้เครือข่ายความสัมพันธ์ที่มักค้นเจอจากการทำงานภาคสนาม อาจเป็นได้ทั้งลักษณะเครือข่ายขอบเขตจำกัดกล่าวคือมีลักษณะของความสัมพันธ์ที่ไม่มากนัก ความทับซ้อนของมิติที่โยงใยเครือข่ายได้เป็นเฉพาะประเด็น เช่น เครือข่ายเครือข่ายนิติ เครือข่ายบุคลากรด้านการศึกษาในชุมชน เป็นต้น หรืออีกลักษณะหนึ่งคือเครือข่ายมีขอบเขตไม่จำกัดกล่าวคือมีลักษณะความสัมพันธ์ที่ทับซ้อน สามารถโยงใยความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนพื้นที่ออกไป เช่น เครือข่ายธุรกิจชายแดน เป็นต้น

ขณะที่ ปรีชา วงศ์ทิพย์ (2555) เสนอว่าเครือข่ายทางสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ทั้งที่เป็นเครือข่ายทางสังคมที่มีพื้นที่ทางกายภาพอย่างชัดเจนหรือเครือข่ายสังคมออนไลน์ก็ตาม ถือเป็นพื้นที่ของความสัมพันธ์ที่จะสร้างให้สมาชิกสามารถแบ่งปันและอาศัยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ อีกทั้งการที่สมาชิกมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างต่อเนื่องจะเกิดระบบการจัดการกลไกโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อการพัฒนาและสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวมให้กับกลุ่มเครือข่าย ดังนั้นการเกิดเครือข่ายจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการตอบสนองความต้องการที่จะผลักดันผลประโยชน์ให้กับสมาชิกที่สังกัดอยู่ในเครือข่ายความสัมพันธ์ ซึ่งนำมาสู่การสร้างให้เกิดความเป็นเครือข่ายสังคม ที่ช่วยยกระดับกระบวนการเรียนรู้ของปัจเจกที่เข้ามาเป็นสมาชิก ให้สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแสวงหาความรู้และประสบการณ์ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานได้ รวมทั้งยังเป็นช่องทางของการเพิ่มโอกาสให้เกิดการประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรที่เข้ามาเป็นสมาชิกของเครือข่าย จึงมีแนวโน้มที่จะบริหารจัดการกับสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นให้กับสมาชิกภายในเครือข่ายได้ดียิ่งขึ้นตามไปด้วย

นอกจากนี้ ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ (2555) ได้อธิบายความสำคัญและประโยชน์ของการทำความเข้าใจเครือข่ายในมิติทางสังคมวิทยาว่า นักสังคมวิทยาจะทำการพิจารณาเครือข่ายเพื่อมองโครงสร้างความสัมพันธ์ของผู้คน ที่มีกระบวนการสื่อสารและพฤติกรรมของการรวมกลุ่มกัน ทั้งนี้เพื่อทำความเข้าใจลักษณะของความซับซ้อนที่เกิดขึ้นจากการขยายจำนวนสมาชิกของเครือข่ายที่

เพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้เครือข่ายทางสังคมยังมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการแพร่กระจายนวัตกรรม และพฤติกรรมทางสังคม โดยเฉพาะในกลุ่มคนที่มีสาขาอาชีพเดียวกัน จะสามารถแพร่กระจาย ความคิดและพฤติกรรมแก่กันได้มากยิ่งขึ้น เช่น กลุ่มโรงอุตสาหกรรมมักตอบสนองอย่างรวดเร็ว อย่างมาก หากรู้ว่าคู่แข่งมีแหล่งวัตถุดิบหรือสินค้าใหม่ จะเกิดการแพร่กระจายทางนวัตกรรมและ พฤติกรรมการผลิตให้ขยายไปในกลุ่มอุตสาหกรรมเดียวกันต่อไป เป็นต้น

จึงจะเห็นได้ว่า แนวคิดเครือข่ายทางสังคมช่วยให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการ ขับเคลื่อนกิจกรรมในลักษณะเครือข่าย ซึ่งถือได้ว่าเป็นมีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนประเด็นทาง สังคมเป็นอย่างยิ่ง เพราะเครือข่ายจะเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ ฐานทรัพยากรของกลุ่มสมาชิก ตลอดจนขยายพื้นที่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้มีปริมาณหลากหลายมากยิ่งขึ้น จึงเป็นโอกาสที่จะ สร้างให้เกิดการผลักดันประเด็นสาธารณะอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการสร้างอำนาจต่อรองที่ ถูกต้องตามกฎหมายและจารีตทางสังคม รวมทั้งยังสามารถระดมทรัพยากรให้เข้ามาร่วม สนับสนุนการทำงาน ภายใต้การเป็นโครงสร้างองค์กรร่วมกันได้โดยรักษาความสัมพันธ์ที่เสมอ ภาคอีกด้วย

2.2.4 รูปแบบของเครือข่ายทางสังคม

การศึกษารูปแบบเครือข่ายทางสังคม จะแสดงให้เห็นลักษณะเกณฑ์และรูปแบบของ ความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสนอโครงข่ายความสัมพันธ์ที่ เชื่อมประสานให้เครือข่ายทางสังคม สามารถสร้างปฏิบัติการร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ชินสรรร สวรรณอัจฉริย (2549) เสนอว่ารูปแบบเครือข่ายทางสังคม เป็นแบบแผนของพฤติกรรม ในวิถีชีวิตประจำวัน ซึ่งสะท้อนปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่เข้ามากำหนดวิถีการปฏิบัติของ ผู้คน โดยแบ่งรูปแบบเครือข่ายทางสังคมออกเป็น 3 รูปแบบประกอบด้วย รูปแบบที่ 1 รูปแบบ ความสัมพันธ์ที่แข็งแกร่งคือกลุ่มทางสังคมที่มีระบบวัฒนธรรม ประเพณี และความแนบแน่น ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม ช่วยให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในกลุ่มสมาชิกได้อย่างต่อเนื่อง และมั่นคง รูปแบบที่ 2 รูปแบบความสัมพันธ์ในการงานคือ การติดต่อสื่อสารที่ช่วยให้เกิดกิจกรรม ทางเศรษฐกิจ ซึ่งในระบบความสัมพันธ์จะมีทั้งที่เป็นผลดีส่งเสริมเกื้อกูล มีความเป็นกลาง และ อาจเป็นผลเสียต่อการเจรจาความก้าวหน้าในบางสถานการณ์เช่นกัน ทำที่สุดคือรูปแบบที่ 3 รูปแบบความสัมพันธ์ที่อ่อนแอ คือ ระบบความสัมพันธ์ที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ไม่มั่นคง การติดต่อสื่อสารจะมีลักษณะไม่เสมอภาคระหว่างคนทั่วไปที่ติดต่อสื่อสารกับสถาบันทางสังคม อย่างเป็นทางการ ส่งผลให้มีความสัมพันธ์ที่ไม่ได้ก่อให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เสมอภาคขึ้น

จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่นำมาเป็นเงื่อนไขของการแบ่งเครือข่ายทางสังคม จะเน้นไปที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจ รวมทั้งพฤติกรรมทางเศรษฐกิจในระบบความสัมพันธ์ต่าง ๆ เพื่อให้เห็นเงื่อนไขของการกำหนดรูปแบบของเครือข่ายทางสังคมข้างต้นอย่างชัดเจน จึงสามารถขยายปัจจัยทางเศรษฐกิจที่เข้ามามีบทบาทต่อการกำหนดรูปแบบได้อีก 3 มิติ กล่าวคือ มิติที่ 1 ได้เสนอให้พิจารณาว่าเครือข่ายทางสังคมถูกสร้างขึ้นจากความสัมพันธ์พื้นฐานของสมาชิกภายในเครือข่าย มิติที่ 2 ได้เสนอให้เห็นว่าเครือข่ายทางสังคมเป็นความสัมพันธ์ จากกิจกรรมการทำงานซึ่งจำเป็นต้องอาศัยกลยุทธ์ที่พึงพาอาศัยกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย และมิติที่ 3 ได้เสนอให้เห็นว่าเครือข่ายทางสังคมจะมีระดับของความสัมพันธ์ทั้งที่เป็นฝ่ายที่ได้เปรียบและเสียเปรียบ จากสถานะและบทบาททางสังคมที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงมีความพยายามเลื่อนชั้นทางสังคมเพื่อสร้างให้เกิดสถานะและบทบาทภายในเครือข่ายที่มีความมั่นคงมากขึ้น

ขณะที่ สนธยา พลศรี (2550) มีมุมมองที่แตกต่างกัน โดยได้เสนอรูปแบบของเครือข่ายทางสังคม ผ่านการใช้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในเครือข่ายเป็นเกณฑ์การพิจารณา แบ่งรูปแบบดังกล่าว จึงได้เสนอไว้ทั้งสิ้น 3 รูปแบบได้แก่

1) รูปแบบความสัมพันธ์หลากหลาย หมายถึงเครือข่ายที่สมาชิกจะมีปฏิสัมพันธ์กันในลักษณะหลากหลาย ซึ่งเครือข่ายรูปแบบนี้จะประกอบด้วยรูปแบบย่อยคือ (1) เครือข่ายคู่ คือเครือข่ายที่มีบุคคลหรือกลุ่มทางสังคมที่เป็นแกนกลางของความสัมพันธ์ คอยเชื่อมโยงประสานให้สมาชิกแต่ละคนเข้ามาติดต่อประสานงานแต่เพียงส่วนเดียว (2) เครือข่ายแวดล้อมระหว่างบุคคล คือเครือข่ายที่มีบุคคลหรือกลุ่มทางสังคมเป็นแกนกลางกันสองชั้น ทำหน้าที่เป็นแม่ข่ายรองรับการประสานงานให้กับเครือข่ายที่เป็นศูนย์กลางความสัมพันธ์ และ (3) เครือข่ายแวดล้อมขยาย คือเครือข่ายที่ขยายจำนวนและอิทธิพลจากศูนย์กลางความสัมพันธ์ออกไป ดังนั้นจึงเกิดโครงข่ายความสัมพันธ์ที่มากขึ้น อย่างไรก็ตามในสายความสัมพันธ์ที่ห่างไกลออกจากศูนย์กลางจะได้รับอิทธิพลหรือความใกล้ชิดจากศูนย์กลางของเครือข่ายที่น้อยลงตามไปด้วย

2) รูปแบบความสัมพันธ์ที่มีศูนย์กลางความสัมพันธ์ หมายถึงเครือข่ายที่มีองค์กรสำคัญเป็นแกนหลักของโครงข่ายความสัมพันธ์ เพื่อทำหน้าที่กระจายทรัพยากรให้กับสมาชิกที่อยู่ภายใต้ระบบความสัมพันธ์เดียวกัน ซึ่งเครือข่ายรูปแบบนี้จะประกอบด้วยรูปแบบย่อยคือ (1) เครือข่ายรวมศูนย์ คือเครือข่ายที่องค์กรแกนกลางของเครือข่าย มีความสำคัญต่อการกำหนดทิศทางกิจกรรมของเครือข่ายอย่างยิ่ง องค์กรที่เป็นแกนหลักของโครงข่ายจึงมีอิทธิพลต่อการทำหน้าที่ยึดโยงความสัมพันธ์ในระบบเครือข่ายนี้ (2) เครือข่ายกระจาย คือเครือข่ายที่มีองค์กรแกนกลางของเครือข่าย คอยทำหน้าที่เสริมพลังและสนับสนุนให้เกิดการกระจายความสัมพันธ์

ระหว่างสมาชิกออกไป แขนกลางของเครือข่ายจะเพียงประสานงานหรือให้ทิศทางที่สำคัญภายในระบบเครือข่าย ในส่วนของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกจะเปิดอิสระให้แต่ละเครือข่ายสามารถมีความสัมพันธ์ระหว่างกันได้ และ (3) เครือข่ายกระจายเชิงซ้อน คือเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์และสายใยโครงข่ายเป็นจำนวนมาก ดังนั้นลักษณะขององค์กรแกนกลางของเครือข่ายจะมีจำนวนมาก อีกทั้งยังเปิดพื้นที่ให้มีการสร้างระบบเครือข่ายและความสัมพันธ์กระจายขอบเขตออกไปมากยิ่งขึ้น

3) รูปแบบความสัมพันธ์ตามกิจกรรม หมายถึงเครือข่ายที่พิจารณาเป้าหมายการรวมตัวของสมาชิกที่เข้ามาดำเนินกิจกรรมร่วมกัน จึงสามารถแบ่งออกได้อีก 2 รูปแบบย่อยคือ (1) เครือข่ายกิจกรรมเดียวกัน คือเครือข่ายที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มองค์กรที่มีเป้าหมายการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน โดยสาเหตุของการรวมกันเป็นเครือข่าย เพื่อสร้างให้เกิดอำนาจต่อการดำเนินการร่วมกัน รวมทั้งยังสามารถสร้างพื้นที่ของการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ร่วมกันได้ เช่น เครือข่ายสหกรณ์ออมทรัพย์ เครือข่ายประมงพื้นบ้าน เป็นต้น (2) เครือข่ายกิจกรรมต่างกัน คือเครือข่ายที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มองค์กรที่มีประเภทของลักษณะองค์กรต่างกัน แต่ต้องการประสานความร่วมมือให้เกิดการดำเนินกิจกรรม ตลอดจนยกระดับความสัมพันธ์ให้สามารถเกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้เครือข่ายที่จัดตั้งขึ้นดำเนินการกิจกรรมสนับสนุนเป้าหมายการรวมตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น เครือข่ายฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เป็นต้น

สำหรับ พระมหาสุทิตย์ อากาศโร และคนอื่น ๆ (2556) ดำเนินการศึกษาที่สำคัญเกี่ยวข้องกับการเกิดขึ้นของเครือข่ายพระสงฆ์ในสังคมไทย โดยจากการศึกษาเรื่อง “การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการและการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย” ซึ่งเป็นการศึกษาร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งคือมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภายใต้การสนับสนุนของสำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ข้อสรุปที่ชัดเจนว่าปัจจุบันคณะสงฆ์ไทยมีรูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายทั้งสิ้น 5 รูปแบบ

แบบที่ 1 เครือข่ายพระสงฆ์ที่เน้นการเผยแผ่พุทธธรรมในแนวปฏิบัติ กล่าวคือ เครือข่ายพระสงฆ์ที่มุ่งเน้นการจัดกิจกรรมฝึกสมาธิ เน้นการปฏิบัติเจริญวิปัสสนากรรมฐาน รวมทั้งส่งเสริมการยกระดับคุณภาพชีวิตผ่านกิจกรรมพัฒนาปัญญาและจิตใจ เช่น สถาบันพลังจิตตานุภาพ เป็นต้น

แบบที่ 2 เครือข่ายพระสงฆ์พัฒนาเพื่อชีวิตและสังคม กล่าวคือ เครือข่ายพระสงฆ์ที่มีเป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมการพัฒนาสังคม การอนุรักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดสวัสดิการสังคมจะสมบูรณ์ ครอบคลุมการประยุกต์องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างเครือข่ายการดูแลสุขภาพของครัวเรือน เช่น เครือข่ายสังคมของคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรี เครือข่ายยาพระคิลานธรรม เป็นต้น

แบบที่ 3 เครือข่ายพระสงฆ์เน้นรูปแบบการสื่อสารสังคมแบบใหม่ กล่าวคือ เครือข่ายพระสงฆ์ที่มีเป้าหมายเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาด้วยเครือข่ายสังคมออนไลน์ ครอบคลุมการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคมเมืองและชนชั้นกลาง จะเห็นได้ว่า เครือข่ายพระสงฆ์กลุ่มนี้สามารถประยุกต์ภูมิปัญญาสากล อาทิ สันติภาพ เศรษฐศาสตร์ มาใช้ประยุกต์อธิบายกับสถานการณ์ทางสังคมปัจจุบันได้เป็นอย่างดี เช่น มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ที่มีพระเมธีวชิโรดม (ว. วชิรเมธี) เป็นผู้นำ เป็นต้น

แบบที่ 4 เครือข่ายพระสงฆ์ด้านการจัดการศึกษา กล่าวคือ เครือข่ายพระสงฆ์ที่มีบทบาทสำคัญอยู่ในองค์กรจัดการคณะสงฆ์อย่างเป็นทางการ โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อส่งเสริมการศึกษาปริยัติบาลี-นักธรรม ให้กับศาสนทายาทรุ่นต่อไป เช่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง เป็นต้น

แบบที่ 5 เครือข่ายพระสงฆ์ด้านการปกครอง กล่าวคือ เครือข่ายพระสงฆ์ที่มีบทบาทสำคัญอยู่ในองค์กรจัดการคณะสงฆ์อย่างเป็นทางการ โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อบริหารจัดการเครือข่ายปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์กำหนด รวมทั้งยังต้องคำนึงถึงหลักพระธรรมวินัยซึ่งมีความสำคัญต่อการปกครองกิจการคณะสงฆ์รวมด้วย เช่น มหาเถรสมาคม สำนักงานเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุต สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดต่าง ๆ เป็นต้น

เมื่อพิจารณารูปแบบของเครือข่ายทางสังคมที่ศึกษามาข้างต้น จึงพบได้ว่าการกำหนดรูปแบบของเครือข่ายทางสังคมมีเกณฑ์สำคัญที่เข้ามาเกี่ยวข้องได้แก่ ประการที่หนึ่ง การพิจารณาตามเกณฑ์เศรษฐกิจ และ ประการที่สอง การพิจารณาตามเกณฑ์ความสัมพันธ์ทางสังคม ดังนั้นการจะเข้าใจรูปแบบของเครือข่ายทางสังคมได้อย่างครอบคลุม จำเป็นต้องพิจารณาปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดการแบ่งรูปแบบดังกล่าว โดยจากการศึกษาครั้งนี้ สามารถสรุปได้ว่ารูปแบบของเครือข่ายทางสังคมมี 3 รูปแบบที่สำคัญกล่าว รูปแบบที่ 1 เครือข่ายทางสังคมแนวบูรณาการ กล่าวคือเครือข่ายทางสังคมที่มีกิจกรรมความสัมพันธ์ภายในครอบคลุมเป็นประเด็นทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม การเป็นสมาชิกของเครือข่ายถือได้ว่าเป็นการแสดงออกถึงความสนใจหรือต้องการเข้าร่วมกิจกรรมที่หลากหลาย ขอบเขตพื้นที่ปฏิบัติการกิจกรรมของเครือข่ายมีระยะ

กว้างขวาง อาจอาศัยเทคโนโลยีเข้ามาสนับสนุนกระบวนการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายได้ เช่น เครือข่ายพรรคการเมือง เครือข่ายภาคประชาสังคมเพื่อผู้บริโภค เป็นต้น

รูปแบบที่ 2 เครือข่ายทางสังคมแนวเศรษฐกิจ กล่าวคือเครือข่ายที่มีกิจกรรมมุ่งเน้น การปกป้องและดำเนินการอยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุน การเป็นสมาชิกของ เครือข่ายจึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงความต้องการที่เน้นผลประโยชน์ของเครือข่ายหรือกลุ่มเป็น สำคัญ อย่างไรก็ตามก็อาจมีการสร้างกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อสร้างสมดุลและรักษา ภาพลักษณ์ของกลุ่มได้ เช่น สมาคมธนาคาร เครือข่ายผู้ประกอบการอุตสาหกรรม เป็นต้น และ ทำที่สูตรรูปแบบที่ 3 เครือข่ายทางสังคมแนววัฒนธรรม กล่าวคือเครือข่ายที่มีกิจกรรมมุ่งเน้น การสร้างความสัมพันธ์ และพัฒนาระบบคุณค่า ศิลปะ ประเพณีที่กลุ่มทางสังคมยึดถือ หรือเห็นว่า เป็นประโยชน์ต่อสังคม การรวมตัวของสมาชิกเป็นการแสดงออกต่อการยึดถือระบบคุณค่าร่วมกัน โดยเป้าหมายเชิงพื้นที่ของเครือข่ายทางสังคมแนววัฒนธรรม จะเริ่มต้นจำกัดตามศักยภาพของ สมาชิกภายใน หากสามารถระดมทุนหรือขยายศักยภาพโดยใช้เทคโนโลยีเข้ามาสนับสนุนได้ ก็อาจเกิดการรวมตัวที่มากขึ้นจนขับเคลื่อนกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องและขยายพื้นที่ได้ เช่น เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เครือข่ายผู้ประกอบการผ้าไทยทอมือ เครือข่ายเยาวชนผู้นำ โรงเรียน เป็นต้น

2.2.5 วงจรเครือข่ายทางสังคม

สำหรับการพิจารณาวงจรและศักยภาพของเครือข่ายทางสังคม เป็นข้อเสนอที่ เกี่ยวข้องกับการพิจารณาเครือข่ายทางสังคมในฐานะชุดของโครงข่ายความสัมพันธ์ ที่มีการ ประกอบสร้างให้เกิดขึ้น มาสู่การติดต่อสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกโครงข่ายของตนเอง ทำที่ที่สุดอาจนำไปสู่การขยายเครือข่ายให้กว้างขวางเชิงพื้นที่หรือประเด็นการดำเนินกิจกรรม หรือ อาจเป็นชุดของความสัมพันธ์ที่จบลงภายใต้เงื่อนไขข้อจำกัดบางประการ เช่น ประเด็นการทำงานของ เครือข่ายทางสังคมไม่มีความสำคัญต่อผู้คนอีกต่อไป พื้นที่การทำงานของเครือข่ายทางสังคม ไม่มีความต้องการเครือข่ายอีกต่อไปแล้ว รวมทั้งมีเครือข่ายทางสังคมออนไลน์เข้ามาขับเคลื่อน กิจกรรมแทนเครือข่ายทางสังคมแบบเดิม เป็นต้น การสร้างความเข้าใจให้ชัดเจนเกี่ยวกับวงจรของ เครือข่ายทางสังคม ที่จะช่วยสะท้อนศักยภาพของเครือข่ายทางสังคมในประเด็นที่จะขับเคลื่อน กิจกรรมอย่างเป็นรูปธรรมได้ต่อไป จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนารอบคิดของการนำแนวคิด เครือข่ายทางสังคมไปใช้ประโยชน์ในการวิจัยต่อไป การอธิบายของพระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (2548) เน้นสะท้อนให้เห็นว่าเครือข่ายเป็นลักษณะหนึ่งของกลไกธรรมชาติแห่งสรรพสิ่ง เครือข่าย จึงมีวงจรชีวิตแบ่งออกเป็น 4 ชั้นแห่งกระบวนการดังนำเสนอได้ต่อไปนี้

1) ขั้นการตระหนักรู้และก่อตัวของเครือข่าย หมายถึงจุดเริ่มต้นของการพัฒนาการภายในระบบความสัมพันธ์ของสมาชิก ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพปฏิสัมพันธ์ภายใน หากสามารถบริหารจัดการเครือข่าย โดยการจัดวางเป้าหมาย โครงสร้าง ความสัมพันธ์ และการดำเนินกิจกรรมได้อย่างเป็นระบบ จะช่วยส่งเสริมการขับเคลื่อนเครือข่ายในอนาคต ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมการให้กับการก่อตัวของเครือข่ายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเครือข่าย การกำหนดระบบคุณค่าร่วมเพื่อสร้างการตระหนักถึงเป้าหมายร่วมกันทั้งเครือข่าย ตลอดจนการจัดวางกลไกและเครื่องมือที่จะช่วยให้การเลือกดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายบรรลุวัตถุประสงค์ได้ดียิ่งขึ้น

2) ขั้นการสร้างข้อตกลงและบริหารจัดการเครือข่าย หมายถึงการสร้างให้เกิดความร่วมมือของสมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่าย รวมถึงการออกแบบระเบียบ จัดวางแนวทางการบริหารความสัมพันธ์ภายในของสมาชิก ตลอดจนการพัฒนาแนวทางที่จะป้องกันความขัดแย้งของเครือข่าย ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย ได้รับการตอบรับสนับสนุนจากกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายให้มากที่สุด ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายให้ชัดเจน อีกทั้งยังควรพัฒนาแนวปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของสมาชิก ขณะที่กลุ่มผู้นำเครือข่ายต้องกำหนดให้มีการพัฒนาองค์ความรู้การบริหารจัดการการสื่อสารสาธารณะ และเสริมสร้างภาวะผู้นำให้มีแนวคิดทันสมัยอย่างต่อเนื่อง

3) ขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์และการใช้ประโยชน์ หมายถึงกระบวนการที่ช่วยยกระดับความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในเครือข่ายให้ดีขึ้น อีกทั้งยังผลักดันให้เกิดการรักษาคุณภาพภายในความสัมพันธ์ของสมาชิกได้ในระยะยาวอีกด้วย โดยวิธีการที่สำคัญประกอบด้วย การจัดให้มีพื้นที่พบทวน สรุปองค์ความรู้ ตลอดจนเปิดการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ภายในเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอ อีกทั้งต้องให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้กับการเรียนรู้ใหม่ ๆ ของสมาชิกภายในเครือข่าย จึงสามารถสร้างเครือข่ายที่มีวัฒนธรรมการยอมรับอย่างเปิดกว้างและเสมอภาค ซึ่งจะนำมาสู่การมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการเครือข่ายและสำนักของความเป็นเจ้าของเครือข่ายร่วมกัน

4) ขั้นตอนการรักษาความสัมพันธ์และสร้างความต่อเนื่อง หมายถึงการผลักดันให้เครือข่ายสามารถดำรงสถานะของการดำเนินกิจกรรมไปได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้การดำเนินเครือข่ายระยะยาวเผชิญปัญหาความตึงตันของประเด็นการทำงาน มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างกระบวนการยกระดับความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในเครือข่ายขึ้นมาใหม่ เพื่อพัฒนาแรงจูงใจให้สมาชิกเครือข่ายตระหนักถึงการมีส่วนร่วม จนกลับมาดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องได้อีกครั้ง

รวมทั้งยังควรเปิดโอกาสให้กับคนรุ่นใหม่ หรือกลุ่มทางสังคมที่มีนวัตกรรมใหม่ได้เข้ามาร่วมเรียนรู้ เพื่อพัฒนากิจกรรมให้เกิดการใช้วิธีคิดที่แตกต่างออกไป เพื่อเป็นการกระตุ้นการยกระดับมาตรฐานให้กับเครือข่ายอีกด้วย

จึงจะเห็นได้ว่าการเสนอของจริงของเครือข่ายข้างต้น ได้พิจารณาเครือข่ายทางสังคมบนพื้นฐานของสรรพสิ่งที่เป็ธรรมชาติ ดังนั้นการมองของจริงของเครือข่ายจึงสะท้อนภาพความเป็นธรรมชาติของชีวิต ที่อาจมีเกิดขึ้น ดำรงอยู่และจบบทบาทลง ซึ่งถือเป็นมุมมองทางสังคมวิทยาและพุทธศาสนาที่น่าสนใจอย่างหนึ่ง ขณะที่ข้อเสนอที่เข้มีติจากงานพัฒนาชุมชนและสังคมเข้ามาร่วมพิจารณามากขึ้น นำเสนอโดยสนธยา พลศรี (2550) ซึ่งเห็นว่าเมื่อทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับวงจรชีวิตของเครือข่ายทางสังคม โดยนักวิชาการในประเทศไทย โดยเฉพาะกลุ่มนักวิชาการที่มีความสนใจประเด็นเครือข่าย สามารถสังเคราะห์เป็นวงจรแห่งเครือข่ายได้ 3 ขั้นตอนกล่าวคือ

1) ขั้นตอนการเกิดเครือข่าย หมายถึงการทำความเข้าใจสาเหตุของการเกิดเครือข่ายว่าเป็นการรวมตัวเพื่อจัดตั้งกลุ่มของความสัมพันธ์ ที่มีโครงสร้างและการบริหารจัดการสมาชิกไว้อย่างเป็นโครงข่าย ยิ่งโครงข่ายความสัมพันธ์มีขนาดใหญ่และซับซ้อนขึ้น ยิ่งจำเป็นต้องอาศัยกลไกและเครื่องมือเข้ามาประสานประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกให้มากขึ้น โดยสาเหตุของการเกิดเครือข่ายครอบคลุม ทั้งการเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เกิดขึ้นจากวิกฤตหรือสถานการณ์เฉพาะหน้าทางสังคม การเกิดขึ้นตามวิวัฒนาการของสมาชิกที่มารวมตัวกัน และการเกิดขึ้นโดยการจัดตั้งของสมาชิกเครือข่าย เมื่อพิจารณาปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายจะเห็นได้ว่าสมาชิกที่มารวมตัวกัน จะมีความเห็นพ้องร่วมกันในวิสัยทัศน์หรืออุดมการณ์ของเครือข่าย อีกทั้งยังจะเข้าใจวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของเครือข่ายที่ตนเองเข้าเป็นสมาชิก ทั้งนี้เมื่อสมาชิกมีสำนึกถึงการเป็นสมาชิกของเครือข่ายอย่างแนบแน่นแล้ว จะสามารถสนับสนุนให้เครือข่ายดำเนินกิจกรรมได้อย่างเต็มศักยภาพยิ่งขึ้น สำหรับองค์ประกอบที่ดีต่อการเกิดเครือข่ายจะต้องอาศัยการแสวงหาเป้าหมายร่วมของสมาชิก รวมทั้งสร้างแกนนำที่มีความน่าเชื่อถือมาดำเนินกิจกรรมให้กับเครือข่าย จึงจะสามารถสร้างแนวร่วมที่พร้อมทุ่มเทการดำเนินงานให้กับเครือข่ายอย่างยั่งยืนได้

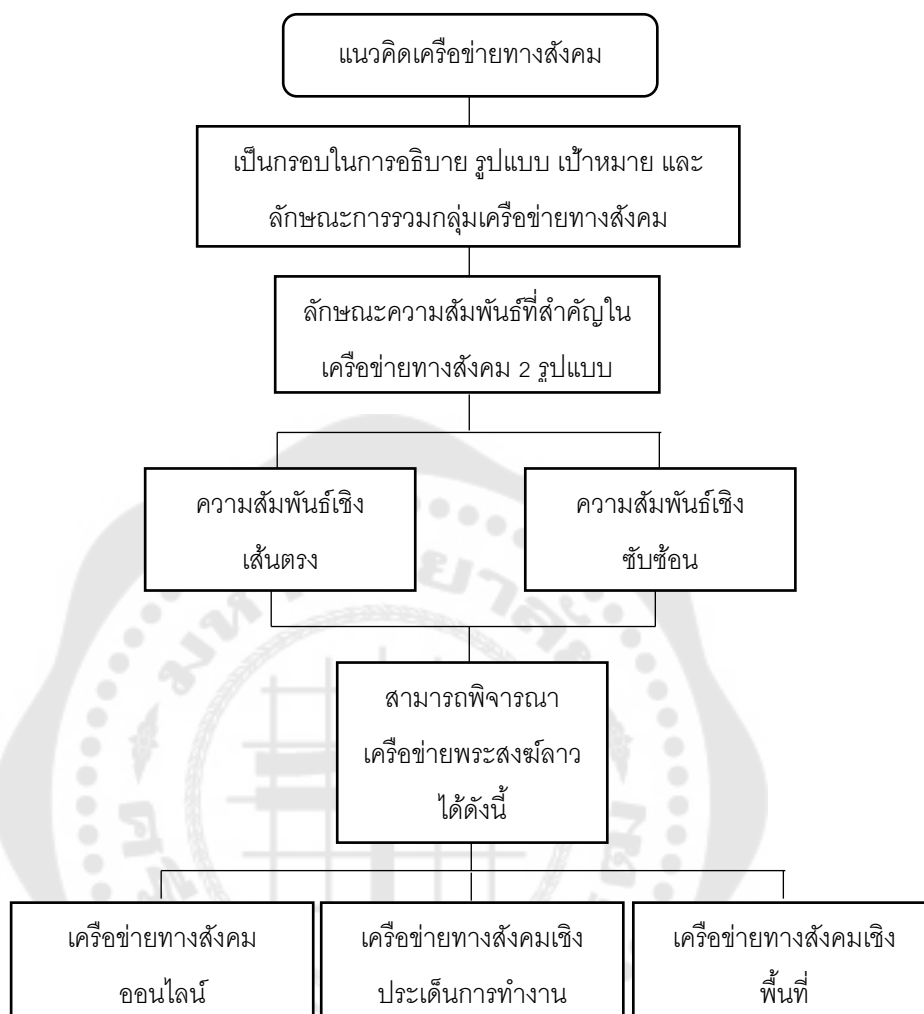
2) ขั้นตอนการเจริญเติบโต หมายถึงการทำความเข้าใจปัจจัยสนับสนุนที่ผลักดันให้เครือข่ายมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจะเห็นได้ว่าเครือข่ายที่มีการขยายเติบโต เนื่องจากสามารถสร้างกระบวนการทำงานที่ประสานระหว่างสมาชิกกับศูนย์กลางของความสัมพันธ์ได้ จะเห็นได้ว่าการประสบความสำเร็จในการประสานความสัมพันธ์ เกิดจากการดำเนินกิจกรรมโดยเข้าใจฐานคิดความต้องการดั้งเดิมของการรวมตัวเป็นสมาชิก อีกทั้งยังคงยค้นหาองค์ความรู้และภาคีเครือข่ายการทำงานใหม่ ๆ เข้ามาร่วมพัฒนาภารกิจการดำเนินกิจกรรม

ให้กับเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง การจะสามารถขับเคลื่อนให้เครือข่ายรักษาสมดุขของความต่อเนื่องในการเจริญเติบโตได้ ผู้นำเครือข่ายต้องคำนึงถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากิจกรรมให้ทันยุคสมัยอยู่เป็นประจำ นอกจากนี้การพัฒนาแรงบันดาลใจให้กับสมาชิกของเครือข่าย ถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะสร้างให้เกิดจินตนาการร่วมกันของสมาชิก ถึงผลสัมฤทธิ์ที่จะตามมาภายหลังการผลักดันให้เป้าหมายของเครือข่ายสำเร็จลุล่วงได้ ท้ายที่สุดการทำงานของเครือข่ายจำเป็นต้องรู้จักปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ทางสังคม กล่าวคือเข้าใจบริบทของประเด็นและพื้นที่การดำเนินกิจกรรม เพื่อให้สามารถกำหนดทิศทางให้เหมาะสมกับสถานการณ์ได้ดียิ่งอย่างต่อเนื่อง

3) ขั้นตอนผลสัมฤทธิ์ของเครือข่าย หมายถึงการทำความเข้าใจปัจจัยสนับสนุนที่ผลักดันให้เครือข่าย สามารถดำเนินกิจกรรมได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จะเห็นได้ว่าเครือข่ายที่มีแนวโน้มจะดำเนินกิจกรรมได้สำเร็จ ต้องคำนึงถึงการมีผู้นำและสมาชิกที่เข้มแข็ง รวมทั้งเป็นเครือข่ายที่มีความพร้อมด้านองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาที่สนับสนุนการดำเนินกิจกรรมอย่างเข้มแข็ง ขณะเดียวกันควรเปิดพื้นที่ให้กับการรักษาความสัมพันธ์ของสมาชิก มีระบบการสื่อสารที่ช่วยยกระดับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก เพื่อนำไปสู่การระดมสมอง แบ่งปันทรัพยากรร่วมกัน จนสามารถพัฒนานวัตกรรมทางความคิดใหม่สนับสนุนการดำเนินกิจกรรมให้กับเครือข่ายของสมาชิกทุกคนได้

แม้ว่าการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย จะช่วยยกระดับให้ภารกิจต่าง ๆ มีจำนวนสมาชิกและความเข้มแข็งในการสนับสนุนให้บรรลุเป้าหมาย แต่หากผู้นำของเครือข่ายไม่ได้ติดตามและประเมินผลกระทบจากการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เครือข่ายก็อาจเผชิญกับปัญหาจากการดำเนินกิจกรรมได้ วีระศักดิ์ เครือเทพ (2550) สรุปให้เห็นอุปสรรคของการทำงานเชิงระบบเครือข่ายว่า ประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงประการแรกคือเครือข่ายคือการรวมชุดความสัมพันธ์ หรือกลุ่มทางสังคมเข้าร่วมกัน ดังนั้นหากไม่สามารถประสานผลประโยชน์ และความสอดคล้องเชิงอุดมการณ์ให้กับสมาชิกได้อย่างเป็นที่พอใจ อาจเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการยกระดับการทำงานของเครือข่ายได้ นอกจากนี้ปัญหาที่เกิดจากการสื่อสารมักเป็นอีกอุปสรรคที่สำคัญต่อการประสานและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสมาชิก ดังจะเห็นได้ว่าเครือข่ายที่ประกอบสร้างขึ้นด้วยกลุ่มทางสังคมที่หลากหลาย จะมีระบบวัฒนธรรมและรูปแบบการสื่อสารที่แตกต่างกันบ้าง การจัดระบบการสื่อสารให้สามารถสะท้อนความต้องการร่วมกันได้ จะช่วยลดปัญหาการทำงานทับซ้อนและสิ้นเปลืองทรัพยากรของเครือข่ายลดได้

กล่าวโดยสรุปแนวคิดเครือข่ายทางสังคม ได้ช่วยให้เข้าใจภูมิหลังเชิงทฤษฎีของการรวมตัวจากปัจเจกสู่ความเป็นระบบสมาชิกของเครือข่าย ที่มีอุดมการณ์หรือเป้าหมายของกลุ่มร่วมกัน นอกจากนี้ยังช่วยให้สามารถพิจารณาความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนของสมาชิกว่า เกิดจากความต้องการระบบความสัมพันธ์ที่จะสามารถเข้ามาช่วยสนับสนุน ให้การดำเนินกิจกรรมก้าวหน้าอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น ทั้งนี้จากการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าเครือข่ายทางสังคม มีวงจรของการเคลื่อนไหวที่เป็นพลวัตสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ดังนั้นหากต้องการให้เครือข่ายทางสังคมที่เกิดขึ้น สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมการทำงานไปได้อย่างต่อเนื่อง จำเป็นที่จะต้องปรับกระบวนการดำเนินกิจกรรม ระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย รวมทั้งรูปแบบกิจกรรมให้เท่าต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง เมื่อพิจารณาจากสถานการณ์สังคมปัจจุบัน เครือข่ายทางสังคมที่จะสามารถดำเนินกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ ต้องคำนึงถึงการใช้นวัตกรรม การสื่อสารและเทคโนโลยีเข้ามาร่วมบูรณาการการทำงานกับองค์ความรู้ลักษณะเดิม เพื่อขยายช่องทางการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทั้งภายในและภายนอกเครือข่าย อีกทั้งยังต้องพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นและพื้นที่การทำงานอย่างต่อเนื่อง จึงจะสามารถขยายการเจริญเติบโตของเครือข่ายไปได้อย่างยั่งยืน

ภาพประกอบ 2 ความเชื่อมโยงแนวคิดเครือข่ายทางสังคม
กับการศึกษาเครือข่ายพระสงฆ์ลาว

2.3 แนวคิดว่าด้วยชุมชน

การสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดว่าด้วยชุมชน มีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจปรากฏการณ์การสร้างเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย เพราะจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในมิติการรวมกลุ่มและความสำคัญของการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มทางสังคม สำหรับการรวบรวมองค์ความรู้พื้นฐานของแนวคิดว่าด้วยชุมชน จะมุ่งเน้นให้ทราบความหมาย ความสำคัญ ตลอดจนเครื่องมือเกี่ยวกับการศึกษาชุมชน รวมทั้งจะเชื่อมโยงองค์ความรู้ไปสู่การประยุกต์แนวคิดว่าด้วยชุมชนกับประเด็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่ออธิบายพลวัตของความเป็นชุมชนที่เคลื่อนไหวตามความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีร่วมด้วย ท้ายที่สุดจะได้นำเสนอการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างชุมชนทางศาสนาพร้อมด้วย ทั้งนี้ภายใต้การศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดว่าด้วยชุมชนจะสามารถนำเสนอความคิดสำคัญได้ดังต่อไปนี้

2.3.1 ความหมายของชุมชน

การอธิบายความหมายของชุมชนมีการอธิบายที่หลากหลายตามลักษณะขององค์ความรู้และประเด็นมุ่งเน้นเฉพาะที่นักวิชาการแต่ละคนมีความเชี่ยวชาญ การสังเคราะห์ความหมายในการศึกษาครั้งนี้จึงพยายามสะท้อนประสบการณ์เชิงภูมิหลังที่นำมาสู่การให้นิยามของคำว่า “ชุมชน” ร่วมด้วย เพื่อให้สามารถสะท้อนทั้งความหมายร่วมและความหมายที่แตกต่างกันจากมุมมองรอบด้านดังกล่าว ปาริชาติ วลัยเสถียร (2546) นิยามความหมายของคำว่าชุมชนผ่านการวิเคราะห์รากศัพท์ของคำว่า Community โดยพยายามชี้ให้เห็นนัยสำคัญของความหมายถึงการรวมกลุ่มของปัจเจก ที่มีเป้าหมายของการดำเนินกิจกรรมร่วมกันไป (Together) รวมทั้งอธิบายที่มาของการใช้คำว่า “ชุมชน” ของสังคมไทยว่าเกิดขึ้นจากกลุ่มนักวิชาการสาขาสังคมวิทยา มานุษยวิทยา และการพัฒนาชนบท ได้รับทุนจากองค์กรพัฒนาระหว่างประเทศแห่งสหรัฐอเมริกาทำการศึกษาพื้นที่ชนบทร่วมกับนักวิชาการต่างประเทศ เพื่อทำความเข้าใจสภาพหมู่บ้านชนบทในสังคมไทย ถือเป็นแรงผลักดันหนึ่งที่ส่งผลให้หน่วยงานภาครัฐให้ไทยให้ความสนใจที่จะพัฒนาชุมชนชนบท จนมีการจัดตั้งกรมการพัฒนาชุมชน ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2505 การใช้คำว่าชุมชนจึงแพร่หลายในวงวิชาการหลายมิติมากขึ้น

การศึกษาวิเคราะห์ของ ปรีชา วงษ์ทิพย์ (2555) ได้อธิบายความหมายของชุมชนบนพื้นฐานของมุมมองทางวิชาการ 3 ศาสตร์ด้วยกัน ประการที่ 1 ความหมายของชุมชนตามแนวคิดทางสังคมวิทยา คือกลุ่มทางสังคมที่มีลักษณะทางกายภาพร่วมกัน โดยหน่วยทางกายภาพที่แสดงออกถึงความเป็นชุมชนจะเป็นได้ทั้งระดับหมู่บ้าน ระดับชุมชน ระดับอำเภอ และระดับเมือง ทั้งนี้มุมมองทางสังคมวิทยาพยายามชี้ให้เห็นว่าชุมชนเป็นทั้งหน่วยทางสังคมและหน่วยทางการ

ปกครอง ซึ่งถูกกำหนดขึ้นจากสถาบันที่ถือครองอำนาจทางกฎหมายในสังคม ดังนั้นชุมชนจึงมีแหล่งที่ตั้งที่ชัดเจนสามารถบอกพื้นที่ได้ตามหลักภูมิศาสตร์ ขณะเดียวกันหลักภูมิศาสตร์ก็มีผลต่อพัฒนาการความเจริญก้าวหน้าของชุมชน เพราะแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ จะช่วยส่งเสริมให้ชุมชนได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจหรือกลายเป็นศูนย์กลางทางสังคมและวัฒนธรรมได้ นอกจากนี้มิติความสัมพันธ์ของผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน สามารถแสดงให้เห็นผ่านระบบวัฒนธรรมที่ยึดถือร่วมกัน มีความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับการแสดงออกเชิงศิลปะ ประเพณี ภาษา ระบบความเชื่อ และระบบสัญลักษณ์ ที่สามารถบ่งบอกได้ถึงเอกลักษณ์ร่วมกันของคนในชุมชน

ประการที่ 2 ความหมายของชุมชนตามแนวคิดมานุษยวิทยา คือการอธิบายว่าความเป็นกลุ่มทางสังคมที่เกิดขึ้นจากความเห็นอกเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์ร่วมกัน การติดต่อสื่อสารของสมาชิกภายในชุมชน จะอยู่บนพื้นฐานของกลุ่มคนที่มีความร่วมมือกัน ซึ่งได้ก่อให้เกิดมิตรภาพ ความไว้วางใจและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่มสมาชิกของชุมชน อย่างไรก็ตามการนิยามความหมายของชุมชนตามแนวนี้ ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ชุมชนมีสภาพจากชนบทสู่การกลายเป็นเมือง ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของประชากรและระบบทุนนิยม จนมีการยอมรับว่าความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนเดียวกันได้เปลี่ยนแปลงไป เกิดสภาวะของความแปลกแยกระหว่างปัจเจกกับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่อาศัยอยู่ เช่น กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำไม่ได้ทำอาชีพเกษตรกรรม กลุ่มคนที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงไม่ได้ทำไร่นาสวนผสม แต่ได้เปลี่ยนแปลงระบบการยังชีพและการผลิตให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจทุนนิยม เป็นต้น ซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่การอธิบายความหมายของชุมชนในแนวทางมานุษยวิทยา พยายามชี้ว่าชุมชนเป็นหน่วยทางสังคมพื้นฐานที่พึ่งพาตนเองได้ มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เพื่อกิจกรรมที่ตอบสนองการดำรงชีวิตรวมทั้งมีระบบเครือญาติเป็นศูนย์กลางของความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในชุมชน

ประการที่ 3 ความหมายของชุมชนตามแนวคิดชุมชนเสมือนจริง คือกลุ่มทางสังคมที่มีเครือข่ายความสัมพันธ์ผ่านกลไกความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี กลุ่มทางสังคมลักษณะนี้เกิดขึ้นระยะแรกเพื่อการแบ่งปันข้อมูลข่าวสารระหว่างกลุ่มคนที่มีความสนใจร่วมกัน จนภายหลังการพัฒนาโครงข่ายดังกล่าวมีความก้าวหน้าอย่างมาก ส่งผลให้ชุมชนเสมือนจริงมีการขยายความสัมพันธ์และรูปแบบของกิจกรรมมากยิ่งขึ้นเต็มไปด้วย เช่น ชุมชนแฟนคลับของศิลปินจะมีกิจกรรมทั้งการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับสินค้าเชิงสัญลักษณ์ ตลอดจนการขยายความสัมพันธ์เป็นแบบซึ่งกันและกันเองด้วย เป็นต้น ทั้งนี้ชุมชนเสมือนจริงมีแนวโน้มขยายตัวมากยิ่งขึ้น เนื่องจากองค์การภาคธุรกิจเห็นประโยชน์ของการเข้ามามีบทบาทใน

พื้นที่ชุมชนเสมือนจริง อย่างไรก็ตามหากจะสามารถสร้างให้ชุมชนเสมือนจริงสามารถมีปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มสมาชิกได้อย่างยั่งยืน มีความจำเป็นที่กลุ่มสมาชิกของชุมชนต้องพัฒนาหลักการร่วมกันของคนในชุมชน รวมทั้งช่องทางการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่สามารถอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกภายในชุมชน ได้พัฒนาจุดมุ่งหมายที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน

สำหรับ คำรังสรรค์ แก้วเพ็ง (2556) ให้ความหมายว่าชุมชนเป็นการรวมตัวของกลุ่มที่มีความสัมพันธ์แบบให้การยอมรับระบบค่านิยมของสังคมร่วมกัน ความสัมพันธ์ของกลุ่มที่อยู่ในชุมชนด้วยกันอาจเป็นลักษณะใกล้ชิดแบบเครือข่ายหรือมีระบบคุณค่า ภาษา และประโยชน์ร่วมกันบางประการยึดโยงให้อยู่ในชุมชนเดียวกันก็ได้ นอกจากนี้ชุมชนยังเกิดจากการกำหนดเขตพื้นที่ขึ้นตามการแบ่งการปกครอง เช่น ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ระดับอำเภอ เป็นต้น นอกจากนี้ความเป็นชุมชนจะเกิดขึ้นและมีความมั่นคงบนพื้นฐานของการมีวัตถุประสงค์ของกลุ่มร่วมกัน เพราะจะนำมาสู่การติดต่อสื่อสารระหว่างกลุ่มสมาชิก เพื่อกำหนดแนวทางการทำกิจกรรมหรือแบ่งหน้าที่ตามโครงสร้างความสัมพันธ์ของชุมชน โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การประกอบกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้

การพิจารณาความหมายของคำว่าชุมชนของ ณรัชชอร์ ศรีทอง (2558) อธิบายให้เห็นว่าการให้ความหมายเกี่ยวกับชุมชนมีการแบ่งออกเป็น 2 ประเภทกล่าวคือ ประเภทที่ 1 ชุมชนเป็นพื้นที่รวมของคนจำนวนหนึ่งเข้ามาอาศัยร่วมกัน เมื่อเกิดการรวมตัวแล้วจึงพัฒนาระบบความเชื่อ กิจกรรมและผลประโยชน์ร่วมของกลุ่มสมาชิกภายในกลุ่ม ผลของการอยู่ร่วมกันที่สำคัญคือ จะสร้างให้เกิดความผูกพันเชิงเครือญาติ ซึ่งก่อให้เกิดระบบสัญลักษณ์และการสื่อสารที่มีความเข้าใจคล้ายคลึงกันได้ ต่อมาคือประเภทที่ 2 ชุมชนสมัยใหม่เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นจากความก้าวหน้าของวิทยาการทางเทคโนโลยี เครือข่ายความสัมพันธ์ของชุมชนประเภทนี้จึงไม่จำเป็นต้องพบปะกันซึ่งหน้า แต่สามารถอยู่บนพื้นที่ออนไลน์โดยใช้โครงข่ายของอินเทอร์เน็ตเป็นสื่อกลางการสร้างชุมชนขึ้น โดยประโยชน์ของชุมชนสมัยใหม่คือสามารถสร้างกิจกรรมการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งยังมีส่วนช่วยขยายความสัมพันธ์ของผู้คนให้สะดวกต่อการสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันได้รวดเร็วขึ้นด้วย

ขณะที่ อุทัย ปริญาสุทธีนันท์ (2561) ได้รวบรวมการให้ความหมายของชุมชน และวิเคราะห์เพื่อแสดงให้เห็นว่ากรอบการพิจารณาความหมายของคำว่าชุมชน มีความสับสนได้ตามประสบการณ์ความรู้ของผู้ที่ให้ความหมาย ทั้งนี้ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับว่าจะพิจารณาชุมชนเป็นการรวมกลุ่มของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก โดยมีหน่วยพื้นที่ทางกายภาพคอยทำหน้าที่ควบคุมขอบเขตของความเป็นชุมชนไว้ หรืออีกการอธิบายหนึ่งได้เสนอว่า ความเป็นชุมชนอาจจะละเลย

หน่วยพื้นที่ทางกายภาพที่เป็นขอบเขตของความเป็นชุมชน แต่ให้ความสำคัญเฉพาะความสัมพันธ์ของสมาชิกที่มีความเข้าใจและแสดงออกถึงการมีเป้าหมายร่วมกันว่าเป็นชุมชนประเภทหนึ่งแล้ว

ข้อเสนอของ ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์ (2553) เกี่ยวกับความหมายของชุมชน แสดงให้เห็นว่าการนิยามความหมายของคำว่าชุมชนในอดีต มุ่งเน้นความสำคัญไปที่การมีพื้นที่ทางกายภาพ ซึ่งสามารถอ้างอิงกับแหล่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของรัฐได้อย่างชัดเจน ในส่วนของความสัมพันธ์ภายในชุมชนเมื่ออาศัยอยู่ร่วมกัน จะสร้างให้เกิดปฏิสัมพันธ์จนกลายเป็นความผูกพันและมีกิจกรรมที่สนับสนุนการดำรงชีวิตร่วมกันได้ ขณะที่ปัจจุบันการให้ความหมายเกี่ยวกับชุมชนไม่ได้ยึดตามพื้นที่ทางกายภาพเป็นสำคัญ แต่มาเน้นให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ที่ประกอบสร้างขึ้นจากความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Unity) ดังนั้นชุมชนจึงหมายถึงพื้นที่รวมของความสัมพันธ์ที่มีการปรับตัวตามสถานการณ์ ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชนหมู่บ้าน และเครือข่ายที่มีขนาดใหญ่กว่านี้ก็ได้

สำหรับ นฤพนธ์ ด่วงวิเศษ (2562) ได้อธิบายชุมชนโดยมุ่งเน้นไปที่การเกิดชุมชนเสมือนจริง (Virtual Community) ว่าชุมชนเสมือนจริงเป็นพัฒนาการของกลุ่มรวมตัวกลุ่มคนที่เกิดขึ้นภายหลังการเจริญเติบโตของอินเทอร์เน็ต เมื่อมีการก้าวผ่านชุมชนแบบดั้งเดิมที่เป็นชุมชนแบบสมบูรณแบบหรือชุมชนแบบจารีตประเพณี ซึ่งมีพื้นที่ทางกายภาพและการพบปะสื่อสารกันซึ่งหน้า ทั้งนี้อาจมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของพื้นที่และกิจกรรมที่เกิดขึ้น แต่ปัจจุบันชุมชนเสมือนจริงที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ไซเบอร์ได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น โดยรูปแบบกิจกรรมก็สะท้อนให้เห็นความหลากหลายตามยุคสมัย อาทิ การติดต่อสื่อสารเพื่อธุรกิจ การแลกเปลี่ยนข้อมูลองค์ความรู้ การหาคู่ การทำงานศิลปะ หรือการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น ทั้งนี้กระบวนการที่ได้สร้างให้ชุมชนเสมือนจริงเกิดขึ้นคือการผสมผสานระหว่างระบบเทคโนโลยีสมัยใหม่กับค่านิยมของการอยู่เป็นกลุ่มของมนุษย์ และการต้องการสร้างกลุ่มทางสังคมที่มีความสนใจเฉพาะเรื่องขึ้นมารวมกัน

กล่าวโดยสรุป กลุ่มนักวิชาการชาวไทยได้แสดงให้เห็นพัฒนาการของคำว่า “ชุมชน” ที่เป็นผลของการศึกษาภาคสนามเพื่อทำความเข้าใจหมู่บ้านชนบทในอดีต จนเกิดการผลิตคำว่าชุมชนซึ่งสามารถสรุปปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวกับการสร้างความเป็นชุมชนให้เกิดขึ้น ตามลักษณะที่สำคัญ 3 ประการกล่าวคือ ลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในชุมชน ลักษณะของพื้นที่การรวมกลุ่มสมาชิก และลักษณะของช่องทางการติดต่อสื่อสารโดยเฉพาะชุมชนที่อาศัยเทคโนโลยีเข้ามาร่วมสร้างมากขึ้นในปัจจุบัน ดังนั้นชุมชนจึงหมายถึงการรวมกลุ่มคนที่มีเป้าหมายร่วมกันให้เข้ามามีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ทั้งนี้รูปแบบการติดต่อสื่อสารอาจใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยตาม

ยุคสมัยของความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการได้ แต่จะมีส่วนต่อความสัมพันธ์ภายในชุมชนนั้น ๆ มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับข้อตกลงร่วมกันของสมาชิก โดยที่แต่ละชุมชนจะมีเป้าหมายและประโยชน์ที่ยึดถือร่วมกันตามที่สมาชิกเห็นพ้องเป็นฉันทามติของกลุ่ม อีกทั้งการติดต่อสัมพันธ์อาจปรากฏความขัดแย้งบ้าง ซึ่งหากสามารถปรับตัวเข้าหากันได้ ก็จะสร้างให้ชุมชนรักษาสถานภาพของความเป็นกลุ่มร่วมกันต่อไป

นอกจากนี้การให้ความหมายเกี่ยวกับชุมชนกลุ่มนักวิชาการชาวไทย ยังมีนักวิชาการต่างประเทศที่ทำการศึกษาวิจัยภาคสนามในประเทศไทยอย่าง Reynolds (2009) ศาสตราจารย์ด้านประวัติศาสตร์ชาวออสเตรเลียได้เสนอว่าชุมชนแต่เดิมหมายถึงการรวมกันของผู้คน ต่อมาภายหลังชุมชนเป็นคำที่รัฐบาลราชการของไทยนิยมใช้อย่างมากในช่วงตั้งแต่ทศวรรษ 1950 โดยมีนโยบายสื่อถึงการวางแผนเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นชนบท ในความหมายดังกล่าวชุมชนอยู่ภายใต้กรอบของความต้องการพัฒนาเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางวัฒนธรรมให้เกิดขึ้น การช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาเป็นปัจจัยกระตุ้นให้หน่วยงานภาครัฐของไทยพัฒนาโครงการที่เกี่ยวข้องกับชนบท อาทิ การพัฒนาเศรษฐกิจชนบท การศึกษา และการสาธารณสุข เป็นต้น โดยเป้าหมายสำคัญทางยุทธศาสตร์ความมั่นคงควบคู่กับการพัฒนาสังคมร่วมด้วย

ขณะที่ แอนดรู วอล์คเกอร์ (2559) ศาสตราจารย์ด้านมานุษยวิทยาที่มหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลีย (Australia National University, Australia) พยายามชี้ให้เห็นว่าชุมชนเป็นความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนและผลิตรระบบสัญลักษณ์เพื่อแสดงออกความเป็นคนในให้กับสมาชิก การเข้าใจว่ากลุ่มทางสังคมที่มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งหน้าต่อกันจะพัฒนาไปสู่ความเป็นชุมชนได้ อาจเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน เนื่องจากความเป็นชุมชนจะแสดงออกผ่านระบบสัญลักษณ์ที่ผู้คนในชุมชนเข้าใจร่วมกัน ทั้งนี้สัญลักษณ์ที่จะมีประสิทธิภาพควรมีลักษณะไม่ซับซ้อน และสามารถแผ่เข้าสู่กิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนได้ จากประสบการณ์การศึกษาเชิงมานุษยวิทยาในภาคเหนือของไทย การสร้างความเป็นชุมชนถูกผลิตผ่านชุดวาทกรรมของรัฐว่าด้วยเรื่องประโยชน์ส่วนรวม (For the Common Good) การกระทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมถือว่าสอดคล้องกับระบบคุณธรรมดีงามของสังคมไทย อีกทั้งยังไม่ปรากฏชัดเจนว่ามีรูปธรรมที่พึงดำเนินตามอย่างชัดเจน ดังนั้นกิจกรรมที่ผู้นำหรือสมาชิกของชุมชนร่วมลงฉันทามติว่าเป็นไปเพื่อส่วนรวม จึงถือเป็นสัญลักษณ์ที่ระดมมวลชน ตลอดจนสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้เกิดขึ้นได้

สำหรับ Delanty (2003) เห็นว่าแนวโน้มของชุมชนในปัจจุบันได้เคลื่อนไปสู่การเป็นชุมชนหลังสมัยใหม่ (Postmodern Community) ซึ่งมีลักษณะของการเกิดขึ้นอย่างไร้เขตแดนที่ชัดเจน ความเป็นชุมชนมีความสั่นไหวตามความต้องการของกลุ่มสมาชิก ให้ความสำคัญกับ

อารมณ์ความรู้สึกของสมาชิก รวมทั้งเป็นพื้นที่ของการสื่อสารข้อมูลข่าวสารมากกว่าจะเป็นพื้นที่ของการสร้างความสัมพันธ์ที่ต้องการความไว้วางใจระหว่างกลุ่มสมาชิกเช่นในอดีต ดังนั้นชุมชนหลังสมัยใหม่จึงเต็มไปด้วยปฏิบัติการเพื่อตอบสนองของสุนทรียศาสตร์ของผู้คนที่เป็สมาชิก โดยมีวัฒนธรรมสมัยนิยมที่แพร่หลายไปกับการเจริญทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีเข้ามาเป็นกลไกสนับสนุน

เมื่อพิจารณาข้อเสนอของนักวิชาการต่างประเทศ จะเห็นข้อแตกต่างเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการวิพากษ์บทบาทของสถาบันทางสังคมกับการเกิดขึ้นของชุมชนร่วมด้วย ในมิตินี้ชุมชนจึงเกิดจากแรงผลักดันของศูนย์กลางอำนาจของสถาบันทางการเมืองในสังคม โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อการจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization) ประเด็นสำคัญที่ยึดโยงให้ผู้คนรู้สึกถึงความเป็นชุมชนร่วมกันคือผลประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ของการสร้างชุมชนและรักษาชุมชนไว้ อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบของชุมชนให้มีลักษณะข้ามพรมแดนและตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะกลุ่มของสมาชิกมากขึ้น ชุมชนลักษณะหลังที่เกิดขึ้นจึงสะท้อนความต้องการเชิงรสนิยมของการเข้ามารวมตัวเป็นชุมชนในสมัยปัจจุบันมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างของการเกิดชุมชนประเภทนี้ เช่น ชุมชนเพศวิถี ชุมชนทางศิลปะและนันทนาการ ชุมชนกีฬา เป็นต้น

2.3.2 ความสำคัญของชุมชน

การเกิดขึ้นและดำรงสถานะความเป็นชุมชนแต่ละแห่ง ถือเป็นรากฐานของการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนและข้ามพรมแดนทางภูมิศาสตร์มากขึ้น ดังนั้นการทำความเข้าใจความสำคัญของชุมชน จะช่วยให้สามารถวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงหรือพลวัตของแต่ละกลุ่มทางสังคมได้อย่างรอบด้านมากขึ้น เนื่องจากชุมชนแต่ละแห่งย่อมมีขอบเขตทางวัฒนธรรมและรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ภายในที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน การพยายามเข้าใจวิถีแห่งชุมชนที่แตกต่างหลากหลาย เป็นช่องทางสำคัญที่จะช่วยยกระดับความเข้าใจกลุ่มทางสังคมที่เกิดขึ้นมากขึ้นในสังคมปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าแม้แต่เครือข่ายชุมชนทางศาสนาซึ่งมีประวัติศาสตร์การเกิดขึ้นมาอย่างยาวนาน ก็มีการเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์ไปในลักษณะทั้งขยายจำนวนมากขึ้น ลดจำนวนลงหรือแปรเปลี่ยนรูปแบบของการจัดตั้งชุมชนให้แตกต่างจากอดีตออกไป เช่น การเกิดขึ้นของชุมชนพระสงฆ์ข้ามพรมแดน การเกิดขึ้นและขยายองค์กรของมิชชันนารีในประเทศไทย เป็นต้น ดังนั้นการวิเคราะห์ภาพรวมความสำคัญของชุมชน จะได้ช่วยให้เห็นการเคลื่อนไหวเพื่อการรักษาสถานะความเป็นชุมชนและเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนต่อไป

อดิน รพีพัฒน์ (2542) นักมานุษยวิทยาที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาวัฒนธรรมกับการพัฒนามาอย่างยาวนาน ได้อธิบายความสำคัญเชิงวิชาการของแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนว่า การศึกษาชุมชนมีความสำคัญต่อการวิเคราะห์สังคมอยู่ 2 ประการกล่าวคือการให้ความสนใจในคุณภาพของความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน และการให้ความสนใจหน่วยพื้นที่การวิเคราะห์ที่มีขอบเขตชัดเจน งานทางสังคมศาสตร์ระยะเริ่มต้น เช่น งานของ Ferdinand Tonnies จึงสนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงจากชุมชน (Community) ไปเป็นสังคม (Society) โดยแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนแปลงจากการยึดถือระบบความเชื่อเป็นพื้นฐานหลัก ไปสู่การยึดถือหลักเหตุผลทางวิทยาศาสตร์เป็นหลัก ต่อมา Emile Durkheim จึงมาสนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนแปลงจากลักษณะความปึกแผ่นเชิงกลไก (Mechanical Solidarity) มาเป็นลักษณะความปึกแผ่นเชิงอินทรีย์ (Organic Solidarity) ซึ่งหมายถึงการยึดถือค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคมที่จากเดิมเป็นรูปแบบความเชื่อ ระเบียบตามประเพณี โดยเฉพาะตามวัฒนธรรมแบบการเกษตรในชุมชน มาสู่การยึดเหนี่ยวกันไว้ด้วยระบบการผลิตที่เป็นผลประโยชน์ระหว่างกัน สมาชิกในชุมชนหรือสังคมต่างทำงานที่ตนเองถนัดด้วยกลไกการแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) จึงไม่ได้ทำงานเฉพาะในภาคเกษตรกรรมเช่นเดิม

งานของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2544) ได้อธิบายประเด็นของความสำคัญในการทำความเข้าใจหน่วยของความเป็นชุมชนว่า ความเข้าใจที่เสนอให้พิจารณาชุมชนเป็นพื้นที่เชิงกายภาพที่ยึดติดอยู่กับหมู่บ้าน ไม่สะท้อนความสัมพันธ์ของพื้นที่ทางสังคม วัฒนธรรมและอุดมการณ์ร่วมด้วย ยิ่งเมื่อความสัมพันธ์ภายในชุมชนไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน แต่อาจมีความสัมพันธ์ที่ช่วงชิงการให้ความหมายหรือการแสดงออกถึงบทบาทหน้าที่ของแต่ละกลุ่มความคิดที่อยู่ในชุมชนด้วยกัน ชุมชนจึงมีลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจอยู่ในระบบความสัมพันธ์ด้วย ทั้งนี้ชุมชนจึงมีความสำคัญในมิติของการแสดงให้เห็นความเข้าใจของการเคลื่อนไหวของความสัมพันธ์ภายในกลุ่มทางสังคม นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าในหลายกรณีชุมชนยังมีความสำคัญ ในฐานะที่เป็นพื้นที่ของการขยายให้เกิดชุมชนแห่งใหม่เพิ่มขึ้น จากการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้คนจนสามารถแยกย่อยหน่วยทางสังคมให้เกิดชุมชนที่เข้ามาตอบสนองความต้องการในมิติที่แตกต่างจากชุมชนเดิม หรือยกระดับการจัดการภายในชุมชนให้ดีกว่าเดิมอีกด้วย

สำหรับ ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2548) มีข้อเสนอที่แตกต่างนอกเหนือการพิจารณาชุมชนในลักษณะระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม แต่เน้นให้เห็นว่าการกระตุ้นให้เห็นว่าชุมชนเห็นพื้นที่ของการเรียนรู้ในงานต่าง ๆ ที่เป็นพื้นฐานทำความเข้าใจภาพรวมทั้งสังคม ทั้งนี้เพราะชุมชนเป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

ตลอดจนกิจกรรมทางสังคมที่แสดงให้เห็นความหลากหลายของแต่ละพื้นที่ นอกจากนี้การที่ผู้คนมารวมกันเป็นชุมชน จนนำมาสู่การเกิดกิจกรรมการพัฒนา การประเมินศักยภาพของชุมชน รวมทั้งการสานพลังระหว่างผู้คนที่เป็สมาชิกในชุมชน จะก่อเป็นการกระตุ้นจิตสำนึกแห่งการเป็นเจ้าของร่วมกัน ทำยที่สุดชุมชนจะสร้างกลไกการมีส่วนร่วมขึ้นมาปกป้องฐานทรัพยากรชุมชน และทุนทางวัฒนธรรมเพื่อให้ชุมชนสามารถเป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ทั้งทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมืองของผู้คนในชุมชนได้ต่อไป

ขณะที่ ฌรัซซอร์ ศรีทอง (2558) พิจารณาความสำคัญของชุมชนโดยเชื่อมโยงกับระบบคุณธรรมของสังคมร่วมด้วย ดังนั้นชุมชนจึงมีความสำคัญในฐานะของอาณาบริเวณที่หลอมรวมคนต่างเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรมที่อาศัยอยู่ร่วมกัน การที่ปัจเจกบุคคลมารวมกันเป็นชุมชนได้นั้นแต่ละบุคคลต้องให้ความสำคัญกับคุณธรรมและบรรทัดฐานของสังคม ทั้งนี้เพื่อให้การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนคงความสงบเรียบร้อย และแสดงออกถึงการให้ความสำคัญต่อทรัพยากรของส่วนรวม จึงจะสร้างให้เกิดชุมชนที่สมาชิกมีความเอื้ออาทรและเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มทางสังคม

ข้อสรุปจากงานของ นภาพรณ ะวานนท์ และคนอื่น ๆ (2550) เสนอว่าชุมชนที่มีระบบความสัมพันธ์และสร้างบรรทัดฐานที่มาจากใจร่วมกัน จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่มีการแลกเปลี่ยนแบบเท่าเทียมกัน ซึ่งเปิดโอกาสให้สมาชิกได้พึ่งพาอาศัยกันและกันได้ การที่ชุมชนมีบรรทัดฐานแห่งการพึ่งพาอาศัยกัน จะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดการฉวยโอกาสหาประโยชน์ส่วนตนขึ้นภายในชุมชน นอกจากนี้การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์ที่ไว้วางใจ ได้ช่วยส่งเสริมให้เกิดความเป็นปึกแผ่นขึ้นในชุมชน นำมาสู่การสร้างข้อตกลงภายในชุมชนที่มีส่วนต่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ อีกทั้งยังช่วยสร้างความร่วมมือระหว่างสมาชิกภายในชุมชน ซึ่งมีผลต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาให้เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรมสำหรับการสร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนต่อไป

โกวิท พวงงาม (2562) ให้ความเห็นเกี่ยวกับชุมชนที่ผนวกรวมกับคำว่าท้องถิ่นว่าชุมชนท้องถิ่นเปรียบเสมือนหน่วยทางสังคมที่มีความสัมพันธ์ค่อนข้างเป็นทางการที่มีขนาดตั้งแต่ขนาดเล็กในสังคม เช่น หมู่บ้าน ตำบล เป็นต้น ชุมชนท้องถิ่นจึงมีความสำคัญกับวิถีชีวิตของผู้คนที่สำคัญสรุปได้ดังนี้

1) ชุมชนท้องถิ่นมีหน้าที่ช่วยขัดเกลาทางสังคมให้กับสมาชิกที่สังกัดอยู่ โดยการที่ชุมชนมีปฏิสัมพันธ์จนนำไปสู่การสร้างระบบความเชื่อ บรรทัดฐานและค่านิยมภายในกลุ่มสมาชิก การอยู่กันภายในพื้นที่แห่งนี้จึงมีส่วนต่อการสร้างพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนด้วย

2) ชุมชนท้องถิ่นบางแห่งมีหน้าที่ในฐานะหน่วยการปกครองทางสังคมร่วมด้วย ชุมชนบางส่วนนี้จึงมีความสำคัญต่อการรับฟังการแสดงออกทางความคิดของสมาชิกที่สังกัดอยู่ในชุมชน และหากชุมชนสามารถทำหน้าที่ประสานความคิดเห็นของสมาชิกภายในสังกัดไปยังสถาบันที่มีอำนาจและเกี่ยวข้อง จะสามารถยกระดับความต้องการของสมาชิกภายในชุมชนได้อย่างเกิดประโยชน์มากขึ้น

3) ชุมชนท้องถิ่นเป็นพื้นที่รวบรวมกลุ่มคนที่มีเป้าหมายและผลประโยชน์ร่วมกัน ดังนั้นการแสดงออกถึงเป้าหมายของสมาชิกมีความชัดเจนและเป็นธรรมกับคู่เจรจาต่อรอง กลุ่มผู้มีอำนาจก็จะสามารถเข้ามาทำการติดต่อสื่อสารกับชุมชนได้ตามหมวดหมู่ที่ชุมชนต่าง ๆ มีประเด็นที่สนใจได้ เช่น ชุมชนกลุ่มเกษตรกร ชุมชนกลุ่มผู้ประกอบการประมง ชุมชนผู้นุรักษ์ศิลปกรรมท้องถิ่น เป็นต้น

4) ชุมชนท้องถิ่นถือเป็นหน่วยทางสังคมที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสมาชิกในสังกัด ดังนั้นหากชุมชนสามารถพัฒนากลไกและเครื่องมือในการบรรเทาความเดือดร้อนให้กับสมาชิกได้ จะช่วยแก้ไขสถานการณ์ปัญหาได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น เช่น การมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการแก้ไขปัญหาสุขภาพขั้นพื้นฐานในหมู่บ้าน เป็นต้น

5) ชุมชนท้องถิ่นช่วยฝึกฝนให้สมาชิกภายในชุมชนเข้าใจระบบการปกครองของสังคม เนื่องจากกิจกรรมทางการเมืองและการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญภายในชุมชน ประกอบไปด้วยการใช้สิทธิเลือกตั้งและสิทธิขั้นพื้นฐานอื่น ๆ ของประชาชน ดังนั้นการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนจึงมีส่วนต่อการยกระดับความเข้าใจและการมีส่วนร่วมต่อการกำหนดทิศทางการเมืองของประเทศร่วมด้วย

ณรงค์ ศรีสุวสดี (2555) พยายามชี้ให้เห็นข้อเสนอกที่แตกต่างโดยยึดความพึงพอใจของประชาชนที่มารวมกลุ่มเป็นชุมชนว่า การเกิดขึ้นของชุมชนเนื่องจากสมาชิกต้องการองค์กรที่ช่วยตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาพื้นฐาน รวมทั้งยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ชุมชนจึงเป็นการผสมผสานของหน่วยทางสังคมกับสถาบันที่เกี่ยวข้องเพื่อยกระดับความต้องการของสมาชิกภายในพื้นที่แห่งนี้ ทั้งนี้ชุมชนจึงต้องทำหน้าที่ด้านเศรษฐกิจทั้งการผลิต แจกจ่าย และบริโภคเพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีให้กับสมาชิก นอกจากนี้ชุมชนยังมีบทบาทด้านการควบคุมทางสังคม (Social Control) เพื่อเฝ้าระวังพฤติกรรมของสมาชิกให้อยู่ในกรอบของวัฒนธรรมและค่านิยมของชุมชน ท้ายที่สุดกลไกภายในชุมชนช่วยทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือกับสมาชิกแบบซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ฉุกเฉิน เช่น สถานการณ์ภัยพิบัติ สถานการณ์ที่มีอุบัติเหตุ เป็นต้น อย่างไรก็ตามปัจจุบันบทบาทของชุมชนเปลี่ยนแปลงไป โดยมีสถาบันทางสังคม

ที่ทำหน้าที่เฉพาะในด้านต่าง ๆ เข้ามาทำหน้าที่แทน เช่น ร้านสะดวกซื้อ สถานีนานามัยชุมชน โรงเรียน เป็นต้น ดังนั้นการคงสถานะความสัมพันธ์ของชุมชนจำเป็นที่ผู้นำชุมชนต้องสร้างเครื่องมือและกลไกที่จะช่วยให้สมาชิกภายในชุมชนเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมกันต่อไป

จึงจะเห็นได้ว่า ชุมชนจึงมีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนเป้าหมายของกลุ่มให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ โดยกลไกที่จะช่วยให้ชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรมจนบรรลุวัตถุประสงค์คือ ความสัมพันธ์ภายในชุมชน หากสมาชิกสามารถสร้างระบบค่านิยมหรือบรรทัดฐานที่แสดงให้เห็นถึงความไว้วางใจต่อกัน รวมทั้งการให้ความสำคัญกับการปกป้องรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้ชุมชนสามารถขับเคลื่อนกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ จนสามารถระดมสมาชิกให้เข้ามาร่วมสนับสนุนกิจกรรมได้มากขึ้น จะเห็นได้ว่าชุมชนที่อาศัยความสัมพันธ์ของเป็นเครือญาติ หรือชุมชนทางศาสนาที่มีอุดมการณ์แห่งการเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ จะมีความเข้มแข็งในการผลักดันเป้าหมายของชุมชนให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยผลตอบแทนมากนัก แตกต่างจากชุมชนทางเศรษฐกิจที่การสร้างความเป็นปึกแผ่นทางสังคมผ่านการสร้างเงื่อนไขของผลตอบแทนทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ จึงจะเห็นได้ว่าชุมชนที่อาศัยการมีระบบคุณค่าที่ยึดถือร่วมกัน สามารถดำรงสถานความเป็นกลุ่มไปได้ระยะยาวมากกว่า

2.3.3 เครื่องมือการศึกษาชุมชน

สำหรับการทำความเข้าใจเครื่องมือการศึกษาชุมชน จะช่วยให้สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำความเข้าใจชุมชน ไปใช้ในการศึกษาภาคสนามเพื่อเก็บและรวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่ เนื่องจากเครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาชุมชนมีหลายประเภท การทำความเข้าใจความหมาย ความสำคัญและแนวทางการใช้ประโยชน์ของเครื่องมือแต่ละประเภท จะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถคัดเลือกเครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาชุมชนให้เกิดประโยชน์กับปรากฏการณ์ที่ทำการศึกษได้ดีที่สุด ทั้งนี้เครื่องมือและเทคนิคเกี่ยวกับการศึกษาชุมชนมีเป้าหมายของการนำมาใช้ตามแต่ละเป้าหมายของแขนงองค์ความรู้ในกลุ่มของการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมอาจนำเครื่องมือและเทคนิคการศึกษาชุมชน มากระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาของชุมชน ขณะที่การศึกษาทางประวัติศาสตร์จะใช้เครื่องมือการศึกษาชุมชน มาร่วมแสวงหาองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และคติชนพื้นบ้าน เพื่อเป็นข้อมูลต่อการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ฉบับทางการของรัฐร่วมด้วย สำหรับการศึกษาทางศิลปวัฒนธรรมและสังคมวิทยา เครื่องมือการศึกษาชุมชนจะช่วยทำความเข้าใจภูมิหลังทางความคิดของชุมชน รวมทั้งระบบความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในชุมชนแต่ละแห่งด้วยสอดคล้องกับมุมมองของ โกมาตร จึงเกียรติทรัพย์ และคณะ (2556) ที่เสนอว่าการพัฒนาเครื่องมือศึกษาชุมชนจะช่วยให้

เกิดความสะดวกรกับการลงพื้นที่ รวมทั้งยังเพิ่มโอกาสที่จะได้ผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาอีกด้วย

เมื่อพิจารณางานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเครื่องมือการศึกษาชุมชน จะพบได้ว่างานของการถอดบทเรียนจากประสบการณ์การทำงานภาคสนามแนวมานุษยวิทยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนและการพัฒนาระบบสุขภาพ การสรุปเครื่องมือการศึกษาชุมชน โดย โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2556) ได้นำเสนอเครื่องมือการศึกษาชุมชน 7 เครื่องมือ ที่จะสามารถช่วยยกระดับการเรียนรู้และการทำงานภาคสนามให้เข้ามิตินทางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ที่ทำการศึกษาดี้อย่างขึ้น ดังต่อไปนี้

1) แผนที่เดินดิน คือการเขียนแผนที่ขึ้นจากการเดินสำรวจพื้นที่กายภาพในชุมชนที่ทำการศึกษา โดยเครื่องมือของการพัฒนาแผนที่เดินดินคือการเดินสำรวจและการจดบันทึกอย่างเป็นระบบ การจัดทำแผนที่เดินดินจะช่วยให้เห็นลักษณะทางกายภาพของชุมชนอย่างครบถ้วน ไม่จำกัดอยู่เฉพาะบ้านของผู้นำชุมชนหรือกลุ่มคนที่มีบทบาทอยู่ในความสนใจของนักวิจัยเท่านั้น เป้าหมายสำคัญของการจัดทำแผนที่เดินดินคือสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนที่ทำการศึกษาอย่างครบถ้วน อีกทั้งเป็นการตรวจสอบแผนที่ตั้งโต๊ะซึ่งส่วนใหญ่ดำเนินการจัดทำโดยหน่วยงานราชการ ซึ่งจะช่วยทำให้สามารถได้รับข้อมูลจากการลงภาคสนามของนักวิจัยเอง

2) แผนผังเครือญาติ คือการจัดทำแผนผังความสัมพันธ์ภายในระบบครอบครัว การทำความเข้าใจความสัมพันธ์ทางเครือญาติของสมาชิกในชุมชน จะช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ที่เป็นรากฐานในระบบสังคมและวัฒนธรรมไทย เนื่องจากการสร้างเครือข่ายและการสนับสนุนเชิงระบบอุปถัมภ์ภายในชุมชนขนาดเล็ก จะมีความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนให้เกิดขึ้น เป้าหมายสำคัญของการจัดทำแผนผังเครือญาติคือการทำความเข้าใจสถาบันครอบครัวและสายสัมพันธ์ในชุมชนที่ทำการศึกษา รวมทั้งการขยายพื้นที่ในการทำความเข้าใจกลุ่มตัวอย่างในชุมชนที่ศึกษาอยู่ให้เพิ่มมากขึ้น

3) โครงสร้างองค์กรชุมชน คือการศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองในระดับชุมชน การพัฒนาโครงสร้างองค์กรชุมชนจะแตกต่างจากโครงสร้างองค์กรที่ภาครัฐจัดทำตรงที่ การจัดทำความสัมพันธ์ลักษณะนี้ จะให้ความสนใจกับสถาบัน องค์กรและสมาชิกในชุมชนทั้งที่เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อให้เห็นสามารถเข้าใจบทบาทของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนได้อย่างรอบด้าน โดยเฉพาะมิติวัฒนธรรมชุมชน เป้าหมายสำคัญของการจัดทำโครงสร้างองค์กรชุมชนคือการทำความเข้าใจการติดต่อสัมพันธ์และบทบาทของกลุ่มทางสังคม ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในชุมชนที่ทำการศึกษา

4) ระบบสุขภาพชุมชน คือการจัดทำรายงานความเข้าใจของผู้คนในชุมชนต่อรูปแบบการรักษา กระบวนการเยียวยา รวมทั้งทัศนคติของสมาชิกในชุมชนต่อการเจ็บป่วย ทั้งนี้เพื่อสามารถเข้าใจภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนาระบบสุขภาพต่อไปในอนาคต เป้าหมายสำคัญของการจัดทำระบบสุขภาพชุมชนคือเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนระบบการแพทย์ที่หลากหลายในชุมชน ตลอดจนได้ข้อมูลในการตัดสินใจเลือกวิธีการมาประยุกต์เพื่อการบริการด้านสาธารณสุขให้กับสมาชิกในชุมชน

5) ปฏิทินชุมชน คือการทำความเข้าใจประสบการณ์ชีวิตของสมาชิกในชุมชนว่า ในระยะเวลาหนึ่งปี โดยสนใจทั้งกิจกรรมที่ส่งผลต่อวงจรการค้าและเศรษฐกิจ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพ กิจกรรมทางศาสนา ระบบความเชื่อและวัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อให้สามารถเรียนรู้วิถีชีวิตของผู้คนในสังคมตามช่วงระยะเวลาที่ครอบคลุมการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่กำลังศึกษาอยู่ในชุมชนได้ รายละเอียดของชุมชนที่ได้จากการจัดทำปฏิทินชุมชนยังสะท้อนรูปแบบของความสัมพันธ์ทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจที่หลากหลายในชุมชนได้อีกด้วย สำหรับปฏิทินชุมชนสามารถจัดทำแยกย่อยตามประเด็นที่สนใจได้ เช่น ปฏิทินเศรษฐกิจชุมชน ปฏิทินวัฒนธรรมชุมชน ปฏิทินสังคมชุมชน เป็นต้น เป้าหมายสำคัญของการทำปฏิทินชุมชนภาพรวมคือการทำ ความเข้าใจช่วงเวลาที่เหมาะสมต่อการทำการศึกษาชุมชน ซึ่งจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในการทำกิจกรรมศึกษาวิจัยภายในชุมชน รวมทั้งยังเป็นเครื่องมือให้เข้าใจรายละเอียดวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชนอีกด้วย

6) ประวัติศาสตร์ชุมชน คือการศึกษาความเป็นมาทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมืองของชุมชน การทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ชุมชนจะช่วยให้เห็นพัฒนาการเชิงสถาบันและวัฒนธรรมชุมชนในมิติตามระดับช่วงเวลา โดยเฉพาะการเห็นสภาพการเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากการติดต่อสัมพันธ์กับสังคมภายนอก เป้าหมายสำคัญของการจัดทำประวัติศาสตร์ชุมชนคือการลดช่องว่างระหว่างนักวิจัยกับกลุ่มตัวอย่างภายในชุมชน รวมทั้งการลดอคติทางความคิดที่อาจติดอยู่กับกรอบของการศึกษาก่อนลงทำการศึกษาค้นคว้าจริง

7) ประวัติชีวิต คือการทำความเข้าใจเรื่องราวชีวิตของผู้คนในชุมชน จะช่วยให้เราสามารถเข้าใจวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนที่มีความแตกต่างหลากหลาย โดยเฉพาะการมีบรรทัดฐานและค่านิยมที่แตกต่างจากนักวิจัย เป้าหมายสำคัญของการจัดทำประวัติชีวิตคือเพื่อลดอคติจากมุมมองที่แตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างนักวิจัยกับกลุ่มตัวอย่าง ขณะเดียวกันก็สามารถยกระดับความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยกับสมาชิกในชุมชนได้อีกด้วย

ขณะที่ พชรินทร์ สิริสุนทร (2550) ได้เสนอเครื่องมือการศึกษาชุมชนในมิติของสร้างปฏิบัติการเรียนรู้ขึ้นในพื้นที่ โดยพยายามบูรณาการเครื่องมือการทำงานชุมชน ทั้งที่เป็นเครื่องมือที่มีฐานแนวคิดด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา แนวคิดด้านจิตวิทยา รวมทั้งด้านการวางแผนและกลยุทธ์การพัฒนาชุมชน เพื่อให้เป็นเครื่องมือให้เกิดการสร้างการเรียนรู้ภายในชุมชน จนนำมาสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนาสังคมได้ โดยเครื่องมือการศึกษาชุมชนที่จะช่วยยกระดับการสร้างปฏิบัติการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น จะเน้นการเก็บและรวบรวมข้อมูลให้เห็นเข้าใจผู้กระทำการ (Social Actor) ต่าง ๆ ที่มีบทบาทอยู่ในชุมชนแห่งนั้น จึงจะเห็นได้ว่าเครื่องมือการศึกษาชุมชนที่มีความแตกต่างจากข้อเสนออื่นข้างต้น จะเป็นการลงรายละเอียดให้ชัดเจนมากขึ้น เช่น การจัดทำแผนที่ชุมชน (Community Map) ให้ครอบคลุมทั้งแผนที่กายภาพ (Physical Map) แผนที่ทางสังคม (Social Map) และแผนที่ทางวัฒนธรรม (Cultural Map) เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าเครื่องมือการศึกษาชุมชนที่กล่าวมาในข้างต้น เป็นองค์ความรู้ที่พยายามมุ่งเน้นให้กลุ่มนักวิชาการที่เข้าไปทำงานภาคสนาม ได้เริ่มต้นให้ความสนใจกับการถอดถอดความคิดกับผู้คนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้และวิถีชีวิตในการดูแลสุขภาพของตนเอง การทำความเข้าใจลักษณะของสังคมและวัฒนธรรมจะช่วยให้ผู้เข้าไปศึกษาชุมชน สามารถเชื่อมโยงระบบความเชื่อที่เป็นรากฐานทางความคิดของผู้คนในชุมชนกับปะทะสังสรรค์กับองค์ความรู้สมัยใหม่ได้ดีขึ้น ดังนั้นหากการสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อยกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชน อาจจะต้องเผชิญกับแรงปะทะทางความคิดที่แตกต่างกัน เครื่องมือการศึกษาชุมชนที่จะได้จัดทำขึ้น จะเป็นข้อมูลสำคัญต่อการป้องกัน เฝ้าระวังและช่วยให้ลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าไปทำการศึกษภาคสนามได้

สำหรับ อุทัย ปริญาสุทธีพันธ์ (2561) เห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า เครื่องมือการศึกษาชุมชนถือเป็นตัวช่วยในการทำความเข้าใจความแตกต่างหลากหลายตามภูมิวัฒนธรรมของชุมชนแต่ละแห่ง ทั้งนี้เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเครื่องมือการศึกษาชุมชน เพื่อช่วยลดช่องว่างทางความคิดที่ติดมาจากประสบการณ์ภูมิหลังของผู้วิจัย และอาจส่งผลต่อการวิเคราะห์ชุมชนที่เข้าไปศึกษา อย่างไรก็ตามการศึกษาชุมชนจำเป็นต้องอาศัยการทำงานภาคสนามอย่างต่อเนื่อง เห็นความสำคัญของการเรียนรู้จากการปฏิบัติในพื้นที่ รวมทั้งการให้ความเคารพต่อความสัมพันธ์และศักยภาพของสมาชิกในชุมชน

ขณะที่ งามพิศ สัตย์สงวน (2551) ได้นำเสนอเครื่องมือการศึกษาชุมชนในมิติของการวิจัยเชิงมานุษยวิทยา โดยแบ่งรูปแบบของเครื่องมือการศึกษาชุมชนออกเป็น 2 ประเภท กล่าวคือ เทคนิคการศึกษาชุมชนกับคนจำนวนน้อย และเทคนิคการศึกษาชุมชนกับคนจำนวนมาก

โดยสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังต่อไปนี้ ประเภทที่หนึ่งเครื่องมือการศึกษาชุมชนกับคนจำนวนน้อย เป็นรูปแบบของการเก็บข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก มีความเหมาะสมกับชุมชนที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการศึกษาชุมชนต้องอาศัยระยะยาวในการศึกษาข้อมูล เพื่อสร้างความเข้าใจให้สามารถวิเคราะห์ผลการศึกษได้ตามมุมมองของผู้คนในชุมชน โดยเครื่องมือของการศึกษาชุมชนกับคนจำนวนน้อยประกอบไปด้วย

1) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นการศึกษาชุมชนด้วยเครื่องมือการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ต้องอาศัยความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักวิจัยกับสมาชิกในชุมชน เพราะจำเป็นต้องอาศัยความไว้วางใจในการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่สามารถบอกได้ถึงทัศนคติของผู้ให้ข้อมูลกับนักวิจัยต้องการได้ข้อมูล

2) ประวัติชีวิต (The Life History) เป็นการศึกษาชุมชนโดยการทำความเข้าใจเรื่องราวของปัจเจกที่อาศัยอยู่ในชุมชน การทำความเข้าใจประวัติชีวิต ถือเป็นรูปแบบการศึกษาทางมานุษยวิทยาเพื่อเข้าใจระบบเครือญาติ ทัศนคติของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงสำคัญภายในชุมชน โดยการกระตุ้นให้ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกภูมิใจในคุณค่าตามช่วงเวลาของชีวิตจะช่วยให้ได้ข้อมูลมากขึ้น นักวิจัยมีความจำเป็นต้องระวังที่จะไม่ถอดรหัสความหมายชีวิตโดยใส่คตินของตนเองลงไป เพื่อให้ประวัติชีวิตสะท้อนมุมมองของผู้คนในชุมชนตามช่วงเวลาสำคัญที่ได้ให้ข้อมูลมา ทั้งนี้กลุ่มคนที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติชีวิตได้ต้องเป็นสมาชิกในชุมชนที่เสียสละเวลาให้กับการศึกษาได้ เช่น นักธุรกิจชุมชนอาจเป็นกลุ่มอาชีพที่ไม่มีเวลามากพอกับการให้สัมภาษณ์ประวัติชีวิต เป็นต้น

3) วิทยาศาสตร์เชิงชาติพันธุ์ (Ethnoscience) เป็นการจัดทำชุดกฎเกณฑ์ทางพฤติกรรมของผู้คนในชุมชน โดยอาศัยการแสดงออกต่อระบบวัฒนธรรมของผู้คนในชุมชนเป็นข้อมูลสำคัญในการตีความ โดยเป้าหมายสำคัญของการจัดทำวิทยาศาสตร์เชิงชาติพันธุ์คือการจัดประเภทของเรื่องที่ผู้วิจัยสนใจตามหมวดหมู่ทางวัฒนธรรมที่กำหนดขึ้น เช่น อาหารในชุมชนมีจำนวนหลายรายการ ผู้วิจัยอาจกำหนดเฉพาะต้ม ผัก แกง ทอด เพื่อทำความเข้าใจรูปแบบอาหารที่ผู้คนในชุมชนมีความเชี่ยวชาญในการประกอบขึ้นและบริโภคมากที่สุด เป็นต้น

สำหรับประเภทที่ 2 เทคนิคการศึกษาชุมชนกับคนจำนวนมาก เป็นรูปแบบการเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อศึกษาข้อมูลภาพรวมของชุมชน เช่น การสำรวจประชากร การเก็บข้อมูลระบบเครือญาติทั้งชุมชน เป็นต้น ทั้งนี้เป้าหมายสำคัญของการศึกษาชุมชนกับคนจำนวนมากคือ การทำความเข้าใจลักษณะทางประชากร รวมทั้งการให้ได้ข้อมูลเชิงปริมาณที่สามารถสะท้อนการ

เป็นตัวแทนที่เชื่อถือได้ของข้อมูลของชุมชนที่ทำการศึกษา โดยเทคนิคการศึกษาชุมชนกับคนจำนวนมาก ประกอบด้วย

1) การสังเกตอย่างเป็นระบบ (Systematic Observation) เป็นการศึกษาชุมชนโดยใช้การสังเกตการณ์พฤติกรรมของผู้คนในชุมชน ทั้งนี้การสังเกตอย่างเป็นระบบจำเป็นต้องจำแนกหมวดหมู่ของหัวข้อเรื่องที่ต้องการเรียนรู้จากผู้คนในชุมชน รวมทั้งควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เห็นพัฒนาการของประเด็นที่ให้ความสนใจ รวมทั้งเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยที่ส่งผลต่อการพฤติกรรมภายในชุมชนด้วย

2) การสัมภาษณ์อย่างเป็นระบบ (Systematic Interviewing) เป็นการศึกษาชุมชนด้วยการรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์จากการรับฟังและเข้าร่วมการสนทนากับสมาชิกในชุมชน ทั้งนี้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการถือเป็นเทคนิควิธีที่นักมานุษยวิทยามักนำมาใช้ เพราะเชื่อมั่นว่าสามารถกระตุ้นให้ได้คำตอบมากกว่าการจัดสภาพแวดล้อมแบบเป็นทางการ การสัมภาษณ์อย่างเป็นระบบยังช่วยให้ได้ข้อมูลมาสนับสนุนผลการศึกษาจากการเก็บข้อมูลเชิงสำรวจอีกด้วย จึงถือว่าเป็นเครื่องมือการศึกษาชุมชนที่ช่วยให้กระบวนการศึกษาจากแบบสอบถามมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

3) แบบสอบถาม (Questionnaires) เป็นการศึกษาชุมชนที่เหมาะสมกับความต้องการข้อมูลจำนวนมาก โดยประโยชน์สำคัญของใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือศึกษาชุมชนคือการได้ข้อมูลที่เป็นสถิติหรือค่าตัวเลขที่มีผลต่อการพิจารณาประเด็นทางสังคมและวัฒนธรรมที่น่าสนใจ ซึ่งอาจเป็นพื้นฐานของการวิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับพฤติกรรมหรือระบบคุณค่าทางวัฒนธรรมของสมาชิกในชุมชนได้ต่อไป

4) การทดสอบทางจิตวิทยา (Psychological Tests) เป็นการศึกษาชุมชนที่ให้ความสนใจกับพฤติกรรมและบุคลิกภาพ เนื่องจากกลุ่มนักมานุษยวิทยาที่ใช้วิธีการนี้ในการศึกษาชุมชนเห็นว่า บุคลิกภาพเป็นผลของการรับรู้และซึมซับทางวัฒนธรรม การเรียนรู้จากบุคลิกภาพของผู้คนในชุมชนจะช่วยให้เข้าใจพื้นฐานทางวัฒนธรรม รวมทั้งศึกษาภูมิหลังของการขัดเกลาทางการศึกษาหรือจากระบบความเชื่อ ที่ส่งผลต่อการให้ความสำคัญต่อระบบคุณค่าต่าง ๆ ในสังคมได้ดียิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุปเครื่องมือการศึกษาชุมชน เป็นวิธีการที่ช่วยให้เข้าถึงแหล่งข้อมูลของการศึกษาได้ดียิ่งขึ้น โดยนักวิจัยต้องคำนึงถึงข้อจำกัดทางวัฒนธรรม และพื้นฐานความรู้ของการนำเครื่องมือไปใช้ประโยชน์ให้เหมาะสมกับปรากฏการณ์ที่กำลังศึกษาอยู่ จากการสังเคราะห์องค์ความรู้จะเห็นได้ว่าเครื่องมือการศึกษาชุมชนมุ่งเน้นให้ลดอคติจากภูมิหลังทางการศึกษาและการ

ขัดเกลาทางสังคมของผู้วิจัยลง ข้อมูลที่ได้จากการสกัดมาจากเครื่องมือต่าง ๆ จะช่วยสะท้อนให้เห็นลักษณะที่แท้จริงทางสังคมและวัฒนธรรมของประเด็นที่กำลังศึกษาอยู่ได้ โดยเครื่องมือการศึกษาชุมชนที่จะช่วยทำความเข้าใจการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจประเด็นทางศิลปวัฒนธรรมและสังคมวิทยาจะประกอบด้วย แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์อย่างเป็นระบบ การจัดทำประวัติชีวิต การจัดทำประวัติศาสตร์ชุมชน การจัดทำปฏิทินชุมชน การจัดทำโครงสร้างองค์กรชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้การเห็นเป้าหมายของแต่ละเครื่องมือการศึกษาชุมชน ยังช่วยให้สามารถประยุกต์นำแนวคิดเกี่ยวกับระบบการศึกษาระบบความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน มาร่วมทำความเข้าใจการเกิดเครือข่ายทางพระพุทธศาสนา ซึ่งประเด็นสำคัญของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้อีกด้วย

2.3.4 ชุมชนทางศาสนา

การเกิดขึ้นของชุมชนมักเป็นการรวมตัวของกลุ่มคนที่มีการเข้าใจระบบความเชื่อร่วมกัน โดยการแสดงออกถึงความเป็นคนในชุมชนเดียวกัน จะมีภาษา ระบบสัญลักษณ์หรือความเชื่อบางประการ ที่สร้างให้เกิดความเป็นอันหนึ่งเดียวกันของสมาชิก ชุมชนทางศาสนาเป็นผลอย่างเป็นทางการหนึ่งของการสร้างชุมชนที่มีพัฒนาการของการกำหนดพิธีกรรม ระบบการสื่อสารและการแสดงออกถึงความเป็นอันหนึ่งเดียวกันของสมาชิก ทั้งนี้ระดับความเข้มข้นของการแสดงออกถึงความเป็นสมาชิกของชุมชนทางศาสนา จะขึ้นอยู่กับขัดเกลาทางสังคมหรือสภาพแวดล้อมที่มีส่วนกำหนดรูปแบบวิถีชีวิตให้กับผู้คนในสังคมนั้น ดังนั้นการทำความเข้าใจการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนทางศาสนา จะช่วยให้เห็นตั้งแต่ข้อถกเถียงเชิงทฤษฎีจนถึงรูปแบบของการสร้างชุมชนทางศาสนาขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ

งานของ ขวัญชีวัน บัวแดง (2560) ที่ศึกษาการสร้างชุมชนและเครือข่ายพระพุทธศาสนา แนวเขตชายแดนไทยและเมียนมาร์ ได้แสดงให้เห็นว่าชุมชนและเครือข่ายพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้น มีลักษณะของการเคลื่อนที่และปรับเปลี่ยนได้ (Flow) โดยมีองค์ประกอบที่สร้างความเข้มแข็งที่สำคัญ ได้แก่ การมีผู้นำทางศาสนาที่มีบารมี พิธีกรรมเชิงสัญลักษณ์ ศาสนิกชน รวมทั้งพลังศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ซึ่งในกรณีของชุมชนเครือข่ายพระพุทธศาสนาชายแดนไทยและเมียนมาร์นี้ เกิดขึ้นจากการที่ผู้นำบารมีได้สร้างพุทธศาสนาสถานในลักษณะเจดีย์เป็นพุทธบูชา ซึ่งตรงกับอุดมคติทางความเชื่อของพุทธศาสนิกชนชาวเมียนมาร์เป็นอย่างมาก ในมิติของการรวมตัวเพื่อสร้างชุมชนทางศาสนาแห่งนี้ ชุมชนศาสนาข้ามพรมแดนหรือศาสนาในกลุ่มผู้ย้ายถิ่นจึงเป็นการบรรจบกัน (Confluences) ของวัฒนธรรมและผู้คนที่มีความยินดีต่อสัญลักษณ์และการได้ร่วมเป็นชุมชนที่แสดงออกถึงความศรัทธาทางศาสนา แม้จะต้องพลัดพราก

ออกมาจากดินแดนบ้านเกิดก็ตาม ประเด็นการวิเคราะห์ดังกล่าวสอดคล้องกับมุมมองของ Walker (2012) ที่ชี้ให้เห็นแนวคิดของ Emile Durkheim นักสังคมวิทยาคนสำคัญจะมีส่วนต่อการทำความเข้าใจการรวมกลุ่มและแสดงออกถึงการเป็นชุมชนลักษณะนี้ โดยแนวคิดดังกล่าวเสนอให้พิจารณาปฏิบัติการของพิธีกรรมทางศาสนาเป็นสิ่งที่มีความศักดิ์สิทธิ์ (Sacred) จนสามารถดึงดูดผู้คนให้มาทำกิจกรรมร่วมกัน มิใช่เพียงเพราะพิธีกรรมเป็นสิ่งที่มีความศรัทธาหรือเป็นสิ่งที่น่าบูชา แต่เป็นเพราะพิธีกรรมทางศาสนาเหล่านั้นได้มีส่วนเชื่อมโยงวิถีชีวิตของผู้คนเข้ากับความคิดศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการเข้าร่วมพิธีกรรมได้ช่วยให้หลุดพ้นออกจากวิถีชีวิตแบบสามัญทั่วไป (Profane) ในช่วงเวลาของการระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมนั้น

งานของ จิราภา วรเสียงสุข (2558) ช่วยตอบย้ำแนวคิดของ Emile Durkheim เกี่ยวกับภาวะของความเป็นศาสนาเมืองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการประกอบด้วย 1) การปรากฏขึ้นและความเชื่อที่มีต่อความคิดศักดิ์สิทธิ์ 2) การสร้างสัญลักษณ์ที่มีนัยของความศักดิ์สิทธิ์แฝงอยู่ และ 3) การจัดระเบียบหรือโครงสร้างของกลุ่มคนที่มีความเชื่อร่วมกัน เมื่อมีการสร้างสัญลักษณ์ที่สามารถเชื่อมโยงความนับถือและบูชาร่วมกันระหว่างชุมชนทางศาสนาเดียวกัน สัญลักษณ์นั้นถูกเรียกว่า “โทเท็ม” (Totem) โดยคุณลักษณะของโทเท็มที่สำคัญคือเป็นสัญลักษณ์ร่วมของชุมชนทางศาสนา สามารถสร้างจิตสำนึกร่วม (Collective Consciousness) ในกลุ่มชุมชนทางศาสนาหรือเครือญาติที่มีความใกล้ชิดกันให้เห็นถึงความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ร่วมกันได้ เช่น การสักรูปสัญลักษณ์หรือศาสดาที่แสดงให้เห็นนัยความหมายของการเคารพบูชาไว้บนร่างกาย เป็นต้น

หากพิจารณาตามการวิเคราะห์ของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2555) ชุมชนทางศาสนาข้างต้น สามารถพิจารณาเชิงข้อถกเถียงทางทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนได้ว่าเป็น ชุมชนเชิงอุดมการณ์ พื้นฐานและชุมชนเชิงสถาบันกล่าวคือ ประการหนึ่งชุมชนเชิงอุดมการณ์มีรากฐานความคิดมาจากอุดมคติที่ว่าชุมชนคือศูนย์รวมของเจตจำนงทั่วไป (General Will) และพัฒนามาสู่ชุมชนที่พลเมืองมารวมตัวเพื่อเป็นหน่วยทางสังคมโดยสมัครใจ ทั้งนี้ดูเหมือนว่ารัฐจะสูญเสียอำนาจในการควบคุมชุมชนลักษณะนี้ อย่างไรก็ตามการฟื้นฟูศาสนาเพื่อให้เข้ามามีบทบาทควบคุมพฤติกรรม สนับสนุนการสร้างศีลธรรมอันดีภายในชุมชน เป็นกลไกที่สามารถรื้อฟื้นอำนาจของรัฐขึ้นมาในชุมชนที่เป็นอิสระได้อีกครั้งหนึ่ง สำหรับประการที่สองข้อถกเถียงให้พิจารณาชุมชนเชิงสถาบัน คือ การเสนอให้เห็นว่าชุมชนเชิงสถาบันเป็นชุมชนตามจารีตพื้นฐาน เกิดขึ้นเพื่อระดมพลังความร่วมมือภายในสังคม ขณะเดียวกันก็มีโครงสร้างขององค์กรที่คอยกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนต่อต้านหรือยอมรับการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยนิยมที่เข้ามาเผชิญกับวิถีชีวิต จึงจะเห็นได้ว่าชุมชนเชิงสถาบันมี

ระบบเครือญาติ ความปึกแผ่นทางสังคม ระบบการสื่อสารภายในเป็นสายสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงผลประโยชน์ของคนในชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน

สอดคล้องกับ ชลวิทย์ เจียรจิตต์ (2560) ที่อธิบายว่าศาสนาเป็นระบบความคิดที่สนับสนุนให้เกิดความมั่นคงทางจิตวิญญาณ อีกทั้งเป็นกลไกที่ช่วยสนับสนุนกับการสร้างระเบียบภายในทางสังคม ชุมชนศาสนาจึงมีปฏิบัติการของการนำหลักธรรมคำสอนผ่านการเผยแผ่ของตัวแทนทางศาสนา เพื่อขยายชุมชนและจำนวนสมาชิกทางศาสนาให้เพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ชุมชนทางศาสนาที่จะคงดำรงบทบาทและรักษาความศรัทธาของศาสนาไว้อย่างมั่นคงได้ จำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญกับการปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยอาจมุ่งเน้นการสร้างกิจกรรมที่ช่วยให้เกิดการพัฒนาสังคม หรือการยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับชุมชนที่ศาสนาต้องการเข้าไปมีบทบาทร่วมด้วย

ยศ สันตสมบัติ (2556) เสนอมุมมองที่แตกต่างเกี่ยวกับอิทธิพลของศาสนาต่อการปกป้องการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนว่า ชุมชนที่มีพลังทางศาสนาที่เข้มแข็งมักใช้ความศรัทธาหรือพลังของเครือข่ายทางศาสนา เป็นเครื่องมือในการชะลอการรุกรานของความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจทุนนิยมที่เข้ามาในชุมชนอย่างรวดเร็ว ตัวอย่างที่ถูกนำเสนอคือการที่ชาวปกากะญอ หรือกะเหรี่ยงสกอร์ทางภาคเหนือของประเทศไทย ได้ใช้ศาสนาเป็นยุทธวิธีการปรับตัวทางวัฒนธรรม โดยการประสานความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมของชุมชน จะเห็นได้ว่าเมื่อต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อรูปแบบการผลิต เพื่อให้สามารถตอบสนองกับระบบตลาด การเพาะปลูกเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์ ได้ส่งผลให้การใช้ประโยชน์จากที่ดินมีจำนวนมากขึ้น อีกทั้งอำนาจและการจัดลำดับชั้นทางสังคม ยังสร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการสืบทอดตามสายตระกูลทางเครือญาติมาสู่การใช้สถานภาพทางเศรษฐกิจและเกียรติยศเป็นสำคัญ ดังนั้นชาวปกากะญอในพื้นที่ดังกล่าว จะเริ่มรับเอาศาสนาอย่างเป็นทางการที่รัฐให้การยอมรับคือศาสนาพุทธหรือศาสนาคริสต์ เข้ามาเป็นความเชื่อและเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมให้สอดคล้องกับศาสนาที่รับมาใหม่ ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นผู้ที่มาติดต่อจากสังคมภายนอก เห็นถึงการมีวัฒนธรรมและการแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของเป็นชุมชน ที่มีระดับของศีลธรรมที่ไม่ได้แตกต่างจากชุมชนภายนอกแต่อย่างใด

นอกจากชุมชนทางศาสนาพุทธที่เกิดขึ้นในสังคมไทย การสร้างชุมชนของศาสนาอื่นก็ปรากฏและน่าสนใจ โดยเฉพาะในมิติของการประกอบสร้างความเป็นชุมชนขึ้น งานของ ประสิทธิ์ ลิปรีชา (2559) ได้ศึกษาการเผยแผ่ศาสนาของศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ โดยเฉพาะในกลุ่มม้งชาวเขาของประเทศไทย พบว่ากลุ่มมิชชันนารีกลุ่มแรกที่เริ่มต้นเข้ามาก่อตั้งชุมชนม้งชาว

คริสต์ในประเทศไทย เกิดขึ้นราว ค.ศ. 1950 ภายหลังผลกระทบของการที่ประเทศจีนเปลี่ยนแปลง การปกครอง มาเป็นระบอบสังคมนิยมประชาธิปไตยเมื่อปี ค.ศ. 1949 การพยายามเข้ามาเผยแพร่ ศาสนาของกลุ่มมิชชันนารีดังกล่าว ขยายตัวอยู่บนเขตพื้นที่สูงบนเขาในประเทศไทย ตั้งแต่จังหวัด แม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดพะเยา จังหวัดน่าน จังหวัดเชียงราย และจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นต้น โดยปัจจัยที่ทำให้กลุ่มมิชชันนารีสามารถก่อตั้งชุมชนทางศาสนาในกลุ่มชาวม้งในประเทศไทยได้ มาจากการที่ศาสนาคริสต์ได้ประกาศศาสนาพร้อมกับความก้าวหน้าทางอารยธรรมที่กลุ่ม ชาวม้งไม่ได้เคยได้รับจากรัฐไทยในขณะนั้นมาก่อนหลายประการ อาทิ ระบบการเรียนรู้อักษรและ ภาษาสมัยใหม่ โอกาสทางการศึกษา การเข้าถึงความรู้ทางการสาธารณสุข เป็นต้น ดังนั้น พัฒนาการของการสร้างชุมชนผู้นับถือศาสนาคริสต์ในกลุ่มชาวม้งในไทย รวมทั้งสภาวะความ ทันสมัย (Modernity) จึงเป็นปัจจัยสำคัญของการก่อร่างสร้างชุมชนขึ้น

หากพิจารณาชุมชนทางศาสนาที่มีการเคลื่อนย้ายเชิงพื้นที่และบทบาททางสังคม สามารถพิจารณาแนวคิดการเคลื่อนย้ายศึกษา (Mobility Studies) ที่ประเสริฐ แกรกล้า (2561) อธิบายการเคลื่อนย้ายในสังคมสมัยใหม่ว่า กรอบความคิดเรื่องการเคลื่อนย้าย (Mobility) ถูกนำเสนอโดย Vincent Kaufmann เพื่อแสดงให้เห็นการใช้ประโยชน์จากการเคลื่อนย้ายพื้นที่ มาสู่การสร้างฐานะทางชนชั้น การพัฒนาทักษะใหม่ รวมทั้งการพัฒนาเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ ดีกว่าการอยู่เดิมได้ด้วย ในทางทฤษฎีการเคลื่อนย้ายมีความแตกต่างจากการเคลื่อนที่ (Movement) เนื่องจากการเคลื่อนที่จะเน้นให้เห็นการเปลี่ยนแปลงภายใต้เงื่อนไขทางภูมิศาสตร์ กายภาพ หรือการเคลื่อนจากจุดเริ่มต้นไปยังอีกที่หนึ่ง จึงมีคนส่วนหนึ่งที่มีพฤติกรรมเคลื่อนที่แต่ ไม่เคลื่อนย้าย (Moving Without Being Mobile) เช่น กลุ่มนักธุรกิจหรือสาขาอาชีพที่เดินทางไป ประชุมต่างประเทศเป็นประจำไม่ได้สร้างให้เกิดการเป็นสมาชิกชุมชนถาวรในพื้นที่กายภาพอื่น เป็นต้น ขณะเดียวกันก็มีกลุ่มคนที่เคลื่อนย้ายโดยไม่ต้องเคลื่อนที่ (Mobile Without Moving) เช่น กลุ่มคนที่ใช้อินเทอร์เน็ตสร้างชุมชนและประสานงานการทำงานธุรกิจ เป็นต้น

ดังนั้น ชุมชนทางศาสนาที่มีการเคลื่อนที่ข้ามพรมแดนจึงเป็นลักษณะของปฏิบัติการ เกี่ยวข้องกับประเด็นของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมและเทคโนโลยีเข้ามามีอิทธิพลมา กขึ้น จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า ชุมชนทางศาสนามีลักษณะที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของกลุ่มที่มีศรัทธา และมีเป้าหมายที่จะสืบทอดศาสนาของตนเองให้มาอยู่ร่วมกัน ชุมชนทางศาสนาเกิดขึ้นได้ทั้งจาก การเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีรากฐานทางศาสนาตั้งอยู่มากับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หรือการ แพร่กระจายแนวคิดทางศาสนาไปกับความสัมพันธ์ทางการค้าและการปกครอง นอกจากนี้การเข้า สู่สังคมที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ชุมชนส่วนหนึ่งที่ประชากรภายในชุมชนยังไม่ได้รับ

การพัฒนาจากรัฐอย่างทั่วถึงนัก การรับเอาศาสนาที่รัฐให้การยอมรับมาเป็นความเชื่อหลักของกลุ่มชาติพันธุ์ กลายเป็นเครื่องมือในการสร้างความเป็นคนในให้กับชุมชนที่เคยถูกรัฐมองข้ามมาก่อน ทั้งนี้ชุมชนทางศาสนาจะมีระบบภาษา สัญลักษณ์และพิธีกรรมที่ช่วยส่งเสริมศรัทธาให้กับผู้คนภายในชุมชน โดยสัญลักษณ์หรือพิธีกรรมที่สะท้อนความศักดิ์สิทธิ์ เป็นกลไกที่ได้แบ่งแยกวิถีชีวิตของคนเชื่อมโยงกับศาสนา ซึ่งแตกต่างจากกิจกรรมปกติในวิถีชีวิตสามัญทั่วไป

2.4 แนวคิดทุนทางสังคม

สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดทุนทางสังคมในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการพิจารณาความหมาย องค์ประกอบ ความสำคัญ ตลอดจนการเชื่อมโยงให้เห็นการนำแนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมมาใช้วิเคราะห์เครือข่ายพระสงฆ์หรือเครือข่ายทางศาสนา เพื่อสังเคราะห์ให้เห็นรูปแบบการใช้ประโยชน์จากแนวคิดดังกล่าวในมิติการวิจัย สำหรับการนิยามความหมายเกี่ยวกับทุนทางสังคม จะเห็นได้ว่าทุนทางสังคมถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางทางวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมิติการวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา เพื่อแสดงให้เห็นบทบาทของโครงสร้างหรือเครือข่ายทางสังคมที่สามารถสนับสนุน ให้เกิดการยกระดับคุณภาพการพัฒนาสังคมให้ดีขึ้นได้ บทบาทที่สำคัญของการนำแนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมมาใช้ระยะหลัง เป็นการสะท้อนความพยายามสร้างกลไกการพัฒนาอย่างยั่งยืน ที่ระดมความร่วมมือและศักยภาพของแต่ละชุมชนเข้ามาเป็นองค์ประกอบของกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้แนวคิดทุนทางสังคมจะมุ่งเน้นทำความเข้าใจการรวมตัวและการสร้างศักยภาพของเครือข่ายพระสงฆ์ ที่นำมาสู่การแสดงออกเชิงบทบาททางกิจกรรมให้กับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ตลอดจนการพัฒนากิจกรรมหรือปฏิบัติการทางพระพุทธศาสนาให้เกิดในขึ้นสังคมลาวร่วมด้วย โดยสามารถแบ่งหัวข้อการนำเสนอได้ดังต่อไปนี้

2.4.1 ความหมายของทุนทางสังคม

สำหรับการเริ่มต้นใช้คำว่า “ทุนทางสังคม” วรวิทย์ โธมรัตน์พันธุ์ (2548) อธิบายว่าปรากฏขึ้นครั้งแรกในการอธิบายของ Lyda Hanifan ในหนังสือที่ชื่อว่า “Rural School Community Centres” ที่เน้นให้เห็นว่าการสร้างภาพลักษณ์ที่ดี การสร้างสายสัมพันธ์ที่สื่อให้เห็นถึงการมีมิตรภาพ และความเห็นอกเห็นใจ เป็นรูปแบบการติดต่อสัมพันธ์ที่ช่วยให้เกิดทุนทางสังคมระหว่างปัจเจกหรือองค์กรขึ้นได้ ทุนทางสังคมมีบทบาทในการช่วยให้ปัจเจกบุคคลบรรลุความต้องการทางสังคมที่ปรารถนาได้ ขณะเดียวกันก็มีส่วนสนับสนุนให้เกิดศักยภาพในการประสานงานและทำกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายให้ดีขึ้นได้ ข้อเสนอดังกล่าวเห็นว่าหากองค์กรชุมชนที่มีทุนทางสังคมอยู่มาก จะช่วยยกระดับคุณภาพการดูแลสุขภาพภายในชุมชนให้ดีขึ้นได้ด้วย

หากพิจารณาจากจุดเริ่มต้นของการนิยามคำว่าทุนทางสังคมในทางสังคมศาสตร์ ชนิดา เสงี่ยมไพศาลสุข (2550) สรุปไว้ว่า Robert Putnam นักรัฐศาสตร์ชาวสหรัฐอเมริกาถือเป็นผู้ทรงอิทธิพลต่อการเริ่มต้นนิยามความหมายของคำว่าทุนทางสังคม โดยเขาได้เสนอว่าทุนทางสังคมเป็นเหมือนความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายที่จะมีบทบาทช่วยส่งเสริมให้ประเทศหรือสังคมที่ให้ความสำคัญกับการใช้นำทุนทางสังคมไปใช้ประโยชน์ มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและการพัฒนาในมิติต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ระบบการศึกษา หรือนโยบายด้านที่เกี่ยวข้อง สาธารณะ กระบวนการพัฒนาที่มีทุนทางสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงเป็นการรวมกันทั้งของเครือข่ายทางเศรษฐกิจและสังคม โครงสร้างสังคมที่ช่วยกำหนดบรรทัดฐานทางแบบแผนพฤติกรรม รวมทั้งความไว้วางใจร่วมกันของแต่ละสังคม มาเป็นองค์ประกอบที่ช่วยยึดโยงให้เกิดความเหนียวแน่นของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม จนนำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจพัฒนาสังคมให้ไปในทิศทางเป้าหมายร่วมกันของทั้งสังคมได้

สำหรับ ยงยุทธ ขจรธรรม (2547) ได้ให้ความหมายของทุนทางสังคมในมิติของการพัฒนา ให้เห็นเป็นแนวทางและกระบวนการที่ชัดเจนมากขึ้นว่า ทุนสังคมได้ถูกอธิบายและให้ความหมายมากมายโดยบุคคลและองค์กรพัฒนา เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทที่จะนำไปใช้ประโยชน์ แต่โดยหลักแล้วทุนทางสังคมไม่ใช่คนหรือสถาบันที่จับต้องได้ในเชิงกายภาพ แต่เป็นระบบระบบความสัมพันธ์ที่มีการสะสมในลักษณะเครือข่าย เพื่อบรรลุการสร้างบรรทัดฐาน แนวปฏิบัติ การให้คุณค่าและความเข้าใจร่วมกัน จนสามารถสร้างผลตอบแทนและการพัฒนาให้กับสมาชิกไปใช้ประโยชน์ได้

นอกจากนี้ ยังมีการพยายามนิยามทุนทางสังคมที่เชื่อมโยงกับตัวชี้วัดของสภาพทางสังคม โดยงานของ ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ (2555) ได้พยายามสรุปให้เห็นว่าบุคคลหรือกลุ่มทางสังคมที่มีทุนทางสังคม จนสามารถส่งเสริมให้เกิดความมั่นคงและก้าวหน้าทางสังคมได้ สามารถแยกหน่วยการวิเคราะห์ลักษณะดังกล่าวออกได้เป็น 4 ระดับกล่าวคือ บุคคล ครอบครัว ชุมชนและภาค โดยบุคคลที่มีภูมิหลังทางสังคม ภูมิหลังทางการศึกษาและความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับครอบครัวที่มีความมั่นคง ถือได้ว่าเป็นกลุ่มทางสังคมที่ผ่านการสะสมทุนทางสังคมมาอย่างต่อเนื่อง จึงมีโอกาที่จะได้รับการยอมรับและใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมดังกล่าวก่อนกลุ่มอื่นในสังคมเดียวกัน ทั้งนี้เป้าหมายส่วนใหญ่ของการใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมคือเพื่อความก้าวหน้าของตนเองหรือกลุ่มที่เป็นสมาชิกได้มากกว่าคนทั่วไป ขณะที่การพิจารณาเชิงหน่วยการวิเคราะห์ระดับองค์กรหรือพื้นที่ทางกายภาพ ก็ไปเป็นในมิติเดียวกันโดยภูมิภาคหรือชุมชนที่มีความพร้อมทางเศรษฐกิจ มีชื่อเสียงทางที่ดีที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน จะมีเป็นสถานที่ที่มี

ความน่าเชื่อถือในสังคม สามารถช่วยผลักดันให้สมาชิกของชุมชนใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมดังกล่าว เพื่อสร้างให้เกิดความก้าวหน้าหรือยกระดับคุณภาพทางเศรษฐกิจให้กับพื้นที่ได้

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ทุนทางสังคมเป็นการสร้างความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย ที่มีการใช้ทรัพยากรทั้งที่เป็นรูปธรรม อาทิ ทรัพย์สินมีค่า ที่ดิน และเงินตรา เป็นต้น รวมทั้งที่เป็นนามธรรม อาทิ เกียรติยศของครอบครัว ฐานันดรศักดิ์ รวมทั้งชื่อเสียงที่ได้รับการยอมรับจากสังคม สถาบันการศึกษาที่จบการศึกษา เป็นต้น ดังนั้นทุนทางสังคมจึงเป็นผลจากการรวมกลุ่มของสมาชิกภายในกลุ่มเดียวกัน ผ่านกระบวนการที่พยายามสร้างกิจกรรมภายในกลุ่ม ให้สามารถส่งเสริมคุณค่าให้กับสมาชิกได้ ทั้งนี้กระบวนการของการสะสมทรัพยากรจนเกิดเป็นทุนทางสังคม จะยิ่งมีคุณภาพมากขึ้นหากเป็นกิจกรรมที่ช่วยยกระดับให้ทุนทางสังคมมีคุณค่ามากขึ้นอย่างรวดเร็ว ตัวอย่างเช่น การพัฒนาให้สถาบันการศึกษาได้รับการจัดอันดับที่ดี การพัฒนาให้หลักสูตรอบรมมีสมาชิกที่เป็นผู้นาองค์กรสำคัญ ๆ เข้ามาศึกษา เป็นต้น

สำหรับ วรุฒิ โธมรัตน์พันธุ์ (2548) ได้ประมวลและสังเคราะห์ความหมายเกี่ยวกับทุนทางสังคม โดยมุ่งเน้นการทำความเข้าใจที่เชื่อมโยงการสร้างความสัมพันธ์กับระบบคุณค่าและระบบคุณธรรมของแต่ละสังคม จนสรุปว่าเครือข่ายทางสังคมคือชุดของความสัมพันธ์ที่อยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจ รวมทั้งตั้งมั่นอยู่บนการยอมรับค่านิยมและวัฒนธรรมภายในสังคมร่วมกัน ทั้งนี้เมื่อพิจารณาความหมายกว้างที่ครอบคลุมองค์กร สถาบัน และชุมชน จะเห็นได้ว่าทุนทางสังคมเป็นความไว้วางใจหรือความเข้าใจอันดี (Understanding) ระหว่างองค์กรที่มีความสัมพันธ์ร่วมกัน การสร้างให้เกิดระบบการสื่อสารหรือความสัมพันธ์ที่ดี จึงมาจากยอมรับให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน จนสามารถยกระดับคุณภาพความสัมพันธ์ได้ นอกจากนี้ทุนทางสังคมยังต้องสอดคล้องกับระบบศีลธรรมอันดีที่ได้รับจากการยอมรับของคนในสังคม เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดการช่วยเหลือระหว่างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่จะสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวมให้สำเร็จลุล่วงได้ หากกิจกรรมที่ปัจเจกบุคคลนำไปใช้ไม่ได้ตั้งอยู่บนระบบศีลธรรม ก็ไม่สามารถเรียกชุดของความสัมพันธ์ที่สนับสนุนเบื้องหลังได้ว่าทุนทางสังคม

การที่ทุนทางสังคมเป็นเรื่องเฉพาะของระบบค่านิยมและบรรทัดฐานของผู้คนในสังคมเดียวกัน จึงจะเห็นได้ว่าการให้ความหมายของนักวิชาการไทยส่วนหนึ่ง จะพยายามยกระดับให้ทุนทางสังคมมีความสอดคล้องหรือไปในทิศทางคำนึงถึงระบบคุณธรรมที่จะต้องทำให้เกิดประโยชน์กับสังคมส่วนรวม นอกจากนี้ยังจะเห็นได้ว่าความหมายที่กลุ่มนักวิชาการชาวไทยให้ความสนใจ ยังขาดการเปรียบเทียบหรือวิพากษ์ถึงความเชื่อมโยงของการมีทุนทางสังคมกับการส่งเสริมทุนทางเศรษฐกิจ ให้กับกลุ่มทางสังคมที่สามารถสะสมทุนทางสังคมไว้ได้จำนวนมาก ทั้งนี้

เพื่อให้เกิดการทำความเข้าใจในมิติที่หลากหลายและสะท้อนมุมมองของสังคมที่แตกต่างออกไป จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาข้อวิพากษ์ รวมทั้งการนำเสนอเกี่ยวกับการโต้แย้งของการให้ความหมายที่ครอบคลุมทุนทางสังคมกับการสร้างฐานอิทธิพลจากนักวิชาการต่างประเทศ เพื่อทำความเข้าใจให้ครอบคลุมถึงมุมมองที่มีฐานคิดแตกต่างกันออกไป

ข้อเสนอที่สำคัญอย่างมากของ Bourdieu and Wacquant (1992) เกี่ยวกับแนวคิดทุนทางสังคมซึ่งแพร่หลายอย่างยิ่งในมิติการศึกษาทางสังคมวิทยา แสดงให้เห็นว่าทุนทางสังคมเป็นความพยายามทำความเข้าใจประโยชน์ของการเป็นสมาชิกกลุ่มหรือการรวมตัวเป็นเครือข่ายที่จะสามารถช่วยยกระดับให้ปัจเจกบุคคล สามารถเข้าถึงทรัพยากรที่ต้องการได้ดียิ่งขึ้น โดย Pierre Bourdieu นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสถือเป็นนักคิดคนสำคัญที่พยายามนิยามความหมายของคำว่าทุนทางสังคม โดยเขาได้เสนอว่าทุนทางสังคมเปรียบเสมือน เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่สามารถสร้างให้เกิดมูลค่า และแปรเปลี่ยนเป็นผลประโยชน์ได้ โดยที่ทุนทางสังคมสามารถทำให้เกิดกระบวนการผลิตซ้ำ (Reproduction) ของชุดความเชื่อและรูปแบบพฤติกรรมในฐานะหนึ่ง ที่จะทำให้รักษาและเพิ่มผลประโยชน์ในหน่วยการวิเคราะห์ระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัว ไปสู่ระดับสังคม ดังนั้นการเข้าเป็นสมาชิกของเครือข่ายที่มีการสะสมของทรัพยากรทางเศรษฐกิจ ชื่อเสียงและบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน ได้ช่วยให้สมาชิกที่เข้ามารวมกลุ่ม สามารถได้รับประโยชน์สำหรับการใช้เข้าถึงทรัพยากรอื่น ๆ ในสังคมที่สังกัดอยู่ต่อไป

สำหรับ Francis Fukuyama ศาสตราจารย์ด้านรัฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยจอห์นฮอปกินส์ (Johns Hopkins University, USA) ถือเป็นนักวิชาการด้านประชาธิปไตยและประชาสังคมศึกษาคนสำคัญที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับทุนทางสังคม ในผลงานที่ชื่อว่า “Social Capital and Civil Society” ได้ทบทวนเกี่ยวกับความหมายของทุนทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเชื่อมโยงให้เห็นว่าทุนทางสังคมเป็นการยอมรับค่านิยมที่ต้องสอดรับการคุณค่าทางศีลธรรม ถือเป็นผลงานที่ช่วยตอกย้ำให้เห็นมุมมองของ Fukuyama เกี่ยวกับทุนทางสังคมที่เขาได้นำเสนอในผลงานวิชาการมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ความหมายที่สรุปได้จากผลงานดังกล่าว ระบุว่าทุนทางสังคมคือทรัพยากรที่เกิดจากความไว้วางใจ บรรทัดฐานและระบบวัฒนธรรมร่วมกัน ความสัมพันธ์ที่เกิดจากการมีทุนทางสังคมจะนำไปสู่การสร้างความช่วยเหลือ ฟังพาอาศัยซึ่งกันและกันภายในเครือข่ายความสัมพันธ์ นอกจากนี้ความสัมพันธ์ที่จะถูกเรียกได้ว่าทุนทางสังคม จำเป็นที่จะต้องถูกต้องตามหลักบรรทัดฐานของสังคม ทั้งนี้สถาบันครอบครัวจึงเป็นกลุ่มทางสังคมพื้นฐานที่ช่วย

ประกอบสร้าง และขยายการเกิดทุนทางสังคมให้กระจายไปได้กว้างขวางมากขึ้น (Fukuyama, 2000: 1-5)

ขณะที่ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2554) อภิปรายความหมายเกี่ยวกับทุนทางสังคมในมิติทัศน์การดำรงชีพ (Livelihoods) อย่างยั่งยืนว่า ทุนทางสังคมคือทรัพยากรที่มีอยู่ในสังคม และสามารถหยิบมาใช้เพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิต อาทิ เครือข่ายความสัมพันธ์ บรรทัดฐาน พันธะสัญญา หรือระเบียบกฎเกณฑ์ เป็นต้น สำหรับความสามารถที่จะดึงเอาทรัพยากรมาช่วยให้กับปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มทางสังคม ขึ้นอยู่กับระดับความความสัมพันธ์และความไว้วางใจที่มีต่อกัน ในส่วนของระดับความรวดเร็วที่ทุนทางสังคมจะเข้ามาช่วยเหลือผู้ที่ครอบครองนั้น มีความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ของพื้นที่และเวลา ซึ่งบางครั้งเป็นตัวแปรที่ไม่สามารถควบคุมได้ เช่น เครือข่ายความสัมพันธ์ที่เคยมีประสิทธิภาพในการให้ความช่วยเหลือ อาจลดความสามารถลงในสถานการณ์ภัยพิบัติหรือในช่วงมีวิกฤตทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

สุภางค์ จันทวานิช (2559) ได้สรุปความหมายของทุนทางสังคมว่า เกิดจากการประกอบสร้างของชุดความสัมพันธ์ให้เป็นทุนทางสังคม ขึ้นอยู่กับบริบทของโครงสร้างอำนาจของสิ่งแต่ละสังคมว่าจะสร้างปฏิบัติการให้เกิดสถาบันทางสังคมที่สามารถผลิตเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ส่งเสริมให้เกิดการขยายทุนได้ นอกจากนี้ข้อเสนอนี้ยังวิพากษ์ว่าทุนทางสังคม เป็นปฏิบัติการภายใต้ชุดความสัมพันธ์ของที่ไม่ได้เป็นไปในลักษณะความสัมพันธ์ตามธรรมชาติ ในทางกลับกันทุนทางสังคมเป็นการพยายามของสถาบัน หรือองค์กรที่มีอำนาจในสังคม ที่พยายามยกระดับความสัมพันธ์ของเครือข่าย ให้มีความเข้มแข็งและสามารถสะท้อนความสำคัญเชิงบทบาทของเครือข่านั้น ๆ ให้ได้มากขึ้น โดยทำที่จุดทุนทางสังคมสัมพันธ์กับทุนทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะมิติของการที่ทุนทางเศรษฐกิจช่วยให้กลุ่มคนหรือปัจเจกที่เป็นสมาชิก ได้รับโอกาสสร้างทุนทางสังคมได้สะดวกยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามสิ่งที่จำเป็นต้องตระหนักอีกประการหนึ่งคือ ทุนทางสังคม จะมีคุณค่าในโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมในฐานะคุณค่าและชื่อเสียงของปัจเจกบุคคลหรือองค์กร แต่ไม่สามารถลดทอนให้เหลือเป็นเพียงทุนทางเศรษฐกิจได้โดยง่าย

สำหรับการอธิบายของนักวิชาการต่างประเทศ Alejandro Portes (1998) ศาสตราจารย์ด้านสังคมวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยพรินซ์ตัน (Princeton University, USA) ถือเป็นการอธิบายเกี่ยวกับทุนทางสังคมที่ครอบคลุมอย่างมาก เนื่องจาก Portes ได้ศึกษาทบทวนการให้ความหมายเกี่ยวกับทุนทางสังคมจากนักคิดที่มีความสำคัญต่อการอธิบายทุนทางสังคมหลายคน ทั้ง Bourdieu, Loury และ Coleman แล้วจึงสรุปว่า ทุนทางสังคมคือทรัพยากรที่ปัจเจกบุคคลได้รับอย่างเจาะจงจากโครงสร้างทางสังคม ที่เป็นสมาชิกหรือเข้าร่วมทำกิจกรรมอยู่ ทั้งนี้ปัจเจก

บุคคลจะนำทุนทางสังคมดังกล่าวไปใช้เพื่อช่วยเหลือกิจกรรมที่ตนเองให้ความสนใจเป็นพิเศษ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา เป็นต้น ซึ่งโอกาสที่จะได้ใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคม มักเกิดจากความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดของเครือข่ายที่เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายความสัมพันธ์พิเศษ อย่างไรก็ตามมีข้อเสนอที่พยายามโต้แย้งให้เห็นมิติตรงข้ามและข้อระวังของการสนับสนุนเกี่ยวกับการสะสมทุนทางสังคม ให้กับกลุ่มคนที่มีอภิสิทธิ์เหนือกว่าคนส่วนมากของสังคม ว่าการพิจารณาทุนทางสังคมในมิติของการจัดระเบียบทางสังคม (Social Control) แสดงให้เห็นว่าการสร้างให้กลุ่มทางสังคมหรือการเป็นสมาชิกของครอบครัวที่มีการสะสมทุนทางสังคมมาอย่างยาวนาน จนได้รับอภิสิทธิ์เฉพาะทางสังคมบางประการ จากการเกิดหรือเข้าเป็นสมาชิกของชุมชนชั้นนำดังกล่าว อาจนำมาสู่การสร้างผลร้ายต่อสังคมสังคมส่วนรวม เช่น การเกิดครอบครัวผู้มีอิทธิพล (Mafia) ที่มักเกี่ยวข้องกับวงจรการพนัน การขายบริการทางเพศอย่างผิดกฎหมาย และการตั้งกลุ่มอันธพาลเรียกเก็บผลประโยชน์ เป็นต้น

นอกจากนี้ Graeff (2009) เสนอข้อโต้แย้งที่สำคัญเกี่ยวกับด้านมืดของทุนทางสังคม (Dark Side of Social Capital) การอธิบายที่สำคัญขึ้นนี้โต้แย้งว่าทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่แลกเปลี่ยนได้ ส่งผลให้ทุนทางสังคมอาจเป็นปัจจัยที่สร้างองค์การพันธมิตรหรือเครือข่ายความสัมพันธ์ที่มีความไว้วางใจและผลประโยชน์ร่วมกัน สามารถกำหนดบรรทัดฐานของสังคมขึ้นมาใหม่ เพื่อที่จะเอื้อผลประโยชน์ให้กับเครือข่ายของตนเอง ในมิตินี้บรรทัดฐานที่บิดเบี้ยว (Corruption Norm) เป็นผลที่ตามมาของการที่เครือข่ายความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งสามารถครอบครองทุนทางสังคมและมีอำนาจมากพอจนผลิตแนวปฏิบัติให้กับผู้คนในสังคมได้ หากไม่มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงเพื่อปรับให้สังคมลดค่านิยมที่ยอมรับการเอาเปรียบจากเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง อาจส่งผลกระทบยาวต่อการดำรงชีวิตและวิถีทางเศรษฐกิจ โดยมีแนวโน้มว่าผู้คนในสังคมจะยอมปรับวิถีชีวิต ให้สามารถอยู่ร่วมกับบรรทัดฐานที่บิดเบี้ยวต่อไปได้

เมื่อกล่าวโดยสรุป ทุนทางสังคมเป็นผลของความสัมพันธ์ที่ช่วยเพิ่มศักยภาพ และการเข้าถึงทรัพยากรในระบบสังคมให้กับผู้ที่สังคมไว้ได้ ทั้งนี้การพัฒนาทุนทางสังคมจะเกิดขึ้นจากกลุ่มคนที่มีการสร้างความสัมพันธ์ รวมทั้งมีความเข้าใจต่อบรรทัดฐานของสังคมร่วมกัน การสามารถสร้างความสัมพันธ์ภายใต้ความเป็นชุมชนเดียวกัน นำมาสู่สายสัมพันธ์ที่มีความไว้วางใจและแสดงออกโดยการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล ซึ่งลักษณะของความช่วยเหลือเกื้อกูลบนพื้นฐานของความสัมพันธ์แบบทุนทางสังคม จำเป็นต้องสอดคล้องกับค่านิยมที่ดีของระบบสังคมและวัฒนธรรมที่สังกัดอยู่ อย่างไรก็ตามท่ามกลางความก้าวหน้าของสังคมปัจจุบัน ความสัมพันธ์ที่นำมาสู่ความไว้วางใจและส่งเสริมให้สมาชิกของกลุ่มเข้าถึงทรัพยากรอื่น ๆ ในสังคมได้ อาจเป็น

ลักษณะสายสัมพันธ์ข้ามพรมแดนก็ได้ เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้ช่วยให้เกิดกลุ่มทางสังคมที่สามารถกระชับความสัมพันธ์ได้โดยไม่จำเป็นต้องพบหน้ากันก็ได้ นอกจากนี้กลุ่มผู้คนที่ข้ามพรมแดนไปจัดตั้งจนเกิดชุมชนที่มีวัฒนธรรมเฉพาะนอกประเทศบ้านเกิด อาจทยอยสร้างความร่วมมือและสะสมทรัพยากรทางเศรษฐกิจ โดยคำนึงถึงการผสมผสานกับค่านิยมของวัฒนธรรมหลัก จนสามารถพัฒนาเป็นทุนทางสังคมให้กับกลุ่มคนตนเองได้ในที่สุด

2.4.2 ที่มาและองค์ประกอบของทุนทางสังคม

การศึกษาที่มาและองค์ประกอบของทุนทางสังคม จะช่วยให้เกิดความเข้าใจความสัมพันธ์ของการประกอบสร้าง ให้เกิดเครือข่ายแห่งความไว้วางใจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่สอดคล้องกับบรรทัดฐานและค่านิยมของสังคม นอกจากนี้ยังช่วยอธิบายให้เห็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อการสร้างทุนทางสังคม ทั้งที่เป็นองค์ประกอบเชิงรูปธรรมและนามธรรม วรูฒิโรมรัตน์พันธุ์ (2548) ได้นำเสนอเกณฑ์การพิจารณาองค์ประกอบของทุนทางสังคม 2 ประการดังต่อไปนี้

ประการที่ 1 การใช้มุมมองเชิงโครงสร้างหน้าที่ (Structural and Functional Based) กล่าวคือการพิจารณาที่มาขององค์ประกอบแห่งทุนทางสังคมว่าเกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางสังคม 2 ระดับ (1) ระดับมหภาค จะเห็นว่าทุนทางสังคมมีที่มาจากความสัมพันธ์ภายใต้การติดต่อสื่อสารขององค์กรหรือสถาบันทางสังคมที่สำคัญ ก่อให้เกิดรูปแบบของอำนาจอย่างเป็นทางการที่ครอบคลุมแนวปฏิบัติของผู้คนที่สังกัดอยู่ในสังคม โดยรูปแบบของทุนทางสังคมระดับมหภาค จะปรากฏอย่างเป็นทางการหลายช่องทาง อาทิ การตรากฎหมาย ระบบความคิดที่ขัดเกลาทางสังคมผ่านสถาบันการศึกษา รูปแบบและแนวทางการกระจายอำนาจ เป็นต้น จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบของทุนทางสังคมระดับมหภาคจะเป็นองค์กรหรือสถาบันทางสังคมที่สำคัญ ที่ต้องอาศัยความร่วมมือและการรักษาความสัมพันธ์อันดีร่วมกัน เพื่อให้สามารถผลักดันนโยบายหรือระเบียบที่ช่วยทำหน้าที่สร้างความมั่นคง ตลอดจนส่งเสริมระบบควบคุมสั่งการเชิงโครงสร้างหน้าที่กับองค์กรหลักของสังคมต่อไป (2) ระดับจุลภาคจะเห็นได้ว่ามีที่มาจากการรวมตัวของกลุ่มทางสังคมที่เห็นถึงศักยภาพของการทำกิจกรรมเป็นเครือข่าย องค์ประกอบของทุนทางสังคมลักษณะจุลภาค จะต้องอาศัยการจัดสรรผลประโยชน์หรือการพึ่งพาอาศัยกัน (Reciprocity) ที่สร้างความพอใจร่วมกัน นอกจากนี้กระบวนการทำกิจกรรมภายในกลุ่ม จำเป็นที่จะต้องผลักดันให้เกิดความสามัคคีและความเชื่อต่อเป้าหมายการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมที่จะก่อให้เกิดความทุ่มเทในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายร่วมกันต่อไปในอนาคต

ประการที่ 2 การใช้มุมมองเชิงบูรณาการ (Integration Based) กล่าวคือการพิจารณาที่มาขององค์ประกอบแห่งทุนทางสังคมว่า เป็นผลของการผสมผสานอย่างลงตัวของการทำกิจกรรมภายใต้ความเป็นกลุ่มทางสังคม ตั้งแต่ระดับชุมชน เครือข่ายจนถึงสถาบันทางสังคมที่สำคัญ ดังนั้นองค์ประกอบที่สร้างให้เกิดทุนทางสังคมจึงมีความหลากหลายภายใต้บริบทของสังคมและวัฒนธรรม ที่พยายามนำทุนทางสังคมไปใช้ประโยชน์ ทั้งนี้การพิจารณาด้วยมุมมองเชิงบูรณาการเป็นการพิจารณาองค์ประกอบของทุนทางสังคม ที่สามารถสร้างผลลัพธ์เชิงการเปลี่ยนแปลงจากประเด็นที่ดำเนินกิจกรรมมาแล้ว โดยสามารถสรุปองค์ประกอบที่สร้างให้ทุนทางสังคม สามารถนำไปใช้และเกิดประโยชน์ได้ดังนี้

1) ระบบความเชื่อและหลักคำสอนทางศาสนา กล่าวคือหลักคำสอนทางศาสนามุ่งเน้นให้ผู้คนในสังคมสร้างคุณดีและระลึกถึงประโยชน์ของความเสียสละ เมื่อผู้คนเห็นถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างไม่เบียดเบียน สามารถนำมาสู่การสร้างความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (Social Solidarity) ที่จะทำงานร่วมกันให้บรรลุวัตถุประสงค์ รวมทั้งการสร้างทรัพยากรให้กับการดำเนินกิจกรรมได้ดีขึ้น

2) ภูมิปัญญาท้องถิ่น กล่าวคือการใช้องค์ความรู้ที่ชุมชนสั่งสมและผลิตสร้างขึ้นมาบนฐานทรัพยากรภายในท้องถิ่น เพื่อการจัดการปัญหาหรือยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชนท้องถิ่น เช่น การเก็บและรักษาอาหาร งานหัตถกรรม การจัดการที่อยู่อาศัยบนพื้นฐานของการอยู่ร่วมกับระบบนิเวศ การจัดการความขัดแย้งของชุมชนบนฐานความเชื่อ เป็นต้น ทั้งนี้เมื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถเป็นเครื่องมือของการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาชุมชนได้ จึงถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่นำมาสู่ความเป็นปึกแผ่นของสังคม และกลายเป็นแนวทางการระดมทรัพยากรภายในท้องถิ่นได้เช่นกัน

3) ผู้นำชุมชน กล่าวคือผู้นำทางความคิดหรือจิตวิญญาณ ส่วนใหญ่ผู้นำตามประเพณีจะถือว่ามีความสำคัญต่อการกำหนดความคิดให้กับชุมชนมากกว่าผู้นำอย่างเป็นทางการของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบความสัมพันธ์ทางสังคมระดับหมู่บ้าน พระสงฆ์ ผู้นำทางศาสนาและจิตวิญญาณในกรณีของศาสนาอิสลามและคริสต์ ปราชญ์ชาวบ้าน ตลอดจนข้าราชการครูอาวุโส มักได้รับการยอมรับนับถือในฐานะผู้นำทางความคิดมาโดยตลอด ดังนั้นผู้นำชุมชนจึงถือเป็นอีกหนึ่งศูนย์กลางการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีภายในชุมชน หากสามารถรักษารากฐานนิยมปฏิบัติของการเห็นผลประโยชน์ส่วนรวมภายในชุมชน จะส่งผลให้ทุนทางสังคมของชุมชนหรือท้องถิ่นมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

4) ระบบความสัมพันธ์ภายใน กล่าวคือการใช้ความสัมพันธ์ของผู้คนภายในชุมชนเป็นพื้นฐานของการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งร่วมกัน ทั้งนี้ระบบความสัมพันธ์ที่ถือเป็นพื้นฐานของการยกระดับทุนทางสังคมภายในชุมชน ได้แก่ ความสัมพันธ์ระดับครอบครัว ระบบอาวุโสภายในชุมชน ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มสตรี กลุ่มสหกรณ์อาชีพ รวมทั้งกลุ่มประเพณีความเชื่อ เป็นต้น หากระบบความสัมพันธ์ภายในชุมชนมีความเข้มแข็งจะช่วยให้เกิดการพัฒนภายในอย่างมีความเป็นปึกแผ่นร่วมกัน

5) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กล่าวคือทรัพยากรถือว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนภายในชุมชน เนื่องจากความมั่งคั่งของฐานทรัพยากร เช่น ป่าไม้ แร่ธาตุ ทะเล ภูเขา เป็นต้น ถือเป็นคุณค่าที่สามารถช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชนได้ หากมีการจัดการที่คำนึงถึงความสมดุลตามหลักนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ชุมชนก็จะสามารถใช้ทรัพยากรเป็นทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้

6) วิถีและอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม กล่าวคือการส่งเสริมและเปิดพื้นที่ให้กับความหลากหลายของวิถีวัฒนธรรมภายในชุมชนกับการจัดการตนเอง การที่ชุมชนมีกระบวนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากวิถีและอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม ให้สามารถปรับตัวร่วมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสมและคำนึงถึงความยั่งยืนร่วมด้วย เช่น การสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน การจัดการความรู้ ลักษณะวิจัยพื้นบ้าน เป็นต้น จึงถือเป็นกระบวนการที่พัฒนาต่อยอดให้วิถีและอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม เป็นองค์ประกอบของการพัฒนาให้ชุมชนมีทุนทางสังคมที่เข้มแข็งมากขึ้น

7) กลุ่มประชาสังคม กล่าวคือการทำงานรวมกลุ่มของเครือข่ายภาคประชาชน มีความเข้มแข็ง นำมาสู่การปกป้องทรัพยากรและผลประโยชน์ร่วมของหน่วยทางสังคมที่ตนเองสังกัดอยู่ ถือเป็นเครื่องมือที่สร้างให้เกิดความเข้มแข็งและสามารถต่อรองกับกลุ่มผลประโยชน์ทั้งกลุ่มการเมืองและกลุ่มธุรกิจภายนอกได้ จะช่วยให้เกิดการปกป้องทรัพยากรภายในชุมชน รวมทั้งเป็นกลไกการพัฒนาจิตสำนึกต่อความเป็นเจ้าของ (Sense of Belonging) ภายในชุมชนอีกด้วย

ขณะที่ สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2548) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการกำหนดดัชนีเกี่ยวกับทุนทางสังคมในสังคมไทย และสรุปองค์ประกอบเกี่ยวกับทุนทางสังคมได้ทั้งสิ้น 6 องค์ประกอบได้แก่

องค์ประกอบที่ 1 ด้านกลุ่มและเครือข่าย (Groups and Networks) มุ่งเน้นการสร้างกลุ่มสมาชิกและจำนวนของผู้ที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกภายในชุมชน อาทิ กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์

กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพ และกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น นอกจากนี้ยังให้ความสนใจกับการขอรับและได้รับความช่วยเหลือจากกลุ่มที่สมาชิกในชุมชนเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มด้วย

องค์ประกอบที่ 2 ด้านความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Trust and Solidarity) มุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับความไว้วางใจระหว่างชุมชน ความไว้วางใจของสมาชิกในชุมชนที่มีต่อหน่วยงานภาครัฐ ตลอดจนความร่วมมือในการเสียสละเวลาและแรงงานส่วนตัวให้การดำเนินกิจกรรมของชุมชน

องค์ประกอบที่ 3 ด้านกิจกรรมร่วมและความร่วมมือ (Collective Action and Cooperation) มุ่งเน้นการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับจำนวนครั้งที่เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน รวมทั้งการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างความร่วมมือแก้ไขปัญหาในชุมชน

องค์ประกอบที่ 4 ด้านข่าวสารและการสื่อสาร (Information and Communication) มุ่งเน้นการรับรู้ข้อมูลข่าวสารในสื่อสาธารณะของชุมชน อาทิ วิทยุกระจายเสียงของชุมชน สื่อวิทยุ และสื่อหนังสือพิมพ์ เป็นต้น รวมทั้งการวิเคราะห์ความเห็นเกี่ยวกับน่าเชื่อถือจากข่าวสารที่ได้รับจากช่องทางการสื่อสารประเภทต่าง ๆ ด้วย

องค์ประกอบที่ 5 ด้านการรวมกลุ่มทางสังคมและการผนวกเข้าร่วม (Social Cohesion and Inclusion) มุ่งเน้นการศึกษาวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางสังคม สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ตลอดจนความคิดเห็นที่เป็นปัจจัยของความสามัคคีและความขัดแย้งทางความคิดในชุมชน

องค์ประกอบที่ 6 ด้านการมีอำนาจและกิจกรรมทางการเมือง (Empowerment and Political Action) มุ่งเน้นการศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติทางการเมือง ความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาและปรับปรุงชุมชน รวมทั้งแรงจูงใจเกี่ยวกับการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนในชุมชน

เมื่อพิจารณาที่มาและองค์ประกอบของทุนทางสังคม จะเห็นได้ว่าการสังเคราะห์องค์ความรู้ดังที่กล่าวมาเกี่ยวกับการสร้างทุนทางสังคมข้างต้น ได้ใช้ประสบการณ์และบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของสังคมไทย เนื่องจากมุ่งเน้นให้เห็นถึงคุณค่าที่เป็นอัตลักษณ์ของระบบโครงสร้างทางสังคม อาทิ ภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่น ระบบครอบครัว ระบบอาวุโส และระบบศาสนา เป็นต้น นอกจากนี้ยังพยายามเชื่อมโยงให้เห็นบทบาทของศิลปวัฒนธรรมต่อการรักษาความสัมพันธ์ภายในชุมชน การพัฒนาให้คุณค่าของอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม สามารถสร้างมูลค่าที่นำมาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนและเสมอภาคภายในชุมชนได้ ถือเป็นกระบวนการที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการสร้างให้ทุนทางสังคม นำมาสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตและความสัมพันธ์ของผู้คนภายในหน่วยทางสังคมที่ตนเองสังกัดอยู่ต่อไป

ขณะที่ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2554) เน้นย้ำให้เห็นว่าองค์ประกอบที่เป็นหัวใจสำคัญของทุนทางสังคมประกอบด้วย 3 องค์ประกอบได้แก่ 1) ความสัมพันธ์ที่ประกอบไปด้วยความไว้วางใจและการแลกเปลี่ยนต่างตอบแทน 2) สถาบันหรือกลุ่มทางสังคมที่ครอบคลุมหน่วยการรวมกลุ่มทางสังคมตั้งแต่ระดับชุมชนจนถึงระดับสังคม และ 3) บรรทัดฐานและระบบค่านิยมที่คนในสังคมให้การยอมรับร่วมกันเสมอมา บางครั้งระบบค่านิยมของสังคม อาจหมายรวมถึงการแทรกแซงตามประเพณีการปกครอง ซึ่งผู้คนในสังคมเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมด้วย ทั้งนี้ระบบความเชื่อของสังคมและวัฒนธรรมแต่ละแห่งมีผลต่อการควบคุมและกีดกันความเสมอภาคในการสร้างทุนทางสังคมร่วมด้วย ตัวอย่างเช่น เครือข่ายสตรีอาจไม่ได้รับการยอมรับให้สร้างเครือข่ายที่สามารถเข้ามาต่อรองอำนาจด้านการปกครองในท้องถิ่นได้มากนัก เป็นต้น

สุภางค์ จันทานิช (2559) ได้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างจากการพิจารณาที่มาของทุนทางสังคมแต่เพียงคุณค่าและเป็นผลลัพธ์จากความสำเร็จที่เกิดภายในชุมชน โดยได้อธิบายให้เห็นว่าการพิจารณาที่มาและองค์ประกอบของทุนทางสังคม จำเป็นต้องใช้ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมผนวกกับความพยายามชี้ให้เห็นปัจจัยเชิงอำนาจของระบบสัญลักษณ์ อาทิ ภาษา วัฒนธรรม กลุ่มทางสังคมและระบบความเชื่อ เป็นต้น ซึ่งช่วยพัฒนาตัวตนของทุนทางสังคมในพื้นที่ต่าง ๆ ดังนั้นในข้อเสนอนี้ทุนทางสังคมจึงเกิดจากโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม 2 ประการสำคัญกล่าวคือ ประการแรกเครือข่ายทางสังคมเกิดจากความต้องการพัฒนาบทบาทความสำคัญของกลุ่มตนเอง การสร้างทรัพยากรที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายความสัมพันธ์ มาจากการระดมความร่วมมือของสมาชิกภายในเครือข่าย ทั้งนี้คุณภาพของเครือข่ายทางสังคมเป็นผลรวมการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกร่วมกัน ประการสองเครือข่ายทางสังคมเกิดจากการสร้างการรับรู้และการยอมรับ (Cognition and Recognition) ระหว่างสมาชิกภายในเครือข่ายความสัมพันธ์ จะเห็นได้ว่าการยอมรับบางประการนำมาสู่การสร้างสัญลักษณ์ที่มีความหมายทางสังคมต่อสมาชิกร่วมกัน หากสัญลักษณ์ดังกล่าวถูกทำให้มีพลังในมิติความเชื่อศรัทธาหรือเป็นคุณค่าร่วมระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม อาจพิจารณาได้ว่าทุนทางสังคมได้สร้างให้เกิดทุนทางสัญลักษณ์ (Symbolic Capital) ขึ้นมาร่วมด้วย

การศึกษาเกี่ยวกับทุนทางสังคมของ Portes (1998) ในบทความที่ชื่อว่า "Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology" ถือเป็นผลงานที่ได้สรุปย่อความคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม โดยการพัฒนาต่อเนื่องจากงานของนักสังคมวิทยาคนสำคัญก่อนหน้า ข้อเสนอของ Portes วางอยู่บนพื้นฐานของการเน้นย้ำให้เห็นว่าทุนทางสังคมเป็นบทบาทเชิงนามธรรมของความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน ซึ่งแตกต่างจากทุนทางเศรษฐกิจที่อาจพิจารณาได้อย่าง

ชัดเจนจากจำนวนเงินในบัญชีธนาคารหรือทรัพย์สินที่สามารถตีมูลค่าได้จากการที่ถือครองของเจ้าของ ขณะที่ทุนทางสังคมจะมียอดประกอบของการแตกต่างกันไปตามลักษณะบรรทัดฐานและระบบคุณค่าของสังคมที่สังกัดอยู่ ทั้งนี้จากความพยายามโต้เถียงและเชื่อมโยงทางทฤษฎี Portes ได้เสนอองค์ประกอบเชิงที่มาของทุนทางสังคม (Sources of Social Capital) ว่ามีอยู่ 4 องค์ประกอบสำคัญได้แก่ (1) บรรทัดฐานและแบบแผนการลงโทษทางสังคม (2) การเข้าใจพฤติกรรมและระบบคุณค่าที่สังคมยอมรับ (3) ความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนและการพึ่งพาอาศัยกัน และ (4) ระบบพิธีกรรมทางสังคม จากการศึกษาดังกล่าวจะเห็นได้ว่า แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการสร้างทุนทางสังคม มักจะอยู่ที่การเข้าใจแบบแผนพฤติกรรมที่สังคมให้การยอมรับ แล้วจึงออกแบบกิจกรรมหรือเลือกการเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการสร้างการยอมรับหรือความไว้วางใจจากสังคมที่สังกัดอยู่ ถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญของการสร้างทุนทางสังคมให้เกิดขึ้นได้

กล่าวโดยสรุป ทุนทางสังคมมีที่มาและองค์ประกอบที่แตกต่างกันตามเกณฑ์การพิจารณาที่ผู้ให้คำนิยามได้ศึกษาจากข้อมูลเชิงประจักษ์มา รวมทั้งบริบททางสังคมและวัฒนธรรมยังมีส่วนอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจองค์ประกอบที่สร้างทุนทางสังคมขึ้น ทั้งนี้เมื่อพิจารณาประเด็นที่มาของทุนทางสังคมจะพบว่า ทุนทางสังคมมีที่มาจากการศึกษาและถอดบทเรียนผลลัพธ์ของการทำความเข้าใจพัฒนาการของกลุ่มทางสังคม ทั้งที่เป็นภาคประชาสังคมในต่างประเทศ เครือข่ายการพัฒนาสังคมในประเทศไทย ตลอดจนกลุ่มทางสังคมที่มีเครือข่ายความสัมพันธ์ที่สามารถช่วยยกระดับความร่วมมือให้ประสบความสำเร็จยิ่งขึ้นได้ ทั้งนี้ในสังคมไทยที่มาจากทุนทางสังคมจะมีลักษณะเฉพาะตามบริบทของสังคมและวัฒนธรรม ดังนั้นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น เช่น ภาษา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อ เครือข่ายของระบบอาวุโส ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ถือเป็นปัจจัยที่สามารถสร้างให้ทุนทางสังคมเกิดขึ้นจนถึงขั้นมีความเข้มแข็งได้ อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมผนวกกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ได้สร้างให้ทุนทางสังคมระดับชุมชนท้องถิ่นถูกท้าทายเป็นอย่างยิ่ง ระบบครอบครัวเครือญาติและความเชื่อดั้งเดิมซึ่งเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม ผิดูกับความเชื่อที่เป็นเหตุเป็นผลทางวิทยาศาสตร์มากขึ้น ดังนั้นการพิจารณาที่มาของทุนสังคมในปัจจุบันจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงร่วมด้วย

ขณะที่ประเด็นองค์ประกอบของทุนทางสังคมจะเห็นได้ว่า ทุนทางสังคมมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการได้แก่ ประการที่ 1 จิตสำนึกร่วม หมายถึงการที่ชุมชนหรือกลุ่มทางสังคมต้องมีระบบสัญลักษณ์หรือความเชื่อพื้นฐานร่วมกัน โดยจิตสำนึกร่วมที่ก่อให้เกิดทุนทางสังคมจะเกิดขึ้นจากรูปแบบการขัดเกลาทางสังคมของแต่ละพื้นที่ ซึ่งจะค่อย ๆ สร้างความสัมพันธ์

ให้สมาชิกที่อยู่ในชุมชนหรือกลุ่มทางสังคมมีความเข้าใจระบบคุณค่าจนสามารถตีความวัฒนธรรมของกลุ่มร่วมกันได้ นอกจากนี้จิตสำนึกกร่วมยังแสดงออกผ่านระบบความเชื่อทางศาสนาร่วมกันอีกด้วย การที่สมาชิกของชุมชนหรือกลุ่มทางสังคมมีการแสดงที่เข้าใจจิตสำนึกของชุมชนร่วมกัน จะสร้างให้เกิดบูรณาภาพหรือความเป็นปึกแผ่นทางสังคมขึ้น การดำเนินกิจกรรมหรือความร่วมมือที่จะนำมาสู่การให้ความช่วยเหลือระหว่างสมาชิก จึงมีโอกาที่จะประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามจิตสำนึกกร่วมจะทำงานได้ดีในชุมชนที่มีความไว้วางใจ (Trust) ต่อกัน ดังนั้นชุมชนเมืองหรือชุมชนที่มีเจริญก้าวหน้าในปัจจุบัน รูปแบบของความสัมพันธ์ได้ลดโอกาสในการติดต่อสื่อสารแบบซึ่งหน้าลง ส่งผลให้ระบบเครือข่ายที่เข้มแข็งซึ่งเป็นองค์ประกอบของทุนทางสังคมในสังคมไทย ได้ถูกลดทอนลงในพื้นที่ที่มีการกลายเป็นชุมชนมากขึ้นเช่นกัน

สำหรับประการที่ 2 อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม หมายถึงการที่ชุมชนแต่ละแห่งสามารถใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะ อาทิ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น งานศิลปกรรม งานหัตถกรรม ตลอดจนประเพณีความเชื่อ เป็นต้น มาช่วยยกระดับการสร้างเครือข่ายทางสังคมให้เกิดขึ้นภายในชุมชน ทั้งนี้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมส่วนใหญ่จะสร้างให้เกิดทุนทางเศรษฐกิจหรือมีส่วนต่อการยกระดับรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชน เมื่อสมาชิกของชุมชนมีทุนทางเศรษฐกิจที่มั่นคงก็สามารถแปรเปลี่ยนเป็นทุนทางสังคมให้กับการดำเนินชีวิตต่อไปได้ ทำที่สุดประการที่ 3 ระบบการสื่อสาร หมายถึงช่องทางที่ช่วยยกระดับความสัมพันธ์ให้กับสมาชิกภายในชุมชน สามารถปฏิสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน ทั้งนี้ช่องทางการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพมีส่วนสำคัญต่อการยกระดับความไว้วางใจระหว่างกัน เนื่องจากเป็นกระบวนการพื้นฐานที่ทำให้ผู้คนสามารถส่งต่อและรับรู้ข้อมูลระหว่างกันได้ ดังนั้นการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยให้ระบบการสื่อสารภายในเครือข่ายมีประสิทธิภาพมากขึ้น ถือเป็นโอกาสจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่จะสนับสนุนให้ทุนทางสังคมของแต่ละชุมชนมีความเข้มแข็ง

2.4.3 ความสำคัญและการใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคม

สำหรับการศึกษาความสำคัญและการใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคม จะช่วยให้เห็นผลลัพธ์ของการที่ปัจเจกบุคคล กลุ่มทางสังคมหรือเครือข่ายทางสังคมได้ครอบครองทุนทางสังคมว่า สามารถนำไปแปรเปลี่ยนเป็นทรัพยากรหรือสร้างให้กลุ่มทางสังคมที่ตนเองสังกัดอยู่ได้รับประโยชน์มากขึ้น งานของ ชินสรรค สุวรรณอัจฉริย (2549) เสนอให้เห็นถึงการใช้ประโยชน์ของทุนทางสังคมโดยมุ่งเน้นเชื่อมโยงกับปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นหลัก งานดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นว่าทุนทางสังคมถือเป็นต้นทุนในระบบกลไกตลาดอย่างหนึ่ง การที่สถาบันหรือองค์กรธุรกิจสร้างชื่อเสียงเกียรติยศ การถือครองบุคลากรที่มีความสามารถ ตลอดจนมีเครือข่ายกับกลุ่มผลประโยชน์ที่มี

อำนาจทางการเมือง เป็นโอกาสสำคัญที่ช่วยลดต้นทุนการผลิตให้กับสินค้าและบริการขององค์กรได้ นอกจากนี้การเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นต้องอาศัยการแย่งชิงและอาจเผชิญกับอุปสรรคของผู้มีอำนาจในสังคมก็จะลดลงตามไปด้วย ดังนั้นองค์กรภาคธุรกิจจึงให้ความสำคัญอย่างมากกับการสร้างภาพลักษณ์ให้กับองค์กรให้มีความน่าเชื่อถือ เพราะภาพลักษณ์ถือเป็นภาพแทนของการสร้างความไว้วางใจ การประชาสัมพันธ์ ตลอดจนความภาคภูมิใจของผู้บริโภคต่อองค์กรธุรกิจ กระบวนการสร้างภาพลักษณ์จึงถือเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญอีกประการหนึ่ง โดยสรุปองค์กรธุรกิจจึงให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์และภาพลักษณ์ที่ดีอย่างยิ่ง เนื่องจากองค์ประกอบดังกล่าวเป็นทุนทางสังคมที่สามารถสร้างให้องค์กรธุรกิจได้รับความนิยมและลดต้นทุนการผลิตลงไปได้อย่างมาก

งานของ วรวิทย์ โรมรัตนพันธ์ (2548) ได้รวบรวมและสังเคราะห์ประโยชน์ของทุนทางสังคม โดยพยายามเชื่อมโยงกับมิติที่นำมาสร้างคุณูปการสังคมไทย จึงสรุปว่าทุนทางสังคมเป็นผลของกระบวนการที่เกิดขึ้นจากติดต่อสื่อสารของเครือข่ายความสัมพันธ์ โดยเมื่อมีการขับเคลื่อนกิจกรรมและสามารถนำทุนทางสังคมมาใช้ประโยชน์ได้ การดำเนินกิจกรรมจะมีประสิทธิภาพและได้รับความร่วมมือจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมากขึ้น ดังนั้นหากสามารถสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ พัฒนาทุนทางสังคมที่เหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของตนเอง จะสามารถส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ตลอดจนสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่สืบทอดประเพณี ระบบคุณค่า ตลอดจนรากฐานทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นแต่ละแห่ง ให้คงอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้

สำหรับอานันท์ กาญจนพันธุ์ (2562) ได้เสนอความสำคัญของการดำรงอยู่ของทุนทางสังคมในมิติของสังคมและวัฒนธรรมว่า กลุ่มคนที่มีทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม ในมิติของการนำเสนอคือชุดของความสัมพันธ์และเครือข่ายองค์ความรู้ ที่ช่วยยกระดับให้กลุ่มคนหรือกลุ่มสาขาอาชีพหนึ่ง มีอิทธิพลทางความคิดต่อการสร้างวาทกรรมทางสังคมได้ เช่น กรณีของแพทย์ที่มีทุนทางสังคมในการเสนอแนะข้อวินิจฉัยต่อการเจ็บป่วย และการตัดสินใจต่อการดำเนินการกับร่างกายของผู้คน เป็นต้น เป็นการสะท้อนนัยของความสำคัญของการสร้างทุนทางสังคมในระดับสถาบันอย่างเห็นได้ชัด เพราะการที่สถาบันหรือองค์กรหนึ่งสามารถสะสมชื่อเสียงองค์ความรู้ และการยอมรับในโครงสร้างทางสังคมได้ เป็นกระบวนการที่นำไปสู่การครอบครองอำนาจในการให้ความหมาย หรือเสนอแนะแนวทางต่อประเด็นทางสังคมได้

จึงจะเห็นได้ว่าการที่กลุ่มเครือข่ายหรือบุคคลครอบครองทุนทางสังคม มีประโยชน์ที่สำคัญแบ่งออกได้เป็น 2 มิติที่สำคัญ ได้แก่ มิติที่ 1 ด้านสังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือทุนทางสังคมเป็นพื้นที่รวมความร่วมมือและความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนหนึ่ง การสร้างให้เกิดกิจกรรมที่สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร องค์ความรู้ ตลอดจนการพัฒนาเป้าหมายของชุมชนร่วมกัน จะช่วยกระชับความสัมพันธ์ให้กับสมาชิกได้ดียิ่งขึ้น ดังนั้นสมาชิกของชุมชนที่มีรากฐานของทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง จึงสามารถรักษาประเพณีความเชื่อ ตลอดจนต่อยอดมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนตนเอง ให้ได้รับการยอมรับและเกิดประโยชน์จากสังคมภายนอกได้มากขึ้นด้วย มิติที่ 2 ด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือทุนทางสังคมเป็นการสร้างความสัมพันธ์บนพื้นฐานของการไว้วางใจต่อกัน กลุ่มเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์แบบไว้วางใจจึงมักแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่อกันได้มากกว่าเครือข่ายที่ไม่มีความสัมพันธ์ ดังนั้นภายในเครือข่ายของความสัมพันธ์ที่มีทุนทางสังคมร่วมกัน จึงสามารถขยายการแลกเปลี่ยนปัจจัยทางเศรษฐกิจ รวมทั้งสนับสนุนการผลักดันให้เกิดการเข้าถึงทรัพยากรในสังคม เพื่อประโยชน์ของเครือข่ายร่วมกันได้ เมื่อพิจารณาจากประโยชน์ดังที่กล่าวมา บรรทัดฐานทางสังคมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคม โดยเฉพาะฉันทามติร่วมกันของสังคมเห็นว่าบรรทัดฐานทางสังคมที่ดีควรมุ่งเน้นเพื่อการทำประโยชน์ต่อส่วนรวม ท้ายที่สุดจะเห็นได้ว่าเครือข่ายทางสังคมที่มีทุนทางสังคมทุกระดับ จะให้ความร่วมมือทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อรักษาสถานภาพให้กับกลุ่มของตนเอง เพื่อให้สามารถปกป้องและขยายความสัมพันธ์ที่ดีกับเครือข่ายอื่นต่อไป

2.4.4 ทุนทางสังคมกับเครือข่ายพระสงฆ์

หากพิจารณาการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับบทบาทเครือข่ายพระสงฆ์กับการพัฒนาให้เกิดทุนทางสังคมถือเป็นการทำความเข้าใจแนวทางที่เครือข่ายพระสงฆ์ สามารถสร้างระบบความสัมพันธ์กับในกลุ่มสมาชิกทั้งที่เป็นพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป จนนำไปสู่การเกิดกิจกรรมบรรทัดฐานของกลุ่ม และการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกหรือขยายออกสู่สังคม ดังนั้นในหลายกรณีเราจะเห็นถึงบทบาทของเครือข่ายพระสงฆ์กับการนำทุนทางสังคมขององค์กรไปให้ความช่วยเหลือหรือพัฒนาให้เกิดประโยชน์กับสังคมได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์องค์ความรู้ทั้งไทยและต่างประเทศเกี่ยวกับการสร้างทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ในมิติต่าง ๆ เพื่อความเข้าใจเข้าใจรูปแบบการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับทุนทางสังคมและเครือข่ายพระสงฆ์

ประเวศ วะสี (2559) ได้พัฒนาเอกสารทางวิชาการที่บูรณาการหลักคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม พระพุทธศาสนาและโครงสร้างการพัฒนาในสังคมไทย ที่ชื่อว่า “พระพุทธศาสนา: ทุนอันยิ่งใหญ่เพื่อพัฒนาประเทศไทย” โดยสรุปว่าองค์กรพระพุทธศาสนาถือเป็นสถาบันทางสังคมที่เป็นทุนทางสังคมและทุนทางทรัพยากรที่สำคัญมากของสังคมไทย หากสังคมไทยสามารถเปิดโอกาสให้มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจากกลุ่มเครือข่ายพระสงฆ์ที่สำคัญปัจจุบันคือเครือข่ายพระสงฆ์เชิงวัฒนธรรมแบบชาวบ้าน เครือข่ายพระสงฆ์ปัสสนากรรมฐาน เครือข่ายพระสงฆ์นักวิชาการและนักพัฒนา และเครือข่ายพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ มาสร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ในสังคมไทย จะสามารถยกระดับการเรียนรู้และเป็นเครือข่ายการพัฒนาที่ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทยทั้งสังคมให้ดียิ่งขึ้นได้

การศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการของ พระสุธีรัตนบัณฑิต และคนอื่น ๆ (2560) ได้ศึกษาและลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อทำความเข้าใจบทบาทที่น่าสนใจอย่างยิ่งของเครือข่ายคณะสงฆ์ที่รวมตัวกันในฐานะกลุ่มพระสงฆ์เพื่อการดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคอง จนสามารถสร้างเครือข่ายการทำงานโดยมีพระสงฆ์เป็นแกนกลาง ร่วมกับเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายสาธารณสุขระดับพื้นที่ รวมทั้งสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ ถือเป็นต้นแบบสำคัญของการที่เครือข่ายพระสงฆ์สร้างการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายการทำงาน ทั้งนี้การศึกษาวิจัยเชิงองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับการสาธารณสุขตามแนวพระพุทธศาสนา ร่วมกับการผลักดันให้สมาชิกภายในกลุ่มลงพื้นที่ โดยใช้ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์ พุทธศาสนิกชน พระสงฆ์ทั่วไปและประชาชนที่เป็นสมาชิก ได้สร้างระบบการติดต่อสื่อสารร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุข จนเกิดกิจกรรมการบรรยายธรรม การดูแลผู้ป่วยที่โรงพยาบาลและข้างเตียง รวมถึงการผลักดันนโยบายให้เกิดกลุ่มพระสงฆ์ที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพขั้นพื้นฐานขึ้น จนสามารถพัฒนา “ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์” ที่จะปกเกล้าการสนับสนุนให้เกิดสุขภาวะที่ดีโดยพระสงฆ์ร่วมสนับสนุนด้วย ถือเป็นการใช้ทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ที่น่าสนใจอย่างยิ่ง

งานของ สายชล ปัญญชิต และ พุทธิ ศุภเศรษฐศิริ (2562) ศึกษาเกี่ยวกับเครือข่ายพระพุทธศาสนาที่ดำเนินกิจกรรมการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการสร้างการเรียนรู้เพื่อปกป้องทรัพยากรชุมชน จะเห็นได้ว่าเครือข่ายพระสงฆ์ที่สามารถใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประยุกต์กับหลักความเชื่อทางศาสนาอย่างเป็นระบบ สามารถอธิบายกระบวนการดำเนินกิจกรรมที่เน้นให้เกิดประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมส่วนรวม เป็นการสร้างนวัตกรรมทางสังคมและทุนทางสังคมให้เกิดขึ้นกับเครือข่ายพระสงฆ์ที่ทำงาน ความสำเร็จได้เป็นอย่างดีเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ จากการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ส่งผลให้พระสงฆ์ทำกิจกรรมด้านนี้ ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานภาครัฐและ

สมาชิกในชุมชนท้องถิ่น สามารถยกระดับความสัมพันธ์และบทบาทเชิงความศรัทธาที่มีต่อชุมชนได้ ดังนั้นการดำเนินกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน อีกทั้งมีการอาศัยองค์ความรู้สมัยใหม่ที่สอดคล้องกับหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา มีโอกาสที่จะสร้างให้คณะสงฆ์สามารถสร้างทุนทางสังคมขึ้นมาได้มากยิ่งขึ้น

สำหรับ พินิจ ลาภนนานนท์ (2562) ได้พยายามเปิดมุมมองเกี่ยวกับบทบาทของเครือข่ายพระสงฆ์กับถือครองทุนทางสังคมในสังคมไทย โดยชี้ให้เห็นว่าการที่คณะสงฆ์ได้รับความศรัทธาและเป็นที่คาดหวังเกี่ยวกับการปฏิบัติที่ดีในสังคม ส่งผลต่อเครือข่ายพระสงฆ์ 2 ประการที่สำคัญกล่าวคือ ประการที่หนึ่งทุนทางสังคมดังกล่าวนำมาซึ่งความคาดหวังเกี่ยวกับวัตรปฏิบัติของเครือข่ายพระสงฆ์ การดำรงศรัทธาให้พุทธศาสนิกชนยึดมั่นและเห็นประโยชน์ของศาสนาพุทธต่อไป พระสงฆ์จำเป็นต้องทำกิจกรรมที่สร้างประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรม เช่น การเจริญศรัทธาปฏิบัติภาวนา การนิพนธ์หนังสือหรือเอกสารทางพระพุทธศาสนา การสงเคราะห์ให้ความช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อนโดยสอดคล้องกับพระธรรมวินัย การพัฒนาพระอารามให้มีสภาพเรียบร้อย เป็นต้น ประการที่สองทุนทางสังคมนำมาซึ่งการสนับสนุนจากองค์กรและผู้คนในสังคมเพื่อส่งเสริมให้เครือข่ายพระสงฆ์ สามารถทำกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ให้กับประชาชนได้ ปัจจุบันการที่มหาเถรสมาคมได้มีมติให้จัดตั้งฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคมส่งผลให้เกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์จิตอาสา ครอบคลุมการดำเนินกิจกรรมให้ช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ จนถึงสนับสนุนให้เกิดการจัดตั้งเครือข่ายระหว่างพระสงฆ์กับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อการยกระดับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนหลายประการ อาทิ การจัดทำธรรมานุญสุภาวะพระสงฆ์และชุมชน การทำกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์เพื่อสังคม เป็นต้น

จึงจะเห็นได้ว่าในสังคมไทย คณะสงฆ์ถือเป็นองค์กรที่ได้รับการยอมรับจากผู้คนในสังคม ทั้งการสนับสนุนด้านการบริจาค ความศรัทธาที่มีต่อองค์กรและพระสงฆ์ ตลอดจนการแสดงออกถึงความพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการทำงานร่วมกับองค์กรคณะสงฆ์ ส่งผลให้สังคมไทยมีความคาดหวังต่อการดำเนินกิจกรรมทั้งต่อองค์กรและพระสงฆ์ที่เป็นปัจเจก การที่เครือข่ายพระสงฆ์ในปัจจุบันเริ่มให้ความสนใจกับการทำกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ ถือเป็นบทบาทสำคัญของการพยายามรักษาทุนทางสังคมให้คงอยู่กับองค์กรคณะสงฆ์ไทยต่อไป เนื่องจากปัจจุบันหากองค์กรคณะสงฆ์อาศัยเฉพาะความศรัทธาและวัตรปฏิบัติที่ไม่คำนึงถึงกิจกรรมการพัฒนาสังคม อาจส่งผลให้องค์กรคณะสงฆ์สูญเสียความเชื่อมั่นและเผชิญกับความท้าทายเชิงอุดมการณ์ต่อการเป็นสถาบันที่มีความสำคัญต่อสังคมก็เป็นได้ ดังนั้นการที่เครือข่าย

พระสงฆ์ปรับบทบาทให้มีความสำคัญกับการทำกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์เพื่อสังคมมากขึ้น ถือเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะช่วยยกระดับการเรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม (Socially Engaged Buddhist) ตลอดจนการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับองค์กรสำคัญทางสังคมได้ต่อไปในอนาคต

การทำความเข้าใจการสร้างทุนทางสังคมจนนำไปสู่การช่วยเหลือและให้การสนับสนุนผู้คนที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดหรืออาจเป็นสมาชิกของเครือข่ายร่วมกัน สามารถพิจารณาจากงานศึกษาเกี่ยวกับเครือข่ายพระสงฆ์กับบทบาทสังคมสงเคราะห์และการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาในต่างประเทศ ที่ช่วยยืนยันการสร้างทุนทางสังคมที่สำคัญของเครือข่ายพระสงฆ์ว่าเป็นการสังสมคุณงามความดีที่ได้ช่วยเหลือผู้ทุกข์ ร่วมกันความศรัทธามั่นคงของศาสนิกชนในศาสนาพุทธส่งผลให้เครือข่ายทางพระสงฆ์ในต่างประเทศสามารถดำเนินกิจกรรมการพัฒนาให้ก้าวหน้าได้ ผลงานของ Canda and Phaobtong (1992) เสนอให้เห็นว่าองค์กรคณะสงฆ์ได้สนับสนุนกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมหลายประการ อาทิ การจัดหาที่พักอาศัยชั่วคราว การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะให้ผู้ทุกข์ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนการเผยแพร่หลักศาสนาให้กับเยาวชนที่เกิดมาจากครอบครัวผู้ทุกข์ เป็นต้น นอกจากนี้ บทบาทของวัดในต่างประเทศ ยังทำหน้าที่สำคัญในการเปิดพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรมให้กับชุมชนของผู้ทุกข์ ส่งผลให้เกิดการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์โดยใช้พื้นที่วัดเป็นศูนย์กลางการปฏิสัมพันธ์ รวมทั้งใช้เป็นพื้นที่จัดกิจกรรมเพื่อดูแลทางจิตวิญญาณและปัญญา ให้กับชุมชนผู้ทุกข์ที่ต้องการเข้าถึงหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาในสถานการณ์ที่ต้องเดินทางออกมาอยู่นอกประเทศบ้านเกิดอีกด้วย

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาถึงบทบาทของเครือข่ายพระสงฆ์ในต่างประเทศ จะเห็นได้ว่าการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับทั้งเครือข่ายพระสงฆ์ไทยและพระสงฆ์ลาวในต่างประเทศ มุ่งเน้นความสนใจไปที่การสร้างพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อสร้างความสามัคคีและเป็นพื้นที่ของการรวมตัวก่อตั้งชุมชนคนต่างแดนขึ้น งานของ Wendy Cadge (Cadge, W. and Sangahanoo, S., 2005) ศาสตราจารย์ด้านสังคมวิทยาชาวอเมริกันแห่ง Brandeis University ได้เสนอภาพรวมของบทบาทเครือข่ายพระสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา โดยชี้ให้เห็นว่าเครือข่ายพระสงฆ์ไทยได้ขยายจำนวนพระสงฆ์และองค์กรวัดเพิ่มขึ้นมาตลอดตั้งแต่ช่วงยุคก่อตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาครั้งแรกในปี ค.ศ. 1965 วิวัฒนาการต่อมาคือการเป็นศูนย์กลางชุมชนและการเกิดปฏิสัมพันธ์ของคนไทยที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในสหรัฐอเมริกา โดยปัจจุบันวัดไทยในสหรัฐอเมริกามีกิจกรรมที่ได้ช่วยให้เกิดการร่วมตัวของชุมชนคนไทยหรือในหลายแห่งก็มีคนลาวเข้าร่วมทำกิจกรรมทาง

พระพุทธศาสนา เรียนภาษาไทยและหลักสูตรทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนการร่วมงานบุญตาม ประเพณีและเทศกาลสำคัญของคนไทยพุทธอีกด้วย

นอกจากนี้งานของ Janet McLellan and Marybeth White ที่ชื่อว่า “Social Capital and Identity Politics among Asian Buddhists in Toronto” ได้ศึกษาบทบาทและความสัมพันธ์ ของชุมชนคนลาวที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในแคนาดากับเครือข่ายพระสงฆ์ลาว สำหรับแนวทาง การศึกษาชิ้นนี้ให้สนใจเกี่ยวกับกระบวนการและรูปแบบของงานสังคมสงเคราะห์ที่องค์กรทาง พระพุทธศาสนาได้ดำเนินการกับกลุ่มผู้อพยพชาวลาวในประเทศแคนาดา ซึ่งจะเห็นได้ว่าเครือข่าย พระสงฆ์ลาวเป็นผู้สนับสนุนด้านการเงินในยามจำเป็นให้กับผู้อพยพ รวมทั้งจัดการความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายท้องถิ่นด้วย ทั้งนี้เมื่อมีการพัฒนาและจัดตั้งวัดของเครือข่ายพระสงฆ์ลาว ขึ้นได้ ถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการพัฒนาพื้นที่ร่วมของชุมชนคนลาวในการประกอบพิธีกรรม ทางศาสนา การดำรงรักษาวินัยธรรม การสร้างเครือข่าย รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือชุมชนคน ลาวที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในสังคมแห่งใหม่ร่วมกัน (McLellan, J. and White, M., 2005: 241-243)

กล่าวโดยสรุป เครือข่ายพระสงฆ์เป็นสถาบันที่สั่งสมทุนทางสังคมมาอย่างยาวนาน ทุนทางสังคมส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่นับถือศาสนาพุทธ ส่งผลให้ เครือข่ายพระสงฆ์ได้รับการสนับสนุนผ่านรูปแบบที่หลากหลาย อาทิ การบริจาคปัจจัย การบริจาค ที่ดิน การให้การสนับสนุนเชิงความร่วมมือ เป็นต้น อย่างไรก็ตามการพลวัตของสังคมมีความ จำเป็นที่องค์กรคณะสงฆ์ต้องปรับบทบาทการดำเนินกิจกรรม ให้สอดคล้องกับความต้องการและ ความคาดหวังของผู้คนในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การดำรงวัตรปฏิบัติที่เหมาะสมกับสถานะและ บทบาทของพระสงฆ์เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยลดความเสื่อมเสียเชิงภาพลักษณ์ต่อ องค์กรคณะสงฆ์ได้ นอกจากนี้การที่เครือข่ายพระสงฆ์พัฒนากิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ส่วนรวม ไม่ว่าจะเป็นลักษณะการสังคมสงเคราะห์ กิจกรรมเชิงยกระดับปัญญาและจิตวิญญาณ ตลอดจนการพัฒนาอย่างยั่งยืน ถือเป็นแนวทางที่จะช่วยให้เครือข่ายพระสงฆ์สามารถสั่งสมทุน ทางสังคมให้มากขึ้นต่อไป

ภาพประกอบ 3 ความเชื่อมโยงแนวคิดทุนทางสังคมกับเครือข่ายพระสงฆ์ลาว

2.5 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

การทำความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม มีเป้าหมายเพื่อสะท้อนอิทธิพลของวัฒนธรรมจากการติดต่อสื่อสาร การอพยพย้ายถิ่น ตลอดจนการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจรูปแบบต่าง ๆ ระหว่างผู้คนในสังคมที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม การที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนได้นำมาสู่การแลกเปลี่ยนและกระจายวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน จึงมีความสำคัญที่จะต้องพิจารณารูปแบบของการพลวัตทางวัฒนธรรม รวมทั้งข้อถกเถียงที่เกี่ยวข้องกับชุมชนข้ามพรมแดน ซึ่งจะช่วยเป็นกรอบความคิดในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์พระสงฆ์ลาวที่เข้ามาปฏิบัติภารกิจทางวัฒนธรรมในสังคมไทยต่อไป ทั้งนี้ในการศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อย่อยของการศึกษาดังต่อไปนี้

2.5.1 ความหมายของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

การทำความเข้าใจการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม จะมีส่วนช่วยให้เห็นทัศนคติและรูปแบบการพัฒนากิจกรรม พุนทางสังคมและการระดมศรัทธาให้กับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวทั้งที่มาจากประชาชนไทยและประชาชนลาว ทั้งนี้การที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้รับการศึกษา ปลุกฝังอุดมการณ์แนวคิด ตลอดจนเห็นรูปแบบปฏิบัติการของเครือข่ายพระพุทธศาสนาในสังคมไทยเป็นระยะเวลาต่อเนื่องยาวนาน จึงมีโอกาสดังกล่าวจะได้รับประสบการณ์และการแสดงออกทางสังคมไปจากการเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมไปเช่นกัน ซึ่งทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมถือเป็นชุดของการอธิบายที่พยายามทำความเข้าใจแนวทางการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ที่นำไปสู่การแสดงออกและถ่ายทอดสิ่งที่ตนเองเรียนรู้มาไปสู่สังคมหนึ่ง

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2562) อธิบายเกี่ยวกับความสำคัญของมิติวัฒนธรรมกับการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่า วัฒนธรรมเป็นองค์รวมของระบบคุณค่าและการให้ความหมายในสังคม หากสามารถพิจารณาความหมายของวัฒนธรรมให้เห็นถึงอุดมการณ์ความเชื่อที่อยู่เบื้องหลังการสร้างชุดความหมายขึ้น จะช่วยให้เห็นพลังขับเคลื่อนที่อยู่เบื้องหลังการแสดงออกทางศิลปะและวัฒนธรรมของผู้คนได้ ดังนั้นวัฒนธรรมในฐานะองค์รวมจึงประกอบด้วยระบบใหญ่อย่างน้อย 3 ระบบได้แก่ 1) ระบบคุณค่า หมายถึงศีลธรรมและจิตวิญญาณของส่วนรวมที่มนุษย์ในสังคมที่สร้างสรรค์ขึ้น 2) ระบบภูมิปัญญา หมายถึงการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความสามารถในการเรียนรู้ที่จะความสัมพันธ์กับทรัพยากรอย่างสมดุล ตลอดจนผลิตและรักษาภูมิปัญญาที่เป็นระบบคุณค่าทางศีลธรรมในสังคมได้ ทำนองที่สุดคือ 3) ระบบอุดมการณ์อำนาจ หมายถึงสิทธิและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ วัฒนธรรมในมิตินี้ช่วย

แสดงให้เห็นสิทธิตามธรรมชาติ ที่เปิดโอกาสให้คนหรือชุมชนสามารถมีการเรียนรู้ สร้างสรรค์ กิจกรรม ตลอดจนถ่ายทอดภูมิปัญญาที่นำมาสู่การพัฒนาสังคมได้

อมรา พงศาพิชญ์ (2547) เสนอว่าแนวคิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusionism) เป็นระบบความคิดที่อยู่ภายใต้ฐานคิดสำคัญของสำนักประวัติศาสตร์เฉพาะ (Historical Particularism) ซึ่งมี Franz Boas ศาสตราจารย์ด้านมานุษยวิทยาคนสำคัญอย่างมาก เป็นผู้ริเริ่มอธิบายขึ้น ภายใต้สำนักคิดทางมานุษยวิทยาดังกล่าว ได้เกิดการแตกแขนงออกเป็น กลุ่มที่สนใจแนวคิดทางวัฒนธรรมหรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และกลุ่มที่สนใจแนวคิดเกี่ยวกับ ระบบความคิดของมนุษย์ ทั้งนี้กลุ่มที่สนใจแนวคิดทางวัฒนธรรมหรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนี้เอง ที่ เป็นจุดเริ่มต้นของการสนับสนุนให้เกิดการศึกษาและอธิบายวัฒนธรรมในนามการแพร่กระจาย และส่งต่อ สารสำคัญของการทำงานเข้าใจเกี่ยวกับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เชื่อว่าสังคม แต่ละแห่งมีจุดเริ่มต้นหรือกำเนิดวัฒนธรรมที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent Invention) การที่ บางสังคมมีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกันเป็นเพราะการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากการมี ปฏิสัมพันธ์ของผู้คนข้ามเขตพรมแดน ไม่ได้เป็นเพราะการมีจุดกำเนิดทางวัฒนธรรมเดียวกัน จึง สะท้อนให้เห็นว่าแต่ละบริบทวัฒนธรรมมีประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของสังคมตนเอง ดังนั้นการจะศึกษาองค์ประกอบของแต่ละวัฒนธรรม จำเป็นต้องศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมา ให้อบด้าน (Holistic) เพื่อทำความเข้าใจประวัติศาสตร์เฉพาะหรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้เข้าใจ อย่างลึกซึ้ง ทั้งนี้เพื่อให้เข้าใจรูปแบบของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมกับความหลากหลายทาง วัฒนธรรมในสังคมปัจจุบัน มีหลักคิดที่สำคัญ 3 ประการที่จะต้องคำนึงถึงเกี่ยวกับการ แพร่กระจายทางวัฒนธรรม

ประการที่ 1 สังคมและวัฒนธรรมที่มีความซับซ้อน (Culture Complex) จะมีเขต ศูนย์กลางที่เป็นจุดของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีอิทธิพลและเป็นแกนกลาง (Culture Core) ของการส่งต่อทางวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่าในสังคมขนาดใหญ่แกนกลางทาง วัฒนธรรมมีได้หลายแห่ง โดยแต่ละแห่งสามารถแลกเปลี่ยนและปรับประยุกต์วัฒนธรรมเข้ากันได้ อีกด้วย ทั้งนี้มีโอกาสที่แกนกลางทางวัฒนธรรมจะเสื่อมอิทธิพลลง นำมาสู่การเปลี่ยนแปลง ศูนย์กลางทางวัฒนธรรมที่สามารถส่งต่อวัฒนธรรมได้อย่างเข้มข้นมากขึ้นแทนศูนย์กลางเดิม อย่างไรก็ตามในพื้นที่ที่ห่างไกลหรือมีพลังทางสังคมดั้งเดิมที่เข้มแข็ง จะส่งผลให้เกิดการได้รับ วัฒนธรรมจากศูนย์กลางไปในระดับที่ไม่เข้มข้น จนอาจกลายเป็นพื้นที่วัฒนธรรมชายขอบ (Marginal Culture) ได้

ประการที่ 2 การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม มีแนวโน้มที่จะสร้างให้เกิดการเปรียบเทียบพัฒนาการและคุณค่าของวัฒนธรรมทั้งช่วงเวลาก่อนการรับเอาวัฒนธรรมใหม่ จนถึงช่วงเวลาของการปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมดั้งเดิมในสังคม จึงจำเป็นต้องเข้าใจว่าอันที่จริงวัฒนธรรมแต่ละชุดมีความหลากหลายและสะท้อนคุณค่าของการดำรงอยู่ตามพื้นฐานความคิดของผู้คนในแต่ละสังคม การเปรียบเทียบเชิงคุณค่าหรือการสนใจมิติของการส่งเสริมให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุ ถือเป็นลักษณะของการดำเนินการที่ไม่สอดคล้องกับการศึกษาทางวัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมมีลักษณะสัมพัทธ์ (Cultural Relativism) จึงมีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและระบบค่านิยมของแต่ละสังคม การเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจึงมีรูปแบบเฉพาะ เป็นการยากที่จะเปรียบเทียบประเมินคุณค่า เพราะสามารถนำไปสู่ความขัดแย้งในสังคม หากประสงค์ที่จะวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบเพื่อประเมินคุณค่าทางวัฒนธรรม

ประการที่ 3 การเรียนรู้และปรับรับทางวัฒนธรรม เกิดขึ้นเมื่อวัฒนธรรมมีการแพร่กระจายจากศูนย์กลางจนเกิดปฏิสัมพันธ์ร่วมกับวัฒนธรรมข้างเคียงอื่น ๆ (Cultural Diffusion) ระยะเริ่มต้นการรับวัฒนธรรมใหม่เข้ามาใช้ในสังคมอาจเรียกได้ว่าการหยิบยืมทางวัฒนธรรม (Cultural Borrowing) ต่อมาเมื่อมีการรับและปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับการอยู่ในสังคมระยะยาว จึงเรียกว่าประยุกต์รับทางวัฒนธรรม (Cultural Adoption) สำหรับรูปแบบของการรับวัฒนธรรมมีหลายลักษณะ หากวัฒนธรรมที่ปรับรับเข้าหากันมีลักษณะที่ไม่แตกต่างกันมากนัก รูปแบบและกระบวนการที่ผานทางวัฒนธรรมจะเป็นไปอย่างสันติ ขณะที่การปรับรับทางวัฒนธรรม มีความพยายามครอบงำหรือไม่สามารถต่อรองเชิงอำนาจระหว่างวัฒนธรรมที่จะต้องประสานเข้ากันอย่างไม่ลงตัว อันเนื่องมาจากความแตกต่างของวัฒนธรรมระหว่างกันที่มีมาก อาจเกิดข้อพิพาทหรือความขัดแย้งทางวัฒนธรรมขึ้นได้ เช่น ความขัดแย้งทางศาสนาหรือชาติพันธุ์ที่เกิดขึ้นในหลายสังคมจนนำมาสู่ความรุนแรงหรือเป็นสงคราม เป็นต้น

ขณะที่ ยศ สันตสมบัติ (2556) ได้เสนอให้เห็นแนวคิดเริ่มต้นของเกี่ยวกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเช่นกัน โดยข้อเสนอดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 มีนักมานุษยวิทยา 2 กลุ่มที่เน้นอิทธิพลของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ต่อการเปลี่ยนแปลง นักมานุษยวิทยากลุ่มแรกเป็นชาวอังกฤษ นำโดย สมิท (G. Elliot Smith) เพอร์รี (William J. Perry) และริเวอร์ส์ (W.H.R. Rivers) นักมานุษยวิทยากลุ่มนี้เสนอว่า อารยธรรมชั้นสูงมีจุดกำเนิดในประเทศอียิปต์ เมื่อประเทศอื่นเข้ามาติดต่อหรือค้าขายกับชาวอียิปต์ จึงได้นำเอาความรู้ด้านเกษตรกรรม การทำภาชนะ การหลอมเหล็ก การทอผ้าและการก่อสร้างไปใช้ ส่งผลให้ศิลปวิทยาแขนงต่าง ๆ แพร่กระจายไปยังส่วนพื้นที่ส่วนอื่นของโลก ขณะที่ นักมานุษยวิทยาอีก

กลุ่มหนึ่งเสนอว่า จุดศูนย์กลางของวัฒนธรรมนั้นมิได้เพียงจุดเดียวหากแต่มีหลายจุด แต่ละจุดก็แพร่กระจายวัฒนธรรมของตนออกไปรอบ ๆ เป็นวงกลม เรียกว่า Culture Circle หรือ Kulturkreis อย่างไรก็ตามดูเหมือนว่าทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของนักมานุษยวิทยา ทั้งสองกลุ่มดังกล่าวจะวางอยู่บนข้อสมมติฐานว่า มนุษย์ส่วนใหญ่ในสังคมต่าง ๆ มักไม่ค่อยมีความคิดสร้างสรรค์ ไม่รู้จักคิดค้นสิ่งใหม่ แต่มักคอยลอกเลียนจากผู้อื่นอยู่เสมอ แนวความคิดของนักมานุษยวิทยาทั้งสองกลุ่มนี้ ได้รับการโจมตีจากนักมานุษยวิทยาอเมริกันในเวลาต่อมาและเสื่อมความนิยมลง

นอกจากมติดการอธิบายเกี่ยวกับการแพร่กระจายวัฒนธรรมที่อยู่ภายใต้สำนักคิดทางมานุษยวิทยา งานของเชษฐา พวงหัตถ์ (2558) มีข้อเสนอที่แตกต่างเกี่ยวกับการรับและส่งต่อแนวคิดระหว่างกัน โดยหากพิจารณาทฤษฎีระบบโลก (World System Theory) เสนอให้มองแนวคิดเกี่ยวกับอุดมการณ์การพัฒนาว่าสามารถแบ่งกลุ่มเขตพื้นที่ที่รับและส่งต่อแนวคิดการพัฒนา การกระจายสินค้าและบริการ ตลอดจนกิจกรรมทางเศรษฐกิจออกได้ 3 กลุ่มประกอบด้วย กลุ่มประเทศศูนย์กลาง (Core) กลุ่มประเทศกึ่งชายขอบ (Semi-periphery) และกลุ่มประเทศชายขอบ (Periphery) แนวคิดดังกล่าวมุ่งเน้นแสดงรูปแบบของการปฏิสัมพันธ์และส่งต่อทางความคิดเชิงเศรษฐกิจและการเมือง โดยแสดงให้เห็นว่าสังคมโลกที่มีพลวัต การติดต่อสื่อสารและทำกิจกรรมระหว่างกัน จะมีกลุ่มประเทศที่ถือครองอำนาจในกระแสการเมืองโลก คอยควบคุมและแพร่กระจายอุดมการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาไปให้ประเทศระดับรองหรือกลุ่มประเทศกึ่งชายขอบ เพื่อทำหน้าที่ส่งต่อไปยังกลุ่มประเทศชายขอบอีกต่อหนึ่ง อย่างไรก็ตามการขยายตัวของความก้าวหน้าในวิทยาการปัจจุบัน ได้แสดงให้เห็นว่ากลุ่มประเทศชายขอบได้รับอุดมการณ์การพัฒนาและปรับรับวัฒนธรรมเข้าสู่สังคมตนเอง จนสามารถก้าวขึ้นสู่การเป็นประเทศกึ่งชายขอบหรือประเทศศูนย์กลางต่อไป เช่น การส่งออกวัฒนธรรมบันเทิงของประเทศเกาหลีใต้ หรือการเป็นศูนย์กลางทางการเงินของประเทศสิงคโปร์ เป็นต้น

สำหรับ สุพัตรา สุภาพ (2541) อธิบายเกี่ยวกับการอิทธิพลและแนวคิดของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมว่า การศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมมีความเข้าใจร่วมกันในกลุ่มนักวิชาการด้านนี้ถึงพลวัตที่ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ ดังนั้นวัฒนธรรมทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมสามารถโยกย้าย เคลื่อนที่ไปได้ตราบเท่าที่มีผู้คนในสังคมยังมีกิจกรรมเกี่ยวกับการเคลื่อนที่และย้ายถิ่น เช่น กลุ่มนักท่องเที่ยว กลุ่มนักธุรกิจและนักการค้า กลุ่มทหาร กลุ่มนักการศาสนาที่ทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาข้ามประเทศ กลุ่มแรงงานข้ามชาติ เป็นต้น จึงมีโอกาสดังกล่าวที่กลุ่มคนเหล่านี้ จะนำวัฒนธรรมที่ตนเองได้รับการขัดเกลาและยึดถือเป็นบรรทัดฐานไปส่งต่อเมื่อย้ายเข้าสู่สังคมหนึ่ง

นอกจากนี้เทคโนโลยียังมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อการส่งต่อหรือแพร่กระจายทางวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่าอิทธิพลของการสื่อสารและการคมนาคม ทั้งการใช้โทรศัพท์ ดาวเทียม รถยนต์ เครื่องบิน โทรศัพท์ ล้วนเป็นสาเหตุของการรับและส่งต่อทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น โดยสรุปแล้วการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นการส่งต่อทั้งวัฒนธรรมเชิงมโนทัศน์และวัฒนธรรมวัตถุสิ่งของ ทั้งนี้แต่ละสังคมจะมีกลไกที่คอยช่วยประยุกต์หรือดัดแปลง ให้การรับวัฒนธรรมอื่นเข้าสู่วัฒนธรรมของตนเองอย่างเหมาะสม

สอดคล้องกับคำอธิบายของงามพิศ สัตย์สงวน (2551) ที่สรุปให้เห็นในระยะต้นของการอธิบายการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมว่า นักมานุษยวิทยาอังกฤษยังคงสนใจค้นหาแหล่งกำเนิดของวัฒนธรรมต่อไป และพยายามค้นหารูปแบบแรกเริ่มของวัฒนธรรม โดยการทำโครงร่างของการแพร่กระจายของส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมในสังคมดั้งเดิม ส่วนของวัฒนธรรมใดที่แพร่กระจายไปอย่างกว้างขวาง มักจะคิดกันว่าเก่าที่สุด นักแพร่กระจายทางวัฒนธรรมพยายามพิสูจน์ว่า วัฒนธรรมทั้งหมดของมนุษยชาติมาจากแหล่งกำเนิดแห่งเดียวกันและแพร่กระจายไปโดยผ่านการติดต่อทางวัฒนธรรม หรือโดยการแพร่กระจาย เช่น ความเหมือนกันของพีระมิดของอียิปต์ วัดของพวกมายา และหลุมศพของชนดั้งเดิมในอเมริกา เป็นต้น

สำหรับ นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ (2550) เสนอว่าหลักการที่สำคัญเกี่ยวกับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญ 4 ด้านกล่าวคือ ด้านที่ 1 หลักภูมิศาสตร์ การไม่มีอุปสรรคเชิงแนวพรมแดนทางกายภาพ เช่น ภูเขา หาดทรายหรือทะเลขนาดใหญ่ เป็นต้น จะช่วยให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมสามารถกระจายไปยังพื้นที่ของอีกสังคมหนึ่งได้รวดเร็วขึ้น ด้านที่ 2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ความต้องการยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจ รวมทั้งโอกาสในการพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจและการบริการ มีส่วนต่อการสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างกันมากขึ้น ด้านที่ 3 ปัจจัยทางสังคม การที่กลุ่มคนในสังคมมีปฏิสัมพันธ์ข้ามพรมแดนทั้งที่เกิดจากอิทธิพลของครอบครัว พิธีกรรมทางศาสนา การเมือง มีส่วนต่อการเปิดพื้นที่ให้มีการแลกเปลี่ยนทางความคิด และสามารถส่งต่อพฤติกรรมความเชื่อทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ท้ายที่สุดด้านที่ 4 การคมนาคม ความเจริญก้าวหน้าของการขนส่งทั้งสินค้า บริการ และผู้คนในสังคม มีส่วนต่อการส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมข้ามพรมแดนที่นำมาสู่การส่งต่อทางวัฒนธรรมระหว่างผู้คนได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ นพดล อินทร์จันทร์ (2556) ยังสรุปเกี่ยวกับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมว่าการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมและการผานวัฒนธรรมเป็นกระบวนการทางสังคมที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง การที่วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่

ต้องถ่ายทอดเพราะสามารถรักษาความหมายและคุณค่าได้มากกว่าอายุคน การรับวัฒนธรรมจึงมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบทของวัฒนธรรมใหม่ ทั้งนี้ปัจจุบันสถาบันสื่อสารมวลชนถือว่า มีบทบาทสำคัญ และสามารถเป็นตัวที่ช่วยในการอธิบายวิธีการ ขั้นตอน ของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง เช่น กรณีการแพร่กระจายวัฒนธรรมการชมภาพยนตร์เกาหลี เป็นต้น

โดยสรุป ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นแบบแผนทางความคิด ที่พยายามอธิบายให้เห็นว่าสังคมแต่ละแห่งมีการรูปแบบการสร้างวัฒนธรรมแตกต่างกัน วัฒนธรรมบางอย่างเกิดขึ้นจากการติดต่อสื่อสารภายในสังคม และผลิตวัฒนธรรมเพื่อประโยชน์ต่อการสร้างบูรณภาพภายในสังคม ขณะที่วัฒนธรรมบางอย่างเป็นผลของการติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอก จนกระทั่งได้ปรับประยุกต์รับวัฒนธรรมใหม่เข้ามาให้เหมาะสมกับแบบแผนทางพฤติกรรมของผู้นั้นในสังคม ทั้งนี้รูปแบบของการประยุกต์เพื่อรับวัฒนธรรมใหม่ มีทั้งแบบที่เกิดจากความไม่เต็มใจกล่าวคือเป็นผลของสงคราม เป็นผลของการเจรจาต่อรองระหว่างสถาบันที่มีอำนาจ เป็นผลจากการต้องจำยอมเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการดำรงชีพของสมาชิกในสังคม เป็นต้น อีกรูปแบบหนึ่งคือการรับวัฒนธรรมโดยเต็มใจกล่าวคือการรับเอาศาสนาความเชื่อเข้ามาในสังคม การรับวิทยาการเทคโนโลยีเพื่อความเจริญก้าวหน้าหรือความสะดวกสบายเข้ามาในสังคม หรือการรับความบันเทิงเพื่อตอบสนองการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น ทั้งนี้ในปัจจุบันการรับวัฒนธรรมที่เกิดจากการแพร่กระจายของอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากสังคมอื่น ยังคงมีอยู่และแปรสภาพหลากหลายมากขึ้น มีการปรับวัฒนธรรมแบบผสมผสานทั้งอาจเต็มใจบางส่วนและไม่เต็มใจบางส่วน ขึ้นอยู่กับว่าจะสร้างประโยชน์ให้กับผู้รับมากเพียงใด รวมทั้งอาจขึ้นอยู่กับการเจรจาต่อรองของกลุ่มอำนาจในสังคมร่วมด้วย

2.5.2 ศาสนากับการแพร่กระจายวัฒนธรรม

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่มีความวัฒนธรรมแตกต่างกัน จนนำมาสู่การรับและปรับเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ ทั้งนี้สาเหตุของการติดต่อสื่อสารที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง การค้าขายและการศาสนาเป็นหลัก อย่างไรก็ตามพัฒนาการของสังคมและวัฒนธรรมที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้อง วิถีชีวิตของผู้คนมีความซับซ้อนและต้องการสถาบันทางสังคมเข้ามาช่วยสร้างความมั่นคงทางจิตใจมากขึ้น กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนันทนาการ อาทิ การท่องเที่ยว การกีฬา ศิลปะ และดนตรี เป็นต้น เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมมากขึ้นตามไปด้วย จึงจะเห็นได้ว่ารูปแบบและสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจะมี

องค์ประกอบที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น ในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับศาสนากับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนี้ ผู้วิจัยจะได้ลำดับความคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมปัจจุบัน ลำดับต่อมาจึงจะแสดงให้เห็นขอบเขตการศาสนากับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมต่อไป

อมรา พงศาพิชญ์ (2547) ได้ชี้ให้เห็นกรอบการพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Interaction) ว่าการทำกิจกรรมระหว่างผู้คนในสังคมทั้งที่อยู่ในวัฒนธรรมเดียวกัน หรือต่างวัฒนธรรมกัน มีโอกาสทั้งที่จะเป็นความสัมพันธ์เชิงบวกและความสัมพันธ์เชิงลบ จึงจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้รูปแบบของการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญดังต่อไปนี้

1) การปรับตัว (Adaption) เป็นแนวคิดที่อธิบายพฤติกรรมการปรับตัวของคนในสังคม ทั้งที่เป็นการปรับตัวทางชีวภาพและการปรับตัวทางวัฒนธรรม โดยการศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวที่เป็นการปรับตัวทางวัฒนธรรม พยายามพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวทั้งสภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย และระบบนิเวศวิทยาที่เปลี่ยนแปลงไป สำหรับการปรับตัวทางวัฒนธรรมควรพิจารณาทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ ดังนั้นองค์ประกอบด้านศิลปวัฒนธรรม เช่น วรรณคดี ดนตรี การแสดง และศิลปกรรม เป็นต้น ถือเป็นสิ่งที่ต้องศึกษาว่าถึงการเปลี่ยนแปลงร่วมกับวิถีชีวิตของผู้คน เนื่องจากวัฒนธรรมมีลักษณะเป็นองค์รวมและระบบสัญลักษณ์ที่ส่งผลถึงกัน การปรับตัวทางวัฒนธรรมจึงมีผลต่อการส่งต่อหรือการถ่ายทอดไปให้กับคนรุ่นต่อไป ทั้งนี้การปรับตัวทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับสังคมมนุษย์มาโดยตลอด ในอดีตจะมีมิติของความอยู่รอดทางชีววิทยาเข้ามาเกี่ยวข้อง ขณะที่ปัจจุบันการปรับตัวทางวัฒนธรรมเน้นให้เห็นถึงความยืดหยุ่นและยอมรับความแตกต่างได้

2) การผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) และการกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Assimilation) เป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นถึงการปะทะกันของกลุ่มคนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม สำหรับระยะเริ่มต้นของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมในกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความแตกต่างกัน อาจไม่เป็นปัญหามากนักจากจำนวนประชากรที่ไม่มากและไม่หลากหลายทางวิถีชีวิต แต่เมื่อสังคมมีพลวัตมากขึ้น การปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคมที่มีความแตกต่างกันจะมีพลังการต่อรองที่ต่างกันตามไปด้วย ดังนั้นกลุ่มวัฒนธรรมที่มีพลังทางสังคมต่ำกว่ามีแนวโน้มที่จะกลมกลืนเข้ามาส่วนหนึ่งของกลุ่มวัฒนธรรมใหญ่ เช่น กลุ่มชนเผ่าอินเดียนแดงในประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น นอกจากนี้หากกลุ่มทางวัฒนธรรมมีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน จะเปิดโอกาสให้เกิดการรับวัฒนธรรมของทั้งสองฝ่ายซึ่งกันและกันอย่างปราศจากความพยายามครอบงำ ถือเป็น

กระบวนการที่มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมร่วมกัน เช่น การละเล่นโขนในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การจัดกิจกรรมละครเวทีที่ใช้บทภาพยนตร์ไทย เป็นต้น

3) การบูรณาการทางวัฒนธรรม (Cultural Integration) เป็นแนวคิดที่ยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมที่เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ด้วย การติดต่อสัมพันธ์จะเน้นให้เห็นความหลากหลายของวัฒนธรรมที่อยู่ร่วมกัน ไม่ได้เน้นการครอบงำซึ่งกันและกัน ในสังคมปัจจุบันการเกิดรัฐชาติที่มีการผสมผสานกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน หากสามารถสร้างการยอมรับความหลากหลายของแต่ละวัฒนธรรมได้ จะถือเป็นการสร้างการบูรณาการทางวัฒนธรรม ซึ่งในหลายประเทศจะประกาศให้เห็นถึงความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม (Cultural Pluralism) โดยเน้นการเคารพสิทธิของชนพื้นเมืองและกลุ่มผู้อพยพเข้าไปอยู่ใหม่ เช่น สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ มาเลเซีย และสิงคโปร์ เป็นต้น ทั้งนี้การยอมรับทางวัฒนธรรมส่วนใหญ่จะแสดงออกการยอมรับทางกฎหมาย ที่ประกาศรับรองสิทธิของกลุ่มคนที่มีความแตกต่างในสังคมให้เท่าเทียมกันยิ่งขึ้น

4) การขัดแย้งทางวัฒนธรรม (Culture Conflict) เป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นว่าการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม อาจนำมาสู่ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมหรือความขัดแย้งในสังคมได้ หากสมาชิกในสังคมไม่ยอมรับความแตกต่างระหว่างกัน ทั้งนี้ในอดีตสาเหตุที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรมเกิดจากหลายสาเหตุ อาทิ การที่ผู้อพยพย้ายถิ่นเข้ามาไม่ยอมรับหรือให้เกียรติชนบประเพณีเดิมของสังคม การล่าอาณานิคมของสังคมตะวันตกและพยายามปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้คนให้สอดคล้องกับอารยธรรมตนเอง รวมทั้งการขยายดินแดนด้านการปกครองที่พยายามใช้กำลังทหารควบคุมสั่งการกลุ่มคนในอีกสังคมหนึ่ง เป็นต้น

สำหรับ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2555ข) เสนอว่าการศึกษาวรรณกรรมชุมชนคนข้ามพรมแดน จะให้ความสนใจกับอัตลักษณ์ที่ซับซ้อนและการบริโศกที่เกี่ยวข้องกับความทรงจำทางวัฒนธรรมดั้งเดิม ในกรณีนี้เราจะเห็นถึงการที่ชุมชนข้ามพรมแดนมักให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่สะท้อนประเพณี ความเชื่อ รวมทั้งความทรงจำของความเป็นชาติที่พลัดพรากมา ความสำคัญของการศึกษาวรรณกรรมข้ามพรมแดนคือ การเปิดพื้นที่ทางความรู้ให้เห็นถึงการปะทะสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมในพื้นที่ใหม่กับความพยายามรักษาวรรณกรรมดั้งเดิมของกลุ่มไว้ วิธีการที่นำมาสู่การประนีประนอมกับอำนาจในสังคมที่ชุมชนข้ามพรมแดนต้องเผชิญด้วย จึงเป็นความสัมพันธ์ทางโครงสร้างอำนาจที่จะช่วยให้เข้าใจการต่อรองความหมายของกลุ่มชุมชนดังกล่าว

งานของ ยุกติ มุกดาวิจิตร (2556) ทบทวนให้เห็นความก้าวหน้าของการศึกษาวรรณกรรมในกรอบทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ที่แสดงออกผ่านแนวคิดวัฒนธรรมต่อต้าน

(Resistance) โดยข้อเสนอเกี่ยวกับการทำความเข้าใจกรอบแนวคิดดังกล่าว ชี้ว่าจำเป็นต้องพิจารณาวัฒนธรรมในฐานะของการมีพลวัตที่สามารถสร้างปฏิบัติการทางสังคมขึ้นได้ การที่วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงได้และไม่ถูกจำกัดอยู่ในกรอบของความดิ่งตามบริบททางประเพณีของแต่ละสังคม ช่วยให้การค้นคว้าเพื่อทำความเข้าใจปฏิบัติการต่อต้านทางวัฒนธรรมเห็นร่องรอยชัดเจนมากขึ้น จากการศึกษาพบว่า การต่อต้านกระทำการผ่านผู้กระทำการ (Actor) ได้ทั้งแบบเปิดเผยหรือไม่เปิดเผย อย่างจงใจหรือไม่จงใจ รวมทั้งอาจเป็นปฏิบัติการต่อต้านที่หวังผลให้กลุ่มเป้าหมายรับรู้หรือไม่รับรู้ก็เป็นได้ การพยายามชี้ให้เห็นว่ามีวัฒนธรรมต่อต้านปรากฏในชีวิตประจำวัน สะท้อนภาพการเคลื่อนไหวของวัฒนธรรมระหว่างโครงสร้างของอำนาจกับผู้กระทำการที่เป็นปัจเจกบุคคลทั่วไป และช่วยให้การมองปรากฏการณ์ทางสังคมสามารถเห็นผู้ด้อยโอกาสหรือกลุ่มคนที่เป็นทางวัฒนธรรมขนาดเล็กบนพื้นที่ที่ถูกนิยามตามกลุ่มโครงสร้างอำนาจขนาดใหญ่จำนวนมาก

เมื่อพิจารณามิติของการปะทะทางวัฒนธรรมในสังคมไทย งานที่สำคัญมากที่ช่วยให้เห็นการต่อรองทางวัฒนธรรมระหว่างคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานกับคนภาคกลาง คืองานของ ชาร์ลส์ เอฟ คายส์ (แปลโดยรัตนา ไตสกุล, 2552: 100-104) การบอกเล่าเชิงชาติพันธุ์วรรณนาจากการศึกษาได้บอกให้เห็นความรู้สึกของความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะภาษา อาหารการกิน และดนตรี ดังนั้นผู้อพยพจากภาคอีสานส่วนใหญ่จึงรวมตัวกันเป็นชุมชนที่สามารถให้ความช่วยเหลือและแสดงออกทางวัฒนธรรมของตนเองได้อย่างปราศจากความไม่เข้าใจจากคนภาคกลาง

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมมีทั้งลักษณะที่เป็นเชิงสร้างสรรค์ และลักษณะที่ไม่สร้างสรรค์ขึ้นอยู่กับการนิยามของกลุ่มที่มีอำนาจในสังคม การที่องค์กรหรือเครือข่ายทางศาสนาต้องทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ทางศาสนา จำเป็นต้องคำนึงถึงกลุ่มองค์กรที่มีอำนาจอยู่ในสังคม รวมทั้งควรปรับรูปแบบการเผยแผ่ทางศาสนาให้สอดคล้องกับกลุ่มพลังทางสังคมดั้งเดิมร่วมด้วย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งและความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้น ทั้งนี้เครือข่ายทางศาสนาให้ความสำคัญกับการปฏิสัมพันธ์ที่พึงพาอาศัย และยอมรับปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมเดิมในสังคม จะสามารถสร้างการผสมผสานที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายทางศาสนาในสังคมที่เข้าไปอยู่ใหม่ได้

สำหรับ อภิญา เพ็ญฟูสกุล (2551) พยายามชี้ให้เห็นบทบาทของขบวนการทางศาสนากับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม โดยเสนอว่าขบวนการหรือเครือข่ายทางศาสนามีแนวทางที่ส่งต่อความเชื่อ ถวายทอดและสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ที่แตกต่าง

จากสถาบันทางสังคมประเภทอื่น เนื่องจากขบวนการทางศาสนามักจะใจที่จะสร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนในพลังศรัทธาและความเชื่อมั่นทางศาสนา ซึ่งในสังคมปัจจุบันเครือข่ายหรือขบวนการทางศาสนาได้เกิดขึ้นและปรับรูปแบบให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมสมัยใหม่มากขึ้น จะเห็นได้จากการที่เครือข่ายทางศาสนา เน้นการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมแบบแสดงให้เห็นถึงการมีอยู่จริงของศาสนาในโลกนี้ (Worldiness) แทนที่จะเป็นการหลุดพ้นในโลกหน้า โดยศาสนาที่จะเป็นที่นิยมและสามารถแพร่กระจายทางความคิดกับคนรุ่นใหม่ได้ ยังจำเป็นต้องเน้นมิติจิตวิญญาณของปัจเจก (Self-spirituality) กล่าวคือการพยายามให้ปัจเจกได้เรียนรู้กับการพัฒนาความสุขภายในจิตใจ รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ลักษณะความเชื่อเป็นแบบพหุลักษณะ ที่สร้างสรรค์เสรีภาพในการเรียนรู้หลักการของศาสนาต่าง ๆ เพื่อเลือกสรรความเชื่อที่เหมาะสมกับรสนิยมของผู้คน หรือพัฒนากิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและเป็นที่ยอมรับในวิถีชีวิตปัจจุบัน เช่น การเรียนหลักธรรมทางศาสนาควบคู่กับการเรียนโยคะ การเรียนหลักธรรมทางศาสนาควบคู่กับการนั่งสมาธิ รวมทั้งการประกอบอาหารมังสวิรัตเพื่อสุขภาพ เป็นต้น

ขณะที่ อรรถญา ศิริผล (2562) ศึกษาปฏิบัติการทางศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนที่เป็นองค์กรทางศาสนาข้ามพรมแดน ผ่านสถาบันทางศาสนาที่มีอิทธิพลของความเป็นจีนในเขตประเทศไทย เห็นได้ว่ายุทธวิธีสำคัญที่สร้างให้กลุ่มองค์กรทางศาสนาข้ามพรมแดนดำเนินกิจกรรมเผยแผ่ศาสนา และจัดการศึกษาได้ประสบความสำเร็จ เนื่องจากมีการใช้อำนาจประกอบของความทันสมัย เช่น การจัดวางระบบบริหารจัดการ การใช้องค์ความรู้ทางจิตวิทยา รวมทั้งการใช้สื่อสังคมออนไลน์ เป็นต้น มาช่วยเป็นเครื่องมือสนับสนุนกิจกรรมขององค์กร สำหรับการปฏิสัมพันธ์กับองค์กรอย่างเป็นทางการในสังคมไทย องค์กรทางศาสนาข้ามพรมแดนใช้วิธีการประนีประนอมเพื่อลดการควบคุมสั่งการ หรือความหวาดระแวงไม่ไว้วางใจจากฝ่ายปกครองหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ สำหรับการจัดการกับปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่าหากมีรูปแบบความเชื่อหรือระบบวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน ทางองค์กรศาสนาข้ามพรมแดนจะเข้าไปแลกเปลี่ยนกับกลุ่มนักเรียนอย่างเข้มข้น หากมีความแตกต่างในระบบวัฒนธรรม เช่น กรณีที่ครอบครัวเป็นชาวพุทธและนักเรียนต้องการเปลี่ยนแปลงมาเป็นชาวคริสต์ องค์กรศาสนาข้ามพรมแดนจะเน้นการให้การสงเคราะห์ทางการศึกษาก่อน ส่วนการเปลี่ยนแปลงความเชื่อที่อาจสร้างให้เกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรม จะปล่อยอิสระให้เป็นเรื่องของความสมัครใจเป็นสำคัญ

กล่าวโดยสรุป ศาสนาในปัจจุบันมีการปรับบทบาทหรือแนวทางการเผยแผ่ศาสนา ซึ่งเราอาจพิจารณาตามทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ให้มีความยืดหยุ่นกับรูปแบบการปกครอง และวิถีชีวิตของคนสมัยใหม่ให้มากขึ้น ดังนั้นรูปแบบของปฏิบัติการทางศาสนา จะมีการ

เปิดพื้นที่ให้องค์กรทางศาสนาจะมุ่งเน้นการทำกิจกรรมเพื่อสังคมและการส่งเสริมการศึกษาไปด้วย ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นความเข้าใจเกี่ยวกับการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างความเชื่อใหม่ให้เข้ากับพลังทางสังคมเดิม หากต้องการแพร่กระจายทางอุดมการณ์ความเชื่อให้เกิดขึ้นในระยะยาว มีความจำเป็นที่องค์กรทางศาสนาต้องอาศัยกิจกรรมเชิงคุณภาพ ที่ช่วยสนับสนุนให้ผู้สนใจเข้ามาเป็นสมาชิกทางศาสนาภายหลัง ทั้งนี้เพื่อให้สามารถลดโอกาสที่จะเกิดความขัดแย้งกับระบบคุณค่าและวัฒนธรรมเดิมในสังคมได้

ภาพประกอบ 4 ความเชื่อมโยงแนวคิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมกับเครือข่ายพระสงฆ์ลาว

2.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นการทบทวนและสังเคราะห์องค์ความรู้จากการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง “เครือข่ายพระสงฆ์ลาว: กระบวนการสร้างชุมชนและทุนทางสังคมในสังคมไทย” เพื่อสร้างองค์ความรู้ให้สามารถต่อยอด ถกเถียง ตลอดจนจัดปัญหาความซับซ้อนเชิงวิวิธวิจัย ที่เกิดขึ้นกับปรากฏการณ์ที่ศึกษาอยู่ โดยในการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพยายามสรุปข้อเสนอมุมที่สำคัญของงานที่ค้นพบ ทั้งในมิติทฤษฎี และประเด็นการศึกษาที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาวิจัยในระยะต่อไป ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินการดังกล่าวครอบคลุมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน จึงแบ่งหัวข้อการศึกษาออกเป็นดังต่อไปนี้

2.6.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เป็นผลงานภาษาอังกฤษ

งานของ Wendy Cadge (2005) ศาสตราจารย์ด้านสังคมวิทยาชาวอเมริกันแห่ง Brandeis University ได้ศึกษาภาพรวมของบทบาทเครือข่ายพระสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา โดยทำการศึกษากับบาทพระสงฆ์ไทยที่ไปเป็นพระธรรมทูตอยู่ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งการศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นการสัมภาษณ์และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมต่อการดำเนินวิถีชีวิตและการสร้างเครือข่ายของกลุ่มพระสงฆ์ไทย และจากการศึกษาดังกล่าวพบว่า ประการแรก มิติประวัติศาสตร์ของการเข้ามาของกลุ่มเป็นชุมชนพระสงฆ์ไทยนั้น เครือข่ายพระสงฆ์ไทยได้ขยายจำนวนพระสงฆ์และองค์กรวัดเพิ่มขึ้นมาตลอดตั้งแต่ช่วงยุคก่อตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาครั้งแรกในปี ค.ศ. 1965 และมีวิวัฒนาการต่อมาคือการสร้างบทบาทของวัดไทยให้เป็นศูนย์กลางชุมชนและการเกิดปฏิสัมพันธ์ของคนไทยที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในสหรัฐอเมริกาในช่วงเวลานั้น ประการที่สอง มิติทางสังคม ประเพณีและวัฒนธรรม พบว่าเครือข่ายของพระสงฆ์ไทยได้เกิดการรวมตัวกัน จนเป็นสมัชชาพระสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา และกำหนดให้วัดเป็นพื้นที่ร่วมตัวทำกิจกรรมตามประเพณีทางพระพุทธศาสนา และวัดสำคัญของสังคมไทย อีกทั้งยังสนับสนุนให้เยาวชนที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาภาษาไทยจากพระสงฆ์ที่ประจำอยู่ที่วัดแห่งนั้นด้วย จึงจะเห็นได้ว่าการที่พระสงฆ์ไทยสามารถสร้างพื้นที่และความเป็นชุมชนในวัดได้ กลายเป็นอีกศูนย์กลางหนึ่งของการทำกิจกรรม ถ่ายทอดและอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมไทยในพื้นที่ประเทศอื่นได้

งานของ Pattana Kittiaras (2010) ที่ชื่อว่า “Missionary Intent and Monastic Networks: Thai Buddhism as a Transnationalism Religion” มีข้อถกเถียงสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาเครือข่ายพระพุทธศาสนาข้ามพรมแดนของคณะสงฆ์ไทยในช่วงหลังทศวรรษที่ 1950 เป็นต้นมา ว่าเกิดขึ้นจากการสนับสนุนขององค์กรปกครองคณะสงฆ์และภาครัฐของไทย ยิ่งเมื่อ

พิจารณาการเติบโตของจำนวนเครือข่ายพระพุทธศาสนาข้ามพรมแดนทั้งวัดไทยในต่างประเทศ และพระธรรมทูตที่ได้รับการรับรองจากคณะสงฆ์ไทยเพื่อไปเผยแผ่พระศาสนาจะพบว่า ปัจจัยสำคัญ 3 ประการที่ทำให้คณะสงฆ์ไทยสามารถลงหลักปักฐานสร้างกระบวนการเผยแผ่ศาสนาข้ามพรมแดนได้ประกอบด้วย (1) นโยบายด้านพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศ ซึ่งมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และรัฐบาลให้การสนับสนุน (2) ความเข้มแข็งของชุมชนคนไทยในต่างประเทศที่ยังมีสำนึกต่อความเป็นไทย และ (3) การเติบโตของพระพุทธศาสนาในกระแสโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ทวีปออสเตรเลีย ทวีปยุโรป และทวีปอเมริกาเหนือ นอกจากนี้การที่ประเพณีการบวชและนั่งสมาธิเป็นที่นิยมอย่างมากในชุมชนชาวต่างชาติ ยังช่วยให้พระพุทธศาสนากลายเป็นสินค้าทางศาสนารูปแบบใหม่ด้วย (Religious Commodification)

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ยังพยายามชี้ว่า การขยายจำนวนการเติบโตของวัดไทยในต่างประเทศ กลายเป็นความตั้งใจที่ทั้งมหาเถรสมาคมและรัฐบาลไทย ที่จะสร้างให้พระพุทธศาสนาเป็นทางระหว่างเชื่อมชุมชนคนไทยในต่างประเทศกับสำนึกความเป็นไทยให้ยังคงไว้อย่างมั่นคง อย่างไรก็ตามการพัฒนาให้เครือข่ายพระพุทธศาสนาสามารถอยู่เป็นพื้นที่ทางสังคมที่ทำหน้าที่ทางวัฒนธรรมกับชุมชนคนไทยได้อย่างยั่งยืนมีองค์ประกอบสำคัญอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง ข้อเสนอที่สำคัญคือการพยายามปรับตัวเข้ามาชุมชนท้องถิ่นด้วย เนื่องจากที่ผ่านมาพระธรรมทูตจากคณะสงฆ์ไทยมักให้ความสนใจที่รับใช้ชุมชนคนไทยเป็นสำคัญ หากยกระดับการสื่อสารหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาจิตวิญญาณให้เผยแผ่ไปยังคนในท้องถิ่นได้ด้วย จึงจะเป็นผลดีกับเครือข่ายพระพุทธศาสนาในต่างประเทศได้มากกว่า ทั้งนี้ เพื่อให้การเสนอมุมมองเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศ ได้หลุดจากกรอบการพิจารณาเฉพาะที่จะเน้นให้คนไทยได้ประโยชน์ แต่ควรให้ความสนใจกับชุมชนคนต่างประเทศที่จะเข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนทางปัญญาเกี่ยวกับเครือข่ายพระพุทธศาสนาไทยในต่างประเทศได้ด้วย

หากพิจารณาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เป็นผลงานภาษาอังกฤษ การเกิดขึ้นของเครือข่ายและชุมชนทางพระพุทธศาสนาข้ามพรมแดน มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการชุมชนให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบและข้อปฏิบัติของชุมชนท้องถิ่น ทั้งการปฏิบัติตามจารีตปฏิบัติของชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งการแสดงออกถึงความเป็นมิตรกับหลักความเชื่อและวิถีปฏิบัติของผู้อยู่อาศัยเดิม จะช่วยให้การสร้างความสัมพันธ์ของชุมชนทางพระพุทธศาสนาข้ามพรมแดนในฐานะคนแปลกหน้า ได้รับการยอมรับและความร่วมมือในการพัฒนากิจกรรมได้สะดวกขึ้น ขณะที่กระบวนการสร้างชุมชนและทุนทางสังคม จะเห็นได้ว่าบทบาทของเครือข่ายทาง

พระพุทธศาสนาด้านการสังคมสงเคราะห์หรือการเป็นศูนย์กลางของพื้นที่ทางวัฒนธรรม มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาบทบาทให้เครือข่ายพระพุทธศาสนาข้ามพรมแดน สามารถมีแรงดึงดูดที่จะระดมให้เกิดสมาชิก เพื่อพัฒนาเป็นชุมชนที่มีพลังศรัทธาร่วมกันต่อไป

2.6.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เป็นผลงานภาษาไทย

การศึกษาของ สุชาดา ทวีสิทธิ์ และสุรสม กฤษณะจุฑะ (2555) ศึกษาเกี่ยวกับชาวลาวอพยพในสังคมไทย โดยให้ความสนใจทั้งในมิติกฎหมาย จิตสำนึกแห่งความเป็นพลเมือง รวมทั้งกระบวนการจัดการระหว่างรัฐชาติที่มีต่อกลุ่มคนอพยพ ทั้งนี้ให้เพื่อสร้างให้เกิดความเข้าใจประสบการณ์ชีวิตด้านต่าง ๆ ของกลุ่มผู้อพยพ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเห็นรูปแบบการสร้างการยอมรับต่อชุมชนที่ผู้อพยพเข้าไปเป็นสมาชิกใหม่ รวมทั้งมิติที่เกี่ยวข้องกับข้อกฎหมายและนโยบายของรัฐที่มีต่อกลุ่มคนที่ต้องการเข้ามาเป็นพลเมืองของประเทศไทย พื้นที่ของการศึกษาครั้งนี้คือบริเวณหมู่บ้านชายแดนใน 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้กระบวนการศึกษาวิจัยแบบผสมผสานครอบคลุมทั้งการวิจัยเชิงปริมาณที่ดำเนินการเก็บข้อมูลครัวเรือนตัวอย่างในพื้นที่การศึกษากว่า 590 ครัวเรือน ขณะที่การวิจัยเชิงคุณภาพที่ดำเนินการสัมภาษณ์บุคคลที่อยู่ในประเทศไทยมานานกว่า 10 ปี ครัวเรือนละ 1 คน

งานเกี่ยวกับสถานะของกลุ่มผู้อพยพชาวลาวบริเวณชายแดนนี้ แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยมีกลุ่มคนที่มีสถานะไร้รัฐอยู่จริง โดยเส้นทางของการอพยพมีช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญคือภายหลังการที่ลาวเปลี่ยนแปลงการปกครองช่วงปี พ.ศ. 2517 ได้มีคนลาวอพยพเข้ามาอยู่ในค่ายผู้ลี้ภัยที่ทางสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (The United Nations High Commission for Refugees) ให้การรับรองในฝั่งไทยกว่าจำนวน 320,155 คน ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยของคนลาว ขณะที่ปัจจุบันสถานะการเป็นพลเมืองไทยตามบทบัญญัติของรัฐดูเหมือนเป็นข้อถกเถียงที่สำคัญมากขึ้น ทั้งนี้เพราะเกี่ยวข้องกับการได้รับการศึกษา สิทธิของการเข้าถึงบริการทางสาธารณสุข ตลอดจนสำนึกถึงเกี่ยวข้องกับความภักดีต่อรัฐชาติ งานวิจัยชิ้นนี้จึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายให้เร่งดำเนินการตรวจสอบและให้สัตยาบันกับกลุ่มคนที่พิสูจน์ได้ว่าเกิดที่ประเทศไทย รวมทั้งเปลี่ยนสถานะของผู้ลี้ภัยที่การสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2534 ให้ได้สัญชาติไทย ตลอดจนพิจารณาให้ทางเลือกกับกลุ่มที่ลี้ภัยเข้ามาเป็นแรงงานผิดกฎหมายได้เข้าถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน เพื่อให้สามารถมีแรงงานที่ถูกต้องและเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทยต่อไปด้วย

การศึกษาของ ฌ็องส์ซัวล โภคาพานิชวงษ์ (2556) เป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการข้ามถิ่นกับชุมชนทางศาสนาของกลุ่มชาวพม่าในจังหวัดระนอง ซึ่งมีข้อเสนอที่แตกต่างจากกรอบมโนทัศน์ของรัฐส่วนกลางเกี่ยวกับการอพยพในพื้นที่ดังกล่าว แสดงให้เห็นการผสมผสานทางวัฒนธรรมอย่างยืดหยุ่นระหว่างคนในพื้นที่ หากพิจารณาจากกรอบทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา แสดงให้เห็นการแลกเปลี่ยนและการอพยพข้ามแดนที่มาอย่างยาวนาน ข้อเท็จจริงส่วนหนึ่งถูกแสดงผ่านประวัติศาสตร์ของการสร้างสิ่งปลูกสร้างทางพระพุทธศาสนาที่มีชาวพม่ามาเป็นสนับสนุนการก่อสร้าง ขณะเดียวกันวิวัฒนาการของการจัดระเบียบทางสังคมโดยรัฐส่วนกลาง ได้สร้างข้อกัฏขังเชิงกฎหมาย สาธารณสุขและความมั่นคงขึ้น จากปัญหาที่เกี่ยวข้องกับแรงงานต่างด้าว ความมั่นคงตามแนวชายแดน ตลอดจนปัญหาอาชญากรรม ดังนั้นการศึกษาชิ้นนี้ได้เก็บข้อมูลด้วยแนวทางมานุษยวิทยา ครอบคลุมการสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์แบบบอกเล่า เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ รวมทั้งสนใจการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม เพื่อสร้างให้เกิดทำความเข้าใจประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อทางศาสนาของเครือข่ายชาวพม่าในพื้นที่ระนอง

ผลของการศึกษาที่สำคัญสะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการข้ามพรมแดนของกลุ่มผู้อพยพชาวพม่า เป็นผลของโลกาภิวัตน์และการย้ายถิ่นที่สร้างให้เกิดกิจกรรมข้ามพรมแดนมากขึ้น อย่างไรก็ตามสำหรับคนในพื้นที่กระบวนการของการเคลื่อนย้ายหรือข้ามพื้นที่ระหว่างกันเกิดขึ้นมาอย่างยาวนานแล้ว หากจะพิจารณาเฉพาะปฏิบัติการทางศาสนาข้ามพรมแดนในพื้นที่จะเห็นได้ว่าทั้งศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ต่างมีตัวแทนลักษณะองค์กรเข้าทำกิจกรรมข้ามพรมแดนอย่างเข้มข้น สำหรับศาสนาคริสต์ใช้รูปแบบการเคลื่อนที่ผ่านกิจกรรมสงเคราะห์และศูนย์การเรียนรู้เชิงการศึกษา ทำหน้าที่ให้การศึกษาควบคู่กับการเผยแผ่ศาสนาของโบสถ์คริสต์ในพื้นที่ ขณะที่ศาสนาพุทธมีปฏิบัติการที่ถูกติดอยู่กับประเพณีความเชื่อดั้งเดิมของคนในพื้นที่และผู้อพยพชาวพม่า ดังนั้นกลุ่มคนอพยพที่เข้ามาเป็นแรงงานในจังหวัดระนองจึงเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างและระลึกถึงความเป็นเครือญาติทางศาสนาร่วมกัน สิ่งปลูกสร้างลักษณะเจดีย์มอญหลายแห่งในจังหวัดระนอง สามารถสืบเรื่องราวได้ว่ามาจากบรรพบุรุษชาวมอญที่ข้ามพรมแดนไปมาก่อนมีเขตรัฐชาติที่แน่นอน ชุมชนพุทธศาสนาข้ามพรมแดนบริเวณนี้จึงอาศัยวัดหลายแห่งเป็นศูนย์กลางการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาได้ ในมิติที่สำคัญอย่างมาต่อการสร้างความยั่งยืนทางศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น การบริหารจัดการเกี่ยวกับพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม นโยบายที่ภาครัฐส่วนกลางจะกำหนดให้กับจังหวัดชายแดนควรคำนึงถึงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของท้องถิ่น พิจารณาการอยู่ร่วมกันภายใต้พรมแดนแห่งความสงบสุขควบคู่กับความมั่นคง

จะสามารถส่งเสริมให้เมืองชายแดนสามารถรักษาความสัมพันธ์ทั้งทางประวัติศาสตร์ ความเชื่อทางศาสนา และกิจกรรมทางเศรษฐกิจไว้ได้อย่างยั่งยืน

การศึกษาของ จามะรี เชียงทอง (2560) เป็นการศึกษาทางสังคมวิทยาและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของรัฐในการจัดระเบียบพื้นที่แนวชายแดนไทย เนื่องในอดีตรความสัมพันธ์ของผู้คนบริเวณชายแดน ที่ครอบคลุมทั้งประเด็นการนับถือศาสนาและความเชื่อ ระบบเครือญาติ ระบบเศรษฐกิจและการพาณิชย์ อาจมีความพหุามัวม ทั้งขาดโครงสร้างการบริหารจัดการพื้นที่ให้เป็นไปตามกฎหมายจากศูนย์กลางการบริหารประเทศอย่างชัดเจน งานชิ้นนี้จึงพยายามทำความเข้าใจบทบาทของรัฐ บทบาทของคณะพระธรรมจาริกของคณะสงฆ์ไทย และกลุ่มเผยแพร่ศาสนาชาวคริสต์กับการเข้ามามีบทบาทในการให้ความรู้และสร้างชุมชนที่เป็นไปตามแนวปฏิบัติของแต่ละกลุ่มในพื้นที่ชายแดน พื้นที่ของการศึกษาค้างนี้อยู่ที่อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยใช้กระบวนการวิจัยทางมานุษยวิทยา มุ่งเน้นการสัมภาษณ์และการสังเกตเป็นสำคัญ ทั้งนี้มีหน่วยการวิเคราะห์ที่สำคัญคือประวัติศาสตร์ความทรงจำของผู้คนในพื้นที่ แบบเรียน และหลักสูตรในสถานศึกษา ระบบสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องปฏิบัติการทางศาสนาในพื้นที่ทั้งของพระธรรมจาริกและชุมชนทางคริสต์ศาสนา

การทำงานศึกษาชิ้นนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทเกี่ยวกับเครือข่ายพระธรรมจาริก ซึ่งเป็นเครือข่ายทางพระพุทธศาสนาที่ปฏิบัติการภาคสนามอยู่ในพื้นที่สูงภาคเหนือ แสดงให้เห็นว่าการก่อตั้งเครือข่ายพระธรรมจาริกเมื่อปี พ.ศ. 2508 ภายใต้ความร่วมมือระหว่างกรมประชาสงเคราะห์ ในอดีต และเครือข่ายพระสงฆ์ภาคเหนือภายใต้การสนับสนุนของ สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สุวรรณ สุวณฺโณโชโต) มีจุดหมายสำคัญคือการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้กับชาวเขาบนพื้นที่ภาคเหนือ อีกทั้งยังดำเนินการสร้างกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบพื้นที่ที่ห่างไกลจากศูนย์กลางการบริหารจัดการของรัฐไทย อาทิ การสอนหนังสือ การจัดอุปสมบท รวมทั้งการถ่ายทอดความรู้ทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น กระบวนการที่เครือข่ายพระธรรมจาริกดำเนินกิจกรรมภายใต้การเป็นพระนักพัฒนา มีส่วนต่อการถ่ายทอดอุดมการณ์ความเป็นไทย รวมทั้งการจัดระเบียบประเด็นเกี่ยวกับความเชื่อ บรรทัดฐานทางสังคม รวมทั้งการศึกษาแบบรัฐไทย ดังนั้นกลุ่มชาวเขาที่มีปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับเครือข่ายพระธรรมจาริก จึงมีระบบค่านิยมหรือพฤติกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของผลผลิต จากความพยายามสร้างความเป็นไทยตามแบบแผนที่ได้มีปฏิสัมพันธ์กับเครือข่ายพระธรรมจาริกและเครือข่ายราชการที่ดำเนินกิจกรรมร่วมกันตลอดมา

กล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาชุมชนทางศาสนาข้ามพรมแดน มุ่งเน้นสะท้อนปฏิบัติการการเกิดชุมชนทางศาสนา ในฐานะของการสร้างระเบียบทางสังคม ซึ่งมีส่วนต่อการยกระดับความมั่นคงและการรักษาความเชื่อตามประเพณีภายในสังคมขึ้น ดังนั้นในมิตินี้ชุมชนทางศาสนาเป็นกลไกตามโครงสร้างหน้าที่ที่ช่วยควบคุมพฤติกรรมของผู้คนในสังคมให้อยู่ในกรอบที่สังคมกำหนด นอกจากนี้องค์กรทางศาสนาที่มีบทบาทอย่างเข้มข้นมักเกิดจากการทำหน้าที่เชิงปฏิบัติการ ที่มุ่งเน้นการพัฒนากิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้คน การที่สามารถปรับบทบาทให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมมากขึ้น ช่วยพัฒนาความสัมพันธ์ให้องค์กรทางศาสนายังมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คน รวมทั้งชุมชนศาสนาเองจะมีโอกาสได้เรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เปิดรับโลกทัศน์ของผู้คนในชุมชนสมัยปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป จนสามารถพัฒนาองค์ความรู้หรือกิจกรรมที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของผู้คนได้มากขึ้น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “เครือข่ายพระสงฆ์ลาว: กระบวนการสร้างชุมชนและทุนทางสังคมในสังคมไทย” เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมผสาน มุ่งเน้นการเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพร่วมกัน โดยการศึกษาครั้งนี้จะทำความเข้าใจและวิเคราะห์ให้เห็นพัฒนาการของการถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ทั้งนี้วิธีดำเนินการวิจัยจะแบ่งลำดับการศึกษาเชิงปริมาณ เป็นพื้นฐานการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของกระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชนและเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ขณะที่การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ถือเป็นแนวทางและช่วงระยะเวลาที่สำคัญของการเก็บข้อมูล ให้เห็นผลการวิเคราะห์ปฏิบัติการของกิจกรรมทางพระพุทธศาสนากับการถ่ายทอดประเพณี พุทธศิลป์และวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาว รวมทั้งสังเคราะห์ถึงรูปแบบการสร้างและถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยต่อไป ทั้งนี้เพื่อให้การอธิบายถึงวิธีดำเนินการวิจัยมีรูปแบบที่ชัดเจน จึงขอเสนอเป็นหัวข้อดังนี้

3.1 ระเบียบวิธีวิจัย

3.1.1 การวิจัยภาคสนาม

3.1.2 การวิจัยเอกสาร

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.2.1 พื้นที่การวิจัย

3.2.2 ประชากรของการวิจัย

3.2.3 กลุ่มตัวอย่างของการวิจัย

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.3.1 แบบสอบถามเชิงสำรวจ

3.3.2 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

3.3.3 แบบการสนทนากลุ่ม

3.3.4 แบบบันทึกข้อมูล

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

3.4.2 การจัดทำเครื่องมือการวิจัยเชิงสำรวจและทดสอบความเชื่อมั่น

3.4.3 การจัดทำเครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ

- 3.4.4 การดำเนินการเก็บแบบสอบถามเชิงสำรวจจากกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ
- 3.4.5 การดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ
- 3.4.6 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล
- 3.4.7 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล
 - 3.5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ
 - 3.5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ
- 3.6 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล
 - 3.6.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล
 - 3.6.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 3.6.3 การตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญประเด็นการวิจัย
- 3.7 จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
 - 3.7.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย
 - 3.7.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) กล่าวคือการผสมผสานกระบวนการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อให้สามารถบรรลุจุดมุ่งหมายของการวิจัยได้ ทั้งนี้ J. Schoonenboom and R. B. Johnson (2017) ได้เสนอว่าการวิจัยแบบผสมผสานเป็นการวิจัยที่ใช้แนวทางทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลและมีเทคนิคการวิเคราะห์ผลการศึกษาที่รอบด้านมากขึ้น โดยประโยชน์ที่สำคัญของการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัยเชิงผสมผสานจะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถนำเสนอข้อมูล ทั้งจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ปราศจากอคติเชิงคุณค่าของผู้วิจัยและการตีความผ่านมุมมองของกรอบทฤษฎีที่ศึกษานอกจากนี้ยังมีมุมมองที่เสนอว่าการวิจัยแบบผสมผสานมีลักษณะเด่นอยู่ที่การคัดเลือกและวิเคราะห์ข้อมูลที่เคร่งครัดทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ เพื่อให้สามารถบูรณาการข้อมูลการวิจัยไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งสองส่วนให้สามารถตอบคำถามการวิจัยได้ (Creswell, J., 2015: 2-6) ซึ่งสำหรับการศึกษานี้ครั้งนี้ ผู้วิจัยจะมุ่งเน้นทั้งการสำรวจมุมมองและความคิดเห็นของพระสงฆ์ลาว ร่วมกับการศึกษาภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและทำความเข้าใจทัศนคติ มุมมอง ตลอดจนกระบวนการสร้างเครือข่ายของพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาอยู่ในสังคมไทย นอกจากนี้จะศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์ของคณะสงฆ์ไทยที่สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับคณะสงฆ์ลาว รวมทั้ง

ระเบียบหรือข้อบังคับของหน่วยงานด้านการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ทั้งระดับพระปริยัติธรรมศึกษาและระดับอุดมศึกษาเพื่อให้สามารถเข้าใจการก่อตัวของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาศึกษาในสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่องให้ได้มากขึ้น โดยสามารถสรุประเบียบวิธีวิจัยที่สำคัญได้ดังนี้

3.1.1 การวิจัยภาคสนาม (Fieldwork Research)

(1) การเก็บข้อมูลแบบสำรวจ (Survey) มุ่งเน้นการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงปริมาณ เกี่ยวกับการจัดตั้งชมรม การดำเนินกิจกรรมและเป้าหมายสำคัญของการสร้างชุมชนพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย โดยอ้างอิงจำนวนประชากรจากพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาจำพรรษาในพื้นที่การวิจัยปัจจุบันและต้องมีอายุมากกว่า 20 ปี ได้จำนวน 214 รูป จะได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 139 รูป อย่างไรก็ตามการลงพื้นที่สำรวจภาคสนามเพื่อเก็บแบบสอบถามเชิงปริมาณเป็นช่วงเวลาที่เกิดการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ส่งผลให้พระนิสิตลาวและพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาจำพรรษาอยู่ในประเทศไทย เดินทางกลับไปยังภูมิลำเนาบ้านเกิด และไม่ได้รับอนุญาตให้กลับข้ามพรมแดนมายังประเทศไทย เมื่อพิจารณาจากข้อจำกัดที่เป็นผลจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-19 ดังกล่าว การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงสามารถเก็บแบบสอบถามเชิงปริมาณจากพระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างที่ตอบข้อความครบถ้วนได้ทั้งสิ้น 119 รูป

(2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มุ่งเน้นการสัมภาษณ์เจ้าของพระสังฆาธิการที่มีความรู้และมีความสัมพันธ์กับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย เจ้าอาวาสที่พระสงฆ์ลาวเข้ามาพำนัก ผู้นำเครือข่ายพระสงฆ์ลาว ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ตลอดจนพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาอยู่ในสังคมไทย

(3) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) มุ่งเน้นการทำความเข้าใจข้อมูลเชิงลึกที่อาศัยการเสริมพลังผ่านบทสนทนาเพื่อเป็นการทบทวน ตรวจสอบและเสริมมิติความหลากหลายจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งอาจไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกัน แต่ถือว่าเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจเครือข่ายที่ทำการศึกษา ซึ่งจะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงและวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างรอบด้านมากขึ้น โดยในการศึกษาครั้งนี้จะดำเนินการสนทนากลุ่มย่อยกับ (1) พระสังฆาธิการและอาจารย์ที่ปรึกษาเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย (2) พระสังฆาธิการที่สนับสนุนเครือข่ายพระสงฆ์ลาวทำกิจกรรม (3) ผู้นำเครือข่ายพระสงฆ์ลาว จำนวน 3 กลุ่ม

(4) การสังเกตการณ์วิจัย (Observation) มุ่งเน้นการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมและผลกระทบจากการเป็นเครือข่าย โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศิลปะและวัฒนธรรม วิถีชีวิตทางศาสนา พิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนการให้คุณค่าต่อ

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มของเครือข่ายพระสงฆ์ลาว ทั้งนี้การสังเกตการณ์จะช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจบริบทการรวมกลุ่ม เป้าหมายและรูปแบบกิจกรรมที่เครือข่ายดำเนินการ รวมทั้งการพัฒนามาบทบาทที่เกี่ยวกับสร้างกิจกรรมการพัฒนาภายหลังการเข้าเป็นสมาชิกของเครือข่ายได้ด้วย

3.1.2 การวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

มุ่งเน้นการศึกษาเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Data) ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์เชิงความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย รวมทั้งมิติข้อบังคับของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับสร้างและควบคุมเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ทั้งนี้สามารถแบ่งรูปแบบของเอกสารที่สนใจศึกษาออกได้เป็น

(1) ระเบียบ ข้อบังคับของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มหาเถรสมาคม และมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวหรือชมรมพระนิสิตลาวในสังคมไทย เนื่องจากเครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่เกิดขึ้นในสังคมไทย มีจุดเริ่มต้นจากการรวมตัวทำกิจกรรมของพระนิสิตที่สังกัดอยู่ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ดังนั้นการศึกษาระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชมรมพระนิสิต ตลอดจนรูปแบบกิจกรรมที่ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง จะช่วยให้เกิดความเข้าใจการพัฒนาเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

(2) การศึกษาเกี่ยวกับเอกสารงานวิจัยทางประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างคณะสงฆ์ไทยและลาว โดยจะมุ่งเน้นค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์และการกำหนดแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการเข้ามาศึกษาของพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

3.2 พื้นที่การวิจัย ประชากร และกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

สำหรับการวิจัยแบบผสมผสานจะได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างของการเป็นตัวแทนในการเก็บข้อมูลออกเป็นทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจะคัดเลือกพระสงฆ์ลาวจากพื้นที่การศึกษาวิจัย โดยมีการสุ่มตัวอย่างตามหลักการของ Taro Yamane ขณะที่กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญนั้น จากการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยเลือกตัวอย่างแบบยัดจุดมุ่งหมายเป็นหลัก (Purposive Sampling) โดยวิธีการเช่นนี้ ชาย โพรสิตา (2562) ได้สรุปว่าเป็นการที่ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สามารถให้ข้อมูลที่ประโยชน์กับการวิจัยมากที่สุด ซึ่งจะเรียกกลุ่มตัวอย่างว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยการที่ผู้วิจัยใช้พื้นที่วิจัยหลายแห่งเพราะจะเป็นการยืนยันว่าข้อมูลที่ได้มานั้นมีความหลากหลายและเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยมากที่สุด

3.2.1 พื้นที่การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่การวิจัยโดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่ง ซาย โพรสิตา (2562) ได้อธิบายการเลือกตัวอย่างการวิจัยในมิตินี้ว่า เป็นการเลือกเพื่อให้ได้ตัวอย่างที่เหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่มีความรู้หรือข้อมูลให้ผู้วิจัยไปเรียนรู้ได้ ดังนั้นพื้นที่ของการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงกำหนดจังหวัดที่มีองค์ประกอบสำคัญสองประการคือ ประการที่หนึ่ง มีจำนวนพระสงฆ์ลาวอาศัยอยู่จำนวนมาก และ ประการที่สอง มีการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยอยู่ด้วย เป็นจำนวน 8 จังหวัดดังนี้ (1) กรุงเทพมหานคร (2) พระนครศรีอยุธยา (3) หนองคาย (4) ขอนแก่น (5) นครพนม (6) อุบลราชธานี (7) เชียงใหม่ และ (8) เชียงราย

3.2.2 ประชากรของการวิจัย

สำหรับประชากรของการวิจัย มุ่งเน้นศึกษาทั้งพระสงฆ์และฆราวาสที่มีประสบการณ์หรือเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์เครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็น (1) การเป็นสมาชิกหรือทำกิจกรรมกับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย (2) มีความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์หรือพระพุทธศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ไทยหรือลาว หรือ (3) การเป็นผู้รับผิดชอบหรือสนับสนุนเกี่ยวกับการดำเนินงานของเครือข่ายพระสงฆ์ลาว

3.2.3 กลุ่มตัวอย่างของการวิจัย

สำหรับการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างการวิจัยของการศึกษานี้ สามารถแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกได้เป็น 2 กลุ่มตัวอย่างดังนี้

3.2.3.1 กลุ่มพระสงฆ์ สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณผู้วิจัยคัดเลือกจากพระสงฆ์ที่จำพรรษาหรือศึกษาอยู่ในพื้นที่การศึกษาของการวิจัย 8 จังหวัด จึงสามารถกำหนดกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณได้ 139 รูป

ขนาดของตัวอย่าง

การกำหนดขนาดของตัวอย่างจากประชากรพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาจำพรรษาจังหวัดที่เป็นพื้นที่การวิจัย จำนวนรวมทั้งสิ้น 214 รูป สามารถใช้สูตรการคำนวณหาขนาดของตัวอย่างที่เหมาะสมของ Taro Yamane (1973) โดยกำหนดให้มีความคลาดเคลื่อนจากการคำนวณร้อยละ 5 สามารถคำนวณหาขนาดตัวอย่างได้ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ n = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนรวมประชากรทั้งหมดที่ใช้ในการศึกษา

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ (กำหนดให้เท่ากับ 0.05)

เมื่อแทนค่าการคำนวณจะได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

$$n = \frac{214}{1 + 214 (0.05)^2}$$

$$n = 139$$

อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษาวิจัยเพื่อทำการเก็บแบบสอบถามเชิงปริมาณได้เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-19 ส่งผลให้พระนิสิตนักศึกษาลาวและพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาศึกษาหรือจำพรรษาอยู่ในประเทศไทยที่ได้เดินทางกลับไปยังสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ไม่ได้รับอนุญาตให้กลับข้ามพรมแดนกลับเข้ามาในไทย ซึ่งจากข้อจำกัดที่เป็นผลจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-19 จึงส่งผลให้ผู้วิจัยสามารถเก็บแบบสอบถามเชิงปริมาณจากพระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างที่ตอบข้อความครบถ้วนได้ทั้งสิ้น 119 รูป

3.2.3.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เป็นกลุ่มพระสงฆ์สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ คัดเลือกจากพระสงฆ์ ที่มีตำแหน่งเป็นเจ้าคณะปกครอง พระสังฆาธิการที่มีความรู้และมีความสัมพันธ์กับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย เจ้าอาวาสที่พระสงฆ์ลาวเข้ามาพำนักและพระสงฆ์นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาจำนวน 15 รูป อีกทั้งยังได้สัมภาษณ์พระสงฆ์ลาวที่เข้ามาจำพรรษาอยู่ในประเทศไทยไม่ต่ำกว่า 1 พรรษา และมีบทบาทในกลุ่มการดำเนินกิจกรรมในนามเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย จำนวน 12 รูป รวมเป็น 27 รูป

3.2.3.3 กลุ่มบุคคลทั่วไปสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ คัดเลือกจากบุคคลทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวผ่านการเป็นคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการปฏิสัมพันธ์กับพระสงฆ์ลาว หรือมีบทบาทให้การสนับสนุนพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยจำนวน 3 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดให้มีเครื่องมือที่ใช้เก็บและรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบครอบคลุมทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยสามารถแบ่งเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้ 4 ประเภทดังนี้

3.3.1 แบบสอบถามเชิงสำรวจ เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาว รวมทั้งรูปแบบการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมและการพัฒนาเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย นอกจากนี้ยังจะสำรวจกระบวนการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายพระสงฆ์ลาวและชุมชนคนลาวในสังคมไทย เพื่อให้สามารถเข้าใจผลกระทบจากการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย รวมทั้งการสร้างและถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวอีกด้วย โดยสามารถแบ่งหัวข้อคำถามที่สำคัญได้ 3 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ประกอบด้วย ภูมิลำเนา สถานศึกษา วัดที่สังกัด อายุ จำนวนพรรษาจากการอุปสมบท ผู้สนับสนุนทุนการศึกษา และวุฒิการศึกษาทางคณะสงฆ์

ส่วนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวและการพัฒนาชุมชนคนลาวในสังคมไทย

ส่วนที่ 3 ข้อคำถามเกี่ยวกับผลที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาว

ทั้งนี้ในส่วนของแบบสอบถามส่วนที่ 2 และ 3 ผู้วิจัยได้กำหนดมาตรวัดแบบ Likert's scale ซึ่งมีระดับของการวัดผล 5 ระดับได้แก่

มากที่สุด เท่ากับ 5 คะแนน

มาก เท่ากับ 4 คะแนน

ปานกลาง เท่ากับ 3 คะแนน

น้อย เท่ากับ 2 คะแนน

น้อยที่สุด เท่ากับ 1 คะแนน

โดยมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือการวิจัยได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ที่ศึกษา เพื่อทบทวนองค์ความรู้และกรอบคำถามที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการวิจัย เพื่อกำหนดให้ได้เป็นข้อคำถามในส่วนที่ 2 และ 3 ของแบบสอบถาม

ขั้นตอนที่ 2 นำแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม เพื่อทำการแก้ไขและปรับปรุงต่อไป โดยให้ผู้เชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษาวิจัย

พิจารณาดัชนีความสอดคล้อง (Index of Objective Congruence: IOC) ระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ขั้นตอนที่ 3 ปรับปรุงแบบสอบถามตามที่คุณเชี่ยวชาญเสนอแนะ เพื่อให้คณะกรรมการควบคุมปริญญาบัตรให้ความเห็น หลังจากนั้นจึงแก้ไขและนำไปเก็บข้อมูลเพื่อทดสอบความเชื่อมั่นต่อไป

สำหรับการทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม จะเห็นได้เนื่องจากข้อคำถามมีรูปแบบการวัดแบบ Likert's scale การตรวจสอบความสอดคล้องภายใน จึงจะใช้วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค (Cronbach's Alpha Coefficient) ซึ่งมีความสำคัญในฐานะที่จะแสดงให้เห็นความสอดคล้องต่อกันของคำถามกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา (ธีระ สนิเตศวรภัทร์, 2555: 85) โดยทั่วไปกำหนดค่า Alpha ให้เท่ากับหรือมากกว่า 0.70 ซึ่งถือว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องภายใน ซึ่งเกณฑ์ในการพิจารณาสำคัญของการบรรจุแบบสอบถามลงเพื่อเก็บข้อมูลวิจัยมี 2 ประการได้แก่

ประการที่ 1 ค่า Corrected Item-total Correlation เป็นการพิจารณาว่าข้อคำถามมีความสัมพันธ์กับคะแนนรวมที่ผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์

ประการที่ 2 ค่า Alpha If Item Deleted เป็นการพิจารณาค่าความเที่ยงของแบบสอบถาม

จากผลการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค (Cronbach's Alpha Coefficient) ของแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 การก่อตัวของความเป็นชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาว มีค่าเท่ากับ 0.902 และส่วนที่ 3 เป้าหมายสำคัญของการสร้างชุมชนเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย มีค่าเท่ากับ 0.934 ซึ่งถือว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องภายใน

3.3.2 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อรวบรวมข้อมูลความคิดเห็น มุมมองของสมาชิกเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย เจ้าคณะปกครอง พระสังฆาธิการ ผู้บริหารและคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่มีบทบาทหรือเคยมีบทบาทสนับสนุนเครือข่ายพระสงฆ์ลาว ตลอดจนบุคคลทั่วไปที่เข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาว โดยจะมีประเด็นสัมภาษณ์เชิงลึกประกอบด้วย

(1) การจัดตั้ง การบริหารจัดการความสัมพันธ์ ตลอดจนรูปแบบการสร้างปฏิสัมพันธ์ภายในของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวและชุมชนคนลาวในสังคมไทย

(2) แนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์กับเจ้าคณะปกครองของคณะสงฆ์ไทย เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา กิจกรรมการพัฒนาสังคม ตลอดจนการใช้พื้นที่เป็นศูนย์กลางการประสานงานของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

(3) การสร้างปฏิสัมพันธ์กับชุมชนคนลาวเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

(4) บทบาทของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวกับกระบวนการสร้างชุมชนและเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

(5) บทบาทของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวกับการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อผลักดันประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับสมาชิกของเครือข่ายทั้งในสังคมไทยและสังคมลาว

(6) ปฏิบัติการของกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมที่ช่วยส่งเสริมการสร้างความเป็นชุมชนและถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

3.3.3 แบบการสนทนากลุ่ม เพื่อรวบรวมข้อมูลจากการอภิปรายเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาเครือข่าย การใช้ทุนทางสังคมที่เกิดจากกิจกรรมของเครือข่าย แนวทางการสร้างความสัมพันธ์ภายในสมาชิกและเจ้าคณะปกครองของคณะสงฆ์ระดับชั้นต่าง ๆ ตลอดจนผลกระทบที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวสามารถดำเนินการออกได้ว่าเป็นรูปธรรม ซึ่งประเด็นที่เกี่ยวข้องจะประกอบด้วย

(1) การสร้างความร่วมมือ การสร้างช่องทางปฏิสัมพันธ์และการบริหารเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในมหาวิทยาลัยสงฆ์และสังคมไทย

(2) การสร้างความร่วมมือและส่งเสริมความสัมพันธ์เจ้าคณะปกครอง ส่วนราชการ ตลอดจนคนไทย เพื่อพัฒนาเป็นทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาว

(3) บทบาทของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยกับการขับเคลื่อนกิจกรรมและทุนทางสังคม เพื่อชุมชนคนลาวในสังคมไทย

(4) บทบาทของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวกับการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อผลักดันประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับสมาชิกของเครือข่ายทั้งในสังคมไทยและสังคมลาว

(5) นโยบายการพัฒนาเครือข่ายและส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะจากการดำเนินกิจกรรมพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

3.3.4 แบบบันทึกข้อมูล สำหรับแบบบันทึกข้อมูลจะมีประโยชน์ต่อการจดบันทึกในงานภาคสนามที่มีพื้นที่การศึกษาที่หลากหลาย เพราะจะสามารถช่วยให้ข้อมูลการวิจัยถูกแบ่งแยกและมีรายละเอียดครบถ้วน เมื่อเข้าสู่ช่วงที่นักวิจัยต้องวิเคราะห์ข้อมูลจะสามารถเรียบเรียงผลการวิจัยได้เป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น (สุภางศ์ จันทวานิช, 2552: 42-43) ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้บันทึกแนวความคิดการทำงาน รายละเอียดจากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่

เครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้ดำเนินการหรือเข้าร่วมเป็นผู้บทบาทในกิจกรรม ตลอดจนการบันทึกข้อเสนอแนะการพัฒนานโยบายการพัฒนาเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับขั้นตอนการเก็บและรวบรวมข้อมูลของการศึกษาเรื่อง “เครือข่ายพระสงฆ์ลาว: กระบวนการสร้างชุมชนและทุนทางสังคมในสังคมไทย” เป็นการอธิบายแนวทางการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับระเบียบวิธีวิจัยที่กำหนดไว้ในการศึกษา ซึ่ง โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2553) ได้อธิบายว่าการเก็บข้อมูลวิจัยมีความหลากหลายทั้งจากมุมมองผู้วิจัย ช่วงเวลา และพื้นที่การศึกษา ดังนั้นการศึกษาก็ควรจัดทำอย่างเป็นระบบ โดยสามารถใช้การบันทึกที่สำคัญ 6 รายการได้แก่ สมุดบันทึกเพื่อการนัดหมาย แบบบันทึกสวดขณะสัมภาษณ์ แบบบันทึกประจำวัน แบบบันทึกรายประเด็น แบบบันทึกด้วยการจัดข้อมูลและแบบบันทึกด้วยคอมพิวเตอร์ สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดให้มีการใช้แบบบันทึกสวดขณะสัมภาษณ์ แบบบันทึกประจำวัน แบบบันทึกรายประเด็น เข้ามาดำเนินการประกอบการศึกษา อย่างไรก็ตามสามารถสรุปแนวทางการเก็บข้อมูลได้ดังต่อไปนี้

3.4.1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ทั้งมิติของจำนวนการเข้ามาศึกษาอย่างเป็นทางการในมหาวิทยาลัยสงฆ์ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการอนุญาตให้พระสงฆ์ต่างชาติเข้ามาพำนักในพระอาราม และนโยบายการกำกับพระสงฆ์ต่างประเทศในสังคมไทย

3.4.2 การจัดทำเครื่องมือการวิจัยเชิงสำรวจและทดสอบความเชื่อมั่น โดยศึกษาข้อมูลความเหมาะสมของการพัฒนาแบบสอบถามจากเอกสารวิชาการ งานวิจัย ปรินิพนธ์ ตลอดจนการศึกษาวิจัยทางพระพุทธศาสนา

3.4.3 การจัดทำเครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการออกแบบแนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก และเพื่อการสนทนากลุ่ม โดยจัดให้มีผู้ทรงคุณวุฒิที่ประกอบด้วยคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และพระสงฆ์นักวิชาการตรวจสอบความเหมาะสมและความครอบคลุมของแนวคำถาม

3.4.4 การดำเนินการเก็บแบบสอบถามเชิงสำรวจจากกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ โดยนัดหมายที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ และวัดที่กลุ่มตัวอย่างสังกัดอยู่ โดยเวลาที่เหมาะสมต่อการเก็บแบบสอบถามจะเป็นเวลา 09.00 น. และ 13.00 น. ซึ่งเป็นช่วงที่พระสงฆ์ไม่มีศาสนกิจและสามารถประสานเข้าเก็บข้อมูลได้

3.4.5 การดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในกิจกรรมสำคัญของเครือข่ายพระสงฆ์ลาว เช่น งานประเพณีทางพระพุทธศาสนาประจำปี งานประเพณีประจำวัดท้องถิ่นที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวร่วมจัดกิจกรรม และงานประเพณีของวัดที่มีความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์ไทยและลาว เป็นต้น

3.4.6 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยใช้กระบวนการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพิสูจน์ความถูกต้องของข้อมูลที่ได้รับจากการลงภาคสนามศึกษาวิจัยครั้งนี้

3.4.7 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการรวบรวม เชื่อมโยงและตรวจทานข้อมูลเชิงปริมาณ กับข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่ออธิบาย ถกเถียงตามวัตถุประสงค์การวิจัย และแนวคิด ทฤษฎีที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่ศึกษาอยู่ได้อย่างรอบด้าน

ภาพประกอบ 5 การเก็บและรวบรวมข้อมูล

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานที่ได้ประยุกต์การวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันระหว่างข้อมูลเชิงปริมาณร่วมกับเชิงคุณภาพ อย่างไรก็ตามข้อมูลเชิงปริมาณของการศึกษานี้ นำเพียงผลการวิเคราะห์ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และผลการวิเคราะห์ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่อประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ขณะที่ทางการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ สุภาวศ์ จันทวานิช (2552) ได้ให้ความเห็นว่าข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ สามารถเก็บตั้งแต่วัยผู้วิจัยอยู่ในภาคสนามและดำเนินการต่อมาได้เรื่อย ๆ รวมทั้งอาจจำเป็นต้องมีสมมติฐานชั่วคราว (Working Hypothesis) จำนวนมากโดยตลอด เพื่อยกระดับการพัฒนาประเด็นและข้อถกเถียงในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป ทั้งนี้สามารถสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ส่วนได้ดังนี้

3.5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ กล่าวคือวิเคราะห์ความถี่เพื่อการหาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่ออธิบายผลการสำรวจเกี่ยวกับการจัดตั้งชุมชน การดำเนินกิจกรรมและเป้าหมายสำคัญของการสร้างชุมชนพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย โดยแบ่งหัวข้อการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ประกอบด้วย ภูมิลำเนา สถานศึกษา วัดที่สังกัด อายุ จำนวนพรรษาจากการอุปสมบท ผู้สนับสนุนทุนการศึกษา และวุฒิการศึกษาทางคณะสงฆ์ โดยใช้ตารางแจกแจงความถี่ และร้อยละ

ส่วนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับการจัดตั้งชุมชนเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

ส่วนที่ 3 ข้อคำถามเกี่ยวกับผลที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาว โดยทำการแปลค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นออกเป็น 5 ระดับ โดยการหาค่าความกว้างของอันตรภาคชั้นสำหรับแปลค่าเฉลี่ยเป็นระดับของความคิดเห็น ดังนี้

$$\begin{aligned}
 \text{ช่วงกว้างของอันตรภาคชั้น} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} \\
 &= \frac{5 - 1}{5} \\
 &= 0.8
 \end{aligned}$$

นำมาหาเกณฑ์เฉลี่ยของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการสร้างชุมชนและลักษณะกิจกรรมทางศาสนากับการถ่ายทอดและเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ได้ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.21 – 5.00	หมายถึง	เห็นด้วยระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.41 – 4.20	หมายถึง	เห็นด้วยระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.61 – 3.40	หมายถึง	เห็นด้วยระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.81 – 2.60	หมายถึง	ไม่เห็นด้วยระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.80	หมายถึง	ไม่เห็นด้วยระดับมากที่สุด

3.5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ กล่าวคือใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการลงพื้นที่ภาคสนาม ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะได้แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพออกเป็น 2 ส่วนคือ

3.5.2.1 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารการวิจัยและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์ไทยและคณะสงฆ์ลาว โดยเฉพาะประเด็นทางสังคม ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของผู้คนสองฝั่งโขง เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชนผ่านประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

3.5.2.2 การวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) โดยการสรุปข้อมูลที่ได้จากการถอดเทปบทสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มจากเจ้าคณะปกครอง เจ้าคณะพระสังฆาธิการ พระสงฆ์ลาวไทยที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับเครือข่ายพระสงฆ์ลาว และสมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ตลอดจนบุคคลทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกเครือข่ายพระสงฆ์ลาว โดยได้กำหนดประเด็นการวิเคราะห์ตามหัวข้อของวัตถุประสงค์ของการศึกษา อาทิ ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดตั้งชุมชนและเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย การสร้างและถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ตลอดจนการพัฒนาเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย เป็นต้น

3.6 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

สำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลการวิจัยด้วยกระบวนการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยมีเป้าหมายเพื่อพิสูจน์ความถูกต้องของข้อมูลที่ได้รับจากการลงภาคสนามศึกษาปรากฏการณ์ ทั้งนี้หากพิจารณาจากข้อสรุปของบุษกร เขียวจินดา กานต์ (2561) ได้วิเคราะห์ไว้อย่างชัดเจนว่ากระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพจะ

ได้รับความน่าเชื่อถือหากสามารถยืนยันความถูกต้องของข้อมูลด้วยมิติที่หลากหลายและครบถ้วน ซึ่งกระบวนการตรวจสอบแบบสามเส้าถือเป็นขั้นตอนการพิสูจน์ข้อมูลที่เหมาะสมกับการศึกษาเฉพาะกรณีอย่างยิ่ง ดังนั้นสำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงได้ดำเนินการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้วยกระบวนการดังนี้

3.6.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลโดยการเก็บข้อมูลการวิจัยมากกว่าหนึ่งแหล่ง ทั้งในมิติของกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลคือพระสงฆ์ลาว พระสงฆ์ไทย และฆราวาสที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเครือข่ายพระสงฆ์ลาว เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและสามารถตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้รับควบคู่ด้วย ขณะที่มิติของพื้นที่การศึกษาคือการที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่มีพระสงฆ์ลาวเข้ามาอาศัยอยู่ในหลายจังหวัด เพื่อให้สามารถเห็นความแตกต่างของบริบทวัฒนธรรมกับการสร้างชุมชนพระสงฆ์ลาวขึ้นได้

3.6.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) เป็นการพยายามใช้เทคนิควิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลายและเหมาะสมกับแต่ละวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งสำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตการณ์ และการเก็บแบบสอบถามเชิงสำรวจ เป็นต้น ทั้งนี้ผู้วิจัยจะได้ประโยชน์จากการไม่รับแรงสรุปข้อมูลที่ได้รับ แต่สามารถตรวจทานจากข้อมูลที่มาจากเครื่องมือการวิจัยที่ต่างหากกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้ามากที่สุด

3.6.3 การตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญประเด็นการวิจัย (Peer Debriefing) เป็นการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับสังคมวิทยาศาสนา พระพุทธศาสนากับสังคม และเครือข่ายพระสงฆ์ลาว ด้วยกระบวนการดำเนินการวิจัยที่สำคัญสองส่วนคือ ส่วนที่หนึ่งคือการตรวจทานเครื่องมือการวิจัยว่าสามารถนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์การวิจัย และส่วนที่สองคือการตรวจสอบผลการบันทึกข้อมูลภาคสนามว่าเป็นข้อมูลที่ตรงกับประเด็นสำคัญของการศึกษา และสอดคล้องกับการก่อตัวของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวขึ้นในสังคมไทย โดยมีพระสงฆ์นักวิชาการและพระสงฆ์ที่เป็นพระราชาคณะที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายพระพุทธศาสนาต่างประเทศในสังคมไทย พิจารณาและให้ข้อเสนอแนะก่อนการดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยต่อไป

3.7 จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

สำหรับการดำเนินการตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ถือเป็นจรรยาบรรณสำคัญที่ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนที่บัณฑิตวิทยาลัย และสถาบันยุทธศาสตร์ทางปัญญาและวิจัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้กำหนดให้บัณฑิตที่ดำเนินการพัฒนาปริญญาโทต้องดำเนินการ

ตาม สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ดำเนินการขอจริยธรรมการวิจัยในคนจากคณะกรรมการจริยธรรม สำหรับการพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และได้รับการ อนุมัติให้ดำเนินการตามเอกสารรหัสโครงการวิจัย SWUEC-G-187/2563X ซึ่งเมื่อได้รับการอนุมัติ ให้ดำเนินการศึกษาวิจัยภาคสนามแล้ว ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนปฏิบัติที่สำคัญของการศึกษาวิจัย ให้สอดคล้องกับการดำเนินการตามจรรยาบรรณการวิจัยดังนี้

3.7.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการขอความร่วมมือการวิจัย จากกลุ่มตัวอย่างการวิจัย โดยการรักษาความลับและป้องกันไม่ให้ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยส่งผล กระทบด้านลบกับกลุ่มตัวอย่างการวิจัยทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ดำเนินการ ที่สำคัญสองส่วนคือ **ส่วนที่หนึ่ง** การขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลว่าจะดำเนินการบันทึกเสียง และถอดข้อความการบันทึกเสียง เพื่อนำมาเป็นข้อมูลการวิจัยสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งก่อน การขอสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลจะมีการแจ้งวัตถุประสงค์การวิจัย และขอใช้ชื่อสมมติเพื่อเก็บ ความลับของกลุ่มตัวอย่างเป็นสำคัญ **ส่วนที่สอง** การป้องกันผลกระทบต่อกกลุ่มตัวอย่าง จะมีการ นำเสนอข้อมูลเฉพาะที่ไม่สร้างผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของกลุ่มตัวอย่าง อีกทั้งยังเน้นการ เก็บข้อมูลที่ไม่สอบถามเรื่องส่วนตัวที่อาจกระทบต่อประเด็นภูมิหลังหรือความเปราะบางทาง วัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาศึกษาหรืออาศัยอยู่ต่อเนื่องใน สังคมไทย

3.7.2 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการที่หลากหลายในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนั้น การวิเคราะห์ข้อมูลจึงสามารถนำเสนอข้อมูลทั้งที่เป็นการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งข้อมูลที่นำเสนอต้องไม่สามารถเชื่อมโยงไปถึงกลุ่มตัวอย่างได้ทางตรง เพราะการรักษาความลับ ให้กับกลุ่มตัวอย่างถือเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องตระหนักต่อการศึกษาค้นคว้า

บทที่ 4

ผลการศึกษา: กระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชนและการจัดตั้งเครือข่าย พระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

สำหรับบทนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งที่เป็นเชิงปริมาณที่ผ่านการเก็บแบบสอบถามเชิงสำรวจจากกลุ่มตัวอย่างของการวิจัย และข้อมูลเชิงคุณภาพที่ผ่านการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกตจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญของการวิจัย โดยในการนำเสนอครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดให้เป็นการใช้ข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์ในรูปแบบตารางวิเคราะห์สถิติทางสังคมศาสตร์ ร่วมกับการวิเคราะห์เชิงพรรณนา เพื่อให้สามารถสรุปรูปแบบของการที่พระสงฆ์ลาวสร้างความเป็นชุมชน รวมทั้งจัดตั้งเครือข่ายของกลุ่มสมาชิกพระสงฆ์ลาวขึ้นมาในสังคมไทยได้ ตลอดจนจะวิเคราะห์ให้เห็นลักษณะกิจกรรมทางศาสนากับการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย โดยจะแบ่งการนำเสนอออกเป็นดังต่อไปนี้

4.1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

4.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของการกลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงปริมาณ

4.1.2 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ

4.2 การวิเคราะห์กระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชนและการจัดตั้งเครือข่าย พระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

4.2.1 การวิเคราะห์กระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชนของพระสงฆ์ลาวใน สังคมไทย

4.2.2 การวิเคราะห์กระบวนการก่อตัวของการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวใน สังคมไทย

4.3 ลักษณะกิจกรรมทางศาสนากับการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของ เครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

4.3.1 กิจกรรมทางศาสนาที่มีส่วนต่อการสร้างแบบแผนปฏิบัติของเครือข่าย พระสงฆ์ลาว

4.3.2 การถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวใน สังคมไทย

4.4 รูปแบบของกระบวนการสร้างและถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ ลาวในสังคมไทย

4.1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

ในส่วนของคุณข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลจากการแบบสอบถามเชิงสำรวจและการเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อทำความเข้าใจลักษณะพื้นฐานทั่วไปที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิหลังทางความคิด และความสัมพันธ์ของกลุ่มตัวอย่างกับปรากฏการณ์ที่กำลังศึกษาอยู่ครั้งนี้

4.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของการกลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงปริมาณ

สำหรับการนำเสนอข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณเป็นข้อมูลที่มาจากการเก็บแบบสอบถามเชิงสำรวจจากพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาอยู่ในสังคมไทย โดยต้องมีอายุมากกว่า 20 ปีและจำพรรษาที่ประเทศไทยมาแล้วไม่ต่ำกว่า 1 พรรษา ทั้งนี้เพื่อให้เป็นผู้แทนประชากรที่สามารถให้ข้อมูลได้อย่างเป็นประโยชน์ต่อปรากฏการณ์การสร้างชุมชนและเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย โดยองค์ประกอบของคุณข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณที่สำคัญประกอบด้วยรายละเอียดพื้นฐานเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลที่ไม่กระทบต่อร่างกายและจิตใจของกลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลด้านการศึกษาทั้งในอดีตและปัจจุบันของกลุ่มตัวอย่าง ระยะเวลาและแหล่งที่พักอาศัยในปัจจุบัน รวมทั้งภูมิลำเนาเดิมในช่วงที่อาศัยอยู่ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สำหรับเป้าหมายของการนำเสนอข้อมูลส่วนนี้จะอธิบายให้เห็นลักษณะข้อมูลและภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ซึ่งจะช่วยสะท้อนความน่าเชื่อถือของข้อมูลว่ามีความหลากหลายและสามารถเป็นผู้แทนของการให้ข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยต่อไป

ตาราง 1 แสดงข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

รายละเอียดตัวแปร	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
อายุ (n=119)		
20-24 ปี	92	77.3
25-29 ปี	18	15.1
30-34 ปี	8	6.7
35 ปี ขึ้นไป	1	0.8

ตาราง 1 (ต่อ)

รายละเอียดตัวแปร	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
ระยะเวลาของการบวชเรียน (n=115)		
1-5 ปี	74	64.0
6-10 ปี	34	29.8
10-15 ปี	3	2.6
16 ปีขึ้นไป	4	3.5
ระยะเวลาที่อยู่ในประเทศไทย (n=119)		
1-5 ปี	99	83.2
6-10 ปี	14	11.8
11-15 ปี	3	2.5
16-20 ปี	3	2.5
ภูมิลำเนาตามสังกัดคณะสงฆ์ไทย (n=119)		
กรุงเทพมหานครและภาคกลาง	41	34.5
ภาคเหนือ	40	33.6
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	38	31.9
สถานะระหว่างอยู่ในประเทศไทย (n=119)		
พระนิสิต	117	98.3
พระอาคันตุกะ	1	0.8
อื่น ๆ	1	0.8

จากตารางที่ 1 แสดงข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างพบว่า สำหรับข้อมูลด้านอายุ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20 – 24 ปี จำนวน 92 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 77.3 รองลงมา คือมีอายุระหว่าง 25 – 29 ปี จำนวน 18 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 15.1 ต่อมาคือมีอายุระหว่าง 30 – 34 ปี จำนวน 8 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 6.7 และน้อยที่สุดคืออายุ 35 ปีขึ้นไปมีเพียง 1 รูปหรือคิดเป็น ร้อยละ 0.8

ข้อมูลด้านระยะเวลาการบวช กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่บวชเรียนมาแล้ว 1 – 5 ปี จำนวน 74 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 64 รองลงมาบวชมาเรียนมาแล้ว 6 – 10 ปี จำนวน 34 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 29.8 ต่อมาคือกลุ่มตัวอย่างที่บวชเรียนมาแล้ว 16 ปีขึ้นไปมีจำนวน 4 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 3.5 และน้อยที่สุดคือบวชเรียนมาแล้ว 10 – 15 ปี จำนวน 3 คนหรือคิดเป็นร้อยละ 2.9

ข้อมูลด้านระยะเวลาที่อยู่ในประเทศไทย กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระยะเวลาพักอาศัยอยู่ในประเทศไทยระหว่าง 1 – 5 ปี จำนวน 99 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 83.2 รองลงมา มีระยะเวลาพักอาศัยอยู่ในประเทศระหว่าง 6 – 10 ปี จำนวน 14 รูปคิดเป็นร้อยละ 11.8 ต่อมาคือ กลุ่มตัวอย่างที่ระยะเวลาพักอาศัยอยู่ในประเทศไทยระหว่าง 11 – 15 ปี และ 16 – 20 ปี กลุ่มละ จำนวน 3 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 2.5

ข้อมูลภูมิลำเนาตามสังกัดคณะสงฆ์ไทย กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาตาม สังกัดคณะสงฆ์ไทยอยู่ที่กรุงเทพมหานครและภาคกลางจำนวน 41 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 34.5 รองลงมาเป็นภาคเหนือจำนวน 40 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 33.6 รองลงมาคือมีภูมิลำเนาตามสังกัด คณะสงฆ์ไทยอยู่ที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 38 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 31.9

ข้อมูลสถานะระหว่างอยู่ในประเทศไทย กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานะเป็นพระนิสิต จำนวน 117 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 98.3 รองลงมาคือมีสถานะเป็นพระอาคันตุกะ และอื่น ๆ ซึ่ง จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่า เป็นพระสงฆ์ที่อาศัยอยู่เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่บ้าน ชนบทภาคเหนือของสังคมไทยจำนวน 1 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 0.8

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลข้างต้น ซึ่งทำการเก็บข้อมูลเชิงสำรวจกลุ่มพระสงฆ์ลาว ที่อาศัยอยู่ในสังคมไทย และมีอายุมากกว่า 20 ปี ทั้งสิ้นจำนวน 119 รูป จะเห็นได้ว่าพระสงฆ์ส่วน ใหญ่มีจุดเริ่มต้นของการเดินทางมาอยู่ในประเทศไทยคือการเข้ามาศึกษาในระดับปริญญาตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งกระจายวิทยาเขตและ วิทยาลัยสงฆ์อยู่ในพื้นที่ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือหลายแห่ง ทั้งนี้จะเห็นได้ว่ากลุ่ม ตัวอย่างที่ได้เข้ามาศึกษาในประเทศไทยจะเข้ามาตั้งแต่มีอายุน้อยหรือส่วนหนึ่งยังเป็นเพียง สามเณรเท่านั้น การที่พระสงฆ์ลาวจะต้องเดินทางข้ามประเทศเข้ามาศึกษาโดยไม่ได้อำนาจ

ความสะดวกหรือมีความพร้อมด้านเศรษฐกิจมากนัก การเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนจึงมีข้อจำกัด ด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมควบคุมอยู่ จึงจะเห็นได้ว่าการกระจายตัวของภูมิภาคจึงมีการจำกัดการอยู่อาศัยให้เป็นกลุ่มสมาชิกเพื่อให้สามารถให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลด้านต่าง ๆ ร่วมกันได้

กลุ่มตัวอย่างส่วนมากที่เดินทางเข้ามาศึกษา มีความหวังร่วมกันว่าจะสามารถยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สามารถพัฒนาตนเองจนเป็นที่ยอมรับและกลับไปหางานทำได้อีกในอนาคต ขณะที่พระสงฆ์ลาวอีกส่วนหนึ่งที่อาศัยอยู่ในสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากได้รับโอกาสให้ศึกษาต่อหรือมีวัดสังกัดและสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นส่วนหนึ่งกับชุมชนคณะสงฆ์ไทยในพื้นที่ จึงเปิดโอกาสให้สามารถยังมีสถานะความเป็นพระนิสิตที่จะเล่าเรียนในระดับบัณฑิตศึกษาได้ต่อไป โดยปัจจุบันคณะสงฆ์ไทยกำลังเผชิญปัญหามีผู้บวชเรียนในอัตราลดลง ส่งผลให้จำนวนพระนิสิตและพระสงฆ์ในระบบการศึกษามีจำนวนน้อยลงตามไปด้วย การที่พระสงฆ์ลาวเข้ามาศึกษาจึงเป็นความสอดคล้องกับความต้องการของคณะสงฆ์ไทยเช่นกัน ทั้งนี้การที่พื้นที่ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพรมแดนติดกับประเทศลาว ได้ช่วยส่งเสริมให้การเข้ามาพักอาศัยอยู่ในสังคมไทยมีความสะดวกมากกว่าภูมิภาคอื่น ขณะที่พื้นที่กรุงเทพมหานครและภาคกลางจะช่วยให้พระสงฆ์ลาวสามารถได้รับโอกาสทางการศึกษาและการเข้าถึงทรัพยากรทางการช่วยเหลือจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ดีขึ้น จึงเป็นสาเหตุให้ส่วนใหญ่พระสงฆ์ลาวจะเลือกพื้นที่ดังที่กล่าวมาเพื่อเข้ามาพักอาศัยระหว่างอยู่ในสังคมไทย นอกจากนี้พระสงฆ์ลาวยังให้ความเห็นว่าการได้อยู่ในชุมชนหรือพื้นที่ที่มีพุทธศาสนิกชนศรัทธา พระพุทธศาสนาเหนียวแน่น ถือเป็นโอกาสสำคัญของการได้รับการสนับสนุนทั้งทางด้านปัจจัยเศรษฐกิจและความศรัทธาให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมไทยได้อย่างมีคุณภาพยิ่งขึ้น

ตาราง 2 แสดงข้อมูลด้านการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง

รายละเอียดตัวแปร	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและ		
อุดมศึกษา (n=118)		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	30	25.4
ปริญญาตรี	72	61.0
ปริญญาโท	15	12.7
ปริญญาเอก	1	0.8
ระดับการศึกษาระดับมัธยมศึกษา		
(n=119)		
ไม่ได้ศึกษา	27	22.7
มัธยมศึกษา	35	29.4
มัธยมโท	24	20.2
มัธยมเอก	33	27.7
ระดับการศึกษาแผนกบาลีศึกษา		
(n=119)		
ไม่มี	103	86.6
ประโยค 1-2	7	5.9
เปรียญธรรม 3	5	4.2
เปรียญธรรม 5	2	1.7
เปรียญธรรม 6	1	0.8
เปรียญธรรม 7	1	0.8

จากตารางที่ 2 แสดงข้อมูลด้านการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างพบว่า สำหรับข้อมูลด้านการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานและการศึกษาระดับอุดมศึกษา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา ระดับปริญญาตรีจำนวน 72 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 61 รองลงมาคือมีระดับการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรี จำนวน 30 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 25.4 ต่อมาจะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมี

ระดับการศึกษาระดับปริญญาโทจำนวน 15 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 12.7 ขณะที่ระดับการศึกษาที่กลุ่มตัวอย่างมีน้อยที่สุดคือจบการศึกษาระดับปริญญาเอกจำนวน 1 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 0.8

ข้อมูลระดับการศึกษานักธรรมศึกษาที่จัดการศึกษาโดยสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงของคณะสงฆ์ไทย กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษานักธรรมอยู่ในระดับนักธรรมตรี จำนวน 35 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 29.4 ต่อมาคือมีระดับการศึกษาอยู่ในระดับนักธรรมเอกจำนวน 33 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 27.7 ต่อมาไม่ได้เข้ารับการศึกษาร้อยละ 22.7 และน้อยที่สุดคือมีการศึกษาอยู่ในระดับนักธรรมโทจำนวน 24 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 20.2

ข้อมูลระดับการศึกษาบาลีศึกษาที่จัดการศึกษาโดยสำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวงของคณะสงฆ์ไทย กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้ศึกษาด้านบาลีศึกษาหรือสอบไม่ผ่านระดับประโยค 1 - 2 จำนวน 103 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 86.6 รองลงมาคือสอบผ่านระดับการศึกษาเปรียญธรรม 1-2 ประโยคจำนวน 7 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 5.9 ต่อมาสอบผ่านระดับการศึกษาระดับเปรียญธรรม 3 ประโยคจำนวน 5 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 4.2 ต่อมาสอบผ่านระดับการศึกษาระดับเปรียญธรรม 5 ประโยคจำนวน 2 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 4.2 และน้อยที่สุดคือเปรียญธรรม 6 ประโยค และเปรียญธรรม 7 ประโยค สำเร็จการศึกษาชั้นเรียนละจำนวน 1 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 0.8

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างเข้ามาศึกษาในสังคมไทยโดยส่วนใหญ่ มีเป้าหมายอยู่ที่การศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นสำคัญ ดังนั้นมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจึงเป็นสถานที่สำคัญของการสร้างพื้นที่การแลกเปลี่ยนและการก่อตัวของเครือข่ายสมาชิกพระสงฆ์ลาวที่มีปฏิสัมพันธ์อยู่ในปัจจุบัน ขณะที่การศึกษาในระบบคณะสงฆ์ไทยคือการศึกษานักธรรมศึกษาและบาลีศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่จะช่วยให้เข้าใจองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา บรรดาอรรถกถาและพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ซึ่งมีผลดีต่อกลุ่มตัวอย่างคือเจ้าคณะปกครองและเจ้าอาวาสมักให้ความชื่นชมต่อพระสงฆ์ที่เข้ารับการศึกษาระบบ อีกทั้งยังสามารถนำความรู้ทางพระพุทธศาสนาไปพัฒนาคณะสงฆ์ลาวได้ในอนาคต ทั้งนี้การที่ปัจจุบันคณะสงฆ์ลาวกำลังจัดตั้งคณะทำงานเพื่อฟื้นฟูการบริวรรตพระไตรปิฎกและอรรถกถาให้เป็นภาษาลาว ส่งผลให้พระสงฆ์ที่ลาวเดินทางกลับจากประเทศไทยและเป็น “มหาเปรียญ” จะได้รับโอกาสให้ดำรงตำแหน่งด้านการศึกษาในองค์กรพระพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาวซึ่งเป็นองค์กรปกครองของคณะสงฆ์ลาวได้มากขึ้น

หากพิจารณาข้อมูลจากการศึกษาภาคสนามด้วยการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพประกอบ จะเห็นได้ว่าการเข้ามาศึกษาระดับอุดมศึกษาของพระสงฆ์ลาว จะเน้นไปที่การศึกษาภาษาอังกฤษ พระพุทธศาสนาและครุศาสตร์มากที่สุด เนื่องจากเป็นสาขาวิชาที่ภาครัฐของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวให้การสนับสนุนให้เข้ารับการศึกษ ทำมกลางคำอธิบายที่เกี่ยวข้องกับการสามารถใช้ประโยชน์จากหลักการสอนภาษาต่าง ๆ หรือการสามารถเข้าไปช่วยสนับสนุนให้เกิดการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในองค์การพระพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว อย่างไรก็ตามยังมีข้อถกเถียงที่เกี่ยวข้องกับระบบการเมืองที่แตกต่างกันระหว่างสองประเทศ ดังนั้นการรับรู้ทั้งมิติกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับรัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ที่ไม่สอดคล้องกับความเชื่อด้านการปกครองที่สำคัญของประเทศ ยังถือเป็นประเด็นสำคัญที่พระสงฆ์ลาวจะต้องคำนึงถึงในการเลือกสาขาวิชาที่จะเข้าศึกษาต่อ จะเห็นได้ว่าคณะสงฆ์ไทยหรือมหาวิทยาลัยสงฆ์ของไทย ทั้งมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย จึงทำหน้าที่เพียงเปิดพื้นที่ให้เกิดการศึกษาหาความรู้ โดยพยายามรักษาความสัมพันธ์อันดีกับผู้แทนสถานเอกอัครราชทูตของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวประจำประเทศไทยผ่านการแลกเปลี่ยนทางกิจกรรมและสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรมร่วมกัน ทั้งนี้การที่ผู้บริหารของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งและผู้นำพระนิสิตลาวเข้าใจเงื่อนไขของความแตกต่างทางอุดมการณ์ จึงส่งผลให้ที่ผ่านมามีการรักษาความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายพระสงฆ์ที่เข้ามาศึกษาอยู่ในประเทศไทยกับทางการสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวจึงยังเป็นไปอย่างไม่มีปัญหา

ตาราง 3 แสดงข้อมูลภูมิปัญญาเดิมของพระสงฆ์ลาว

	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
ภูมิปัญญาเดิม (n=119)		
นครหลวงเวียงจันทน์	5	4.2
แขวงอุดมไซ	7	5.9
แขวงอัตตะปือ	3	2.5
แขวงหัวพัน	2	1.7

ตาราง 3 (ต่อ)

	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
แขวงหลวงพระบาง	34	28.6
แขวงหลวงน้ำทา	2	1.7
แขวงสะหวันนะเขต	16	13.4
แขวงสาละวัน	3	2.5
เวียงจันทน์	6	5.0
แขวงพงสาลี	1	0.8
แขวงบ่อแก้ว	2	1.7
แขวงคำม่วน	2	1.7
แขวงไชยบุรี	13	10.9
แขวงจำปาศักดิ์	16	13.4
แขวงคำม่วน	6	5.0
Missing	1	0.8
รวม	119	100

จากตารางที่ 3 แสดงข้อมูลด้านการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างพบว่า สำหรับข้อมูล ภูมิลาเนาเดิม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีภูมิลาเนาเดิมอยู่ที่แขวงหลวงพระบางจำนวน 34 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 28.6 รองลงมาคือแขวงสะหวันนะเขตและแขวงจำปาศักดิ์เป็นพื้นที่ภูมิลาเนาเดิมของกลุ่มตัวอย่างแขวงละจำนวน 16 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 13.4 ลำดับต่อมาก็คือกลุ่มตัวอย่างมีภูมิลาเนาเดิมอยู่ที่แขวงไชยบุรีจำนวน 13 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 10.9 ต่อมากลุ่มตัวอย่างมีภูมิลาเนาเดิมอยู่ที่แขวงอุดมไซ จำนวน 7 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 5.9 ต่อมากลุ่มตัวอย่างมีภูมิลาเนาเดิมอยู่ที่แขวงคำม่วนและเวียงจันทน์ แขวงละจำนวน 6 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 5 ต่อมากลุ่มตัวอย่างมีภูมิลาเนาเดิมอยู่ที่นครหลวงเวียงจันทน์จำนวน 5 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 4.2 ต่อมากลุ่มตัวอย่างมีภูมิลาเนาเดิมอยู่ที่แขวงอัตตะปือและแขวงสาละวันแขวงละจำนวน 3 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 2.5 ต่อมากลุ่มตัวอย่างมีภูมิลาเนาเดิมอยู่ที่แขวงหัวพัน แขวงหลวงน้ำทา แขวงบ่อแก้ว และแขวงคำม่วนแขวงละจำนวน 2 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 1.7 และน้อยที่สุดคือแขวงพงสาลีจำนวน 1 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 0.8

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างที่เข้ามาอยู่ในสังคมไทยมาจากแขวงต่าง ๆ ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีความกระจายตัวจากพื้นฐานภูมิลำเนาเดิม แสดงให้เห็นว่าชุมชนของพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาอยู่ในสังคมไทยไม่ได้จำกัดเฉพาะอยู่ในพื้นที่ใดเป็นหลัก อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากแขวงที่มีจำนวนมากที่สุดได้แก่สามอันดับประกอบด้วย อันดับหนึ่งคือแขวงหลวงพระบางอยู่ภาคเหนือของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวไม่มีอาณาเขตติดกับประเทศไทย แต่สามารถเดินทางเข้าได้ทางด่านพรมแดนบ้านฮวก ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยาและเดินทางโดยรถผ่านแขวงไชยบุรี รวมทั้งด่านพรมแดนห้วยโก๋น ตำบลห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่านและเดินทางโดยรถผ่านแขวงไชยบุรีเช่นกัน อันดับที่สองคือแขวงสะหวันนะเขตทางภาคใต้ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีอาณาเขตติดกับจังหวัดมุกดาหาร จังหวัดนครพนม จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดอำนาจเจริญ สามารถเดินทางเข้าได้ทางด่านสะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งที่ 2 ตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร เป็นต้น อันดับที่สองรวมคือแขวงจำปาศักดิ์ทางภาคใต้ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีอาณาเขตติดกับจังหวัดอุบลราชธานีสามารถเดินทางเข้าได้ทางด่านด่านช่องเม็ก ตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี

จะเห็นได้ว่าพระสงฆ์ที่เข้ามาศึกษาในประเทศไทยส่วนใหญ่มาจากพื้นที่เขตเมืองสำคัญที่ไม่ได้อยู่พื้นที่ภาคกลาง เนื่องจากในพื้นที่ภาคกลางมีนครหลวงเวียงจันทน์ซึ่งมีวิทยาลัยสงฆ์องค์ตั้งใจอยู่ ณ วัดองค์ต่อมหาวิทยาลัย นครหลวงเวียงจันทน์ พระสงฆ์ที่มีภูมิลำเนาอยู่พื้นที่ภาคกลางจึงสามารถเข้าศึกษาต่อในวิทยาลัยสงฆ์แทบพื้นที่บ้านเกิดได้เลย นอกจากนี้การที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เข้าไปพัฒนาความสัมพันธ์กับคณะสงฆ์ระดับแขวง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะสงฆ์แขวงหลวงพระบางของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ จังหวัดแพร่ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดน่าน ได้ส่งผลให้เกิดความไว้วางใจ จนเกิดการลงนามความร่วมมือทางวิชาการและวัฒนธรรม นำมาสู่การสนับสนุนให้สามเณรและพระสงฆ์ลาวได้เข้ามาเรียนในประเทศไทยมากขึ้น

ตาราง 4 แสดงข้อมูลผู้สนับสนุนให้เข้ามาศึกษาในสังคมไทยของกลุ่มตัวอย่าง

	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
ทุนรัฐบาล/มหาวิทยาลัยของไทย (n=119)		
ใช่	5	4.2
ไม่ใช่	114	95.8
ทุนจากเจ้าอาวาสในวัดไทยที่จำพรรษาอยู่ (n=119)		
ใช่	34	28.6
ไม่ใช่	85	71.4
ทุนจากเจ้าอาวาสในวัดลาวที่จำพรรษาอยู่ (n=119)		
ใช่	12	10.1
ไม่ใช่	107	89.9
ทุนจากพุทธศาสนิกชนไทย (n=119)		
ใช่	30	25.2
ไม่ใช่	89	74.8
ทุนจากพุทธศาสนิกชนลาว (n=119)		
ใช่	12	10.1
ไม่ใช่	107	89.9
ทุนส่วนตัวหรือครอบครัว (n=119)		
ใช่	44	37.0
ไม่ใช่	75	63.0
อื่น ๆ (n=119)		
ใช่	9	7.6
ไม่ใช่	110	92.4

จากตารางที่ 4 แสดงข้อมูลผู้สนับสนุนให้เข้ามาศึกษาในสังคมไทย รวมทั้งการได้รับทุนสนับสนุนค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันเพื่อแบ่งเบาภาระทางการศึกษา รวมทั้งค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการอยู่อาศัยในสังคมไทย โดยเน้นการได้รับทุนสนับสนุนค่าใช้จ่ายที่มีระยะเวลาต่อเนื่อง จึงไม่ได้นับรวมการรับบริจาคหรือได้รับจากการทำบุญเป็นครั้งคราวทั่วไปที่กลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ลาวได้รับพบว่า สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการสนับสนุนทุนค่าใช้จ่ายจากรัฐบาลให้เข้ามาศึกษามีจำนวนเพียง 5 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 10.1 และไม่ได้ทุน 114 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 95.8 ขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการสนับสนุนทุนค่าใช้จ่ายจากเจ้าอาวาสในวัดที่ประเทศไทยที่จำพรรษาอยู่มีจำนวน 34 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 28.6 และไม่ได้ทุนมีจำนวน 85 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 71.4 นอกจากนี้ข้อมูลยังแสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างทุนจากเจ้าอาวาสในวัดที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่เคยสังกัดอยู่มีจำนวน 12 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 10.1 และไม่ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าอาวาสในวัดที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่เคยสังกัดอยู่ทุนจำนวน 107 รูปหรือคิดเป็น 89.9

นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการสนับสนุนทุนค่าใช้จ่ายจากพุทธศาสนิกชนชาวไทยมีจำนวน 30 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 25.2 และไม่ได้รับการสนับสนุนทุนจากพุทธศาสนิกชนชาวไทยจำนวน 89 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 74.8 ต่อมาคือการได้รับการสนับสนุนทุนค่าใช้จ่ายจากพุทธศาสนิกชนชาวลาวมีกลุ่มตัวอย่างได้รับทุนสนับสนุนจำนวน 12 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 10.1 และไม่ได้รับการสนับสนุนทุนค่าใช้จ่ายจากพุทธศาสนิกชนชาวลาวจำนวน 107 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 89.9 ท้ายที่สุดคือทุนสนับสนุนค่าใช้จ่ายจากครอบครัวจะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างได้รับการสนับสนุนทุนค่าใช้จ่ายจากครอบครัวอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอมากที่สุดในการบรรดาทุนสนับสนุนค่าใช้จ่ายประเภทแยกประเภทตามกลุ่มให้การสนับสนุน โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 44 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 37 และไม่ได้รับการสนับสนุนทุนค่าใช้จ่ายจากครอบครัวมีจำนวน 75 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 63

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้รับการสนับสนุนทุนค่าใช้จ่ายจากกลุ่มให้การสนับสนุนถึงร้อยละ 50 เลยแม้แต่ประเภทเดียว หากกล่าวเฉพาะทุนการศึกษาที่จัดหาให้โดยรัฐของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ลาวไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายหลักที่ทางรัฐให้การสนับสนุนด้านการศึกษา อีกทั้งเมื่อพิจารณาจากข้อมูลเชิงคุณภาพจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าประเทศไทยไม่ได้ประเทศเป้าหมายหลักที่รัฐจะจัดหางบประมาณสนับสนุนให้พระสงฆ์ลาวเข้ามาับการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เนื่องจากเหตุผลสำคัญสองประการคือ ประการที่หนึ่งคือปัจจัยด้านอุดมการณ์ทางการเมืองที่อาจเห็นว่าการเข้ารับ

การศึกษาในสังคมที่มีระบบการปกครองคล้ายคลึงกันอาจเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์ที่วางไว้มากกว่า ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเส้นทางของการศึกษาหลักที่ผู้คนรุ่นใหม่ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวให้ความสำคัญเป็นอันดับต้น ๆ คือประเทศเวียดนาม และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีนมากกว่าประเทศไทย ประการที่สองคือปัจจัยด้านภาษาที่ทางพระสงฆ์ลาวได้สะท้อนว่าหน่วยงานภาครัฐของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวอาจเห็นว่า หากสามารถส่งเสริมให้ประชาชนลาวหรือพระสงฆ์ลาวไปรับการศึกษาในประเทศที่มีความแตกต่างทางภาษามากกว่าประเทศไทย จะสามารถยกระดับการพัฒนาการเรียนรู้ด้านทักษะภาษาอื่นมากกว่าภาษาไทย ซึ่งมีความคล้ายคลึงกันด้านการพูดและการเขียนอยู่มากแล้ว นอกจากนี้จากข้อมูลที่แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างไม่ได้รับการสนับสนุนทุนค่าใช้จ่ายจากแหล่งทุนใดเป็นหลัก สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการเข้ามาอยู่อาศัยในสังคมไทยได้อย่างราบรื่นและไม่ต้องกังวลปัญหาค่าใช้จ่าย พระสงฆ์ลาวจำเป็นต้องเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับองค์กรพระพุทธศาสนาทั้งที่เป็นมหาวิทยาลัยและคณะสงฆ์ของไทยอย่างเหมาะสม เนื่องจากจะช่วยให้พระสงฆ์ลาวสามารถเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนพระไทย และสามารถปฏิบัติศาสนกิจที่มีเชื้อให้เข้าถึงทุนทางเศรษฐกิจได้สะดวกมากขึ้น

4.1.2 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ

สำหรับการนำเสนอข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มจากเจ้าคณะพระสังฆาธิการที่มีความรู้และมีความสัมพันธ์กับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย เจ้าอาวาสที่พระสงฆ์ลาวเข้ามาพำนัก นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ลาวที่มีประสบการณ์สำคัญในการให้ข้อมูลที่สามารถเป็นประโยชน์ต่อปรากฏการณ์ที่ศึกษาอยู่ ทั้งนี้ องค์ประกอบของข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพที่สำคัญประกอบด้วยรายละเอียดพื้นฐานเกี่ยวกับประสบการณ์หรือบทบาทที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายพระสงฆ์ลาว ภูมิปัญญาปัจจุบัน และในกรณีพระสงฆ์ลาวสนใจรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับจำนวนปีของระยะเวลาที่อยู่ในประเทศไทย รวมทั้งภูมิปัญญาตามวัดในประเทศไทยที่สังกัดอยู่ในปัจจุบัน สำหรับเป้าหมายการนำเสนอข้อมูลส่วนนี้จะอธิบายให้เห็นลักษณะข้อมูลที่เป็นประสบการณ์ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญว่าสามารถเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการทำความเข้าใจการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้

ตาราง 5 แสดงข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นพระสงฆ์ไทยและมีตำแหน่งเป็นเจ้าคณะปกครอง พระสังฆาธิการ เจ้าอาวาสที่พระสงฆ์ลาวเข้ามาพำนัก

ลำดับ ที่	ชื่อ (นามสมมติ)	บทบาท	ภูมิลำเนาปัจจุบัน
1.	พระมหาขาว	อาจารย์และพระสังฆาธิการ	กรุงเทพฯ
2.	พระมหาดำ	ผู้บริหารมหาวิทยาลัย	กรุงเทพฯ
3.	เจ้าคุณเทา	ผู้บริหารมหาวิทยาลัยและพระสังฆาธิการ	กรุงเทพฯ
4.	เจ้าคุณแดง	ผู้บริหารมหาวิทยาลัยและพระสังฆาธิการ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
5.	เจ้าคุณเอก	ผู้บริหารมหาวิทยาลัยและพระสังฆาธิการ	ภาคเหนือ
6.	พระครูโท	ผู้บริหารมหาวิทยาลัยและพระอาจารย์ที่ปรึกษา กลุ่มพระสงฆ์ลาว	ภาคเหนือ
7.	พระครูตรี	ผู้บริหารมหาวิทยาลัยและพระอาจารย์ที่ปรึกษา กลุ่มพระสงฆ์ลาว	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
8.	พระครูจัตวา	อดีตผู้บริหารมหาวิทยาลัยและเจ้าอาวาสที่ดูแล พระสงฆ์ลาวมาต่อเนื่อง	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
9.	พระครูเงิน	อดีตผู้บริหารมหาวิทยาลัยและเจ้าอาวาสที่ดูแล พระสงฆ์ลาวมาต่อเนื่อง	ภาคเหนือ
10.	พระเชียว	เจ้าหน้าทีมหาวิทยาลัยที่มีหน้าที่ดูแลพระสงฆ์ ลาวมาต่อเนื่อง	ภาคกลาง
11.	พระน้ำเงิน	อาจารย์มหาวิทยาลัย	ภาคกลาง
12.	พระมหาดี	พระสังฆาธิการ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
13.	พระมหาเด่น	เจ้าหน้าทีมหาวิทยาลัยที่มีหน้าที่ดูแลพระสงฆ์ ลาวมาต่อเนื่อง	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
14.	พระมหาตัง	ผู้บริหารมหาวิทยาลัยและพระอาจารย์ที่ปรึกษา กลุ่มพระสงฆ์ลาว	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
15.	เจ้าคุณดี	เลขานุการของเจ้าคณะปกครอง	กรุงเทพฯ

จากตารางที่ 5 แสดงข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีตำแหน่งเป็นเจ้าคณะพระสังฆาธิการที่มีความรู้และมีความสัมพันธ์กับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย เจ้าอาวาสที่พระสงฆ์ลาวเข้ามาพำนัก พบว่ากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง และมีประสบการณ์ติดต่อสื่อสารกับพระสงฆ์ลาวมาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีกลุ่มเจ้าอาวาสที่ดูแลพระสงฆ์ลาวมาอย่างต่อเนื่อง เพื่อข้อมูลที่ได้รับสามารถสะท้อนข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรพระพุทธศาสนากับการพิจารณากิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมที่เครือข่ายพระสงฆ์จัดขึ้นในระหว่างอยู่ในสังคมไทย สำหรับภูมิสำเนาของกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพส่วนใหญ่พบว่าอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 6 รูป รองลงมาอาศัยอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครจำนวนพื้นที่ละ 4 รูป ภาคเหนือจำนวน 3 รูป และกลุ่มสุดท้ายคือมีภูมิสำเนาอยู่ในภาคกลางจำนวน 3 รูป

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่ากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้แทนผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มหาวิทยาลัยสงฆ์ของไทย รวมทั้งพระสงฆ์ชาวไทยที่ถือได้ว่ามีประสบการณ์สนับสนุนให้เกิดการสร้างความเป็นชุมชนให้กับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย อีกทั้งยังมีส่วนต่อการร่วมดูแลเครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาอยู่ในสังคมไทยด้วย ทั้งนี้การมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีความหลากหลายรูปแบบของสถานภาพและบทบาท รวมทั้งมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชน เครือข่าย ร่วมเรียนรู้กิจกรรมและการถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาอยู่ในสังคมไทย จะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงข้อมูลที่สำคัญและพัฒนาระบบการตรวจสอบข้อมูลในลักษณะสามเส้าได้ต่อไปด้วย สำหรับการทำความเข้าใจข้อมูลพื้นฐานจากภูมิสำเนาปัจจุบันจะช่วยให้ผู้วิจัยเห็นภาพความแตกต่างของข้อมูลหากวิเคราะห์จากเงื่อนไขของบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของพื้นที่ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจกระบวนการก่อตัวความเป็นชุมชนของเครือข่ายพระสงฆ์ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

ตาราง 6 แสดงข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นพระสงฆ์ลาว

ลำดับที่	ชื่อ (นามสมมติ)	ระยะเวลาที่อยู่ในประเทศ ไทย (ปี)	ภูมิลำเนาตามวัดในประเทศ ไทยที่สังกัดอยู่ในปัจจุบัน
1.	พระมหาหนึ่ง	18	ภาคเหนือ
2.	พระสอง	15	กรุงเทพฯ
3.	พระสาม	9	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
4.	พระสี่	16	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
5.	พระมหาห้า	10	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
6.	พระหก	8	ภาคเหนือ
7.	พระเจ็ด	6	ภาคเหนือ
8.	พระแปด	10	ภาคเหนือ
9.	พระเก้า	10	ภาคเหนือ
10.	พระสิบ	5	ภาคกลาง
11.	พระสิบเอ็ด	4	ภาคกลาง
12.	พระสิบสอง	11	ภาคเหนือ
ระยะเวลาเฉลี่ยที่อยู่ในประเทศ ไทย		10.2	

จากตารางที่ 6 แสดงข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นพระสงฆ์ลาวพบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นพระสงฆ์ลาวซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการให้ข้อมูลสำคัญของการวิจัย มีระยะเวลาเฉลี่ยอยู่ในประเทศไทยมาแล้ว 10.2 ปี โดยส่วนใหญ่จำนวน 6 รูป มีวัดสังกัดและอยู่อาศัยประจำในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย รองลงมาคือมีวัดสังกัดและอยู่อาศัยประจำในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 3 รูป ลำดับต่อมากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญวัดสังกัดและอยู่อาศัยประจำในพื้นที่ภาคกลางจำนวน 2 รูป และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีวัดสังกัดและอยู่อาศัยประจำในพื้นที่กรุงเทพมหานครจำนวน 1 รูป

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่ากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นพระสงฆ์ลาวส่วนใหญ่ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมไทยเป็นระยะ 10 ปีขึ้นไปเป็นจำนวนถึง 7 รูป ถือได้ว่าเป็นพระสงฆ์ต่างชาติที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเครือข่ายพระสงฆ์ลาว รวมทั้งเป็นผู้ที่มีความ

เข้าใจระบบสังคมและวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างดี จึงสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญต่อการอธิบายกระบวนการกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เครือข่ายพระสงฆ์ในสังคมไทยพัฒนาขึ้น จนนำมาสู่การถ่ายทอดทุนทางสังคมออกไปทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องได้ สำหรับข้อมูลกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับภูมิลำเนาตามวัดในประเทศไทยที่สังกัดอยู่ในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าข้อมูลการอยู่อาศัยในปัจจุบันของพระสงฆ์ลาว สะท้อนภาพกระจายการอยู่อาศัยไปอยู่ในภูมิภาคที่มีพรมแดนติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเป็นหลัก สำหรับพื้นที่ภาคกลางและกรุงเทพมหานครมีการเข้ามาอยู่อาศัยเพราะเป็นศูนย์กลางของการศึกษาและการปกครองคณะสงฆ์ของสังคมไทย

ตาราง 7 แสดงข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นบุคคลชาวไทยที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายพระสงฆ์ลาว

ลำดับ ที่	ชื่อ (นาม สมมติ)	บทบาท	ภูมิลำเนาปัจจุบัน
1.	อาจารย์ทอง	ผู้บริหารมหาวิทยาลัย	ภาคกลาง
2.	คุณเหลียง	เจ้าหน้าที่ด้านพระพุทธศาสนา	กรุงเทพฯ
3.	คุณสวຍ	บุคคลทั่วไปที่ดูแลและให้การสนับสนุนทุน การทำกิจกรรมให้กับพระสงฆ์ลาว	ภาคเหนือ

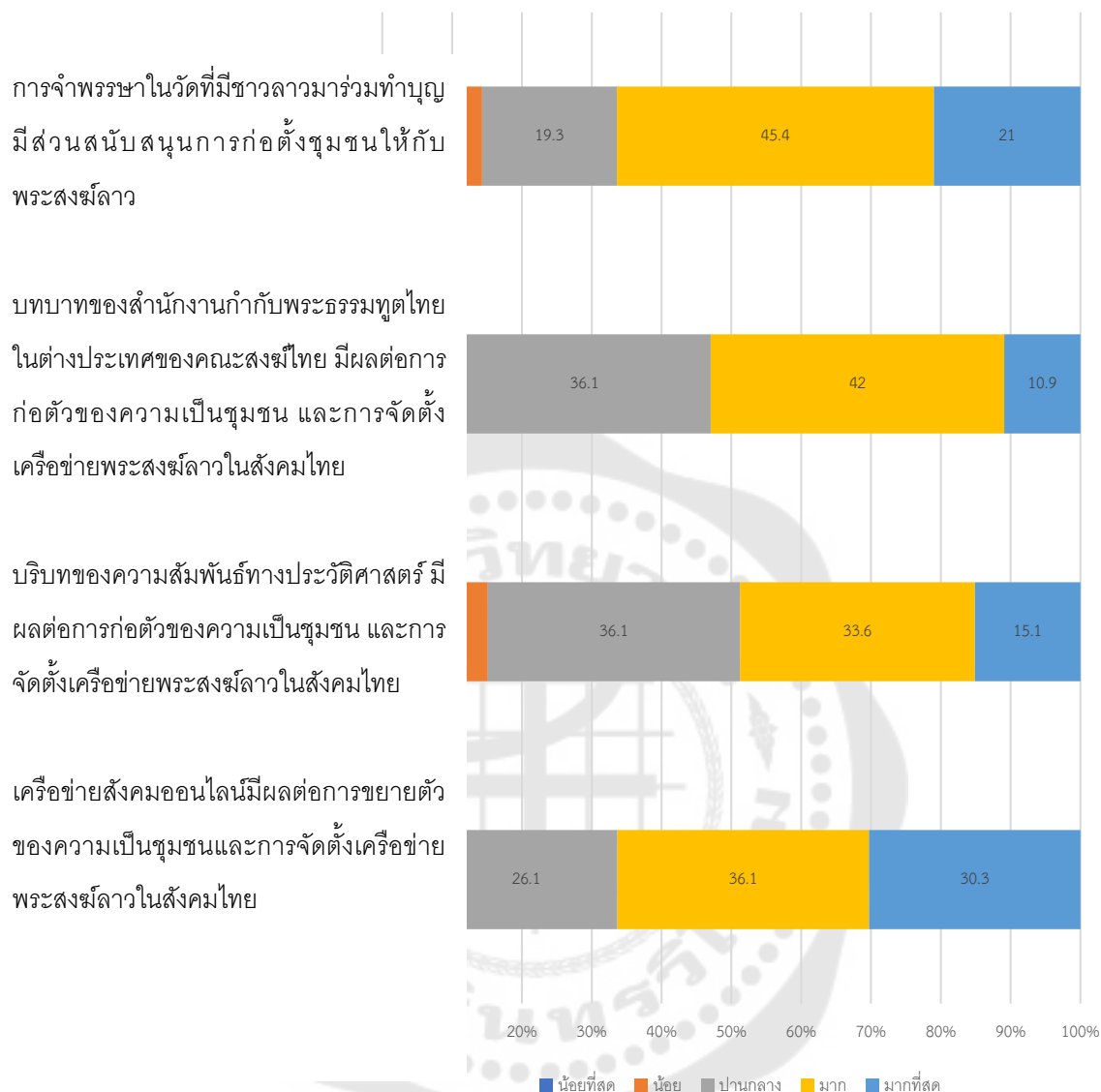
จากตารางที่ 7 แสดงข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นบุคคลชาวไทยที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวพบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นบุคคลทั่วไปชาวไทยมีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้าใจในมิติการสร้างชุมชนและทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาว โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นบุคคลชาวไทยทั้ง 3 คนมีพื้นที่ภูมิลำเนาที่แตกต่างกันจึงส่งผลให้สามารถอธิบายเรื่องราวได้ตามประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ลาวในแต่ละบริบททางพื้นที่ที่ตนเองสังกัดอยู่ อีกทั้งการที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นบุคคลชาวไทยของการศึกษารุ่นนี้มีบทบาทที่เชื่อมโยงกับพระสงฆ์ลาวทั้งในฐานะที่เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย เจ้าหน้าที่ด้านพระพุทธศาสนาของหน่วยงานภาครัฐ และเป็นผู้ที่ดูแลให้การสนับสนุนทุนการทำกิจกรรมให้กับสมาชิกเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย จึงสะท้อนให้เห็นความหลากหลายของการนำข้อมูล

ของการศึกษาวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของการศึกษาคั้งนี้ต่อไป

4.2 การวิเคราะห์กระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

สำหรับการนำเสนอผลการวิเคราะห์กระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย จะเป็นการนำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามเชิงสำรวจร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลจากพื้นที่ภาคสนามโดยเก็บข้อมูลด้วยเครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งนี้เป้าหมายของการนำเสนอข้อมูลส่วนนี้เพื่ออธิบายผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การศึกษาที่ว่าด้วยการวิเคราะห์กระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย โดยการนำเสนอแยกประเด็นการวิเคราะห์ดังนี้ **ส่วนที่หนึ่ง** การวิเคราะห์กระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชนของพระสงฆ์ลาวที่เกิดขึ้นในสังคมไทย **ส่วนที่สอง** การวิเคราะห์กระบวนการการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการที่ผลักดันให้พระสงฆ์ลาวสามารถพัฒนาความสัมพันธ์ในลักษณะชุมชนของการเข้ามาอยู่อาศัยและมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน จนสามารถสร้างเครือข่ายการติดต่อสื่อสารกับองค์กรภายนอกเครือข่ายทางสังคมของตนเอง เพื่อทำกิจกรรมภายใต้เป้าหมายของการพัฒนาเครือข่ายที่ยั่งยืนความสัมพันธ์กลุ่มสมาชิกพระสงฆ์ลาวที่กระจายอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ให้สามารถมีส่วนร่วมต่อการสนับสนุนกิจกรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

4.2.1 การวิเคราะห์กระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชนของพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

ภาพประกอบ 6 แผนภาพแสดงข้อมูลการก่อตัวของชุมชนพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

จากแผนภาพแสดงข้อมูลความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่ออิทธิพลทางสังคมหรือสถาบันทางสังคมและวัฒนธรรมที่ผลต่อการก่อตัวของชุมชนพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยพบว่าความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการก่อตัวของชุมชนพระสงฆ์ลาวว่ามาจากการจำพรรษาในวัดที่มีชาวลาวมาร่วมทำบุญเป็นประจำ สามารถเรียงลำดับได้ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 54 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 45.4 รองลงมาคือเห็นด้วยระดับมากที่สุดจำนวน 25 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 21 และลำดับต่อมาคือเห็นด้วยระดับปานกลางจำนวน 23 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 19.3 โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นอยู่ที่ 3.71 และค่าเบี่ยงเบน

มาตรฐานอยู่ที่ 0.99 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมาก ว่าการก่อตัวของชุมชนพระสงฆ์ลาวมาจากการจำพรรษาในวัดที่มีประชาชนจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมาร่วมทำบุญเป็นประจำ

สำหรับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทบาทของสำนักงานกำกับพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งทำหน้าที่ดูแลกิจการด้านต่างประเทศสนองกับมหาเถรสมาคมกับการมีส่วนต่อการก่อตัวของชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย สามารถเรียงลำดับได้ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 52 รูป หรือคิดเป็นร้อยละ 42 รองลงมาคือเห็นด้วยระดับปานกลางจำนวน 43 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 36.1 และลำดับต่อมาคือเห็นด้วยมากที่สุดจำนวน 13 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 10.9 โดยมีค่าเฉลี่ยของความเห็นอยู่ที่ 3.5 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.89 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมาก ว่าบทบาทของสำนักงานกำกับพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศของคณะสงฆ์ไทยมีส่วนต่อการก่อตัวของชุมชนพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

ขณะที่ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบริบทของความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์มีส่วนต่อการก่อตัวของความเป็นชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย สามารถเรียงลำดับได้ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับปานกลางเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 43 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 36.1 รองลงมาคือเห็นด้วยระดับมากจำนวน 40 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 33.6 และลำดับต่อมาคือเห็นด้วยระดับมากที่สุดจำนวน 18 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 15.1 โดยมีค่าเฉลี่ยของความเห็นอยู่ที่ 3.45 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 1.01 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมาก ว่าบริบทของความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์มีส่วนต่อการก่อตัวของความเป็นชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

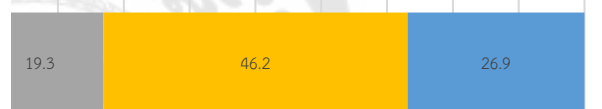
ท้ายที่สุดข้อมูลที่แสดงเกี่ยวกับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่ออิทธิพลทางสังคมหรือสถาบันทางสังคมและวัฒนธรรมที่ผลต่อการก่อตัวของชุมชนพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยมีข้อค้นพบว่า ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อเครือข่ายสังคมออนไลน์มีผลต่อการขยายตัวของความเป็นชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย สามารถเรียงลำดับได้ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 43 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 36.1 รองลงมาคือเห็นด้วยระดับมากที่สุดจำนวน 36 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 30.3 และลำดับต่อมาคือเห็นด้วยระดับปานกลางจำนวน 31 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 26.1 โดยมีค่าเฉลี่ยของความเห็นอยู่ที่ 3.71 และ

ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.97 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็น สามารถแปลผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากที่สุด ว่าเครือข่ายสังคมออนไลน์มีผลต่อการขยายตัวของความเป็นชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

การสร้างชุมชนเครือข่ายพระสงฆ์ลาว
มีเป้าหมายเพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่าง
กลุ่มพระสงฆ์ลาวที่อยู่ในสังคมไทย

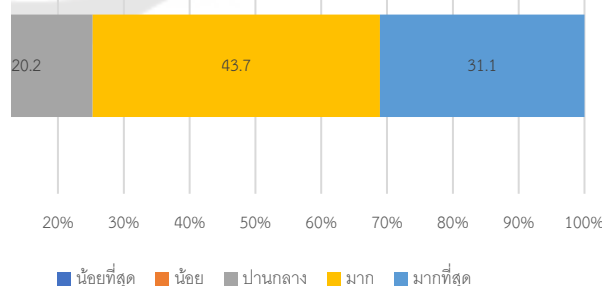
การสร้างชุมชนเครือข่ายพระสงฆ์ลาว
มีเป้าหมายเพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่าง
กลุ่มพระสงฆ์ลาวและพุทธศาสนิกชนลาวที่
อยู่ในสังคมไทย

การสร้างชุมชนเครือข่ายพระสงฆ์ลาว
มีเป้าหมายเพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่าง
กลุ่มพระสงฆ์ลาวและพระสงฆ์ไทย

การสร้างชุมชนเครือข่ายพระสงฆ์ลาว
มีเป้าหมายเพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่าง
พุทธศาสนิกชนไทยกับลาว

ภาพประกอบ 7 แผนภาพแสดงข้อมูลเป้าหมายการก่อตัวของชุมชนพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

จากแผนภาพแสดงข้อมูลความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อเป้าหมายการก่อตัวของชุมชนพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยพบว่า ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการสร้างชุมชนเครือข่ายพระสงฆ์ลาวว่ามีเป้าหมายเพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มพระสงฆ์ลาวที่อยู่ในสังคมไทย สามารถเรียงลำดับได้ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 55 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 46.2 รองลงมาคือเห็นด้วยระดับมากที่สุดจำนวน 45 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 37.8 และลำดับต่อมาคือเห็นด้วยระดับปานกลางจำนวน 14 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 11.8 โดยมีค่าเฉลี่ยของความเห็นอยู่ที่ 4.16 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.85 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากที่สุด ว่าการสร้างชุมชนเครือข่ายพระสงฆ์ลาวมีเป้าหมายเพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มพระสงฆ์ลาวที่อยู่ในสังคมไทย

สำหรับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการสร้างชุมชนเครือข่ายพระสงฆ์ลาวว่ามีเป้าหมายเพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มพระสงฆ์ลาวและพุทธศาสนิกชนลาวที่อยู่ในสังคมไทย สามารถเรียงลำดับได้ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 55 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 46.2 รองลงมาคือเห็นด้วยระดับมากที่สุดจำนวน 32 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 26.9 และลำดับต่อมาคือเห็นด้วยระดับปานกลางจำนวน 23 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 19.3 โดยมีค่าเฉลี่ยของความเห็นอยู่ที่ 3.91 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.92 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากที่สุด ว่าการสร้างชุมชนเครือข่ายพระสงฆ์ลาวมีเป้าหมายเพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มพระสงฆ์ลาวและพุทธศาสนิกชนลาวที่อยู่ในสังคมไทย

ในส่วนความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการสร้างชุมชนเครือข่ายพระสงฆ์ลาวว่ามีเป้าหมายเพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มพระสงฆ์ลาวและพระสงฆ์ไทย สามารถเรียงลำดับได้ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 54 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 45.4 รองลงมาคือเห็นด้วยระดับมากที่สุดจำนวน 40 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 33.6 และลำดับต่อมาคือเห็นด้วยระดับปานกลางจำนวน 19 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 16 โดยมีค่าเฉลี่ยของความเห็นอยู่ที่ 4.07 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.86 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากที่สุด ว่าการสร้างชุมชนเครือข่ายพระสงฆ์ลาวมีเป้าหมายเพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มพระสงฆ์ลาวและพระสงฆ์ไทย

ท้ายที่สุดนี้ข้อมูลความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อเป้าหมายการก่อตัวของชุมชนพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยพบว่า ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการสร้างชุมชนเครือข่ายพระสงฆ์ลาวว่ามีเป้าหมายเพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนิกชนชาวไทยกับชาวลาวสามารถเรียงลำดับได้ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 52 รูป หรือคิดเป็นร้อยละ 43.7 รองลงมาคือเห็นด้วยระดับมากที่สุดจำนวน 37 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 31.1 และลำดับต่อมาคือเห็นด้วยระดับปานกลางจำนวน 24 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 20.2 โดยมีค่าเฉลี่ยของความเห็นอยู่ที่ 3.99 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.89 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากที่สุดว่าการสร้างชุมชนเครือข่ายพระสงฆ์ลาวมีเป้าหมายเพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนิกชนชาวไทยกับพุทธศาสนิกชนชาวลาว

จากข้อมูลแผนภาพแสดงข้อมูลการก่อตัวของชุมชนพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย และแผนภาพแสดงข้อมูลเป้าหมายการก่อตัวของชุมชนพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ได้แสดงให้เห็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับปัจจัยของการก่อตัวของความเป็นชุมชนและเป้าหมายของชุมชนพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชนของพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์เพิ่มเติมโดยใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการศึกษาภาคสนามมาร่วมพรรณนาผลการศึกษาเพิ่มเติม อย่างไรก็ตามการพิจารณาความหมายของความเป็นชุมชนของพระสงฆ์ลาวในการศึกษารั้งนี้หมายถึงการสะท้อนกระบวนการพัฒนาพื้นที่ของความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมไทย โดยอาจอาศัยเทคโนโลยีสื่อสารแห่งยุคสมัยเข้ามาร่วมพัฒนาให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เมื่อพิจารณากระบวนการสร้างความเป็นชุมชนตามความหมายที่กล่าวไปข้างต้น จะเห็นได้ว่าพระสงฆ์ลาวมีกระบวนการที่สำคัญ 4 กระบวนการที่เป็นส่วนสนับสนุนให้เกิดความเป็นชุมชนขึ้นในสังคมไทย ประกอบด้วย

กระบวนการที่ 1 การใช้ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา
กล่าวคือการที่คณะสงฆ์ทั้งสองประเทศเคยมีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ร่วมกันมาอย่างยาวนาน จึงจะเห็นเรื่องเล่าและประสบการณ์ของพระสงฆ์ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือซึ่งมีพรมแดนติดต่อกันกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จึงสามารถถ่ายทอดการแลกเปลี่ยนความสัมพันธ์และข้ามพรมแดนเข้ามาศึกษาของพระสงฆ์อยู่บ้าง แต่ไม่ปรากฏหลักฐานและการสถาปนาความสัมพันธ์ทางด้านการศึกษาของคณะสงฆ์อย่างเป็นทางการชัดเจน จนกระทั่งการที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้ผ่อนปรนความเข้มงวดในการ

ควบคุมทางการเมือง และผู้นำของรัฐบาลได้เริ่มมีการเจริญสัมพันธ์ไมตรีการทูตกับประเทศที่มีความแตกต่างในระบอบการปกครอง จนนำมาสู่การทำข้อตกลงทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศร่วมกับประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น การเข้าร่วมลงนามข้อตกลงในกรอบความร่วมมืออนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Sub-region Cooperation: GMS) เมื่อปี พ.ศ. 2535 และการได้เข้าเป็นหนึ่งในประเทศสมาชิกกลุ่มอาเซียน ซึ่งจะต้องปฏิบัติตามตามข้อผูกพันของกรอบความตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area: AFTA) และกฎบัตรอื่น ๆ ของประเทศสมาชิก เมื่อปี พ.ศ. 2540 เป็นต้น ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ความตึงเครียดของรัฐในการควบคุมกิจกรรมต่อข้ามพรมแดนลดน้อยลง จึงเป็นผลให้เกิดการเริ่มต้นการอนุญาตให้ประชาชนของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้เข้ามาศึกษาในประเทศไทย

นอกจากนี้การที่คณะสงฆ์ทั้งสองประเทศต้องการให้มีการพัฒนาความสัมพันธ์เพื่อฟื้นฟูการเรียนรู้หลักธรรมคำสอนหรือประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างกัน จึงถือเป็นโอกาสสำคัญที่จะได้เปิดความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์ทั้งสองประเทศให้ได้ติดต่อสื่อสารกันอีกครั้ง โดยเฉพาะหากพิจารณาในช่วงระยะเวลาที่เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธปาพจนจารย์ (เกี่ยว อุปเสโน) อดีตเจ้าอาวาสวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร (พ.ศ. 2514 - 2556) ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่หนตะวันออกเฉียง (พ.ศ. 2532 - 2556) กรรมการมหาเถรสมาคม (พ.ศ. 2516 - 2556) และประธานสำนักงานกำกับพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศ ซึ่งทำหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและรับผิดชอบกิจการด้านการต่างประเทศของคณะสงฆ์ไทยฝ่ายมหานิกาย ได้ขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐเพื่อเปิดความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการกับทางคณะสงฆ์ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จนนำมาสู่การพัฒนาความสัมพันธ์และนิมนต์ให้พระสงฆ์ลาวได้เข้ามาศึกษานักธรรมในสำนักเรียนนักธรรมศึกษาส่วนกลางอย่างเป็นทางการ โดยตามคำบอกเล่าของพระสงฆ์รูปหนึ่งปัจจุบันอยู่ในประเทศไทยมาแล้วกว่า 15 ปี สะท้อนให้เห็นว่า

“ปี พ.ศ. 2548 หลวงพ่อพระอุปัชฌาย์ของอาตมาที่ลาว ท่านเห็นว่าน่าจะเข้าไปเรียนหนังสือเพิ่มเติมที่ประเทศไทย จึงเขียนจดหมายฝากตัวให้มาส่งที่เจ้าประคุณสมเด็จพระวัดสระเกศ เพราะทั้งสองรูปเคยเรียนบาลีด้วยกันที่วัดเบญจมบพิตร จึงได้เข้ามาที่นี่พร้อมกับเพื่อนอีก 1 รูป ซึ่งก่อนหน้านี้นี้มีพระลาวอาศัยอยู่แล้ว 2 รูป จึงได้มาเรียนด้วยกันรวม

เป็น 4 รูปอยู่ระยะหนึ่ง.ปัจจุบันอาตมาเรียนจบการศึกษาระดับปริญญาตรีแล้ว แต่ยังขออยู่ในประเทศไทยในฐานะผู้เรียนด้านอภิรกรรม ซึ่งจะได้รับวิชาในฐานะนักบวชหรือประเภท R เพื่อศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้านพระธรรมวินัย” (พระสง)

การลงศึกษาภาคสนามเพื่อทำความเข้าใจการสร้างความเป็นชุมชนและเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ส่งผลให้ผู้วิจัยเห็นการเคลื่อนย้ายเข้ามาของชุมชนพระสงฆ์ลาวตามความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมพระพุทธศาสนาเด่นชัดมากขึ้น นอกจากการมีบทบาทของคณะสงฆ์สายการปกครองที่พยายามเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางการทูตพระพุทธศาสนา โดยใช้พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นพื้นที่ปฏิบัติการในการส่งเสริมให้มีปฏิสัมพันธ์เพื่อเจริญสัมพันธ์ไมตรีระหว่างคณะสงฆ์สองพื้นที่ หน่วยงานภาคราชการเองก็ได้ทำหน้าที่ประสานให้เกิดการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนของพระสงฆ์ลาวเข้ามาศึกษาในสังคมไทยเช่นกัน พระมหาหนึ่งซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัยครั้งนี้ ได้ถ่ายทอดเรื่องราวเมื่อครั้งตัดสินใจเข้ามาศึกษาในสังคมไทยว่า เกิดขึ้นจากการประสานงานระหว่างหน่วยงานราชการไทยและหน่วยงานด้านการศึกษาสงฆ์ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยเป็นการเดินทางที่ถูกต้องและเป็นทางการจึงได้รับทุนสนับสนุนการศึกษาระหว่างเข้ามาเล่าเรียนในประเทศไทย แต่ความแตกต่างของพระมหาหนึ่งกับเพื่อนพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาเรียนร่วมกันคือ การที่ท่านได้เข้าศึกษาในสำนักเรียนแผนกบาลีชั้นนำของประเทศไทย อีกทั้งการดูแลเอาใจใส่จากเจ้าคณะปกครอง ส่งผลให้สามารถสอบผ่านการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสนาทิตที่เปรียญธรรม 7 ประโยค จนสามารถได้รับการส่งเสริมให้มาเป็นพระอาจารย์สอนบาลีในพื้นที่ภาคเหนือและยังทำหน้าที่เป็นผู้นำหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์ ที่ช่วยเหลือดูแลประชาชนในพื้นที่และเป็นที่ยอมรับจากผู้คนในชุมชนเป็นอย่างมาก โดยพระมหาหนึ่งได้บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการเข้ามาในสังคมไทยและพัฒนาความเป็นชุมชนของพระสงฆ์ลาวที่เป็นประสบการณ์ของท่านให้ฟังว่า

“เมื่อปี พ.ศ. 2545 เป็นสามเณรอยู่ที่เวียงจันทน์ ทางทางทั้งสองประเทศจะคัดเลือกผู้แทนมาเรียนที่ประเทศไทย 12 รูป แบ่งมาเรียนปริญญาตรี 6 รูป และพระปริยัติธรรมแบบเรียนนักธรรมกับเรียนนวกบาลีอีก 6 รูป อาตมาเองมาเรียนวัดในกรุงเทพฯ กับสามเณรด้วยกันอีก 5 รูป แต่ตอนนี้กลับบ้านเกิดไปหมดแล้ว เหลือเราเข้ามาตั้งแต่อายุ

16 ปี ตอนนั้นก็บวชเรียนมาตลอด จนเมื่อปี พ.ศ. 2551 ผมเข้าไปดูแลงานตอนเย็นในกุฏิของพระอาจารย์ผู้ใหญ่ในวัด ท่านบ่นว่ายังหาพระไปสอนบาลีให้คณะสงฆ์ที่ภาคเหนือไม่ได้ สนใจจะไปไหม? ผมก็ตกใจใจว่ารับมาสอนหนังสือ เพื่อจะได้ตอบแทนบุญคุณวัดที่ส่งเราเรียนถึงประโยค 6 พอมาอยู่ที่นี่ก็ไม่มีเวลาอ่านหนังสืออีกเพราะต้องทำงานหลายอย่าง จึงสอบได้แค่ประโยค 7 ต่อมา และพอมาท่าน้ำที่พระสังฆาธิการก็เลยไม่ได้มีโอกาสกลับไปเรียนบาลีอีกเลย” (พระมหาหนึ่ง)

การเริ่มรวมตัวเข้ามาอยู่ในสังคมไทยร่วมกัน ภายใต้กระบวนการการใช้ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา ได้ช่วยสนับสนุนให้พระสงฆ์สามารถเข้ามารวมตัวกันอยู่ในวัดเดียวกันได้ เพราะคณะสงฆ์และหน่วยงานราชการของทั้งสองประเทศเห็นว่าเป็นการสะดวกที่จะควบคุมดูแลไม่ให้เกิดปัญหาจากการเข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมไทย ซึ่งส่วนใหญ่ข้อพึงระวังในช่วงเวลาของการเข้ามาศึกษาคือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับทางการเมือง เนื่องจากความแตกต่างทางอุดมการณ์การปกครอง จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่หน่วยงานภาครัฐและคณะสงฆ์ของทั้งสองประเทศพยายามสงวนจุดต่างและแสวงจุดร่วม เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนาให้กลับมาเหนียวแน่นอีกครั้งหนึ่ง

สำหรับลักษณะของความเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นจากกระบวนการของความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา จะมีความมั่นคงในช่วงเวลาที่เจ้าคณะปกครองที่มีบทบาทผลักดันให้เกิดการเข้ามาศึกษาหรือรับเอาพระสงฆ์ลาวเข้ามาอยู่ในวัดมีอำนาจการปกครองในคณะสงฆ์ เนื่องจากการเกิดเป็นชุมชนของพระสงฆ์ลาวที่รวมตัวอยู่ด้วยกันจำนวนหนึ่ง อีกทั้งการที่ชุมชนพระสงฆ์ลาวสามารถได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาเรียนทั้งมหาวิทยาลัย สำนักเรียนนักธรรม และสำนักเรียนบาลีในสังคมไทย ส่งผลให้ชุมชนพระสงฆ์ลาวในวัดแห่งนั้นจะมีความสะดวกสบายจากการสนับสนุนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการชีวิตอยู่ในสังคมไทย เช่น การสนับสนุนปัจจัยค่าเทอม การสนับสนุนอุปกรณ์ทางการศึกษา การสนับสนุนที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตพื้นฐาน รวมทั้งการได้ออกรับกิจนิมนต์ เป็นต้น อย่างไรก็ตามหากเจ้าคณะปกครองที่เป็นผู้ทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐในการสนับสนุนให้พระลาวเข้ามาอยู่ในสังคมไทย หรือเป็นผู้สั่งการให้รับพระสงฆ์ลาวเข้ามาอยู่ในวัดต้นสังกัดไม่มีอำนาจสั่งการเช่นในอดีต ความเข้มแข็งของความเป็นชุมชนที่เคยมีปฏิสัมพันธ์และช่วยเหลือเกื้อกูลผ่านการรับพระสงฆ์ลาวหน้าใหม่เข้า

มาอยู่รวมกันได้อย่างต่อเนื่อง ก็จะมีโอกาสลดความเข้มแข็งลงเช่นกัน ซึ่งพระสงฆ์ลาวส่วนใหญ่เข้าใจธรรมชาติของการปรับนโยบายของคณะสงฆ์ไทยได้ดีระดับหนึ่ง ดังนั้นสามารถกล่าวได้ว่าปัจจุบันไม่มีศูนย์กลางของความเป็นชุมชนอยู่ที่วัดในภาวะของเจ้าปกครองรูปใดรูปหนึ่งเท่านั้น แต่ความเป็นชุมชนพระสงฆ์ลาวได้กระจายตัวไปตามพื้นที่และเกิดขึ้นตามธรรมชาติของความสัมพันธ์ภายในกลุ่มสมาชิกมากขึ้น

กระบวนการที่ 2 ความสัมพันธ์ภายใต้ระบบอุปถัมภ์จากรุ่นพี่ กล่าวคือการที่พระสงฆ์ลาวที่เข้ามาศึกษาและอาศัยอยู่ในสังกัดอยู่วัดของคณะสงฆ์ไทย สามารถที่จะปฏิบัติตนให้เป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์ที่เป็นพระสังฆาธิการภายในวัดได้ โดยส่วนมากพฤติกรรมที่สำคัญที่ทำให้พระสังฆาธิการมีความพอใจในพระสงฆ์ลาวที่มาขออาศัยอยู่ในวัดจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ตัดสินใจอนุญาตให้พระสงฆ์ลาวสามารถนิมนต์รุ่นน้องมาอาศัยอยู่ร่วมกันภายในวัดได้ โดยหากพิจารณาจากการศึกษาภาคสนาม จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมการใช้ชีวิตเป็นส่วนที่สำคัญและเกี่ยวข้องเป็นองค์ประกอบให้พระสังฆาธิการใช้ตัดสินใจอนุญาตให้เข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกันได้ ยกตัวอย่างเช่น การขยันหมั่นเพียรในการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมสนามหลวงและแผนกบาลีสานหลวงของระบบการศึกษาคณะสงฆ์ไทย การให้ความสำคัญกับศาสนกิจด้านฝึกฝนบทธมมณฑลและการทำวัตร การให้ความสำคัญกับออกรับการบิณฑบาตรร่วมกับคณะสงฆ์ภายในวัด เป็นต้น ทั้งนี้หากพิจารณาจากคำบอกเล่าของพระสังฆาธิการที่มีประสบการณ์ดูแลพระสงฆ์มากกว่าสิบปี จะเข้าใจมุมมองของการเกิดกระบวนการความเป็นชุมชนจากความสัมพันธ์ภายใต้ระบบอุปถัมภ์จากรุ่นพี่มากขึ้น

“หากกล่าวตามความจริง การรับพระสงฆ์ลาวมาอยู่ภายในคณะอาศัยเดียวกันนั้น รู้สึกสะดวกใจและพูดคุยกันเข้าใจว่าพระสงฆ์เพื่อนบ้านอื่น ๆ เนื่องจากอาตมาก็เป็นคนอีสานและเห็นได้ชัดว่า ระบบวัฒนธรรม ประเพณี ภาษา การสื่อสารต่าง ๆ สามารถเข้าใจกันได้ อีกทั้งเมื่อตั้งแต่มารับเข้าคณะที่ดูแลปัจจุบัน เราจะดูพระสงฆ์ลาวรูปแรกที่อยู่วัดอาศัยร่วมกันมา จนได้ไว้นั่นเชื่อใจในธรรมาศัย ไม่มีปัญหาในการสวดมนต์ ไม่มีปัญหาจริยวัตร มารยาทเวลาออกงานกิจนิมนต์ จึงได้อนุญาตให้ชักนำพารุ่นน้องของเขามาอยู่ร่วมกันได้” (พระมหาขาว)

ดังนั้นในมิตินี้สามารถกล่าวได้ว่ารุ่นพี่ที่เป็นผู้ชักนำให้พระสงฆ์รุ่นน้องได้รับโอกาสเข้ามาสังกัดภายในวัดจะมีบทบาทในสองมิติสำคัญคือ มิติที่หนึ่งคือบทบาทการเป็นปัจจัยระดับบุคคลที่ใช้เป็นแกนทางความคิดในการเป็นต้นแบบวัดพฤติกรรมที่จะส่งผลต่อการรับพระสงฆ์ลาวให้เข้ามาอยู่เพิ่มเติม และมิติที่สองคือบทบาทเป็นผู้มีอำนาจอุปถัมภ์ที่จะส่งเสริมให้เกิดความเป็นชุมชนขึ้นได้ เนื่องจากการจะชักชวนพระรุ่นน้องเข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกันเพิ่มนั้น การตัดสินใจส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับพระสงฆ์ลาวที่ได้มีสังกัดในวัดไทยอยู่แล้วว่าต้องการที่จะชักนำให้รุ่นน้องได้เข้ามาวัดสังกัดอย่างชัดเจนหรือไม่ เพราะอันที่จริงแล้วการเข้าสังกัดวัดไทยไม่ได้เป็นข้อบังคับในการเข้ามาศึกษาในระดับปริญญาตรีในประเทศไทย จึงจะเห็นได้ว่าพระสงฆ์ลาวจำนวนหนึ่งได้ลงทะเบียนกับทางการไทยว่าอาศัยอยู่ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ทำการศึกษาต่ออยู่ก็ได้

หากพิจารณาจากกรณีข้างต้นที่ได้กล่าวไป จะเห็นได้ว่าการเข้ามาสังกัดวัดในสังคมไทยก่อให้เกิดผลทั้งข้อดีและข้อเสียสำหรับพระสงฆ์ลาว โดยอาจกล่าวได้ว่าขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจและใช้ประโยชน์ในการเข้ามาสังกัดวัดไทยตามแต่ละพฤติกรรมของแต่ละบุคคล เมื่อพิจารณาจะเห็นได้ว่าการสังกัดวัดไทยของพระสงฆ์ลาวส่วนหนึ่ง ส่งผลให้พระสงฆ์ลาวได้อยู่ในชุมชนที่มีพระสงฆ์ลาวอยู่ร่วมกัน ซึ่งจะสามารถสนับสนุนด้านความช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกัน ในด้านการศึกษาและความช่วยเหลือทางด้านความมั่นคงทางจิตใจ รวมทั้งอาจมีพระสังฆาธิการที่ อยู่ภายในวัดให้การสนับสนุนด้านค่าเล่าเรียนและอุปกรณ์การศึกษาเพิ่มเติมได้ จึงถือเป็น ประโยชน์ในระหว่างการศึกษาอยู่ในสังคมไทยมากกว่าการต้องอยู่ในพื้นที่พักอาศัยที่ไม่ได้ เครือข่ายพระสงฆ์ร่วมชาติอยู่ด้วยกัน นอกจากนี้ในหลายกรณีได้นำมาสู่การได้รับการอุปถัมภ์จาก ชมราวาสญาติโยมในการพิจารณาตนเองเป็นลูกศิษย์เพื่อดูแลสนับสนุนการศึกษาให้กับพระสงฆ์ ลาวอีกด้วย อย่างไรก็ตามการอาศัยอยู่ในวัดไทยจำเป็นต้องคำนึงถึงกฎระเบียบและวัตรปฏิบัติที่ เคร่งครัด ส่งผลให้พระสงฆ์ลาวส่วนหนึ่งเห็นว่าการอาศัยอยู่ในวัดไทยจำเป็นต้องอยู่ภายใต้ธรรมเนียม ปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่ไม่ยืดหยุ่น จึงเห็นว่าการอาศัยอยู่ในหอพักของมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีอิสรภาพและสามารถคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคลได้มากกว่า

แม้ว่าการสังกัดอยู่ในวัดไทยต้องอาศัยการปรับตัวเพื่อให้สามารถอยู่ในแบบแผน พฤติกรรมที่ต้องสอดคล้องกับที่คณะสงฆ์ที่กำหนด และเป็นไปตามความคาดหวัง ของชุมชนรอบวัด แต่พระสงฆ์ลาวส่วนหนึ่งก็รู้สึกสบายใจที่จะอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เนื่องจาก สามารถช่วยเหลือกันในช่วงที่มีรุ่นน้องพระสงฆ์ลาวเข้ามาเรียนในสังคมไทยใหม่ ๆ ได้อย่างใกล้ชิด อีกทั้งเมื่อมาอยู่ในวัดนานแล้วจะมีความรู้สึกผูกพันกับครูอาจารย์ที่ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี อีกด้วย คำบอกเล่าที่สำคัญของพระรูปหนึ่งที่เดินทางเข้ามาศึกษาต่อระดับปริญญาโท ภายหลัง

สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี และตั้งใจจะเดินทางกลับไปเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แต่ต้องมาเจอกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อ โควิด-19 จนยังไม่สามารถเดินทางกลับประเทศได้ สะท้อนให้เห็นความเป็นชุมชนที่เกิดขึ้น จากความสัมพันธ์ภายใต้ระบบอุปถัมภ์จากรุ่นพี่สู่รุ่นน้องว่า

“หลวงพ่อฟื้นเมตตามมมาก อยู่กับเพื่อนมาโดนตั้งแต่ปี พ.ศ.2548 เพราะว่าตอนนั้นข้ามมาเยี่ยม บั๊วข้อมูลก็ยัง แต่มีรุ่นพี่เพื่อนแนะนำว่า หลวงพ่อวัดนี้ฟื้นฟูเมตตาชาวลาว จึงมาหมกกันอยู่หมองนี้หลาย ต่อมาได้ขอเพิ่มว่า สีขอเอาพระเณรมาอยู่นำ เพื่อนก็บอกว่า เคยพาเพื่อนไป หยามบ้าน หยามวิทยาลัยสงฆ์แขวงจำปาศักดิ์ ทุกมือนี่ก็มีพระชาวลาวมาอยู่อาศัยหมองนี้ นำหลวงพ่อ เกือบ 10 รูป ถือว่าเป็นชุมชนที่ชอยเหลือกันอย่างดี” (พระสี)

การที่พระสงฆ์ลาวที่เข้ามาอยู่อาศัยในวัดไทยก่อน สามารถสร้างความเป็นชุมชนภายในวัดไว้อย่างชัดเจน ได้ถือเป็นการเริ่มต้นวางเส้นทางที่จะพัฒนาโอกาสให้พระสงฆ์ลาวรุ่นน้องสามารถเข้ามาศึกษาต่อและอาศัยอยู่ร่วมวัดกันได้สะดวกยิ่งขึ้น นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีลักษณะพิเศษของความเป็นวัฒนธรรมเครือข่ายที่ใกล้ชิดกันระหว่างผู้คนสองฝั่งโขง ดังนั้นภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร ประเพณีตามความเชื่อคือฮีตสิบสองคองสิบสี่ รวมทั้งระบบเครือข่าย ได้เป็นปัจจัยสนับสนุนให้โครงข่ายระบบอุปถัมภ์ของรุ่นพี่และรุ่นน้องมีความชัดเจนยิ่งขึ้น จึงจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าภายใต้การเข้ามาศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พระรุ่นพี่จะมีบทบาทสำคัญต่อการให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกเรื่องที่พักอาศัยให้กับพระรุ่นน้อง เพราะสำหรับพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ไม่ใช่วิทยาเขตศูนย์กลาง ทั้งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จะไม่ได้มีการจัดหอพักพระนิสิตกับพระสงฆ์ที่เข้ามาศึกษาต่ออย่างชัดเจน ทั้งนี้เพิ่งปรากฏในระยะเวลา 2 – 3 ปีที่ผ่านมา ว่ามีการก่อสร้างหอพักพระสงฆ์ในวิทยาเขตอื่น ๆ ร่วมด้วย ดังนั้นสามารถกล่าวได้ว่าการจำเป็นต้องมีที่พักอาศัยถือเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการขยายความสัมพันธ์ภายใต้ระบบอุปถัมภ์จากรุ่นพี่สู่รุ่นน้องอย่างชัดเจนในชุมชนและเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

สำหรับลักษณะของความเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นจากกระบวนการความสัมพันธ์ภายใต้ระบบอุปถัมภ์จากรุ่นพี่ของพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ถือเป็นการก่อตั้งความเป็นชุมชนตามลักษณะที่ครอบคลุมทั้งการมีพื้นที่การติดต่อสื่อสารเชิงกายภาพ การมีความสัมพันธ์ที่ผสมผสานระหว่างความสัมพันธ์เชิงอำนาจและความสัมพันธ์แบบเกื้อกูล และท้ายที่สุดคือความเป็นชุมชนตั้งอยู่ภายใต้เป้าหมายของการคำนึงถึงประโยชน์ของสมาชิกภายในชุมชนร่วมกัน ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการก่อตัวของกระบวนการความสัมพันธ์ภายใต้ระบบอุปถัมภ์จากรุ่นพี่ จำเป็นต้องผ่านการต่อรองแบบแผนพฤติกรรมและผ่านการยอมรับในเชิงบรรทัดฐานจากพระสังฆาธิการที่มีอำนาจในการตัดสินใจอนุญาตให้พระสงฆ์ลาวรุ่นน้องได้เข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกัน ดังนั้นระเบียบทางสังคมที่พระสงฆ์ลาวที่เข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ต้องปรับตัวให้ได้จึงมีความสำคัญต่อความมั่นคงของชุมชนลักษณะนี้อย่างยิ่ง อีกทั้งยังต้องอาศัยความร่วมมือในกลุ่มพระสงฆ์ลาวที่จะช่วยกันประคับประคองให้ความเป็นชุมชนภายใต้วัดที่ตนเองเข้ามาร่วมสังกัดอยู่สามารถรักษาคุณภาพของความไว้นื้อเชื่อใจจากคณะสงฆ์ไทย เพื่อให้สามารถเป็นพื้นที่ในการอยู่อาศัยและปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มสมาชิกได้อย่างมั่นคงต่อไป ทั้งนี้ความเป็นชุมชนลักษณะนี้จะเผชิญกับปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งคือการรักษาแบบแผนพฤติกรรมให้สอดคล้องกับความคาดหวังของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากมีปัจจัยทั้งที่เป็นส่วนของพระสังฆาธิการและชาวชุมชนรอบข้างวัดที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจสนับสนุนให้พระสงฆ์ได้อาศัยอยู่ในวัดอย่างสงบสุข ดังนั้นชุมชนพระสงฆ์จำเป็นต้องกำหนดแนวทางที่จะแสดงออกเกี่ยวกับวัตรปฏิบัติให้สอดคล้องกับความคาดหวังของสภาพแวดล้อมโดยรอบให้เหมาะสม เพื่อที่จะสามารถขยายระยะเวลาของการก่อร่างความเป็นชุมชนในพื้นที่วัดต่าง ๆ ไว้ให้ได้มากที่สุด ทั้งนี้จากการศึกษาภาคสนามจะเห็นได้ว่าในพื้นที่ชุมชนต่างจังหวัด การเข้ามาอาศัยอยู่ในวัดไทยและสร้างความเป็นชุมชนแบบรุ่นพี่รุ่นน้องของพระสงฆ์ลาว มีความเกื้อกูลกับชุมชนคนไทยรอบวัดเป็นอย่างดี เนื่องจากการสามารถติดต่อสื่อสารและกำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับวัตรปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมความเชื่อ รวมทั้งประเพณีทางพระพุทธศาสนาของไทยในแต่ละท้องถิ่นได้อย่างราบรื่น จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดให้พระสงฆ์ลาวสามารถรักษาความเป็นชุมชนไว้ได้อย่างเข้มแข็ง บนพื้นฐานของการปรับตัวผสมผสานทางวัฒนธรรมร่วมกันอย่างกลมกลืน

กระบวนการที่ 3 มหาวิทยาลัยสงฆ์สนับสนุนการสร้างความเป็นชุมชน
กล่าวคือการที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ที่สำคัญของสังคมไทยทั้งสองแห่งได้แก่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ส่งเสริมให้เกิดการสร้างความเป็นชุมชนในเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยขึ้น ทั้งนี้ก่อนการวิเคราะห์ให้เห็น

กระบวนการสร้างความเป็นชุมชนโดยมหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรอธิบายให้เห็นที่มาการบริหารและโครงสร้างการบริหารองค์กรเฉพาะของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองที่มีวิทยาเขตและวิทยาลัยกระจายอยู่พื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศหลายแห่งให้รับทราบในเบื้องต้น เพื่อให้สามารถใช้ในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์การเข้ามามีบทบาทสนับสนุนให้เกิดความเป็นชุมชนขึ้นในสังคมไทยได้

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เริ่มจัดการศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัยเมื่อปี พ.ศ. 2490 และปรับสภาพเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐเมื่อ ปี พ.ศ. 2540 โดยมีศูนย์กลางการบริหารอยู่ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวิทยาเขตในสังกัดอีก 11 แห่ง วิทยาลัยสงฆ์ 25 แห่ง ห้องเรียนและหน่วยวิทยบริการอีก 8 แห่ง รวมทั้งมีสถาบันสมทบในต่างประเทศอีก 6 ประเทศ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

เริ่มจัดการศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัยเมื่อปี พ.ศ. 2488 และปรับสภาพเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐเมื่อ ปี พ.ศ. 2540 โดยมีศูนย์กลางการบริหารอยู่ที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม มีวิทยาเขตในสังกัดอีก 7 แห่ง และวิทยาลัยในต่างจังหวัด 4 แห่ง

ภาพประกอบ 8 การจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

จะเห็นได้จากข้อมูลข้างต้นว่ามหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งมีวิทยาเขตและวิทยาลัยสงฆ์ในต่างจังหวัดที่มีบทบาทในการร่วมจัดการศึกษาในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีโครงสร้างของวิทยาเขตและวิทยาลัยสงฆ์หลายจังหวัดที่มีพื้นที่ติดกับพรมแดนของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อาทิ เชียงราย น่าน เลย นครพนม อุบลราชธานี หนองคาย เป็นต้น ดังนั้นการพัฒนาคความสัมพันธ์ระดับสถาบันการศึกษาระหว่างสองประเทศจึงถูกสถาปนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่จำนวนพระสงฆ์และผู้เรียนที่เป็นฆราวาสในสังคมไทยลดน้อยลง การลงนามความร่วมมือทาง

วิชาการ และการสนับสนุนให้พระสงฆ์ลาวเข้ามาศึกษาในสังคมไทย เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งได้ดำเนินการอย่างเป็นทางการ

สำหรับการสนับสนุนการสร้างความเป็นชุมชนของมหาวิทยาลัยสงฆ์ถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่สร้างพัฒนาการให้เครือข่ายพระสงฆ์สามารถสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งมากขึ้นในปัจจุบัน เนื่องจากหน่วยงานภาครัฐของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวจะให้ความสำคัญอย่างมากกับการเดินทางและเข้าศึกษาในสาขาวิชาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานภาครัฐ ดังนั้นการติดต่อสัมพันธ์ที่มีมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้การรับรองสถานภาพ และอนุญาตให้เคลื่อนไหวทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายพระสงฆ์ลาว จะถือว่าอยู่ในวิถีที่สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวประจำประเทศไทยให้การยอมรับได้ เมื่อพิจารณาจากบทบาทยุทธศาสตร์ดังกล่าวผู้บริหารด้านกิจการนิสิตและนักศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งหนึ่ง ได้เล่าถึงบทบาทที่เป็นแกนกลางของความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐของประเทศเพื่อนบ้านและพระสงฆ์ลาวซึ่งเป็นคนพระรุ่นใหม่ที่ต้องการแสวงหาความรู้และความฝันของตนเอง เช่นเดียวกับคนรุ่นใหม่ทั่วไปในสังคมที่เป็นอารยประเทศว่า

“การที่พระสงฆ์ลาวต้องระวังเรื่องกิจกรรมไม่ให้มีผลกระทบกับความรู้สึกรักของหน่วยงานราชการทางประเทศบ้านเกิด ได้ทำให้งานที่เรารับผิดชอบมีความสำคัญคือถ้าเรารับรองว่าไม่เกี่ยวกับการเมือง ที่ทำ ๆ กันอยู่เป็นเรื่องวัฒนธรรม สังคมสงเคราะห์ พระพุทธศาสนาที่จะดีกับพระสงฆ์ที่ทำกิจกรรม ยิ่งพอมาเห็นการที่เขาบางคนมารูปเดียว มุ่งหน้าจากด้านข้ามแดนก็มีสมัครเรียนเลย ยิ่งคิดว่าจะต้องช่วยให้เกิดกิจกรรมให้พวกท่านได้อยู่กันเป็นชุมชน มีเครือข่าย ไว้คอยพึ่งพาอาศัยกันและกัน เพื่อจะได้ช่วยเหลือกันเมื่อต้องมาอยู่ต่างแดน”
(พระมหาดำ)

บทบาทของหน่วยงานที่กำกับดูแลและรับผิดชอบพระสงฆ์ลาวที่เรียนอยู่ในมหาวิทยาลัยสงฆ์จะเป็นไปอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยกับพระสงฆ์ลาวอย่างยิ่ง เพราะการที่พระสงฆ์ลาวได้เข้ามาศึกษาต่อและมีโอกาสกลับไปเป็นผู้บริหารคณะสงฆ์ลาว หรือเป็นอาจารย์อยู่ในวิทยาลัยสงฆ์ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ถือเป็นการสร้างชื่อเสียงให้กับ

สถาบันการศึกษาในประเทศไทย อีกทั้งยังช่วยดึงดูดให้มีจำนวนพระสงฆ์ลาวเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ของไทยมากขึ้น

การพัฒนาความสัมพันธ์ให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้รับความไว้วางใจจากคณะสงฆ์ลาวจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญลำดับแรก ๆ ที่ผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ของไทยตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าว การเตรียมความพร้อมเพื่อการเดินทางไปเจรจาพัฒนาความสัมพันธ์ทางการศึกษาแต่ละครั้ง จึงถูกออกแบบกิจกรรมให้มีความหลากหลายและรัดกุมเหมาะสมกับระบบการปกครองของประเทศเพื่อนบ้านเป็นอย่างยิ่ง จะเห็นได้ว่าระบบวัฒนธรรมประเพณีที่สอดคล้องกันโดยเฉพาะในบริบทของพื้นที่ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ทำให้การสื่อสารเป็นไปด้วยความไว้วางใจอยู่ในระดับหนึ่ง แต่หากต้องการที่จะพัฒนาความสัมพันธ์เพื่อดึงดูดให้พระสงฆ์เข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัยสงฆ์ของไทยอย่างถูกต้องตามระเบียบ อีกทั้งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและคณะสงฆ์ จำเป็นที่จะต้องมีความไว้วางใจจากการติดต่อสื่อสารอย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้ว่าทุกพื้นที่ภาคสนามที่ผู้วิจัยลงพื้นที่ศึกษา หัวหน้าคณะหรือผู้ร่วมเดินทางในการเปิดความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการศึกษาจะถ่ายทอดเรื่องราวและกลยุทธ์ในการเข้าไปพูดคุยกับคณะสงฆ์ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อให้ยอมรับการลงนามความร่วมมือทางวิชาการในการส่งพระสงฆ์เข้ามาเรียนในประเทศไทย ตัวอย่างที่สำคัญอย่างมากจะเห็นได้จากประสบการณ์การลงพื้นที่ของอดีตผู้บริหารมหาวิทยาลัยและเจ้าอาวาสที่ดูแลพระสงฆ์ลาวมาต่อเนื่องท่านหนึ่งที่กล่าวว่า

“ความเชื่อใจเป็นสิ่งสำคัญที่สุด กว่าที่อาตมาจะได้ลงนามความร่วมมือทางวิชาการหรือ MOU ไปเป็นสิบครั้งนะ เกิดจากการที่ได้เดินทางไปเมืองหลวงในอดีตของประเทศเพื่อนบ้าน และเห็นพระสงฆ์จำนวนมากทำกิจกรรมต่าง ๆ เลยสอบถามว่าพวกท่านเรียนกันอยู่ที่ไหน เมื่อไปติดต่อท่านเจ้าอาวาส ท่านก็ยังไม่เชื่อใจ แต่อาตมาไม่ลดความพยายาม จึงได้จัดกิจกรรมทำบุญทอดผ้าป่าและไปมาหาสู่ท่านจนเกิดความเชื่อใจ ท่านจึงมาลงนามกับสถาบันของเรา และได้นำพาพระสงฆ์ลาวมาเรียนหลายสิบรูป และก็อยู่กันอย่างเป็นชุมชน คือมหาวิทยาลัยก็ดูแลอย่างดี จัดหาที่พักให้อยู่วัดที่ผู้บริหารมหาวิทยาลัยเป็นเจ้าอาวาส เพื่อที่จะคอยดูแลพวกท่านเหล่านี้ที่เราพามา” (พระครูเงิน)

ในระยะหลังมานี้ มีพระสงฆ์ลาวได้เข้ามาศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งมากขึ้น และส่วนหนึ่งที่เรียนอยู่ส่วนกลางของสถาบันการศึกษาทั้งสองแห่งก็จะอาศัยหอพักของมหาวิทยาลัยเป็นที่พัก ดังนั้นมหาวิทยาลัยจึงเริ่มมีบทบาทในการสนับสนุนให้เกิดการทำกิจกรรมเพื่อสร้างให้พระสงฆ์สามารถมีชุมชนที่จะให้ความช่วยเหลือ และพัฒนากิจกรรมที่ทำร่วมกันได้มากขึ้น จะเห็นได้จากที่พระสงฆ์ลาวท่านหนึ่งที่อาศัยอยู่หอพักของมหาวิทยาลัยตลอดการศึกษาระดับปริญญาตรีได้ถ่ายทอดเรื่องราวไว้ว่า

“การที่เราไม่ได้อยู่วัด เราก็อาจลำบากกว่าคนอื่นตรงที่ไม่ได้รับกิจนิมนต์ ก็ต้องอาศัยปัจจัยจากทางที่บ้านคอยสนับสนุนให้ แต่โชคดีว่ามาอยู่ที่นี่ก็เจอเพื่อนที่ช่วยให้ไปพักที่วัดในวันหยุดได้ จึงได้รับความเมตตาจากที่วัดของเพื่อนให้ทำกิจนิมนต์ได้ด้วย แต่ข้อดีคือเราก็ทำงานชมรมพระนิสิตลาวได้เต็มที่ มีการออกนิทรรศการ วางแผนทำกิจกรรมเหมือนชมราวาสทั่วไป อาตมาทำกราฟฟิคได้ก็เรียนจาก YouTube และอ่านหาความรู้ก็จะช่วยรับผิดชอบตรงนี้ พอมหาวิทยาลัยส่งเสริมให้ชมรมเข้มแข็ง เราก็ทำงานกันสนุก ตอนหลังมีเรื่องของการบริหารชมรมที่อาจเบาลง และพอมีการระบาดของโควิด-19 ก็ทำให้ผู้นำส่วนหนึ่งยังเดินทางกลับมาไม่ได้ หรือแม้แต่ชมรมในไทยก็ประชุมร่วมกันทุกวิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ไม่ได้ ก็อาจทำกิจกรรมน้อยลงไปบ้าง”
(พระสิริ)

สำหรับลักษณะของความเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นจากกระบวนการที่มีมหาวิทยาลัยสงฆ์สนับสนุนการสร้างความเป็นชุมชน ถือเป็นการก่อตั้งของพื้นที่ความสัมพันธ์ที่มีการติดต่อสื่อสารอยู่ภายในมหาวิทยาลัยเป็นสำคัญ นอกจากนี้การที่ระบบการศึกษาปัจจุบันได้เปิดโอกาสให้มหาวิทยาลัยสงฆ์สามารถพัฒนาให้มีกิจกรรมนอกมหาวิทยาลัยได้มากขึ้นยังเป็นปัจจัยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเครือข่ายพระสงฆ์ให้ขยายพื้นที่ออกไป อีกทั้งการติดต่อสื่อสารสมัยใหม่หลากหลายช่องทางก็มีส่วนต่อการพัฒนาให้ชมรมพระนิสิตลาวที่กระจายพื้นที่อยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ สามารถใช้ช่องทางสื่อสารออนไลน์ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในการทำกิจกรรมระหว่างกันได้ ทั้งนี้จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าชุมชนของพระนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์จะมี

กรอบที่สำคัญคือการไม่ทำกิจกรรมหรือแสดงออกทางการเมือง เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งกับหน่วยงานภาครัฐของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

นอกจากประเด็นทางการเมือง การดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมาถือว่าพระสงฆ์ลาวมีอิสรภาพในการที่จะพัฒนารูปแบบกิจกรรม โดยส่วนงานด้านกิจการนิสิตนักศึกษาของมหาวิทยาลัยจะพยายามเข้าไปแทรกแซงให้น้อยที่สุด เพราะถือว่าเป็นพื้นที่ให้พระนิสิตนักศึกษาได้แลกเปลี่ยนความคิด รวมทั้งสื่อสารอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้กับผู้คนประเทศอื่น ๆ ได้เข้ามาเรียนรู้ให้มากขึ้น โดยการสร้างความเป็นชุมชนในส่วนนี้จะเกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมของมหาวิทยาลัยในวันสำคัญต่าง ๆ ร่วมกัน เช่น การจัดกิจกรรมพบปะประจำปีซึ่งจะเป็นการรวมกลุ่มผู้นำชมรมพระนิสิตลาวที่อยู่ทั่วประเทศ ตลอดจนการเดินทางเพื่อแสดงการสักการะเจ้าคณะปกครองและพระสังฆาธิการที่เมตตาสนับสนุนกิจกรรมของพระสงฆ์ลาวในวันเข้าพรรษาและวันขึ้นปีใหม่ขงลาว เป็นต้น จึงจะเห็นได้ว่าความเป็นชุมชนที่ก่อให้เกิดพื้นที่ของการปฏิสัมพันธ์ จนนำมาสู่การทำกิจกรรมและรู้สึกได้ถึงความเป็นสมาชิกร่วมกันในพื้นที่และการสนับสนุนของมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นรูปแบบชุมชนที่มีความเข้มแข็งและมีระบบการดำเนินกิจกรรมที่สม่ำเสมอที่สุดของเครือข่ายทางสังคมของพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย อย่างไรก็ตามช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-19 ได้ส่งผลให้การทำกิจกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในชุมชนของพระนิสิตนักศึกษาลาวในสังคมไทยได้รับผลกระทบเช่นกัน เนื่องจากการที่ไม่สามารถรวมวางแผนและสามารถกลับไปทำกิจกรรมประจำปีที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้ จึงจำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์เป็นสำคัญ ดังนั้นในอนาคตหากการแพร่ระบาดของโรคดังกล่าวลดน้อยลง การกลับมาพัฒนาให้เกิดกิจกรรมอีกครั้งจะสามารถช่วยพัฒนาให้ความสัมพันธ์ภายในชุมชนพระสงฆ์ลาวได้อยู่ในระดับที่ใกล้ชิดกันเช่นเดิมมากขึ้น

กระบวนการที่ 4 การฟื้นฟูและสนับสนุนการรักษาศรัทธาพระพุทธศาสนาในสังคมไทย กล่าวคือการที่พระสงฆ์โดยเฉพาะที่เป็นพระสังฆาธิการในวัดไทยเห็นว่าการเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ได้เข้ามาจำพรรษาในวัดร่วมกัน จะช่วยให้สามารถมีพระสงฆ์ปฏิบัติหน้าที่ในศาสนกิจประจำวัดได้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ปัจจุบันวัดไทยจำนวนหนึ่งประสบปัญหาขาดแคลนพระสงฆ์รุ่นใหม่ที่สามารถปฏิบัติศาสนกิจเพื่อรักษาศรัทธาพระพุทธศาสนาให้กลับญาติโยมที่ต้องการเข้ามาทำบุญได้ เนื่องจากจำนวนพระสงฆ์และสามเณรที่ลดน้อยลงอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ในพื้นที่ต่างจังหวัดมักมีพระสงฆ์ที่ชราภาพเป็นจำนวนมาก จึงทำให้การทำวัตรปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการเจริญศรัทธาพระพุทธศาสนา เช่น การออกบิณฑบาต การทำหน้าที่นำประชาชนทำวัตรสวดมนต์ การคอยรับศาสนากิจทำบุญ การเทศนาในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

จำเป็นต้องอาศัยพระสงฆ์รุ่นใหม่ผ่านการฝึกฝนและมีความรู้ในพระพุทธศาสนาขั้นพื้นฐานมาอยู่ร่วมทำวัตรเจริญศรัทธาประชาชน ดังจะเห็นได้ว่าพระสังฆาธิการบางท่านเห็นว่าการที่พระสงฆ์ลาวสามารถทำหน้าที่ในส่วนนี้ได้อย่างกลมกลืนและปรับตัวเข้ากับสังคมไทยได้มากกว่าพระสงฆ์ที่มาจากประเทศอื่น ถือได้ว่าเหมาะสมกับสถานการณ์ที่จะสนับสนุนให้พระสงฆ์ลาวได้เข้ามาสังกัดวัดร่วมกัน เพื่อให้คอยช่วยเหลือและจะได้รู้สึกมีความมั่นคงทางจิตใจจากการได้เพื่อนร่วมชาติคอยให้คำปรึกษาซึ่งกันและกัน

“ตอนที่พามาอยู่วัด อาตมาได้ขอให้ญาติโยมศรัทธาที่บ้านอยู่หลังวัดที่เป็นครูภาษาไทยเกษียณแล้ว สอนภาษาไทยให้ทุกคนใหม่หมด เพื่อให้เขาสบาย ครูอาจารย์ พ่อแม่เขาสบายใจว่าเราเอาใจใส่ แล้วก็ดูอุปนิสัย อย่างที่วัดท่านหนึ่งชอบปฏิบัติธรรม อันนี้ดีมากปฏิบัติธรรม เพราะ Meditation Center มันเป็นสากล อาตมาให้มาอบรมศูนย์วัดรำเปิงเลย ผ่านการอบรมเรียบร้อยแล้วสามารถนำธรรมาสฝึกได้ทั่วโลก อีกท่านที่วัดชอบดูแลจัดการวัด ก็ให้หน้าที่รับผิดชอบเลย ทั้งการจัดการสถานที่ การทำวัตรมงคล การประสานกับกรรมการวัด ตอนนี้อยู่ใจท่านได้เลย พวกท่านก็ช่วยกันแบ่งเบาภาระหน้าที่ ศรัทธาญาติโยมของวัดก็ชอบพวกท่านมาก” (พระครูเงิน)

การที่พระสงฆ์ลาวจำนวนหนึ่งที่ได้โอกาสมาอาศัยอยู่ในวัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ต่างจังหวัด จนได้กลายเป็นแกนหลักในการปฏิบัติหน้าที่ภายในวัดได้อย่างสำคัญ จะส่งผลให้ได้รับความไว้วางใจทั้งจากพระสังฆาธิการของวัดและผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนรอบวัด ซึ่งจะมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาความเป็นชุมชนในพื้นที่แห่งนั้นให้มีความเข้มแข็งขึ้น ในการศึกษาภาคสนามหลายแห่งผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาศึกษาในสังคมไทย และประสบความสำเร็จในการใช้กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูและสนับสนุนการรักษาศรัทธาพระพุทธศาสนาในสังคมไทย มาเป็นปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดความเป็นชุมชนได้ มักเป็นพระสงฆ์ลาวที่สามารถปรับตัวเข้ากับแบบแผนปฏิบัติที่ชุมชนศรัทธาบริเวณรอบวัดแห่งนั้นมีความคาดหวังไว้เป็นอย่างดี นอกจากนี้การมีสัมพันธภาพที่ดีกับพระสงฆ์ไทยและผู้คนที่ทำหน้าที่การทำงานต่าง ๆ อยู่ในวัด ยังช่วยลดโอกาสที่จะเกิดความขัดแย้งหรือไม่ไว้วางใจกันเกิดขึ้น ซึ่งเป็นปัญหาที่ต้องระวังอย่างมากสำหรับชุมชนพระสงฆ์ลาวที่มาอาศัยอยู่ในวัดเดียวกันหลายรูป เพราะอาจเผชิญกับการ

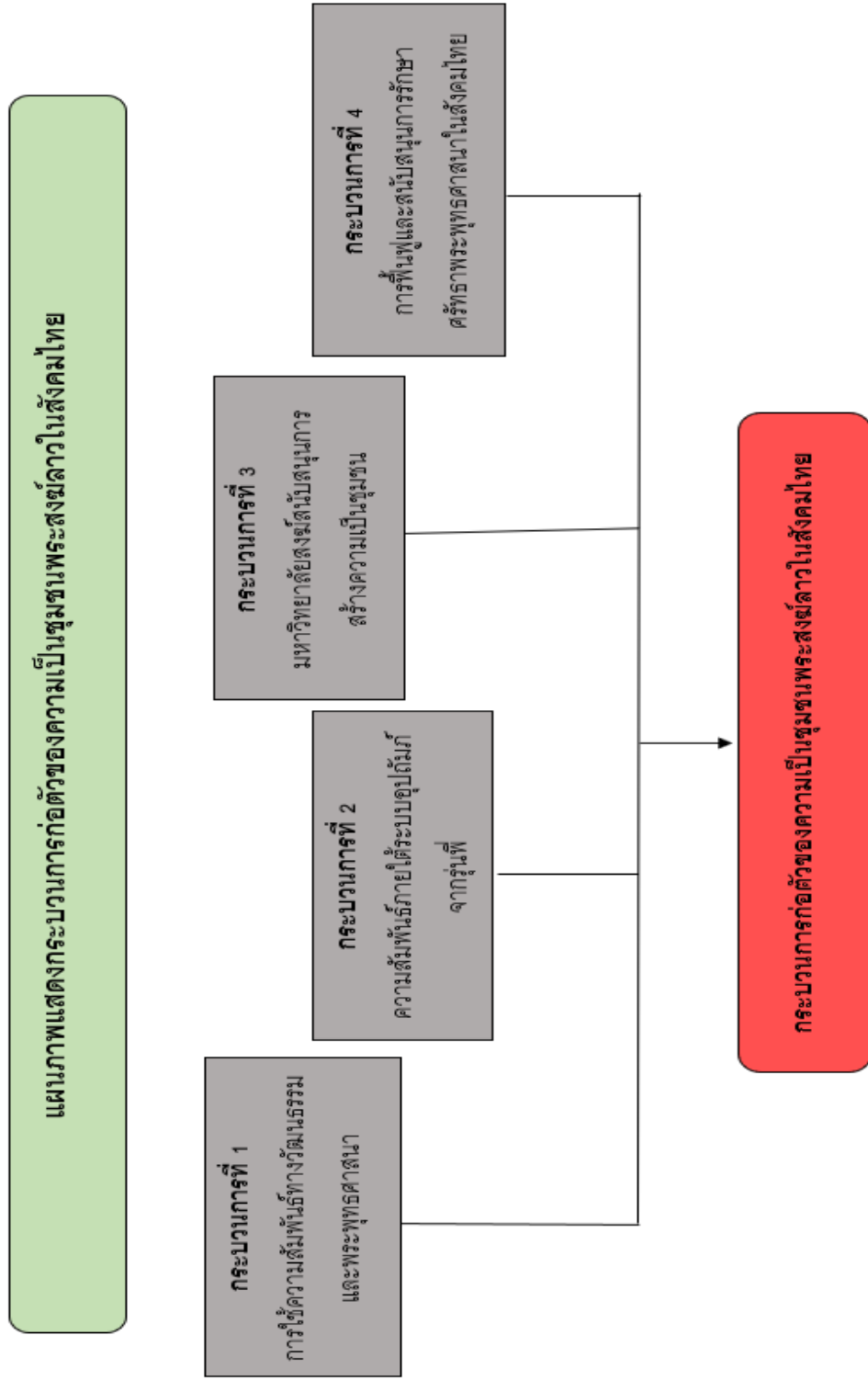
จับจองในพฤติกรรมจากการรวมกลุ่มสมาชิกเป็นจำนวนมากหรืออาจถูกไม่พอใจจากผู้คนที่ได้รับมอบหมายหน้าที่สำคัญภายในวัดอยู่ก่อนแล้ว

ข้อพึงระวังดังกล่าวดูเหมือนได้สร้างให้พระสงฆ์ลาวเรียนรู้ที่จะปรับบทบาทของตนเองให้เหมาะสมกับพื้นที่และสถานการณ์ของการเป็นพระต่างชาติเป็นอย่างมาก จากการศึกษาภาคสนามทั้งการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าพระสงฆ์ลาวเรียนรู้ที่จะแสดงออกพฤติกรรมในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม โดยส่วนใหญ่แล้วจะเน้นการทำหน้าที่เฉพาะที่พระสังฆาธิการได้มอบหมายไว้เป็นสำคัญ ส่วนภารกิจอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกันที่ต้องรับผิดชอบตามที่ได้รับมอบหมาย จะเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ไทยหรือฆราวาสของวัดที่มีหน้าที่จัดการดำเนินการได้เลย ดังนั้นพระสงฆ์ลาวจึงสามารถรวมตัวกันอยู่เป็นชุมชนในวัดที่ได้โอกาสจากพระสังฆาธิการให้ทำหน้าที่ฟื้นฟูและสนับสนุนการรักษาศรัทธาพระพุทธศาสนาในสังคมไทยได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ข้อดีของการอยู่เป็นชุมชนในวัดเดียวกันคือสามารถช่วยเหลือกันในสถานการณ์ที่จำเป็นต้องพึ่งพากันและกัน ดังเช่นที่พระสงฆ์ลาวรูปหนึ่งที่ได้อาศัยศึกษาเล่าเรียนอยู่ประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 จนถึงปัจจุบัน สะท้อนประสบการณ์ช่วงแรกที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยกับความช่วยเหลือจากการได้อยู่กับเพื่อนพระสงฆ์ลาวเป็นชุมชนว่า

“ช่วงที่เข้ามาอยู่ใหม่คือสำคัญมาก บางคนเรียนหนักเพราะต้องเรียนภาษาไทยด้วย เรียนนักธรรมด้วยก็ลืมนิดว่าต้องไปต่อวิชาใหม่ โดนปรับวันละ 500 บาทซึ่งถือว่าแพงมาก การอยู่ด้วยกันก็มีเพื่อนคอยเตือนหรือตอนแรกที่มาอยู่หลวงพี่ก็จะขอให้ทุกคนเก็บเงินไว้เป็นส่วนกลาง ไว้อุดหนุนคนที่ขาดแคลนด่วนหรือต้องช่วยรื้อน้องในอนาคต และที่สำคัญมากที่ต้องบอกพระสงฆ์ลาวรุ่นน้องเลยคือให้อยู่เป็นกลุ่มกับคนไทยได้จะได้ฝึกภาษา กล้าพูด กล้าถามจะได้มีคนช่วยเหลือกันได้” (พระแปด)

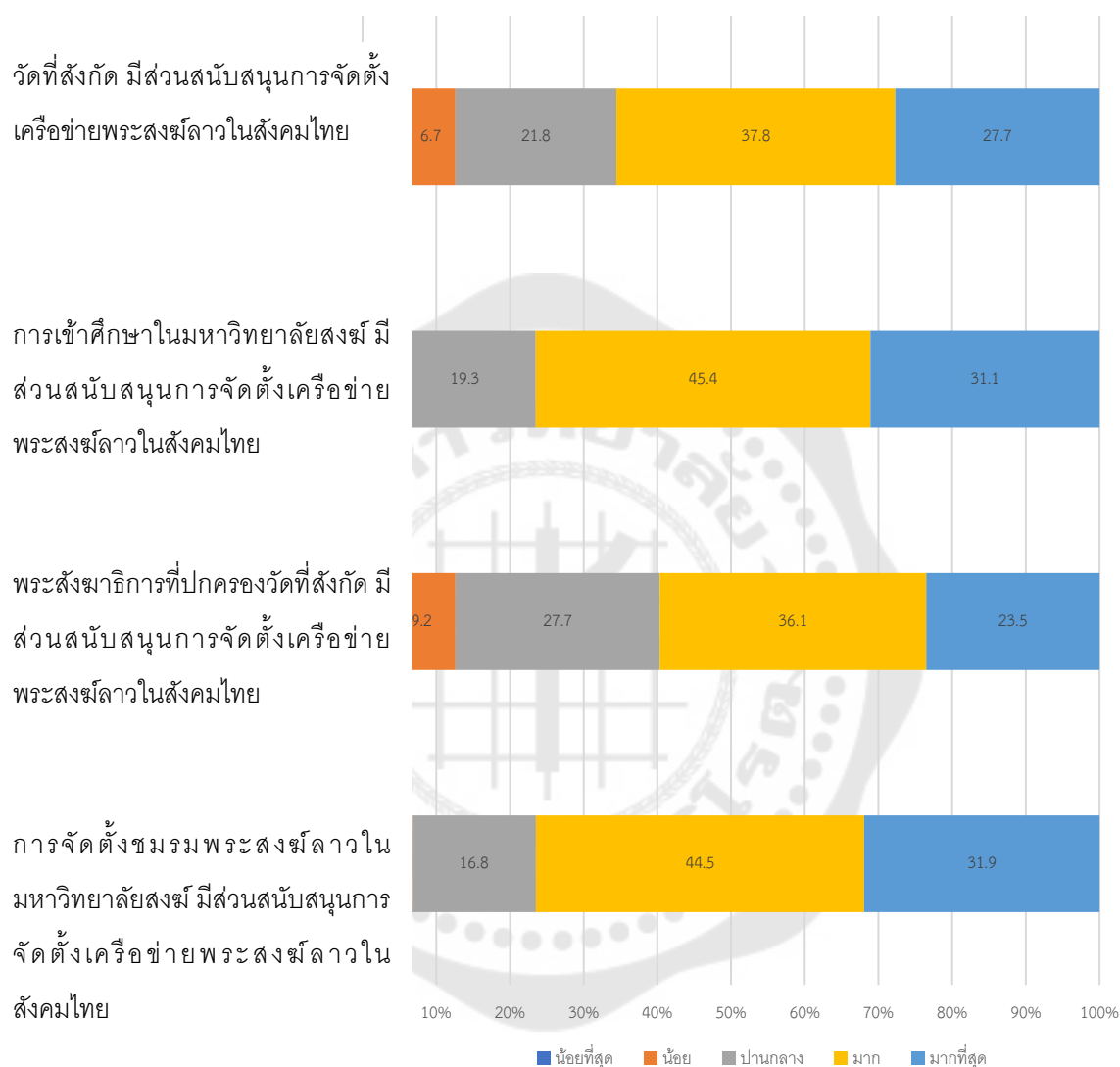
จากที่นำเสนอข้อมูลมาข้างต้น จึงสามารถกล่าวได้ว่าลักษณะของความเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นจากกระบวนการการฟื้นฟูและสนับสนุนการรักษาศรัทธาพระพุทธศาสนาในสังคมไทย เกิดจากความพยายามของพระสังฆาธิการในพื้นที่ซึ่งเห็นประโยชน์จากที่พระสงฆ์ลาวมักมีวัตรปฏิบัติด้านพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับการเข้ามาอยู่ในวัดและชุมชน เพื่อสร้างให้เกิดการรักษาแบบแผนปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาให้ยังคงอยู่ต่อไป จึงมีการนิมนต์ให้พระสงฆ์ลาวได้

เข้ามาอาศัยพื้นที่วัดอยู่อาศัย ภายหลังค่อยนำมาสู่การชักชวนเพื่อนพระสงฆ์ลาวหรือรุ่นน้องให้เข้ามาอยู่ร่วมกันได้มากขึ้น ทั้งนี้พื้นที่ส่วนใหญ่ที่พระสงฆ์ลาวได้รับโอกาสให้เข้าไปอาศัยอยู่เพื่อทำกิจกรรมรักษาศรัทธาพระพุทธศาสนาจะเป็นพื้นที่ต่างจังหวัด หรือเป็นวัดที่ไม่ค่อยมีพระสงฆ์ไทยจำวัดอยู่มากนัก การได้พระสงฆ์ลาวเข้ามาทำกิจกรรมจึงถือเป็นประโยชน์ร่วมกันทั้งกับพระสังฆาธิการที่นิมนต์ให้พระสงฆ์ลาวมาอยู่และชุมชนพระสงฆ์ลาวเอง อย่างไรก็ตาม กระบวนการพัฒนาความเป็นชุมชนเช่นนี้จำเป็นต้องอาศัยพระสงฆ์ลาวที่สามารถปรับพฤติกรรม การแสดงออกให้เหมาะสมกับความคาดหวังของพระสังฆาธิการภายในวัดและชุมชนพื้นที่บริเวณโดยรอบวัดเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาขึ้น อีกทั้งพระสงฆ์ลาวที่จะสามารถเป็นผู้นำในการสร้างความเป็นชุมชนในวัดที่ตนเองไปทำหน้าที่รักษาศรัทธาพระพุทธศาสนาได้ ส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์ที่มีอริยาบถชอบการสื่อสารพูดคุยกับฆราวาสในพื้นที่ หรือชอบทำกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา กับประชาชน เพราะจะทำให้มีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้ปฏิบัติได้อย่างมีความสุข และถือว่าได้มาทำกิจกรรมตามความคาดหวังที่พระสังฆาธิการของสังคมไทยคาดหวังไว้

ภาพประกอบ 9 แผนภาพแสดงกระบวนการก่อตัวของคณะผู้แทนราษฎรในสังกัดไทย

4.2.2 การวิเคราะห์กระบวนการก่อตัวของการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวใน สังคมไทย

ภาพประกอบ 10 แผนภาพแสดงข้อมูลการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

จากแผนภาพแสดงข้อมูลสถาบันทางสังคมหรือกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการสนับสนุนให้เกิดการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยพบว่า ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับวัดที่สังกัดขณะอยู่ในสังคมไทยมีส่วนต่อการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวให้เกิดขึ้น จะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 45 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 37.8 รองลงมาคือเห็นด้วยระดับมากที่สุดจำนวน 33 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 27.7 และลำดับต่อมาคือ

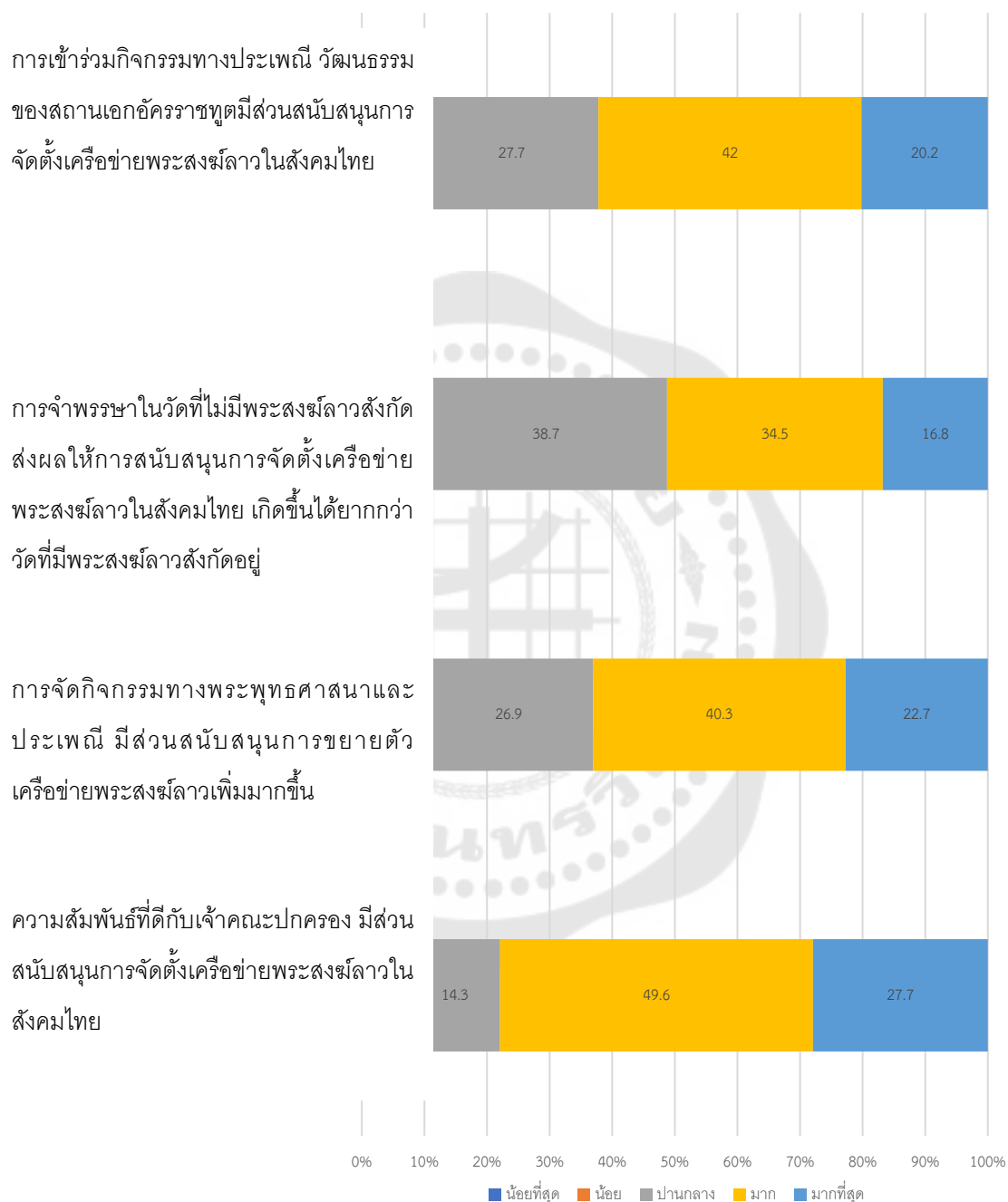
เห็นด้วยระดับปานกลางจำนวน 26 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 21.8 โดยมีค่าเฉลี่ยของความเห็นอยู่ที่ 3.75 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 1.11 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากที่สุด ว่าวัดที่สังกัดขณะอยู่ในสังคมไทยมีส่วนต่อการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวให้เกิดขึ้นได้สำเร็จ

สำหรับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีส่วนสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย จะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 54 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 45.4 รองลงมาคือเห็นด้วยระดับมากที่สุดจำนวน 37 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 31.1 และลำดับต่อมาคือเห็นด้วยระดับปานกลางจำนวน 23 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 19.3 โดยมีค่าเฉลี่ยของความเห็นอยู่ที่ 4.02 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.87 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากที่สุด ว่าการศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ของคณะสงฆ์ไทยทั้งสองแห่งมีส่วนต่อการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวให้เกิดขึ้นได้สำเร็จ

ขณะที่หากพิจารณาในระดับบุคคลกับการสนับสนุนให้เกิดการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาว ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับพระสังฆาธิการหรือพระที่ปกครองในวัดที่สังกัดอยู่ว่ามีส่วนต่อการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย จะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 43 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 36.1 รองลงมาคือเห็นด้วยระดับปานกลางจำนวน 33 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 27.7 และลำดับต่อมาคือเห็นด้วยระดับมากที่สุดจำนวน 28 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 23.5 โดยมีค่าเฉลี่ยของความเห็นอยู่ที่ 3.67 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 1.04 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมาก ว่าพระสังฆาธิการหรือพระที่ปกครองในวัดที่สังกัดอยู่มีส่วนต่อการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวให้เกิดขึ้นได้สำเร็จ

ท้ายที่สุดคือความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการจัดตั้งชมรมพระสงฆ์ลาวในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งว่ามีส่วนสนับสนุนให้เกิดการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวขึ้นในสังคมไทย จะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากเป็นอันดับจำนวน 53 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 44.5 รองลงมาคือเห็นด้วยระดับมากที่สุดจำนวน 38 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 31.9 และลำดับต่อมาคือเห็นด้วยระดับปานกลางจำนวน 20 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 16.8 โดยมีค่าเฉลี่ยของความเห็นอยู่ที่ 3.99 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.94 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากที่สุด ว่าการจัดตั้ง

ชมรมพระสงฆ์ลาวในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งว่ามีส่วนสนับสนุนให้เกิดการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวให้เกิดขึ้นได้สำเร็จ

ภาพประกอบ 11 แผนภาพแสดงข้อมูลกิจกรรมเชิงสถาบันที่มีผลต่อการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

จากแผนภาพแสดงข้อมูลกิจกรรมเชิงสถาบันที่มีผลต่อการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยพบว่า ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการเข้าร่วมกิจกรรมทางประเพณีและวัฒนธรรมของสถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐประชาชนลาวประจำประเทศไทยมีส่วนสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย จะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 50 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 42 รองลงมาคือเห็นด้วยระดับปานกลางจำนวน 33 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 27.7 และลำดับต่อมาก็คือเห็นด้วยระดับมากที่สุดจำนวน 24 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 20.2 โดยมีค่าเฉลี่ยของความเห็นอยู่ที่ 3.71 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.94 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมาก ว่าการเข้าร่วมกิจกรรมทางประเพณีและวัฒนธรรมของสถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐประชาชนลาวประจำประเทศไทยมีส่วนสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

สำหรับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อประเด็นที่ว่า การจำพรรษาในวัดที่ไม่มีพระสงฆ์ลาวสังกัด อยู่ร่วมด้วย ส่งผลให้การสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยเกิดขึ้นได้ยากกว่าวัดที่มีพระสงฆ์ลาวสังกัดอยู่ จะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับปานกลางเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 46 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 38.7 รองลงมาคือเห็นด้วยระดับมากจำนวน 41 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 34.5 และลำดับต่อมาก็คือเห็นด้วยระดับมากที่สุดจำนวน 20 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 16.8 โดยมีค่าเฉลี่ยของความเห็นอยู่ที่ 3.52 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 1.01 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมาก ว่าการจำพรรษาในวัดที่ไม่มีพระสงฆ์ลาวสังกัดอยู่ร่วมด้วยส่งผลให้การพัฒนาเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยเกิดขึ้นได้ยากกว่า

ขณะที่ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อประเด็นที่ว่า การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและประเพณีโดยพระสงฆ์ลาวมีส่วนสนับสนุนการขยายตัวของสมาชิกในเครือข่ายพระสงฆ์ลาวมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น จะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 48 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 40.3 รองลงมาคือมีความเห็นด้วยระดับปานกลางจำนวน 32 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 26.9 และลำดับต่อมาก็คือเห็นด้วยระดับมากที่สุดจำนวน 27 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 22.7 โดยมีค่าเฉลี่ยของความเห็นอยู่ที่ 3.75 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.94 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมาก ว่าการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและประเพณี

โดยพระสงฆ์ลาวมีส่วนสนับสนุนการขยายตัวของสมาชิกในเครือข่ายพระสงฆ์ลาวมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น

ท้ายที่สุดคือความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อประเด็นที่ว่า การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเจ้าคณะปกครอง มีส่วนสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย จะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 59 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 49.6 รองลงมาคือมีความเห็นด้วยระดับมากที่สุดจำนวน 33 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 28 และลำดับต่อมาก็คือเห็นด้วยระดับปานกลางจำนวน 17 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 14.3 โดยมีค่าเฉลี่ยของความเห็นอยู่ที่ 3.98 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.86 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปลผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมาก ว่าการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเจ้าคณะปกครอง มีส่วนสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

เมื่อพิจารณาจากแผนภาพแสดงข้อมูลการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย และแผนภาพแสดงข้อมูลกิจกรรมเชิงสถาบันที่มีผลต่อการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยได้แสดงให้เห็นข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับปัจจัยที่นำมาสู่การจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาว และข้อมูลกิจกรรมที่สถาบันอย่างเป็นทางการได้จัดขึ้นและมีผลต่อการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย โดยเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการก่อตัวของเครือข่ายพระสงฆ์ลาว ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การทำความเข้าใจความหมายของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวมีความสำคัญต่อการเชื่อมโยงให้เห็นพัฒนาการของการก่อตัวขึ้นของเครือข่ายแห่งนี้ ซึ่งสำหรับในมิติของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เครือข่ายพระสงฆ์ลาวหมายถึงการรวมตัวของกลุ่มสมาชิกพระสงฆ์ลาวที่มีเป้าหมายในการทำกิจกรรมในนามเครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่อยู่ในสังคมไทยร่วมกัน ทั้งนี้การดำเนินกิจกรรมจะถูกกำหนดแนวทางการปฏิบัติและเป้าหมายที่สอดคล้องกับความคิดเห็นของสมาชิกภายในเครือข่าย โดยกล่าวได้ว่าเครือข่ายเป็นลักษณะความสัมพันธ์ที่ถูกชักจูงขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจากเรียบง่ายไปสู่ความซับซ้อนหลากหลายมากขึ้น ซึ่งมีปัจจัยสนับสนุนทั้งรูปแบบที่มีองค์กรอย่างเป็นทางการ และเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติจากการติดต่อสัมพันธ์ทางสังคม เมื่อพิจารณาจากข้อมูลการศึกษากาตสนาม ซึ่งมีเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในกระบวนการวิจัยทั้งการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์ ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์กระบวนการก่อตัวของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยโดยแบ่งออกเป็น 3 กระบวนการดังต่อไปนี้

กระบวนการที่ 1 การก่อตัวจากชมรมพระนิสิตในมหาวิทยาลัยสงฆ์
กล่าวคือการที่พระสงฆ์ลาวเข้ามาศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งของสังคมไทยเป็นจำนวนหลายร้อยรูป อีกทั้งยังกระจายอยู่หลายจังหวัด จึงเกิดความพยายามของหน่วยงานที่กำกับ

ดูแลด้านกิจการนิสิตนักศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่จะสนับสนุนให้พระสงฆ์ลาวที่เข้ามาศึกษาอยู่ในสังคมไทย มีพื้นที่การแสดงออกทางกิจกรรมวัฒนธรรมและประเพณีตามเอกลักษณ์ของประเทศบ้านเกิด อีกทั้งยังเป็นกระบวนการที่นำมาสู่การพัฒนาความสัมพันธ์ภายในกลุ่มสมาชิกของพระสงฆ์ลาวด้วย หากพิจารณาจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ลาวที่ทำหน้าที่บริหารชมรมพระนิสิตลาวในส่วนกลางของมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งหนึ่งจะพบว่า ข้อมูลเอกสารที่รุ่นพี่ส่งต่อให้กันจะเห็นประวัติความเป็นมาของการทำกิจกรรมภายใต้ชมรมนิสิตนักศึกษาสงฆ์ลาว ถูกบันทึกไว้ว่า ชมรมของพระนิสิตนักศึกษาลาวที่รวมตัวกันก่อตั้งทำกิจกรรมระดับภาพรวมทั้งประเทศ ได้ก่อตั้งขึ้นครั้งแรกอย่างไม่เป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2536 โดยใช้สถานที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ห้องเรียนวัดศรีสุदारาม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่การจัดตั้งและประชุมประสานงาน จึงอาจคาดการณ์ได้ว่ากลุ่มพระสงฆ์ลาวกลุ่มแรก ๆ ได้เข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัยสงฆ์ของไทยก่อนการประกาศพระราชบัญญัติของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งในปี พ.ศ. 2540 อย่างไรก็ตามภายหลังมีชมรมเกิดขึ้นในมหาวิทยาลัยสงฆ์หลายจังหวัดตามวิทยาเขตที่มีพระสงฆ์ลาวเรียนเป็นจำนวนมาก ผู้นำชมรมพระนิสิตลาวจึงได้ขอคำปรึกษาจากสถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและหน่วยงานที่กำกับดูแลด้านกิจการนิสิตนักศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อพัฒนาให้ชมรมนิสิตนักศึกษาสงฆ์ลาวสามารถยกระดับองค์กรให้เป็นอย่างเป็นทางการยิ่งขึ้น จนปัจจุบันองค์กรของพระนิสิตนักศึกษาลาวในสังคมไทยได้กลายเป็น “สมาคมนักศึกษาสงฆ์ลาวในราชอาณาจักรไทย” ในปี พ.ศ. 2556 โดยเป็นองค์กรที่ดำเนินกิจกรรมและมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดมากขึ้นกับสถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีวิสัยทัศน์สำหรับการขับเคลื่อนสมาคมนักศึกษาสงฆ์ลาวในราชอาณาจักรไทยอยู่ 3 ข้อได้แก่

ข้อที่ 1 เพื่อรวมกำลังกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและนำความรู้การศึกษาที่ได้มาถ่ายทอดไปพัฒนาศักยภาพตนเองขึ้นไปเรื่อย ๆ

ข้อที่ 2 นำกิจกรรมของชมรมลงไปอนุเคราะห์ช่วยเหลือแก่สังคมและชุมชนบ้านเมือง

ข้อที่ 3 นำวิชาความรู้ถ่ายทอดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

แม้ว่าการพัฒนาองค์กรอย่างเป็นทางการของพระนิสิตนักศึกษาสงฆ์ลาวในสังคมไทยจะเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการ แต่ในการทำกิจกรรมระดับมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวที่กระจายอยู่ตามวิทยาลัยเขต วิทยาลัยที่มีพระสงฆ์ลาวเรียนอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในพื้นที่จัดการศึกษาที่ส่วนกลางของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งได้แก่

พระนครศรีอยุธยาและนครปฐม รวมทั้งจังหวัดที่สำคัญอื่น ๆ เช่น เชียงใหม่ นครพนม และ ขอนแก่น เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวที่อาศัยอยู่ในจังหวัดอื่นที่รวมตัวกัน ทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยหากพิจารณาจากบทสัมภาษณ์ของผู้บริหารมหาวิทยาลัยที่มี ประสบการณ์ดูแลพระสงฆ์ลาวมาอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งท่านเองยังมีฆราวาสชาวลาวยาวที่เดินทางไป ประกอบอาชีพในสหรัฐอเมริกาและประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรป ให้การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่ พระสงฆ์ลาวที่เข้ามาเรียนในหน่วยงานที่ท่านทำหน้าที่บริหารอยู่ ได้สะท้อนเรื่องราวของการมา รวมตัวทำกิจกรรมของชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวในพื้นที่ของท่านว่า

“ช่วงแรกที่มาบริหารหน่วยงานก็รู้จักพระลาวแต่ไม่เยอะ ต่อมาได้ โอกาสรู้จักพระสงฆ์ลาวและฆราวาสลาวที่สหรัฐอเมริกาจึงเริ่มมีการให้ ทุนการศึกษาแก่ลูกหลานพระสงฆ์ลาว อาตมาเลยประชาสัมพันธ์ใน วัตถุประสงค์ของหน่วยงานเลยว่าเป็นวิทยาลัยสงฆ์สองฝั่งโขง เพื่อ ขยายโอกาสทางการศึกษาวิทยาการสมัยใหม่โดยไม่ขัดสมณวิสัย สำหรับชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวก็เข้มแข็งดีเพราะที่นี้จะทำกิจกรรม ร่วมกันทั้งสองมหาวิทยาลัยสงฆ์ สลับเป็นเจ้าภาพการประชุมกัน ส่วน ใหญ่กิจกรรมก็จะช่วยเหลือสังคมสงเคราะห์บ้านเกิด ไปบวชเณรภาค ฤดูร้อน ไปช่วยน้ำท่วม ถึงแม้แรก ๆ ทางราชการฝั่งลาวจะยังไม่เข้าใจ ว่ามาทำอะไร ก็โชคดีที่เรารู้จักกับเจ้าหน้าที่ ก็สื่อสารว่ามาทำกิจกรรม ทางสังคม ไม่เกี่ยวกับการเมือง ชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวก็จะเข้าไป ทำได้และต้องปฏิบัติตามว่าเป็นเรื่องสังคมสงเคราะห์กับ พระพุทธศาสนาจริง ๆ” (พระครูตรี)

การเคลื่อนไหวดำเนินกิจกรรมของชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวจึงเป็นการเปิด พื้นที่ทางสังคมสำคัญในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวในจังหวัดอื่น อีกทั้งยังมีโอกาสได้ประชาสัมพันธ์และติดต่อสื่อสารกับคนลาวในฝั่งไทย เจ้าหน้าที่ราชการที่อยู่ใน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว รวมทั้งการประชาสัมพันธ์กิจกรรมเกี่ยวกับสังคม สงเคราะห์ให้กับฆราวาสคนไทยที่ต้องการสนับสนุนกิจกรรมเพื่อสังคมด้วย นอกจากนี้อดีต ผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์อีกท่านหนึ่งที่มิพบาทกการสนับสนุนกิจกรรมพระสงฆ์ต่างประเทศใน พื้นที่สามเหลี่ยมทองคำ ได้สะท้อนมุมมองที่เฝ้าดูพฤติกรรมกรรมการทำกิจกรรมของชมรมพระนิสิต

นักศึกษาเข้าร่วมกับเครือข่ายทางสังคมทั้งที่เป็นชมรมพระนิสิตนักศึกษาของประเทศเพื่อนบ้านอื่น การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานราชการของไทย หรือการติดต่อประสานงานกับชมรवासต่าง ๆ จนถือเป็นกระบวนการที่ผลักดันให้ชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวสามารถพัฒนาเครือข่ายทางสังคมจากการทำงานให้ขยายพื้นที่ทางสังคมได้มากขึ้น

“การที่พระอาจารย์ได้ร่วมก่อตั้งโครงการ Monk Chat เลยได้เห็นว่พระที่มาจากประเทศลุ่มน้ำโขงเนี่ย จะมาเรียน EP (English Program) กันมาก สำหรับชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวที่นี้ก็มาจากหลายแขวงแต่เขาก็มีกระบวนการเลือกประธาน กรรมการ แบ่งงานกันชมรมได้เข้มแข็ง พระสงฆ์ลาวที่อาศัยอยู่ในชุมชนภาคเหนือ คนไทยรักเพราะวัตรปฏิบัติดี พอได้ทำกิจกรรมเพื่อสังคม ชมรมพระนิสิตลาวก็ทำทั้งนำปฏิบัติธรรมภาคภาษาอังกฤษ ไปช่วยเหลือสังคมเรื่องพัฒนาน้ำสะอาด จนถึงกลับไปทำสังคมสงเคราะห์ที่บ้านเกิด เครือข่ายของพวกเขาก็ยิ่งขยายมากขึ้น” (พระครูโท)

การเข้ามาศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยสงฆ์ของสังคมไทยจึงเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการบวนการก่อตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย โดยจะเห็นได้จากการมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน ตั้งแต่กลไกระดับภายในมหาวิทยาลัย และการต้องติดต่อสื่อสารกับองค์กรภายนอกมหาวิทยาลัยในกรณีที่ต้องทำกิจกรรมเพื่อสังคมลักษณะต่าง ๆ ได้เป็นช่องทางให้ชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวสามารถเรียนรู้การดำเนินงาน และใช้ช่องทางการสื่อสารเพื่อสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ให้ขยายออกไปได้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างเครือข่ายพระสงฆ์ลาวจากการรวมตัวกันของสมาชิกชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ถือเป็นพื้นที่ของการขยายความสัมพันธ์ที่ชัดเจนและครอบคลุมพื้นที่ทางกายภาพมากที่สุด ยิ่งปัจจุบันการติดต่อสื่อสารสามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์เข้ามาสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายความสัมพันธ์ได้ การขยายเครือข่ายความสัมพันธ์ของชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวจึงปรากฏได้ทั้งบนพื้นที่ทางกายภาพและพื้นที่เสมือนจริง ส่งผลให้รูปแบบกิจกรรมที่ชมรมพระนิสิตลาวจะดำเนินการร่วมกันสามารถขยายไปได้อีกมากขึ้น เช่น ผู้นำชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวในพื้นที่ภาคเหนือสามารถจัดกิจกรรม Facebook Live เพื่อเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็น

ภาษาอังกฤษในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-19 โดยไม่ต้องมาใช้พื้นที่ทางกายภาพร่วมกัน เป็นต้น

พระสงฆ์ลาวที่ได้โอกาสเป็นแกนนำชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวส่วนใหญ่ จะมีความเห็นร่วมกันว่าชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเครือข่ายความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ลาวให้สามารถขยายพื้นที่และกิจกรรมได้หลากหลายยิ่งขึ้น ทั้งนี้การทำกิจกรรมในนามของชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวได้สร้างโอกาสให้พระนิสิตลาวสามารถทำความรู้จักกับเพื่อนพระนิสิตนักศึกษาลาวที่เรียนอยู่คนละวิทยาเขตหรือวิทยาลัยได้ ซึ่งจะสร้างให้เกิดโอกาสที่จะเดินทางเข้าไปศึกษาต่อในพื้นที่ส่วนกลางหรือปรับเปลี่ยนรูปแบบไปศึกษาต่อในการศึกษาพระปริยัติธรรมตามระบบคณะสงฆ์ของไทยทั้งแผนกธรรมสนามหลวงและบาลีสนามหลวงในกรุงเทพมหานคร ดังเช่นพระสงฆ์ลาวรูปหนึ่งที่ทำกิจกรรมอยู่ในชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวของวิทยาเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และได้มีโอกาสติดตามอาจารย์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์เข้ามาทำกิจกรรมในมหาวิทยาลัยพื้นที่ส่วนกลาง จนได้รู้จักกับเพื่อนพระสงฆ์ชาวไทยและชาวลาวมากขึ้น จึงได้รับการชักชวนให้มาเรียนในสำนักเรียนบาลีที่ว่ากันว่าสามารถส่งเสริมให้สอบผ่านการศึกษาระดับแผนกบาลีสนามหลวงเป็นอันดับหนึ่งของประเทศไทยในปัจจุบัน ได้บอกเล่าประสบการณ์ที่ได้ประโยชน์จากเครือข่ายความสัมพันธ์ที่มาจากการทำกิจกรรมในชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวในมหาวิทยาลัยสงฆ์ว่า

“เรามีความสนใจอยากเรียนบาลีอยู่แล้ว เพราะถ้าได้ชื่อว่าเป็น “พระมหา” เนี่ยดูเทห์ ดูได้รับการยอมรับ แต่ว่าอยู่ที่ขอนแก่นก็อาจไม่มีเวลามากนัก พอได้ทำกิจกรรมในชมรมก็ไม่คิดว่าจะได้เรียนบาลีเลย เพราะยาก ต้องอาศัยเวลาอ่านหนังสือ แต่เผอิญไปประชุมที่ส่วนกลางเลยมีพระสงฆ์ลาวกับพระเพื่อนท่านชาวไทยบอกว่า ไปเรียน ไปตีที่สำนักเรียนนี้ใหม่ ดังมาก ตอนนั้นกำลังเป็นที่หนึ่ง เลยมาขออนุญาตพระอาจารย์ไปอยู่กับเพื่อนทุกปีดเทอม ก็ถือว่าเป็นบุญมากที่สอบได้ประโยค 3 และยังได้เครือข่ายเพื่อน ๆ ที่เป็นพระมหาอีกมากด้วย” (พระมหาห้ำ)

จึงจะเห็นได้ว่าชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวมีความสำคัญต่อการพัฒนาให้เกิดเครือข่ายความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยมีความเข้มแข็งและได้รับการยอมรับจากผู้คนภายนอกที่เข้ามาปฏิสัมพันธ์เป็นอย่างมาก เนื่องจากการเป็นสมาชิกที่มีตำแหน่งในชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาว เปรียบเสมือนได้รับการยืนยันจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ในสถานภาพและบทบาทของการเป็นผู้แทนในการทำกิจกรรม ซึ่งได้รับการยอมรับจากสถาบันการศึกษาว่ามีพฤติกรรมที่เหมาะสมที่จะเป็นผู้นำในการติดต่อสื่อสารเรื่องกิจกรรมของพระสงฆ์ลาวในนามมหาวิทยาลัย

เมื่อพิจารณาในมิติของกระบวนการก่อตัวของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ชมรมพระนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์มีเป้าหมายเพื่อการเปิดพื้นที่ให้กับการทำกิจกรรมสำหรับผู้เรียนในมหาวิทยาลัย ก่อนจะพัฒนาต่อมาเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนมากขึ้น ด้วยปัจจัยสนับสนุนคือความก้าวหน้าของโลกเทคโนโลยีและการสื่อสารสมัยใหม่ ส่งผลให้การเชื่อมต่อสมาชิกของชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวที่กระจายตัวอยู่ในพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ สามารถพบปะและสื่อสารกันในพื้นที่เสมือนจริงผ่านการสื่อสารสังคมออนไลน์ได้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้จัดให้มีกิจกรรมที่เปิดพื้นที่ให้ชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวสามารถรวมตัวทำกิจกรรมได้อยู่เป็นประจำ เช่น การเปิดนิทรรศการและประชาสัมพันธ์ข้อมูลกิจกรรมชมรมในพิธีประสาทปริญญาบัตร การจัดกิจกรรมบวชสามเณรภาคฤดูร้อนที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว การจัดกิจกรรมสามัคคีธรรมหรือพิธีแสดงมุทิตาสักการะประจำเทศกาลเข้าพรรษา กับพระสงฆ์ที่เป็นเจ้าคณะปกครอง พระสังฆาธิการ และผู้บริหารมหาวิทยาลัย เป็นต้น ได้ผลักดันให้ชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวได้สร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มพระสงฆ์ลาวอย่างต่อเนื่อง นำมาสู่การหารือและกำหนดเป้าหมายการทำกิจกรรมร่วมกัน จนสามารถสร้างแบบแผนปฏิบัติและกิจกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้อย่างต่อเนื่องทุกปี จนกล่าวได้ว่าชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวที่มารวมตัวทำกิจกรรมเป็นเครือข่ายได้สำเร็จ ถือเป็นกลุ่มทางสังคมที่มีช่องทางการสื่อสารที่ชัดเจนและยังมีการส่งต่อข้อมูลแก่สมาชิกภายในกลุ่มร่วมกันอยู่เสมอ เป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถนำมาสู่การต่อรองความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาครัฐระดับทางการของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ให้เกิดการพัฒนาศถานภาพของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวให้มีลักษณะเป็นทางการมากขึ้นในสังคมไทย

กระบวนการที่ 2 การได้รับการยอมรับจากหน่วยงานราชการของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กล่าวคือเป็นกระบวนการที่แสดงให้เห็นพัฒนาการความสำคัญของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในฐานะกลุ่มทางสังคมที่สามารถพัฒนาบทบาทการดำเนิน

กิจกรรมให้มีความสำคัญต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์ทั้งสองประเทศได้มากขึ้น ทั้งนี้หน่วยงานราชการของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่จะนำมากล่าวถึงในการศึกษาภาคสนามครั้งนี้ ได้แสดงให้เห็นบทบาทเชิงอำนาจที่มีผลต่อการพัฒนากิจกรรมให้เครือข่ายพระสงฆ์ลาวพัฒนาโอกาสเคลื่อนไหวติดต่อสื่อสารกับเจ้าคณะปกครอง และผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการกิจนอกเหนือจากการเข้ามาศึกษาอย่างชัดเจน เมื่อพิจารณาข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนกิจการด้านต่างประเทศให้กับมหาวิทยาลัยสงฆ์ท่านหนึ่ง ได้ถ่ายทอดเรื่องราวสำคัญของการติดต่อสื่อสารของสถาบันการศึกษาในรูปแบบอย่างเป็นทางการว่าเกิดจากการจัดกิจกรรมวันวิสาขบูชาโลก ซึ่งในอดีตมหาวิทยาลัยสงฆ์ของไทยจะรับผิดชอบเป็นเจ้าภาพทุกปีโดยการสนับสนุนของรัฐบาลไทย ก่อนที่ภายหลังจะเริ่มมีการสลับหมุนเวียนเป็นเจ้าภาพในกลุ่มประเทศที่มีประชากรนับถือศาสนาพุทธเป็นจำนวนมากที่สุด ทั้งนี้กล่าวเฉพาะในสมัยที่ประเทศไทยเป็นเจ้าภาพจัดกิจกรรมวันวิสาขบูชาโลกแต่ละครั้งเสร็จสิ้นลง จะมีการเดินทางของคณะผู้จัดงานพระสงฆ์ไทยไปกราบมูทิตาสักการะในความเมตตาของประมุขสงฆ์หรือผู้แทนสงฆ์ต่างชาติที่มาร่วมกิจกรรม ทั้งนี้ในช่วง พ.ศ. 2543 ได้มีการหารือที่จะเปิดความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยอย่างเป็นทางการ แต่เนื่องจากความแตกต่างของอุดมการณ์ทางการเมือง จึงไม่สามารถพัฒนาให้มีวิทยาลัยสมทบของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยที่ตั้งอยู่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้สำเร็จ²

พัฒนาการจากการที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ของไทยเริ่มรับพระสงฆ์ลาวเข้ามาเรียนมากขึ้น เมื่อมีพระสงฆ์ลาวที่เป็นผู้นำของชมรมหรือสมาพันธ์นักศึกษาสงฆ์ลาวในราชอาณาจักรไทยจบการศึกษาและได้กลับไปทำงานบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้กับคณะสงฆ์ลาว ถือเป็นปัจจัยหนึ่งในการสร้างผลกระทบอย่างสำคัญต่อความสัมพันธ์ของคณะสงฆ์ทั้งสองประเทศ เนื่องจากพระสงฆ์รูปนั้น ๆ จะได้รับการจับตามองว่าเป็นผลผลิตจากสถาบันการศึกษาของไทย ซึ่งจะเกิดความคาดหวังเกี่ยวกับการเข้าใจเรื่องหลักธรรมหรือการเทศนาจะต้องแสดงให้เห็นคุณภาพว่ามา

เรียนจบมหาวิทยาลัยสงฆ์หรือการศึกษาตามระบบพระปริยัติธรรมในไทยได้ นอกจากนี้ถ้าจะมีกรณีที่ดีที่ผู้นำชมรมพระนิสิตลาวจำเป็นต้องถูกเปรียบเทียบกับตนเองในหมู่พระสงฆ์ที่ต้องทำงานให้กับองค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์แห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (อพส.) ผู้บริหารมหาวิทยาลัยหรือพระสังฆาธิการของคณะสงฆ์ไทย จึงระวังในการวางบทบาทของตนเองให้เป็นกลางเพราะในส่วนนี้จะถือว่าทุกคนเป็นลูกศิษย์และได้รับความไว้วางใจและการยอมรับจากหน่วยงานราชการของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวแล้วทั้งหมด

“การติดต่อสัมพันธ์กับ อพส. ของทางการเพื่อนบ้านสำคัญมาก สถานเอกอัครราชทูตก็สำคัญมาก การที่สองประเทศมีความสัมพันธ์ที่ดีก็เป็นบวกหมด พระสงฆ์ลาวก็ได้รับการรับรองวุฒิ พอกลับไปก็มีงานมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยก็ได้ให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมที่มีการยอมรับ แต่เรื่องที่ต้องระวังก็มี ลูกศิษย์เราทุกวันนี้เริ่มเยอะ บางรูปอยู่วัดในไทยที่เก่งปฏิบัติวิปัสสนา บางรูปอยู่วัดในไทยที่เก่งเทศนา พอกลับไปก็อาจต้องถูกส่งเสริมให้มีตำแหน่งใกล้เคียง ๆ กัน พวกเราต้องเตือนกันว่าเป็นกลาง เพื่อให้ทุกคนสบายใจว่าเราไม่ไปยุ่งกับกิจการของทาง อพส. แต่อย่างใด ซึ่งที่ผ่านมาเราก็นับสนุนทุกคน สบายใจกันทุกฝ่าย”
(เจ้าคุณเทา)

นอกจากการช่วยทำกิจกรรมภายในมหาวิทยาลัยให้เชื่อมโยงกับหน่วยงานราชการของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวแล้ว พระสงฆ์ลาวส่วนหนึ่งยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างเครือข่ายกับเจ้าคณะปกครองของคณะสงฆ์ไทยด้วย ทั้งนี้การที่พระสงฆ์ลาวส่วนหนึ่งได้เข้าไปอาศัยอยู่ในวัดที่มีเจ้าอาวาสเป็นกรรมการมหาเถรสมาคม หรือเป็นเจ้าคณะปกครองระดับเจ้าคณะภาคได้มีส่วนต่อการช่วยเหลือหรือประสานงานในสถานการณ์ที่คณะสงฆ์ไทยต้องการประสานกับทางการของประเทศเพื่อนบ้านเพื่อทำกิจกรรมเพื่อสังคมด้วย เหตุการณ์ที่สำคัญเหตุการณ์หนึ่งคือช่วงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2561 ภายหลังเกิดเหตุระเบิดที่เขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำเซเปียน-เซินอย ซึ่งตั้งอยู่บริเวณแขวงอัตตะปือของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว คณะสงฆ์ไทยทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการได้รวบรวมสิ่งของเพื่อไปบริจาคให้กับประชาชนที่ประสบเหตุในพื้นที่แขวงอัตตะปือ แต่เมื่อเดินทางถึงด่านชายแดนของทั้งสองประเทศ กลับไม่ได้รับอนุญาตให้ผ่านแดนได้ เนื่องจากเป็นสิ่งของที่เตรียมไปบริจาคมีหลากหลายอย่างและถูกบรรจุ

ภณท์อย่างดี จึงไม่สามารถชี้แจงความถูกต้องของสินค้าทั้งหมดได้อย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เจ้าหน้าที่รัฐของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวจำเป็นต้องตรวจสอบสิ่งของที่นำไปบริจาค เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์ที่อาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ ขณะเดียวกัน คณะสงฆ์ไทยก็เห็นว่าหากรอคอยการตรวจสอบก่อนจะทำให้ไม่สามารถเข้าไปมอบสิ่งของได้อย่างทันเวลา อีกทั้งไม่มั่นใจว่าจะใช้ช่องทางใดที่รวดเร็วที่สุดในการประสานงาน จึงเกิดการปรึกษาระหว่างพระสังฆาธิการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยกับผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ และได้ประสานงานไปยังผู้นำสมาคมนักศึกษาสงฆ์ลาวในราชอาณาจักรไทยในขณะนั้น จนได้รับการแนะนำให้ทำเอกสารและประสานงานจนภารกิจสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ดังที่พระสังฆาธิการที่เป็นเลขานุการเจ้าคณะปกครองท่านหนึ่งได้ถ่ายทอดเรื่องราวไว้ว่า

“ตอนได้รับการประสานจากผู้รับมอบจากทางคณะสงฆ์ให้นำสิ่งของเข้าไปบริจาคที่ผั่งลาวว่าไม่สามารถผ่านด่านตรวจ จึงได้เริ่มพยายามติดต่อกับทางมหาวิทยาลัยสงฆ์ว่าพอรู้จักใครไหม ก็ได้พระสงฆ์ลาวรูปหนึ่งที่มีบทบาทประสานงานระหว่างมหาวิทยาลัยและหน่วยงานราชการของเพื่อนบ้านมาตลอด ไม่นานนักก็ได้รับคำยืนยันจากทางราชการว่าอนุญาตให้นำรถเข้าไปมอบให้แก่ผู้ที่เดือดร้อนได้ ทำให้ทราบเลยว่าเครือข่ายที่พระสงฆ์ลาวสร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ และจำเป็นต้องให้การสนับสนุนกันอย่างเข้มแข็งต่อไป” (เจ้าคุณดี)

จึงจะเห็นได้ว่าการก่อตัวของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยมีลักษณะขององค์กรที่แสดงให้เห็นบทบาทที่สามารถเชื่อมโยงองค์กรของตนเองเข้ากับหน่วยงานราชการอย่างเป็นทางการของประเทศบ้านเกิดได้ ในขณะเดียวกันยังเป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์ของไทย ในการให้ความไว้วางใจสำหรับการประสานความช่วยเหลือในสถานการณ์เร่งด่วน บทบาทที่สำคัญเช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่าเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย จำเป็นต้องประสานความร่วมมือและได้รับการยอมรับจากหน่วยงานราชการของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อให้เครือข่ายมีสถานภาพที่เข้มแข็งได้ต่อไป ทั้งนี้การที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยเริ่มมีบทบาทชัดเจนในการดำเนินกิจกรรมกับหน่วยงานราชการ ส่วนหนึ่งมีที่มาจากความโดดเด่นในการทำกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา ซึ่งสะท้อนให้เห็นความตั้งใจที่จะนำความรู้กลับไปสร้างให้เกิดประโยชน์ในพื้นที่บ้านเกิด เช่น การจัดค่ายอบรมพระพุทธศาสนา การจัดผ้าป่าเพื่อพัฒนาวัด และ

การลงพื้นที่ช่วยเหลือเชิงสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น ได้สร้างให้หน่วยงานราชการมีความเชื่อมั่นว่า กิจกรรมที่ดำเนินการอยู่ จะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับประเด็นอุดมการณ์และความมั่นคงทางการเมือง แต่จะมุ่งเน้นไปที่การร่วมกันสร้างประโยชน์ในการพัฒนาสังคมของประเทศบ้านเกิดให้ก้าวหน้าไป ตามแบบแผนที่ภาครัฐได้กำหนดไว้แล้ว

เมื่อพิจารณาในมิติของกระบวนการก่อตัวของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่มาจาก การได้รับการยอมรับจากหน่วยงานราชการของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จะเห็นได้ อย่างชัดเจนว่าบทบาทของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่สามารถเชื่อมโยงสมาชิกกลุ่มชมรมให้เข้าอยู่ เป็นเครือข่ายการดำเนินงานร่วมกัน เป็นข้อตกลงที่ถือได้ว่าเกิดประโยชน์กับหน่วยงานราชการของ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพราะส่งผลให้หน่วยงานราชการสามารถควบคุมและ กำหนดแนวทางการแสดงออกทางสังคมและวัฒนธรรม ให้สอดคล้องกับแบบแผนทางพฤติกรรมที่ พึงประสงค์ได้ ในขณะเดียวกันพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาเป็นสมาชิกของชมรมในมหาวิทยาลัยสงฆ์ และติดต่อสื่อสารกันจนเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ทั้งในลักษณะที่รับรู้อย่างเป็นทางการ และ ไม่ได้ให้ความสนใจกับความเป็นทางการแต่ให้ความสำคัญกับการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนร่วม บ้านเกิด ก็จะได้ประโยชน์จากการได้รับการยอมรับว่าเข้ามาเรียนโดยมีหน่วยงานราชการรับทราบ ความเคลื่อนไหวทางการศึกษา ซึ่งจะมีผลต่อการรับรองวุฒิการศึกษาและการติดต่อประสานงาน เพื่อขอต่ออายุหนังสือเดินทางในอนาคตต่อไป

กระบวนการที่ 3 การสนับสนุนจากพระสังฆาธิการในสังคมไทย กล่าวคือ พระสังฆาธิการที่ทำหน้าที่ดูแล อบรมสั่งสอนพระในสังกัดวัดของตนเอง โดยทั่วไปพระสังฆาธิการ ที่ได้รับมอบหมายให้มีอำนาจดูแลพระสงฆ์ในอารามจะดำรงตำแหน่งตั้งแต่เจ้าอาวาส รองเจ้า อาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะเห็นได้ว่ากระบวนการที่พระสังฆาธิการมีส่วนสนับสนุนการสร้างให้ เกิดการรวมตัวเป็นเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย จะอยู่ในรูปแบบของการเปิดพื้นที่ให้กลุ่ม พระสงฆ์ลาวได้ทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ความสำคัญของการกิจกรรมทาง พระพุทธศาสนาจะอยู่ที่จำเป็นต้องอาศัยการพัฒนากลุ่มการทำงาน เพื่อแบ่งงานให้เกิด ประสิทธิภาพและเหมาะสมกับความสามารถของพระสงฆ์แต่ละรูป ดังนั้นเมื่อพระสงฆ์ลาวที่มี ความเป็นผู้นำได้รับโอกาสจากพระสังฆาธิการภายในวัดที่อาศัยอยู่ ท่านจะพยายามชักชวนให้ เพื่อนพระสงฆ์ลาวได้เข้ามาทำกิจกรรมด้วย บางรูปสามารถทำกิจกรรมจนได้รับความไว้วางใจและ ได้รับการอนุญาตให้ย้ายเข้ามาจำพรรษาในวัดเดียวกันเลยก็มี ดังเช่นพระราชาคณะที่ปัจจุบันเป็น ผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์และมีตำแหน่งหน้าที่สำคัญในการปกครองคณะสงฆ์ระดับจังหวัดใน พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้เล่าประสบการณ์การพาพระสงฆ์มาอยู่ในวัดของตนเองว่า

“ตอนนั้นพระอาจารย์ยังไม่ได้เป็นเจ้าอาวาส ยังไม่มีตำแหน่งปกครองเลย เพียงอยู่ในมหาวิทยาลัยและเห็นว่าพระลวณี่น่าสนับสนุน ในใจก็คิดจะเอ็ดจั่งได้ให้มีที่พักที่กิน เลยไปลองขอลวงปู่เจ้าอาวาสว่าขอศาลาชั้นสอง ทำเป็นที่พักให้พระลวณี่ได้เรียนได้บ่ ท่านเจ้าอาวาสท่านก็ให้เพราะเมตตา ความผูกพันต่อกันก็มีเรื่อยมา ทุกวันนี้เป็นเกือบ 20 ปี ก็ได้สนับสนุนให้ออกไปอยู่วัดอื่น หรือกลับไปทำงานที่บ้านเกิดก็มีมาก” (เจ้าคุณแดง)

การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับพระสังฆาธิการในสังคมไทยไม่ได้เกิดจากโชคชะตากำหนดเท่านั้น พระสงฆ์ลวณี่ส่วนมากต้องผ่านการทำกิจกรรมหรือได้พิสูจน์แล้วว่าสามารถเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของภาระงานที่คณะสงฆ์ไทยต้องการบุคลากรคนเข้ามาช่วยเหลืองาน ทั้งนี้กิจกรรมที่ถือว่าพระสังฆาธิการในสังคมไทยจะให้ความสำคัญอย่างมากคือพันธกิจด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่พระสังฆาธิการในวัดที่พระสงฆ์ลวณี่อาศัยอยู่เป็นเจ้าสำนักปฏิบัติธรรม การได้รับโอกาสให้เป็นพระวิทยากรอบรมประชาชนที่สนใจการปฏิบัติธรรม หรือแม้แต่การอบรมเยาวชนที่มักจะถูกโรงเรียนจัดกิจกรรมอบรมพัฒนาลักษณะค่ายคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง ถือเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญอย่างมากในปัจจุบัน เนื่องจากเครือข่ายพระสงฆ์ลวณี่ได้เรียนรู้หลักการและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรม ที่มีการใช้เทคโนโลยีเรื่องเสียงที่สมัยใหม่ เพื่อเข้ามาร่วมสร้างสุนทรียะในการปฏิบัติธรรมให้ดูมีความสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เจริญก้าวหน้ามากขึ้น นอกจากนี้การต้องมีทีมงานที่คอยดูแลสถานที่และการช่วยเหลืองานทั่วไปในกิจกรรมปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะที่เป็นหลักสูตรอบรมสำหรับชาวต่างชาติเป็นโอกาสสำคัญที่พระสงฆ์ลวณี่จะได้แสดงความสามารถและความมีน้ำใจในการช่วยเหลือกิจกรรมมาโดยตลอด จึงจะเห็นได้ว่าพระสงฆ์ลวณี่ที่เข้ามาทำหน้าที่ดูแลการปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมที่มีพระราชาคณะเป็นเจ้าอาวาส ได้มีโอกาสเข้ากิจกรรมฝึกฝนเรียนรู้การเป็นวิทยากรจนสามารถเป็นผู้ช่วยพระวิปัสสนาจารย์ในการอบรมปฏิบัติธรรมทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษซึ่งมีส่วนต่อการชักชวนให้กลุ่มพระสงฆ์ลวณี่ได้เข้ามาช่วยกิจกรรมของวัด และรวมตัวกันเป็นเครือข่ายที่เหนียวแน่นมากขึ้น

“การมาอยู่เมืองไทยเนี่ยพระสงฆ์ลวณี่ต้องสามัคคีกัน วัฒนธรรมบางอย่างก็ต่างจากบ้านเราบ้าง ถ้าเราไม่ปรับตัวก็มีปัญหากับครูบา

อาจารย์ท่านได้ ก็มีเพื่อนมีพี่น้องจึงช่วยตรงนี้ ช่วยแนะนำและบอก
ข้อมูลกัน อย่างอาตมาชอบปฏิบัติธรรม ชอบที่ได้มีส่วนในการเป็น
ผู้ช่วยพระวิปัสสนาจารย์ เมื่อมีกิจกรรมก็พาพระลาวที่อยู่ในวัดไป
ช่วยกัน ครูอาจารย์ท่านก็เมตตา เวลาเราต้องออกมาทำกิจกรรมของ
พระสงฆ์ลาวกันเอง ก็ทำได้อย่างไม่มีปัญหา ท่านเจ้าคุณเจ้าอาวาสก็
เข้าใจอย่างดี” (พระเจ็ด)

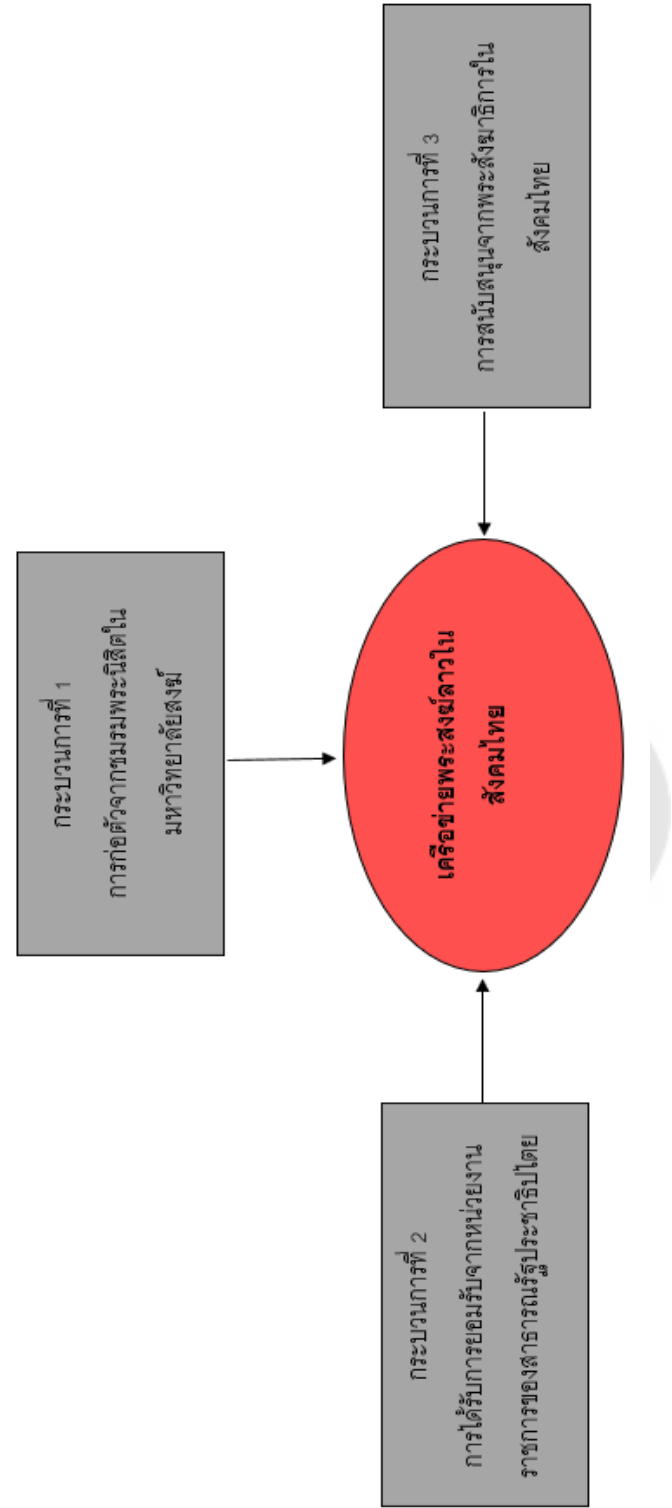
ขณะที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่รวมตัวกันอยู่อย่างใกล้ชิดในจังหวัดขนาดเล็กแห่ง
หนึ่งในพื้นที่ภาคเหนือ ซึ่งเฉพาะในเขตพื้นที่ในเวียง (เขตเทศบาล) จะพักอาศัยอยู่ด้วยกันในสาม
วัดจำนวนเกือบ 20 รูป ส่งผลให้พระสงฆ์ในพื้นที่จังหวัดนี้จะมีความสนิทสนมกันอย่างมาก การทำ
กิจกรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในจังหวัดนี้มีความแตกต่างจากพื้นที่จังหวัดอื่น เนื่องจากไม่มี
การจัดตั้งเป็นชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวอยู่ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ แต่เป็นเครือข่ายทางสังคมตาม
ธรรมชาติที่เกิดขึ้นจากภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่มีร่วมกันของสมาชิกภายในกลุ่ม อีกทั้งความรู้สึกถึง
ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ช่วยส่งเสริมให้กลุ่มพระสงฆ์ลาวที่นี้ สามารถมีเครือข่ายทางสังคม
ที่มีการติดต่อสื่อสารกันทั้งทางกายภาพและบนพื้นที่เสมือนจริงได้อย่างใกล้ชิด การได้รับความ
เมตตาและไว้วางใจจากพระสังฆาธิการที่เป็นเจ้าอาวาส ส่งผลให้พระสงฆ์ลาวที่รวมตัวกันอยู่ที่นี่ได้รับ
การสนับสนุนเรื่องการศึกษาและมีความใกล้ชิดกันเป็นอย่างมาก พระสงฆ์ลาวที่กำลังศึกษาอยู่
ระดับปริญญาโทรูปหนึ่ง ได้เล่าประสบการณ์การพูดคุยและแสดงให้เห็นความสนิทสนมที่เจ้า
อาวาสมีต่อท่านว่า

“ท่านดูแลพวกผมอย่างดี อย่างวัดที่ผมอยู่มีพระสงฆ์ลาว 9 รูปมากกว่า
พระไทยแล้วตอนนี้ แต่ก็อยู่อย่างสามัคคี ไม่มีการทะเลาะกันเพราะทุก
คนก็ทำหน้าที่ของตนเอง หลวงพ่อเจ้าอาวาสท่านไว้วางใจสนับสนุนให้
เรียนต่อไปเรื่อย ๆ ครั้งหนึ่งท่านบอกว่าอย่าเพิ่งกลับนะ เรียนไปเรื่อย ๆ
ให้เรียนจนกว่าจะจบสูงสุด ท่านจะสนับสนุนหรือหาญาติโยมที่ใจ
ศรัทธามาสันับสนุนให้ ยังมีบางครั้งท่านเองเคยถามว่ามีญาติผู้ชายใหม่
พามาขับรถให้หลวงพ่อได้ไหม ให้เขามาทำงานอย่างถูกต้อง จะได้มีคน
มาดูแลวัดเพิ่มอีกคน” (พระเก้า)

การที่พระสงฆ์ลาวสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและอยู่ในระเบียบวินัย ได้สอดคล้องกับที่พระสังฆาธิการในสังคมไทยคาดหวังไว้ ส่งผลให้ในหลายพื้นที่เกิดกระบวนการ ก่อตัวของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวภายใต้การสนับสนุนของพระสังฆาธิการ จะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ ก็ตามการที่พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสได้เปิดพื้นที่ให้พระสงฆ์ลาวได้ทำกิจกรรมทาง พระพุทธศาสนาโดยไม่มีการกีดกันว่าเป็นต่างสัญชาติ ได้ส่งผลให้เครือข่ายพระสงฆ์ได้ค่อย ๆ พัฒนาความสัมพันธ์จากการทำกิจกรรมร่วมกับผู้คนในสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้ว่าการที่ ได้เข้ามาทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาได้มีส่วนต่อการหล่อหลอมให้พระสงฆ์เห็นแนวทางที่จะ ประยุกต์การออกแบบกิจกรรมที่จะต้องทำกับสังคมให้เหมาะสมในนามของเครือข่ายพระสงฆ์ลาว ในสังคมไทย ดังนั้นเมื่อพิจารณากระบวนการก่อตัวของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่มาจากการ สนับสนุนจากพระสังฆาธิการในสังคมไทย จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าตั้งอยู่บนความสัมพันธ์แบบ เสมอภาคและเกื้อกูล เนื่องจากพระสังฆาธิการที่เปิดโอกาสให้พระสงฆ์ลาวสามารถพัฒนา เครือข่ายทางสังคมขึ้น ได้เห็นถึงการทุ่มเททำงานเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคมของกลุ่มพระสงฆ์ ลาว จึงไม่ได้ขีดขวางหรือไม่ยอมรับการก่อตัวขึ้นของเครือข่ายพระสงฆ์ลาว ขณะเดียวกันเครือข่าย พระสงฆ์ลาวเองก็มีความเต็มใจที่จะเรียนรู้กิจกรรมที่ได้รับโอกาสให้ฝึกฝนพัฒนาตนเอง กระบวนการก่อตัวจึงเกิดจากงานและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ได้ร่วมกระบวนการกลุ่มการจัด กิจกรรม ซึ่งถือเป็นประโยชน์ต่อการที่พระสงฆ์ลาวจะสามารถนำไปถ่ายทอดให้เหมาะสมกับสภาพ บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่จะไปทำกิจกรรมต่อไป

อย่างไรก็ตามไม่ใช่ว่าพระสงฆ์ลาวทั้งหมดที่จะได้รับการยอมรับให้สามารถ พัฒนาเครือข่ายทางสังคมขึ้นมาภายในวัดที่ตนเองเข้าไปอาศัยอยู่ได้ ในกรณีที่พระสงฆ์ลาวบางรูป ไม่สามารถปรับแบบแผนพฤติกรรมให้เข้ากับความคิดหวังของพระสังฆาธิการในวัดที่ตนเองเข้า มาสังกัดอาศัยอยู่ได้ จะส่งผลต่อการที่จะส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มพระสงฆ์ลาวหรือการที่ที่จะ ได้รับโอกาสให้เข้าร่วมทำกิจกรรมที่สำคัญของวัดก็จะลดน้อยลงลงตามไปด้วย ในที่สุดหากพระสงฆ์ ลาวที่ไม่สามารถรับสภาพการปรับพฤติกรรมได้ในระยะยาว การเข้ามาสังกัดวัดแห่งนั้นก็กลายเป็น แค่การจำพรรษาในวัดเพียงเพื่อรอวันสำเร็จการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ หรือหมดภาระหน้าที่ ในฐานะพระสงฆ์ที่บวชเรียนศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมศึกษาหรือแผนกบาลีสณามหลวง ก่อนจะดำเนินการแยกย้ายกันออกจากวัดโดยที่ไม่ได้มีโอกาสที่จะพัฒนาให้เกิดเป็นเครือข่ายทาง สังคมขึ้นได้

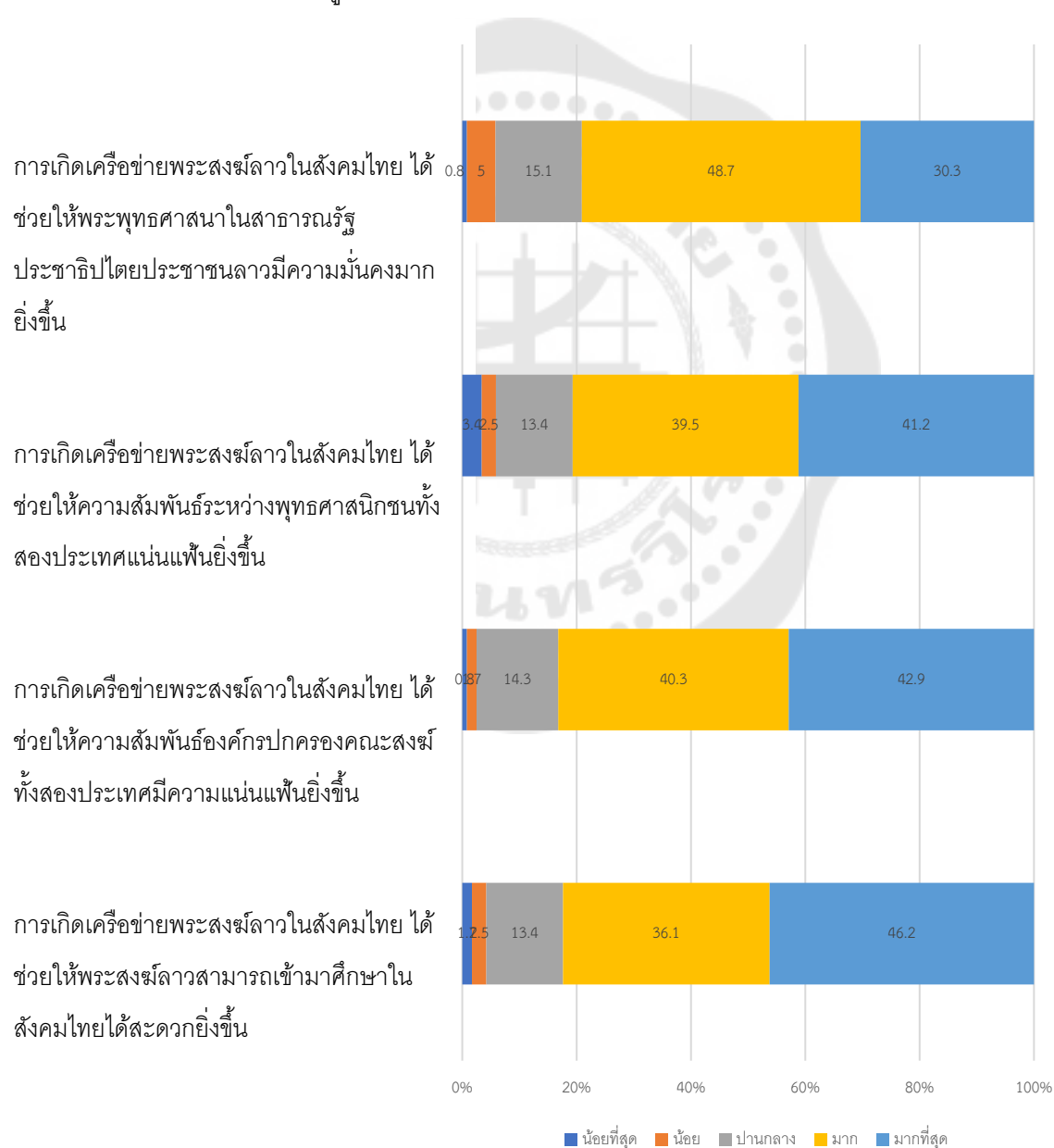
แผนภาพแสดงกระบวนการก่อตั้งของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

ภาพประกอบ 12 แผนภาพแสดงกระบวนการก่อตั้งของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

4.3 ลักษณะกิจกรรมทางศาสนากับการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของ เครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

สำหรับการอธิบายให้เห็นลักษณะกิจกรรมทางศาสนาในประเด็นการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย จะนำเสนอข้อมูลที่สัมพันธ์กับประเด็นการอธิบายโดยผสมผสานข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อแสดงข้อมูลกิจกรรมทางวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา ที่นำมาสู่การพัฒนาการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่เกิดจากการเข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมไทย

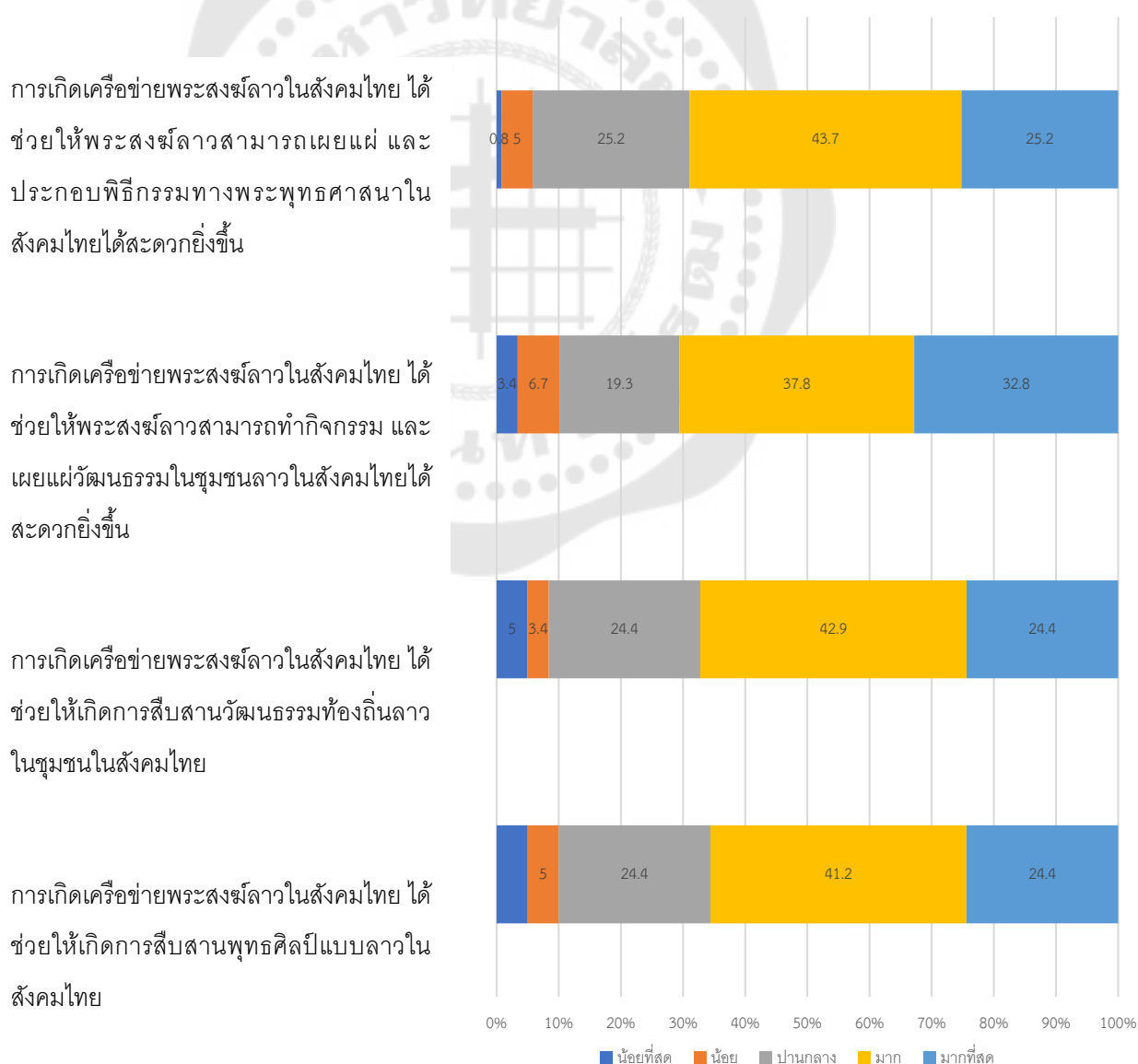
ภาพประกอบ 13 แผนภาพแสดงข้อมูลลักษณะกิจกรรมการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

จากแผนภาพแสดงข้อมูลความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อลักษณะกิจกรรมการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยพบว่า ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยว่ามีส่วนได้ช่วยให้พระพุทธรูปศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีความมั่นคงมากยิ่งขึ้นสามารถเรียงลำดับได้ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 58 รูปหรือคิดเป็น 48.7 รองลงมาคือเห็นด้วยระดับมากที่สุดจำนวน 36 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 30.3 และลำดับต่อมาคือเห็นด้วยระดับปานกลางจำนวน 18 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 15.1 โดยมีค่าเฉลี่ยของความเห็นอยู่ที่ 4.03 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.86 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่าง**มีความเห็นด้วยระดับมาก** ว่าการเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยมีส่วนช่วยให้สถาบันพระพุทธรูปศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีความมั่นคง

สำหรับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยได้ช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนิกชนทั้งสองประเทศแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น สามารถเรียงลำดับได้ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 49 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 41.2 รองลงมาคือเห็นด้วยระดับมากจำนวน 47 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 39.5 และลำดับต่อมาคือเห็นด้วยระดับปานกลางจำนวน 16 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 13.4 โดยมีค่าเฉลี่ยของความเห็นอยู่ที่ 4.13 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.97 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่าง**มีความเห็นด้วยระดับมาก** ว่าการเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยได้ช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนิกชนทั้งสองประเทศแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

ขณะที่ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยได้ช่วยให้ความสัมพันธ์องค์การปกครองคณะสงฆ์ทั้งสองประเทศมีความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น สามารถเรียงลำดับได้ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 51 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 42.9 รองลงมาคือเห็นด้วยระดับมากจำนวน 48 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 40.3 และลำดับต่อมาคือเห็นด้วยระดับปานกลางจำนวน 17 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 14.3 โดยมีค่าเฉลี่ยของความเห็นอยู่ที่ 4.23 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.82 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่าง**มีความเห็นด้วยระดับมากที่สุด** ว่าการเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยได้ช่วยให้ความสัมพันธ์องค์การปกครองคณะสงฆ์ทั้งสองประเทศมีความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

ท้ายที่สุดคือความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยได้ช่วยให้พระสงฆ์ลาวสามารถเข้ามาศึกษาในสังคมไทยได้สะดวกยิ่งขึ้น สามารถเรียงลำดับได้ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 55 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 46.2 รองลงมาคือเห็นด้วยระดับมากจำนวน 43 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 36.1 และลำดับต่อมาคือเห็นด้วยระดับปานกลางจำนวน 16 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 13.4 โดยมีค่าเฉลี่ยของความเห็นอยู่ที่ 4.23 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.9 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากที่สุด ว่าการเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยได้ช่วยให้พระสงฆ์ลาวสามารถเข้ามาศึกษาในสังคมไทยได้สะดวกยิ่งขึ้น

ภาพประกอบ 14 แผนภาพแสดงข้อมูลลักษณะกิจกรรมที่มีการเผยแผ่
และส่งต่อในเครือข่ายพระสงฆ์ลาว

จากแผนภาพ แสดงข้อมูลลักษณะกิจกรรมที่มีการเผยแพร่และส่งต่อในเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย พบว่า ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยได้ช่วยให้พระสงฆ์ลาวสามารถเผยแพร่และประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยได้สะดวกยิ่งขึ้น สามารถเรียงลำดับได้ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 52 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 43.7 รองลงมาคือเห็นด้วยระดับมากที่สุดและเห็นด้วยระดับปานกลางเท่ากันที่จำนวน 30 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 25.2 โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.87 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.88 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมาก ว่าการเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยมีส่วนส่งเสริมให้พระสงฆ์ลาวสามารถเผยแพร่และประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยได้สะดวกยิ่งขึ้น

สำหรับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยได้ช่วยให้พระสงฆ์ลาวสามารถทำกิจกรรมและเผยแพร่วัฒนธรรมในชุมชนคนลาวในสังคมไทยได้สะดวกยิ่งขึ้น สามารถเรียงลำดับได้ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากเป็นอันดับที่หนึ่งจำนวน 45 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 37.8 รองลงมาคือเห็นด้วยมากที่สุดจำนวน 39 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 32.8 และลำดับต่อมาคือเห็นด้วยระดับปานกลางจำนวน 23 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 19.3 โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.9 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 1.04 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมาก ว่าการเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยมีส่วนยกระดับให้พระสงฆ์ลาวสามารถทำกิจกรรมและเผยแพร่วัฒนธรรมในชุมชนคนลาวในสังคมไทยได้สะดวกยิ่งขึ้น

ขณะที่ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยได้ช่วยให้เกิดการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นลาวในชุมชนในสังคมไทย สามารถเรียงลำดับได้ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากเป็นอันดับที่หนึ่งจำนวน 51 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 42.9 รองลงมาคือเห็นด้วยระดับมากที่สุดและเห็นด้วยระดับปานกลางเท่ากันที่จำนวน 29 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 24.4 โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.78 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 1.01 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมาก ว่าการเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยมีส่วนช่วยให้เกิดการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นลาวในชุมชนในสังคมไทย

ท้ายที่สุดคือประเด็น ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยได้ช่วยให้เกิดการสืบสานพุทธศิลป์แบบลาวในสังคมไทย สามารถ

เรียงลำดับได้ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากเป็นอันดับที่หนึ่งจำนวน 49 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 41.2 รองลงมาคือเห็นด้วยระดับมากที่สุดและเห็นด้วยระดับปานกลางเท่ากันที่จำนวน 29 รูปหรือคิดเป็นร้อยละ 24.4 โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.75 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 1.04 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมาก ว่าการเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยได้ช่วยให้เกิดการสืบสานพุทธศิลป์แบบลาวในสังคมไทย

เมื่อพิจารณาจากแผนภาพแสดงข้อมูลลักษณะกิจกรรมการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย และแผนภาพแสดงข้อมูลลักษณะกิจกรรมที่มีการเผยแพร่และส่งต่อในเครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่ได้สะท้อนข้อมูลจากการสำรวจแบบสอบถามเชิงปริมาณเกี่ยวกับลักษณะกิจกรรมทางศาสนากับการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย จะเห็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้แสดงให้เห็นปัจจัยเกี่ยวกับกิจกรรมที่พระสงฆ์ลาวมีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งจะนำไปสู่สร้างให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม รวมถึงการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ทั้งนี้เพื่อวิเคราะห์ให้สามารถเข้าใจแบบแผนกิจกรรมที่นำมาสู่การรับวัฒนธรรมหรือคุณค่าทางสังคมบางประการจากสังคมมาเป็นวิถีปฏิบัติในชีวิต ผู้วิจัยจะได้นำเสนอข้อมูลจากการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มและการสังเกตทั้งแบบมีและไม่มีส่วนร่วมเพื่ออธิบายให้เห็นกิจกรรมทางศาสนา และการส่งต่อทางวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาอยู่ในสังคมไทย โดยจะแบ่งการอธิบายออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 กิจกรรมทางศาสนาที่มีส่วนต่อการสร้างแบบแผนปฏิบัติของเครือข่ายพระสงฆ์ลาว และส่วนที่ 2 การถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

4.3.1 กิจกรรมทางศาสนาที่มีส่วนต่อการสร้างแบบแผนปฏิบัติของเครือข่ายพระสงฆ์ลาว

สำหรับการวิเคราะห์ให้เห็นกิจกรรมทางศาสนาที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาแบบแผนพฤติกรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาว จะสะท้อนให้เห็นบทบาทเชิงสถาบันที่สร้างกระบวนการขัดเกลาทางสังคมขึ้นระหว่างที่พระสงฆ์เข้ามาอยู่ในสังคมไทย ทั้งนี้กิจกรรมทางศาสนาในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะมุ่งเน้นไปที่พิธีกรรมและกิจกรรมที่เกิดจากองค์กรทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก โดยอาจมีเครือข่ายทางสังคมหรือสถาบันทางสังคมอื่น เช่น สถาบันการศึกษา สถาบันการเมือง การปกครอง เป็นต้น ที่เข้ามามีปฏิสัมพันธ์ในพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรมระหว่างที่พระสงฆ์ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมไทย จากการศึกษาของผู้วิจัยเกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนาที่มีผลต่อการสร้าง

แบบแผนทางพฤติกรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาว สามารถวิเคราะห์และเสนอข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบกิจกรรมดังต่อไปนี้

กิจกรรมที่ 1 การศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ไทย กล่าวคือการศึกษาพระสงฆ์ลาวจำนวนหนึ่งที่เข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมไทย และมีความสนใจศึกษาต่อการศึกษาในระบบของคณะสงฆ์ไทย โดยส่วนใหญ่การศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งสองแผนกและการศึกษาพระอภิธรรมจำเป็นที่ผู้เรียนจะต้องเข้ารับการศึกษานในห้องเรียน เนื่องจากเนื้อหาของการศึกษาจะเน้นความเข้าใจในไวยากรณ์และความแม่นยำจากหลักการท่องจำ จึงต้องอาศัยองค์ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญคอยแนะนำให้เห็นแนวทางการทำข้อสอบวัดผล ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ความรู้ของการศึกษาดังที่กล่าวมา จะได้สรุปหลักการจัดการศึกษาของระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมและอภิธรรมของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งปัจจุบันมีพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 เป็นกลไกสำคัญในการผลักดันการพัฒนาโครงการของระบบการศึกษาคณะสงฆ์ โดยหากพิจารณาสาระสำคัญของพระราชบัญญัตินี้จะพบว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมหมายถึงการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก โดยแบ่งออกเป็นสามกลุ่มการศึกษาคือ (1) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เน้นการศึกษานักธรรมศึกษาและบาลีศึกษาควบคู่กับหลักสูตรขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ (2) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมสนามหลวงเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาภาคภาษาไทย (3) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสถาบันหลวงเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาภาคภาษาบาลี

สำหรับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยส่วนใหญ่จะผ่านการศึกษาระดับมัธยมปลายมาจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวก่อนแล้ว จึงจะเข้ามาศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาในสังคมไทย ดังนั้นการศึกษาพระปริยัติธรรมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวจะเป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมสนามหลวงและการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสถาบันหลวงเป็นส่วนใหญ่

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมสนามหลวง

เกิดขึ้นจากพระดำริของของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ในปี พ.ศ. 2435 สำหรับอบรมพระสงฆ์ที่บวชใหม่ในวัดบวรนิเวศวิหารให้สามารถเรียนรู้หลักธรรมเป็นภาษาไทย จนในปี พ.ศ. 2454 จึงได้จัดให้มีการสอบธรรมศึกษาขึ้นสำหรับพระสงฆ์ทั่วไป ปัจจุบันมีสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงเป็นหน่วยงานกำกับดูแลหลักสูตรและระบบการจัดการศึกษา โดยเน้นแบ่งหลักสูตรเป็นนักธรรมตรี นักธรรมโท และนักธรรมเอก

ที่มา: พระมหาสุทิตย์ อาภาภิโร (อบอุ้น); และคนอื่น ๆ. (2556). **การพัฒนาระบบการบริหารจัดการและการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสนามหลวง

การศึกษาพระบาลีในสังคมไทยเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี แต่ยังไม่มีการกำหนดวัดออกเป็นระดับชั้นชัดเจน จนกระทั่งสมัยรัชกาลที่ 2 ได้มีการแบ่งระดับการศึกษาบาลีเป็นประโยค 1 ถึง 9 แต่มีการสลับเปลี่ยนรูปแบบการวัดผลอยู่หลายครั้ง จนกระทั่งปี พ.ศ. 2510 มีการปรับปรุงการสอบโดยแบ่งการสอบออกเป็น 8 ระดับชั้น โดยให้การสอบประโยค 1-2 อยู่ด้วยกันก่อนจะได้เรียงไปที่ละประโยคจนถึงการสอบที่ประโยค 9 ซึ่งเป็นแบบแผนในการสอบ จนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้มีสำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวงเป็นหน่วยงานกำกับดูแลหลักสูตรและระบบการจัดการศึกษา

ที่มา: บริษัท ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน). 2554. **ทำเนียบพระเปรียญธรรม 9 ประโยค สมัยกรุงรัตนโกสินทร์พุทธศักราช 2554**. กรุงเทพฯ: บริษัท ธนาคารกรุงเทพ จำกัด.

ภาพประกอบ 15 การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมสนามหลวงและแผนกบาลีสนามหลวง

กล่าวสำหรับพระสงฆ์ลาว การศึกษาพระปริยัติธรรมศึกษาทั้งสองแผนกดังที่ให้ข้อมูลพื้นฐานไปในข้างต้น ถือเป็นความสมัครใจของแต่ละรูปที่จะเข้ารับการศึกษาระดับใดก็ตาม ดังกล่าว เนื่องจากส่วนใหญ่จะมีเป้าหมายการศึกษาอยู่ที่การศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นหลัก อย่างไรก็ตามก็มิได้มีเหตุผลสนับสนุนอย่างน้อยสองประการที่ส่งเสริมให้พระสงฆ์ลาวเข้าศึกษาในระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมศึกษา หรือการเล่าเรียนวิชาเฉพาะทางพระพุทธศาสนาทั้งภาษาไทยและภาษาลาวคือ (1) การสนับสนุนจากพระสังฆาธิการหรือวัดที่ตนเองสังกัดอยู่ การที่วัดในประเทศไทยจะมีการเปิดสำนักเรียนพระปริยัติธรรมศึกษา หรือการส่งพระสงฆ์และสามเณรเข้าศึกษาในสำนักเรียนพระปริยัติธรรมศึกษาตามแต่ละแผนกการสอบ ซึ่งเป็นภารกิจของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 3 พ.ศ. 2560 ว่าด้วยเรื่องการศึกษา ที่กำหนดให้พระสังฆาธิการต้องสนับสนุนการศึกษาตามระบบคณะสงฆ์ ดังนั้นพระสังฆาธิการจึงส่งเสริมให้พระสงฆ์ลาวที่เข้ามาอยู่ในสังกัดได้เข้าเรียนและสอบไล่ตามระบบพระปริยัติธรรมศึกษาทั้งแผนกธรรมสนามหลวงและแผนกบาลีสสนามหลวง (2) เครือข่ายพระสงฆ์ลาวตระหนักว่าการพัฒนาองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับศึกษาภาษาลาวสามารถนำไปใช้เพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาการค้นคว้าพระไตรปิฎก คัมภีร์หรืออรรถกถาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่อยู่ในรูปแบบภาษาลาวให้กลับมาได้รับความสนใจอีกครั้ง

การจัดหลักสูตรและระบบศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาพระปริยัติธรรมศึกษาแผนกบาลีศึกษามุ่งเน้นความเข้าใจไวยากรณ์ภาษาลาวรวมทั้งการแปลและการแต่งภาษาลาว ดังนั้นการท่องจำคำศัพท์ภาษาลาวเป็นสิ่งสำคัญที่สุดของการพัฒนาการเรียนให้ประสบความสำเร็จ นอกจากนั้นการทำความเข้าใจหลักไวยากรณ์และหลักการแต่งหรือแปลฉันทเพื่อแสดงให้เห็นองค์ความรู้เกี่ยวกับทักษะภาษาลาวก็เป็นอีกหนึ่งทักษะที่สำคัญสำหรับผู้เรียนภาษาลาวเช่นกัน ดังนั้นการทุ่มเทเวลาให้กับการศึกษาในห้องเรียนเพื่อให้เข้าใจหลักการสำคัญ อีกทั้งยังต้องแบ่งเวลาให้กับการท่องคำศัพท์ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนสามารถสอบผ่านพระปริยัติธรรมศึกษาแผนกบาลีสสนามหลวงไปได้ พระสงฆ์ลาวที่เข้ามาศึกษาระดับอุดมศึกษาส่วนใหญ่ที่สามารถไปศึกษาพระปริยัติธรรมศึกษาได้ เป็นเพราะว่าได้เข้าไปสังกัดในวัดของคณะสงฆ์ไทยซึ่งมีสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสสนามหลวงอยู่ในวัดของตนเอง ดังที่อาจารย์มหาวิทยาลัยท่านหนึ่งซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาของพระสงฆ์ลาวมาต่อเนื่องหลายปีถ่ายทอดประสบการณ์ว่า

“การมีโอกาสได้ไปจำพรรษาในพระอารามหลวงที่มีสำนักเรียนบาลีจะสำคัญมาก ๆ ถ้ารุ่นพี่พระสงฆ์ลาวมีกฎปักอยู่แล้วในวัด ถ้าจะเดินทางกลับบ้านเกิดและสามารถส่งห้องพักต่อให้กับพระสงฆ์ลาวรุ่นน้องได้เนี่ยสุดยอดมาก เนื่องจากรุ่นน้องก็จะได้ทั้งเรียนมหาวิทยาลัยสงฆ์ ได้มีที่พักในวัดและยังได้เรียนพระปริยัติธรรมในสำนักเรียนที่ดีอีก ที่ผ่านมาการเรียนในพระปริยัติธรรมจึงไม่ใช่เรื่องง่ายที่พระสงฆ์ลาวจะสามารถทุ่มเทเวลาไปได้ ขนาดพระสงฆ์ไทยยังรู้สึกว่ายากเลย” (พระน้ำเงิน)

กระบวนการจัดการเรียนของโรงเรียนพระปริยัติธรรมศึกษาทั้งแผนกธรรมสนามหลวงและแผนกบาลีสนามหลวง จะระยะเวลาที่ยืดหยุ่นอยู่บ้างโดยบางสำนักเรียนจะจัดให้มีการศึกษาภาคค่ำสำหรับพระสงฆ์และสามเณรที่มีภารกิจในช่วงเวลากลางวัน หรือมีการจัดทวนความรู้ก่อนสอบให้พิเศษสำหรับพระสงฆ์และสามเณรที่สนใจเป็นพิเศษ อย่างไรก็ตามระยะเวลาที่ต้องใช้ในการศึกษาหาความรู้ รวมทั้งเพื่อนพระสงฆ์ที่ต่างมีภูมิหลังทางวัฒนธรรมและการขัดเกลาทางสังคมที่แตกต่างกัน ได้ก่อให้เกิดกรณีที่เกิดขึ้นระหว่างการศึกษาระหว่างพระปริยัติธรรมเป็นพื้นที่ของการปฏิสัมพันธ์และสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตนของพระสงฆ์ลาวขึ้น ทั้งนี้กิจกรรมที่จะปรากฏและมีนัยสำคัญต่อการสร้างแบบแผนพฤติกรรมของพระสงฆ์ลาวที่เข้าไปศึกษาในระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมศึกษา เช่น การเข้าเรียนตามระบบแยกแต่ละสำนักเรียน การเข้าค่ายทบทวนความรู้แยกตามคณะกรรมการปกครองคณะสงฆ์ การเข้าค่ายทบทวนความรู้พิเศษในสำเรียนที่สำคัญในปัจจุบัน (สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร สำนักเรียนวัดสร้อยทอง เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร สำนักเรียนวัดชัยศรี อำเภอมะนัง จังหวัดขอนแก่น) เป็นต้น

การที่พระสงฆ์และสามเณรที่มีภูมิหลังทางครอบครัวและวัฒนธรรมต้องมาอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก กลไกการสร้างระเบียบทางสังคมจึงเป็นกลยุทธ์ที่สำนักเรียนที่เปิดการสอนพระปริยัติธรรมศึกษาต้องนำมาใช้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้รูปแบบของการจัดระเบียบทางสังคมส่วนใหญ่จะเป็นการจัดตารางเวลาของกิจวัตรประจำวัน โดยแบ่งออกเป็นตารางการเรียนการสอน ตารางการทำวัตรปฏิบัติทางศาสนา และตารางการใช้ชีวิตส่วนตัว เป้าหมายที่ชัดเจนของการแบ่งพื้นที่และเวลาออกเป็นพื้นที่ส่วนควบคุมกับพื้นที่ส่วนตัว แสดงให้เห็นกลไกอำนาจทางสังคมที่คอยกำกับควบคุมพระสงฆ์และสามเณรที่อาศัยอยู่ในสำนักเรียนพระปริยัติธรรมศึกษา ให้อยู่ในระเบียบของการศึกษา ทั้งนี้พระสงฆ์ลาวที่เข้าศึกษาในสำนักเรียนพระปริยัติธรรมศึกษาจำเป็นต้องอยู่ในระเบียบของการควบคุมตามแบบแผนปฏิบัติที่สำนักเรียนกำหนด แต่ไม่ได้สร้าง

ความลำบากในด้านจิตใจหรือร่างกายมากนัก เนื่องจากการเข้าเรียนในสำนักเรียนหลายแห่งเป็นการเปิดโอกาสที่จะสร้างเครือข่ายทางสังคมและขยายความสัมพันธ์กับเครือข่ายพระสงฆ์ไทยที่เป็นเพื่อนในสำนักเรียนพระปริยัติธรรมศึกษาเดียวกันได้ดียิ่งขึ้น

พระมหาหนึ่งในฐานะพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาศึกษาอยู่ในระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์มานานกว่าสิบปี ได้ถ่ายทอดความทรงจำที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและแบบแผนพฤติกรรมในช่วงเวลาที่กำลังศึกษาอยู่ไว้อย่างน่าสนใจว่า

“การได้มาเรียนพระปริยัติธรรมทั้งนักธรรมและบาลีศึกษาถือได้ว่าเราผ่านการศึกษาที่ทำให้มีความรู้พระพุทธศาสนา เข้าใจหลักการเรียนและวิธีการสอนที่ได้จากการเข้าเรียน ได้เห็นถึงวัตรปฏิบัติของคณะสงฆ์ไทยว่ามีรูปแบบอย่างไร รวมทั้งเข้าใจภาษา อักษร การสื่อสาร ยิ่งพออยู่นานขึ้นมีความสัมพันธ์เป็นเพื่อน เป็นครูอาจารย์ เป็นลูกศิษย์ก็ยิ่งเข้าใจพิธีกรรมของคณะสงฆ์ไทย ทำให้เราเองก็มีการแสดงออกที่รับไปจากที่เราอยู่ตรงนี้นานด้วย สิ่งหนึ่งที่แน่นอนภาษาและพิธีกรรม ตรงนี้ติดตัวเรามาก” (พระมหาหนึ่ง)

กิจกรรมทางศาสนาที่เกิดจากการเข้าศึกษาตามระบบพระปริยัติธรรมศึกษา โดยเฉพาะแผนกธรรมสนามหลวงและบาลีสนามหลวง จึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการทำความเข้าใจแบบแผนพฤติกรรมที่ถูกสร้างขึ้นจากการเป็นสมาชิกในกลุ่มผู้เรียนตามระบบการศึกษาดังกล่าว พระสงฆ์ลาวที่เข้ามาศึกษาจึงได้รับการหล่อหลอมแบบแผนพฤติกรรมจากการต้องเรียนรู้วัฒนธรรมในพื้นที่ของการศึกษาตามแต่ละสำนักเรียนตามไปด้วย จะเห็นได้ว่ากิจกรรมการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ไทยมีจุดเด่นอยู่ที่เป็นภารกิจงานที่คณะสงฆ์มักส่งเสริมให้พระสงฆ์และสามเณรได้เข้าศึกษา เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ช่วยสืบทอดวัฒนธรรมการเรียนพระพุทธศาสนาและการศึกษาภาษาบาลีให้ได้รับความสนใจจากศาสนทายาทในรุ่นต่อไป การที่พระสงฆ์ลาวสามารถเรียนรู้การเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกกับโครงสร้างบุคลากรของระบบพระปริยัติธรรมศึกษาในภาพรวมได้ เป็นการช่วยผลักดันให้การพัฒนาเครือข่ายความสัมพันธ์กับพระสงฆ์ไทยขยายเครือข่ายความสัมพันธ์ออกไปได้มากขึ้น เมื่อเกิดการขยายเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมไปมากขึ้น พระสงฆ์ลาวก็จะได้มีโอกาสได้สื่อสารและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกับเครือข่ายทางสังคมที่ตนเองเข้ามาเกี่ยวข้องกันมากขึ้น

นอกจากนี้การที่พระสงฆ์ลาวมีปฏิสัมพันธ์ในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา พระปริยัติธรรมจนสามารถสำเร็จการศึกษาเป็น "พระมหาเปรียญ" จากสังคมไทย ยังได้ผลักดันบทบาทให้เมื่อเดินทางกลับไปยังประเทศบ้านเกิดภายหลังสำเร็จการศึกษาสามารถเข้าไปทำหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษาในระบบการศึกษาพระพุทธศาสนาหรือการจัดทำพระไตรปิฎกและอรรถกถาภาษาลาวที่องค์การพระพุทธศาสนาสัมพันธ์แห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้อีกด้วย โดยจะเห็นได้ว่าผลของการที่พระสงฆ์ลาวได้ถูกขัดเกลาทางสังคมจากการต้องทำกิจกรรมในรูปแบบการศึกษาพระปริยัติธรรมศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ส่งผลให้แบบแผนปฏิบัติที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวกลุ่มนี้จะได้รับคือการเป็นกลุ่มพระสงฆ์ที่มีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับคณะสงฆ์ไทยฝ่ายการศึกษา อีกทั้งมีการแสดงออกและปฏิบัติทางสังคมในลักษณะการมีองค์ความรู้ด้านพระไตรปิฎกและพระพุทธศาสนาภาษาบาลีผ่านการเป็นผู้สอนและเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาตำราพระพุทธศาสนาในภาษาลาว

กิจกรรมที่ 2 การเผยแพร่พระพุทธศาสนาและสังคมสงเคราะห์ กล่าวคือ การที่พระสงฆ์ลาวที่ได้เข้ามาอยู่ในสังคมไทยแล้วมีการจัดตั้งกลุ่ม ชมรมหรือคณะทำงานเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมการนำองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาไปใช้เพื่อสร้างประโยชน์ให้กับผู้คนในสังคม ทั้งนี้การทำกิจกรรมเผยแพร่พระพุทธศาสนาและสังคมสงเคราะห์ที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวดำเนินการมาในอดีตจนถึงปัจจุบัน จะเน้นการดำเนินกิจกรรมทั้งในประเทศไทยและที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยกระบวนการพัฒนางานกิจกรรมจะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรมสามประการกล่าวคือ ประการที่หนึ่ง ทรัพยากรและความต้องการพื้นฐานของพื้นที่ กล่าวคือกิจกรรมที่จะดำเนินการจะถูกพัฒนาขึ้นจากความพร้อมพื้นฐานของพื้นที่ ทั้งสิ่งปลูกสร้างทางกายภาพและทรัพยากรบุคคลที่จะรองรับการเข้าไปทำกิจกรรม อีกทั้งยังจะมีการลงพื้นที่สำรวจว่าผู้คนหรือผู้นำที่อยู่ในพื้นที่ต้องการให้เครือข่ายพระสงฆ์ลาวเข้ามาพัฒนากิจกรรมทางด้านใด ต่อจากนั้นคณะผู้นำของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่ลงภาคสนามประสานงานกับพื้นที่ที่จะดำเนินกิจกรรม จะได้นำข้อมูลมาสรุปเพื่อเป็นแนวทางและรูปแบบการทำกิจกรรมให้เครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่จะทำกิจกรรมร่วมกันได้ตัดสินใจชัดเจนยิ่งขึ้น โดยตัวอย่างการกิจกรรมที่ดำเนินการผ่านมา เช่น การจัดกิจกรรมในลักษณะสังคมสงเคราะห์ การพัฒนาเครื่องกรองน้ำให้สะอาดได้มาตรฐานการดื่ม เป็นต้น ประการที่สอง สถานการณ์เร่งด่วนคือการทำกิจกรรมที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่อาจเป็นชมรมพระนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์และพระสงฆ์ลาวที่ยังจำพรรษาเป็นพระอาคันตุกะอยู่ในประเทศไทย ได้รับการประสานขอความร่วมมือจากเจ้าคณะปกครองของคณะสงฆ์ไทยหรือเป็นกลุ่มทางสังคมที่คิดริเริ่มทำกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือสถานการณ์

เร่งด่วน โดยตัวอย่างการกิจกรรมที่ดำเนินการผ่านมา เช่น การช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมทั้งสองประเทศ การช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-19 เป็นต้น ประการที่สาม กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา คือ กิจกรรมที่มุ่งเน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาโดยอาຈฉผสมผสานร่วมกับพิธีกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยกลุ่มเป้าหมายของการทำกิจกรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ได้เปลี่ยนแปลงไปในลักษณะของการขยายพื้นที่การสื่อสารไปได้มากขึ้น ผ่านช่องทางการสื่อสารสังคมออนไลน์สมัยใหม่ จากเดิมที่กลุ่มเป้าหมายของการทำกิจกรรมจะมุ่งเน้นที่เยาวชนและผู้สูงอายุในชนบท มาสู่การขยายกลุ่มเป้าหมายไปถึงผู้คนทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวลาวที่เข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์สมัยใหม่ โดยตัวอย่างการกิจกรรมที่ดำเนินการผ่านมา เช่น การจัดกิจกรรมบวชสามเณรภาคฤดูร้อน การจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรม การจัดธรรมะทอล์ก เป็นต้น

การทำกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นพื้นที่ทางสังคมที่สังคมของการแลกเปลี่ยนความคิดและพัฒนาบทบาทส่วนบุคคลของพระสงฆ์ลาวขึ้น จะเห็นได้ว่าการที่กิจกรรมลักษณะนี้ต้องอาศัยกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม ส่งผลให้การพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้ช่วยให้สมาชิกภายในกลุ่มการดำเนินงานได้เรียนรู้จักตัวตนของกันและกันมากขึ้น หากพิจารณาที่ปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาอยู่ในกลุ่มการดำเนินงาน จะเห็นได้ว่าการทำกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาในนามเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ได้ช่วยพัฒนาบุคลิกภาพในการสื่อสารกับสังคมภายนอก ได้ช่วยผลักดันให้เรียนรู้สภาพแวดล้อมและพลวัตของสังคมที่ต้องสร้างสรรค์กิจกรรมให้ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ของการดำเนินกิจกรรม ตลอดจนได้สร้างให้พระสงฆ์ลาวที่เข้ามาดำเนินกิจกรรมเข้าใจการดำเนินกิจกรรมแนวระนาบ ที่สมาชิกภายในกลุ่มสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างมีเหตุมีผล อีกทั้งมีอิสระในการแลกเปลี่ยนข้อมูลในการพัฒนากิจกรรม โดยสามารถคำนึงถึงหลักการที่จะสร้างให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินงานมากกว่าตำแหน่งและชั้นยศของการบังคับบัญชา

อันที่จริง พระสงฆ์ลาวที่เข้ามาอยู่ในสังคมไทยมักถูกมองจากพระสังฆาธิการหรืออาจารย์ที่สอนหนังสืออย่างใกล้ชิดว่ามีบุคลิกภาพเรียบง่ายและพูดน้อย ส่วนมากจะอ่อนน้อมและปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้ปกครองหรืออาจารย์ผู้สอนด้วยดี ดังที่อาจารย์ที่ใกล้ชิดกับพระสงฆ์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้สรุปให้เห็นภาพตามความทรงจำว่า

“พวกท่านจะพูดน้อย ออกไปทางซ้ายก็มาก ถ้าไม่สนิทสนมหรือพูดจา ภาษาอีสานด้วยกันได้ ก็อาจไม่ค่อยได้พูดคุยมักเท่าไร ถ้าถามเรื่อง เรียนเรื่องงานก็จะรายงาน เมื่อรายงานจบก็ไม่ค่อยได้สื่อสารเรื่องอื่น พอสนิทก็จะพูดมากขึ้น แต่เรื่องประวัติส่วนตัวจะไม่มีมาบอกมาพูดให้เราฟัง อยู่ไปนานมาก บางรูปถึงจะกล้าสื่อสารมากขึ้น” (พระมหาตัง)

“เคยร่วมงานกิจกรรมหรือต้องดูแลงานวิชาการกับพวกท่าน ก็จะสื่อสารด้วยความเคารพดีมาก แต่ความรู้สึกได้ว่าท่านซ้ายไม่ค่อยพูด เมื่ออยู่ไปนาน ๆ บางรูปเรียนถึงปริญญาโทก็จะค่อยเล่าว่าจะกลับไปเป็นเจ้าอาวาส หรือไลน์มาบอกว่าตอนนี้อยู่ที่ลาวแล้ว มีความสุขดี สร้างวัดอยู่ อยากให้ไปเยี่ยม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแบบนี้มีบุคลิกภาพอ่อนน้อม แต่พูดจาไม่เก่ง” (อาจารย์ทอง)

การรวมตัวกันทำกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาและสังคมสงเคราะห์จึงมีส่วนในการพัฒนาแบบแผนปฏิบัติให้กับกลุ่มพระสงฆ์ที่ได้เข้ามาทำกิจกรรมให้สามารถกล้าสื่อสารและแสดงออกต่อสาธารณชนมากขึ้น โดยเฉพาะการที่กิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ช่วยกระชับความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อนพระสงฆ์ลาว ตลอดจนชมราวาสในสังคมไทยที่ต้องการเข้ามาอุปถัมภ์หรือสนับสนุนกิจกรรมทางสังคม ยิ่งช่วยให้เครือข่ายของสมาชิกที่จะเข้ามาดำเนินกิจกรรมได้เพิ่มจำนวนขึ้น ขณะเดียวกันกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็ลงหลักปักฐานในการดำเนินการได้อย่างสม่ำเสมอจนเป็นที่ประทับใจของชมราวาสชาวไทยที่เข้ามามีส่วนสนับสนุนกิจกรรมดังกล่าวมาเกือบสิบปี

“พี่มีอาชีพทำทัวร์พาคนฝรั่งเศสที่มาเที่ยวเมืองไทยไปหลวงพระบางเลย รู้จักคนลาวจำนวนหนึ่ง พอได้มาเรียนที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ตอนปริญญาโทเลยเริ่มมาเจอพระสงฆ์ลาว ก็เลยดูแลอุปถัมภ์สนับสนุนปัจจัยทำกิจกรรมเรื่อยมา หลายปีที่ผ่านมาพี่ได้เข้ามาเป็นที่ปรึกษาให้ห้อง ๆ ในชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวก็ได้มาพูดทุกปีว่าน้องๆ ต้องมาทำกิจกรรมนะ อย่ามาอยู่เฉย ๆ มาเรียนเฉย ๆ ไม่ได้อะไร ให้มาฝึกฝนทำกิจกรรม พวกท่านก็ทำกิจกรรมสังคมดีมาก ช่วยเหลือและเผยแผ่พระศาสนา พอ

สนิทมากขึ้น ๆ หลัง ๆ พี่ต้องพาไปฝากกับท่านเจ้าอาวาสในวัดที่พอจะ
รับพระสงฆ์ลาวได้ พาขึ้นรถซื้อเครื่องสักการะ พานดอกไม้ไป เพื่อให้
พวกท่านได้มีที่พักที่ดีขึ้น” (คุณสวຍ)

การได้เข้ามาทำกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาและสังคมสงเคราะห์จึงเป็น
กระบวนการที่สร้างการแลกเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางสังคมที่ช่วยให้พระสงฆ์ลาวได้เรียน
วัฒนธรรมของสังคมไทย และเรียนรู้แนวทางการดำเนินกิจกรรมกับสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะเรื่อง
ของการสื่อสารกับสาธารณชนและการทำงานเป็นกลุ่ม กระบวนการของการดำเนินงานก็เป็นอีก
ประเด็นสำคัญที่พระสงฆ์ลาวได้ฝึกฝนที่จะสร้างแบบแผนปฏิบัติในชีวิตขึ้น เนื่องจากกิจกรรมที่
สำคัญมากประจำปีคือการทำกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการสังคมสงเคราะห์ที่
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนสถานที่จัดกิจกรรมหรือบางปีอาจ
แยกกลุ่มการจัดกิจกรรมออกเป็นหลายกิจกรรมหลายพื้นที่ เนื่องจากมีการขยายตัวของจำนวน
องค์กรเครือข่ายพระสงฆ์ลาวกระจายไปต่างจังหวัดต่าง ๆ ในสังคมไทยมากขึ้น จึงสามารถ
ตัดสินใจทำกิจกรรมได้อย่างอิสระจากกัน ทั้งนี้การดำเนินกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาและ
สังคมสงเคราะห์ ได้ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ต่อกระบวนการของการได้มาซึ่งฉันทามติในการทำ
กิจกรรม ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาตัวตนของพระสงฆ์ลาวขึ้น ในส่วนของมิติของพื้นที่
ทางสังคมจะเห็นได้ว่ากิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาและสังคมสงเคราะห์ได้เชื่อมต่อพระสงฆ์
ลาวที่ไม่ค่อยได้ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมให้มีความรู้ลึกซึ้งของความเป็นสมาชิกแห่งชุมชนร่วมกันยิ่งขึ้น
ดังเช่นที่แกนนำเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในจังหวัดหนึ่งได้ถ่ายทอดเรื่องราวของการได้ทำกิจกรรม
ร่วมกันว่า

“ผลของการได้ทำกิจกรรมกันที่สำคัญที่สุดคือการสร้างความสามัคคี
ระหว่างกลุ่มพระสงฆ์ลาว เป็นช่วงเวลาที่เราจะมีโอกาสคุยเรื่องส่วนตัว
กันว่าแต่ละคนจะจบแล้วไปทำงานอะไร ตั้งใจว่าอนาคตจะไปอยู่ที่ไหน
ใครบ้างที่พร้อมกลับไปทำงานแล้วมีใครรองรับอยู่ ยิ่งเมื่อได้
ติดต่อสื่อสารกับคนไทยว่าเราจะไปทำกิจกรรมนะ เป็นประโยชน์กับ
สังคมนะ มันเหมือน Promote กลุ่มพระสงฆ์ลาวว่าเราอยู่ที่นี่ มีบทบาท
แบบนี้ มันช่วยให้ทุกคนกล้าที่จะแสดงออกว่าเป็นพระสงฆ์ลาวมากขึ้น”
(พระเจ็ด)

จะเห็นได้ว่าการได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา และสังคมสงเคราะห์ ของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย มีส่วนต่อการประกอบสร้างแบบแผนปฏิบัติให้กับพระสงฆ์ลาวอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้มีโอกาสเรียนรู้ที่จะสื่อสารองค์ความรู้และความคิดเห็นส่วนบุคคล ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต้องฝึกฝนและได้รับโอกาสที่เหมาะสมในการแสดงออก จึงจะสามารถมีส่วนต่อการสร้างให้ทักษะการสื่อสารในสังคมได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้อง นอกจากนี้การที่พระสงฆ์ลาวได้เป็นแกนนำในการทำกิจกรรมที่จำเป็นต้องประสานงานกับคณะสงฆ์ไทย หรือการที่เมื่อต้องเข้าไปทำกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาและสังคมสงเคราะห์จะต้องฝึกฝนเรียนรู้ทำเอกสารเพื่อประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้ส่งผลให้พระสงฆ์ลาวที่ทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำเอกสารราชการอย่างเป็นทางการ รวมทั้งเข้าใจระเบียบปฏิบัติของภาครัฐที่เคร่งครัดในการเดินทางเข้าและออกระหว่างประเทศ พระสงฆ์ลาวที่ได้เรียนรู้กับกิจกรรมที่กล่าวมาข้างต้น จะได้เรียนรู้แบบแผนพฤติกรรมการปฏิบัติที่เคร่งครัดในสมณวิสัยที่จะให้ความสำคัญกับการเคารพระบบอาวุโสตามสายการบังคับบัญชา เนื่องจากผ่านการขัดเกลาทางสังคมจนได้รับเอาบรรทัดฐานทางสังคมของคณะสงฆ์ไทยเข้ามาเป็นแบบแผนปฏิบัติในการแสดงออกในชีวิตประจำวัน รวมทั้งเป็นผู้มีความสามารถในการสื่อสารธรรมะและพูดคุยกับฆราวาสอย่างไม่เขินอาย เนื่องจากการได้รับการฝึกในการสื่อสารกับบุคคลอื่นในเครือข่ายความสัมพันธ์มาโดยตลอด

กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ไทย
กล่าวคือการที่พระสงฆ์ลาวที่เข้ามาอยู่ในสังคมไทย ไม่ว่าจะเข้ามาศึกษาในระบบการศึกษา พระปริยัติธรรมศึกษา ระบบการศึกษาอุดมศึกษาหรือการเข้ามาอยู่ในฐานะพระสงฆ์อาคันตุกะก็ได้เข้าไปมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ไทย ทั้งที่เป็นประเพณีทางพระพุทธศาสนาหรือกิจกรรมตามวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ไทย จะมีรูปแบบพิธีกรรม ระบบสัญลักษณ์ ตลอดจนการให้คุณค่าต่อความหมายของพิธีกรรมที่เกิดขึ้น พระสงฆ์ลาวที่มีส่วนร่วมกับกิจกรรมตามที่กล่าวไปในข้างต้น จะได้มีโอกาสซึมซับและเรียนรู้วิถีปฏิบัติดังกล่าวจนรับเข้ามาเป็นแบบแผนปฏิบัติของตนเองด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ไทย ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลจากการศึกษาภาคสนามมาวิเคราะห์เพื่อแบ่งระดับการมีส่วนร่วมและยกตัวอย่างกิจกรรมที่สมาชิกในเครือข่ายพระสงฆ์ลาวบางรูปอาจได้มีประสบการณ์เข้าไปร่วมที่แตกต่างกันออกไปดังต่อไปนี้

ระดับที่หนึ่ง เป็นผู้นำและมีส่วนร่วมสำคัญในจัดกิจกรรมกล่าวคือสมาชิกในเครือข่ายพระสงฆ์ลาวเป็นกลุ่มแกนนำที่จะขับเคลื่อนการจัดกิจกรรม โดยเริ่มจากการประสานงาน กำหนดระยะเวลาและวิธีการดำเนินงาน ระดมสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรม ตลอดจนประสานกับ คณะสงฆ์ไทยในการผลักดันให้กิจกรรมประสบความสำเร็จ ยกตัวอย่างกิจกรรมเช่น การสักการะ พระสงฆ์เจ้าคณะปกครองในวันเข้าพรรษาหรือที่เรียกว่าสามัคคีธรรมกับคณะสงฆ์ที่มีความสัมพันธ์ กับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย การจัดกิจกรรมทำบุญประจำปีและประชุมประจำปีของ เครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย เป็นต้น

ระดับที่สอง เป็นผู้ร่วมจัดกิจกรรมกับองค์กรอื่นกล่าวคือการจัดสมาธิใน เครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้ร่วมมือกับคณะสงฆ์ไทยในการสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมตามประเพณีและ วัฒนธรรม ซึ่งช่วยให้เครือข่ายพระสงฆ์ลาวสามารถขยายความสัมพันธ์กับองค์กรทางสังคมต่าง ๆ ที่อยู่ในสังคมไทย จนนำมาสู่การติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกในเครือข่ายพระสงฆ์ลาวกับ บุคคลภายนอกมากขึ้น ยกตัวอย่างกิจกรรมเช่น การร่วมจัดกิจกรรมประเพณีสงกรานต์และ ฮีตสิบสองคองสิบสี่ การสักการะพระสงฆ์คณาจารย์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในวันเข้าพรรษาร่วมกับ พระนิสิตนักศึกษาการร่วมจัดกิจกรรมสังคมสงเคราะห์กับสำนักงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม เป็นต้น

ระดับที่สาม เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมตามการเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม กล่าวคือการจัดที่พระสงฆ์ลาวที่แยกกันอยู่ตามมหาวิทยาลัยสงฆ์แต่ละพื้นที่จังหวัดที่แตกต่างกัน ออกไป หรือการอาศัยอยู่ในวัดที่แตกต่างกันออกไป ได้ใช้โอกาสในการเป็นสมาชิกในสังคมนั้น ๆ เข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ไทยที่ถูกจัดขึ้นตามแต่พื้นที่และเวลา โดยพระสงฆ์ลาวไม่ได้เข้าไปมีส่วนต่อการพัฒนากิจกรรมให้เกิดขึ้นอย่างชัดเจน แต่ได้เรียนรู้แบบ แผนปฏิบัติและวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ไทยจากการเข้าไปอยู่ในพื้นที่ทางสังคมในกิจกรรม ยกตัวอย่างกิจกรรมเช่น การจัดพิธีทำบุญประจำปีของวัด การจัดพิธีกรรมสวดมนต์ข้ามปี การจัด พิธีเทศน์มหาชาติ การจัดเทศนาอบรมค่ายเยาวชน เป็นต้น

เมื่อพิจารณาจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่มีลักษณะตามประเพณีและวัฒนธรรม ของคณะสงฆ์ไทย จะเห็นได้ว่าสมาชิกในเครือข่ายพระสงฆ์ลาวก็ต่างมีประสบการณ์และได้ซึมซับ วิถีปฏิบัติมาเป็นแบบแผนในชีวิตของตนเองต่างกันไป ทั้งนี้ปัจจัยสำคัญจะขึ้นอยู่กับความ เข้มขันที่ได้เข้าไปร่วมดำเนินกิจกรรมว่าพระสงฆ์ลาวรูปดังกล่าว เข้ามามีส่วนต่อการพัฒนากรรม มากน้อยเพียงใด อีกทั้งความถี่ของจำนวนกิจกรรมที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วม ก็ผลต่อการรับวิถี วัฒนธรรมที่ได้ไปมีปฏิสัมพันธ์อยู่ให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของแบบปฏิบัติในชีวิตประจำวันเช่นกัน

การที่สมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวทั่วไปแต่ละรูปต้องเข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมไทยเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 4 ปีเนื่องจากส่วนใหญ่เข้ามาศึกษาในระดับอุดมศึกษา การได้ประสบการณ์ในการร่วมกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ไทยถือเป็นประสบการณ์การพื้นฐานที่พระสงฆ์ลาวมีโอกาสได้เข้าไปมีส่วนร่วม ดังนั้นรูปแบบพิธีกรรมและระบบสัญลักษณ์ที่ถูกนำมาใช้ในกิจกรรมลักษณะนี้ จะเป็นที่เข้าใจและถูกนำไปใช้ต่อในเครือข่ายพระสงฆ์ลาวด้วย พระสงฆ์ชาวไทยท่านหนึ่งที่มีประสบการณ์คอยประสานงานเอกสารและจัดกิจกรรมให้กับพระนิสิตนักศึกษาลาวมากกว่าสิบปี ได้ถ่ายทอดเรื่องราวที่เห็นพระสงฆ์ลาวเริ่มปรับเปลี่ยนแผนปฏิบัติที่คล้ายกับวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ไทยว่า

“อาตมาเห็นว่าตอนแรกที่มาารวมกลุ่มกัน พระสงฆ์ลาวก็มีเป้าหมายที่อยากให้ความสัมพันธ์ของกลุ่มสมาชิกใกล้ชิดสามัคคีกันมากขึ้น แต่มาภายหลังเริ่มรู้จักที่จะเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมที่คณะสงฆ์ไทยถือปฏิบัติกันมา เช่น การทำสามัคคีธรรมกับผู้บริหารและพระสงฆ์สาธุการตามวัดที่รับพระสงฆ์ลาวอยู่ ช่วงหลังท่านทำกันตลอด ความเข้าใจต่อระบบอาวุโสของคณะสงฆ์ไทยพระสงฆ์ลาวจะเข้าใจดีมาก ยิ่งรูปที่ได้อยู่วัดไทยด้วยแล้ว จะสามารถนำแบบแผนปฏิบัติพวกนี้ไปปฏิบัติต่อโดยประยุกต์ให้เหมาะสมกับสังคมประเทศเขาได้เลย” (พระเหลียง)

สำหรับพระสงฆ์ลาว การได้เข้ามามีส่วนในกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ไทยได้ก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียที่คาดไม่ถึง เนื่องจากพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมไทยและสามารถรวมตัวกันเป็นเครือข่ายทางสังคมได้ มีความเข้าใจร่วมกันอย่างดีว่าการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคณะสงฆ์ไทยถือเป็นปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญมาก การปราศจากการติดต่อสื่อสาร และมีวิถีปฏิบัติที่ไม่เห็นคุณค่าของพิธีกรรมตามวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ไทยเป็นอุปสรรคสำคัญที่จะเกิดขึ้นได้ ดังนั้นการเข้ามากิจกรรมต่าง ๆ พระสงฆ์ลาวจะมีความยินดีที่จะเข้าไปเรียนรู้อย่างไม่ค่อยรู้สึกขัดแย้งกับจิตสำนึก อย่างไรก็ตามการที่มีพระสงฆ์ลาวเข้ามาศึกษาอยู่ในสังคมไทยมากขึ้น แบบแผนปฏิบัติบางประการอาจถูกนำไปใช้เมื่อพระสงฆ์ลาวกลับไปอยู่ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพราะพระสงฆ์ลาวรูปนั้นเห็นว่ามีคุณค่าหรืออาจสร้างให้เกิดระเบียบที่ดีกับกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาได้ แต่ผลที่ตามมาคือความหวาดระแวงและไม่สบายใจของคณะผู้ปกครองในประเทศบ้านเกิดว่าอาจมีผลต่อการควบคุม

ความเป็นไปความสามัคคีของผู้คนในสังคมได้ จึงจะเห็นได้ว่าเครือข่ายพระสงฆ์ลาวจะให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่สร้างสัมพันธ์ไมตรีกับคณะสงฆ์ไทยเป็นสำคัญ พยายามระวังที่จะไม่เข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์หรือกิจกรรมที่พระพุทธรูปศาสนาไปเชื่อมโยงกับองค์กรที่เป็นทุนนิยมมากนัก ดังเช่นผู้นำพระสงฆ์ลาวท่านหนึ่งในจังหวัดภาคเหนือกล่าวถึงเป้าหมายของการเป็นจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมที่ได้เรียนรู้จากคณะสงฆ์ไทย

“การไปทำสามัคคีธรรมพระสงฆ์ผู้ใหญ่ทั้งหมดในจังหวัด รวมทั้งท่านเจ้าอาวาสในวัดที่รับพระสงฆ์ลาวไว้เป็นการแสดงความอ่อนน้อมและแสดงตนเองให้ท่านทราบว่าเรามาอยู่มาอาศัยมาเรียน ท่านจะได้สบายใจว่าไม่ได้มาหากินแบบไม่เหมาะสม แบบนี้เป็นลักษณะที่พระสงฆ์ลาวทำเสมอ เราก็รับวัฒนธรรมมาจนเห็นได้โดยว่าพระสงฆ์ลาวที่มาอยู่ประเทศไทยจะเด่นชัดว่าเคารพผู้ใหญ่ รู้ประเพณีพุทธศาสนาดี บางคนสึกไปแล้วเป็นพ่อหนาน เป็นพี่หนานก็รู้ได้ เพราะยังมีบุคลิกแบบนี้อยู่”
(พระเจ็ด)

การเข้าไปร่วมทำกิจกรรมกับองค์กรทางพระพุทธศาสนาของไทย ได้เปิดพื้นที่ให้กับการสร้างเครือข่ายทางสังคมนอกกลุ่มพระสงฆ์ลาวที่ชัดเจนมาก จะเห็นได้ว่าพระสงฆ์ลาวจำนวนหนึ่งสามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นอยู่และความต้องการของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวต่อเจ้าคณะปกครองได้ ข้อเสนอที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้ส่งต่อทางตรงไปยังเจ้าคณะปกครองหรือผู้บริหารมหาวิทยาลัยจะมีโอกาสได้ถูกนำมาปฏิบัติโดยตรงได้มากขึ้น นอกจากนี้พระสงฆ์ลาวยังสามารถสร้างความสัมพันธ์กับสมาชิกในชุมชนพระสงฆ์ไทยที่ต้องทำการจัดเตรียมกิจกรรมร่วมกันได้ ในส่วนนี้ถือว่ามีความสำคัญมากที่สามารถเข้าไปเรียนรู้แบบแผนการดำเนินกิจกรรม และบรรทัดฐานของคณะสงฆ์ไทยเกี่ยวกับการวางแผนปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรม พระสงฆ์ลาวที่เป็นผู้นำชมรมพระนิสิตนักศึกษาที่ต้องเข้าไปเป็นคณะทำงานเพื่อเป็นผู้ร่วมจัดกิจกรรมกับองค์กรอื่นภายในมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้สะท้อนให้เห็นภาพความหลากหลายขององค์กรที่มาดำเนินกิจกรรม และการต่อรองทางความคิดของการบริหารจัดการกิจกรรม อีกทั้งการสร้างให้เกิดความสัมพันธ์เชิงเครือข่าย (Connection) ที่นำมาสู่การสร้างประโยชน์ต่อเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในอนาคต

“เมื่อมหาวิทยาลัยมีกิจกรรมและต้องเปิดนิทรรศการ หรืออาศัยนิสิต
ร่วมจัดกิจกรรมสนองงานคณะสงฆ์ พระสงฆ์ลาวจะถูกเรียกไปช่วย พอ
หลัง ๆ เราารู้เลยว่าเป็นหน้าที่ เรื่องสถานที่ เรื่ององค์ความรู้ เราเข้าช่วย
ได้เลย ยิ่งถ้าเป็นงานที่สถานิสิตนักศึกษา มีบทบาทจัดงานด้วย จะยิ่งได้
เจอเพื่อนต่างชาติ ได้เจอองค์ภิกษุภายนอกที่จะมาจัดงาน อันนี้เป็น
ประโยชน์เพราะภายหลังเราก็ขอความรู้ ขอเป็นเครือข่ายในการ
ประสานความร่วมมือได้ เช่น ช่วงที่จะมีการจัดเทศกาลอาเซียนบ่อย ๆ
ตอนนั้นมีเครือข่ายองค์ภิกษุภายนอกที่มาสืบสนุนความรู้วิชาการเยอะ
มาก” (พระสิบเอ็ด)

แม้ว่าเครือข่ายพระสงฆ์ลาวจะได้ไม่ได้ครอบครองอำนาจในการควบคุมการจัด
ความสัมพันธ์ในกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ไทย เนื่องจากส่วนใหญ่แล้ว
เป็นรูปแบบกิจกรรมที่ถูกกำหนดความสัมพันธ์เชิงอำนาจในกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม หรืออาจเป็น
กิจกรรมที่มีช่วงระยะเวลาของการปฏิสัมพันธ์ที่ชัดเจน แต่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวก็จะกำหนด
แนวทางที่ให้อำนาจสามารถสร้างพื้นที่ความสัมพันธ์ของตนเองได้เป็นอย่างดี อย่างในกรณีของการจัด
กิจกรรมสามัคคีธรรมในวันเข้าพรรษาของคณะสงฆ์ไทย จะมีระยะเวลา 3 – 5 วันก่อนวันเข้าพรรษา
ที่คณะสงฆ์จะเริ่มเดินทางแสดงมุทิตาสักการะแก่ (1) พระสงฆ์ที่มีอาวุโสพรรษามากกว่า (2)
พระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์สูงกว่า หรือ (3) พระสงฆ์ที่เป็นเจ้าคณะปกครองลำดับเหนือกว่า จะเห็นได้
ว่าในพิธีกรรมนี้ ตั้งแต่รูปแบบของการสวดภาษาบาลีได้ตอบ จนถึงการได้พูดคุยจะมีแบบแผนของ
ช่วงเวลาที่ชัดเจน ทั้งนี้หากเป็นเจ้าคณะปกครองที่มีความสนิทสนมกับเครือข่ายพระสงฆ์ลาว ทาง
เครือข่ายมักจะเลือกช่วงเวลาที่ชุมชนพระสงฆ์ไทยได้ผ่านการทำกิจกรรมกับเจ้าคณะปกครองไป
แล้ว จึงกำหนดวันในการเข้าไปแสดงมุทิตาสักการะ เพื่อให้สามารถมีเวลาในการแลกเปลี่ยนข้อมูล
และสื่อสารกับเจ้าคณะปกครองได้มากขึ้น

จะเห็นได้ว่าการได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมตามประเพณีและ
วัฒนธรรมของคณะสงฆ์ไทย ได้มีส่วนในการสร้างแบบแผนปฏิบัติให้กับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวใน
สังคมไทยคือการเข้าใจระบบพิธีกรรมและสัญลักษณ์ตามวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ไทย ในส่วนนี้ได้
นำไปสู่การหยิบยืมความหมายและแบบแผนปฏิบัติของพิธีกรรมไปใช้เมื่อเดินทางกลับไปยัง
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวแล้ว ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าเครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่เคยเดินทาง
มาอยู่ในประเทศไทย เริ่มจัดให้มีกิจกรรมการธรรมะสัญจรหรือกิจกรรมทำบุญอายุวัฒนมงคลซึ่ง

แต่เดิมจะไม่ปรากฏอย่างชัดเจนในคณะสงฆ์ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมากนัก การรับเอาแบบแผนปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีกรรมและระบบสัญลักษณ์ของคณะสงฆ์ไทย จึงเป็นผลที่ตามมาจากการที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์อยู่ในพื้นที่กิจกรรมของคณะสงฆ์ไทยต่อเนื่องเป็นระยะเวลาหนึ่ง

4.3.2 การถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

สำหรับการเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการถ่ายทอดและส่งต่อวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย จะวิเคราะห์ให้เห็นลักษณะของวัฒนธรรมที่พระสงฆ์ได้รับหรือประยุกต์ไปใช้จากการมาปฏิสัมพันธ์อยู่ในสังคมไทย นอกจากนี้วัฒนธรรมบางประการยังเกิดขึ้นจากกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ที่มีสถาบันพระพุทธศาสนาและสถาบันการศึกษาเป็นหน่วยทางสังคมที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดและปลูกฝังแบบแผนปฏิบัติให้เกิดขึ้น การเริ่มต้นอธิบายให้ลักษณะของวัฒนธรรมที่พระสงฆ์ลาวได้รับการถ่ายทอดจากการเข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมเป็นระยะเวลาต่อเนื่องยาวนาน ต้องทำความเข้าใจเงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพระสงฆ์ลาวกับสังคมไทย ซึ่งมีส่วนอย่างสำคัญต่อการส่งเสริมให้เครือข่ายพระสงฆ์ลาวสามารถเข้าใจวัฒนธรรมไทยได้ง่ายกว่าพระสงฆ์ที่มาจากประเทศอื่น นอกจากนี้ยังควรเข้าใจเงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นข้อจำกัดสำคัญดังที่จะนำเสนอต่อไป

4.3.2.1 ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่สนับสนุนการถ่ายทอดและส่งต่อวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย กล่าวคือภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมที่มีความคล้ายคลึงกันของผู้คนทั้งสองประเทศ ถือเป็นเงื่อนไขที่สำคัญของการสนับสนุนให้เครือข่ายพระสงฆ์มีความเข้าใจการสื่อสารในระบบภาษา พิธีกรรมหรือระบบสัญลักษณ์ในสังคมไทยได้สะดวกกว่าคนชาติอื่น นอกจากนี้การที่พุทธศาสนิกชนในสังคมไทยมีความศรัทธาพระสงฆ์ลาวอย่างไม่มีความแตกต่างจากพระสงฆ์ไทย ยังเป็นอิทธิพลสำคัญที่ทำให้ความสัมพันธ์ของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวกับชาวไทยมีความใกล้ชิด ไม่ต้องเผชิญกับอุปสรรคทางความคิดของความแตกต่างในสัญชาติเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนั้นการเข้าเป็นสมาชิกของชุมชนในระดับท้องถิ่นหรือระดับมวลชนที่ศรัทธาแต่ละวัดที่พระสงฆ์ลาวอาศัยอยู่จึงเกิดขึ้นได้ด้วยระยะเวลาอันสั้น ทั้งนี้สามารถสรุปปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญได้ดังนี้

ประการที่หนึ่ง ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์และประเพณีพระพุทธศาสนา กล่าวคือความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ของคนไทยในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและคนลาวที่มีรากเหง้าของความเชื่อและความเป็นเครือญาติสัมพันธ์กันอยู่ อีกทั้งภาษาที่สามารถสื่อสารกันได้อย่างชัดเจน เป็นกลไกสำคัญที่ผลักดันให้พระสงฆ์ลาวสามารถเข้าใจระบบวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

ดี ขณะเดียวกันในประเพณีพระพุทธศาสนาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำท้องถิ่น หรือพุทธศิลป์ที่สำคัญในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหลายแห่ง อาทิ วัดพระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม วัดโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เป็นต้น ถือเป็นหนึ่งในแหล่งรวมศรัทธาและเคารพบูชาของผู้คนสองฝั่งโขงมาอย่างยาวนาน เป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่สร้างให้เกิดความไว้วางใจต่อกัน จนส่งผลให้เครือข่ายพระสงฆ์ลาวสามารถเข้าถึงวัฒนธรรมต่าง ๆ ของสังคมไทยได้อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครือข่ายพระสงฆ์ที่อยู่ในพื้นที่ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมักไม่ถูกกีดกันในฐานะคนต่างชาติ แต่กลับได้รับการสนับสนุนจากพระสงฆ์และคนไทยในพื้นที่เป็นอย่างดี จากความเชื่อที่ว่ามีความสัมพันธ์ทางเครือญาติร่วมกัน และความเหนียวแน่นของคนไทยในท้องถิ่นที่ยังคงมีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์

ประการที่สอง ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและสื่อสารมวลชน กล่าวคือการที่ปัจจุบันเครือข่ายสังคมออนไลน์และความก้าวหน้าจากระบบไร้สายได้เชื่อมต่อให้สังคมระหว่างประเทศ สามารถติดต่อสื่อสารกันได้อย่างไร้พรมแดนมากขึ้น อีกทั้งการที่ผู้คนในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวสามารถเข้าถึงเนื้อหาจากช่องโทรทัศน์จากประเทศไทยมาอย่างยาวนาน ได้ส่งผลให้รูปแบบการสื่อสารที่เป็นภาษา และความเคลื่อนไหวในสถานการณ์สังคมของสังคมไทยอยู่ในการรับรู้ของพระสงฆ์ลาวได้ระดับหนึ่ง ปัจจุบันดังกล่าวมีอิทธิพลให้เครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่อยู่ในสังคมไทยสามารถเข้าใจบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของสังคมไทยได้รวดเร็วขึ้น การปรับตัวที่จะเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารและการติดต่อสื่อสารสามารถประยุกต์ให้เหมาะสมกับพระสงฆ์ได้ดีกว่าพระสงฆ์ชาติอื่น นอกจากนี้เครือข่ายพระสงฆ์ลาวเองยังใช้ประโยชน์จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและสื่อสารมวลชนด้วยการใช้รูปแบบ (Platform) เครือข่ายสังคมออนไลน์ต่าง ๆ สื่อสารเนื้อหาเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างข้ามพรมแดนได้อีกด้วย นอกจากนี้จะเห็นได้ว่ามีสมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวจำนวนหนึ่งสามารถใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ในการระดมทุนและสิ่งของบริจาคเพื่อพัฒนาสิ่งปลูกสร้าง และปรับปรุงสถานที่ของวัดที่พระสงฆ์ลาวต้องการพัฒนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้ด้วย

ประการที่สาม ความก้าวหน้าของการคมนาคม กล่าวคือการที่ปัจจุบันช่องทางการคมนาคมระหว่างสองประเทศเปิดกว้างมากยิ่งขึ้น โดยทางเครื่องบินสามารถเดินทางตรงไปยัง 3 สนามบินหลักของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้แก่ สนามบินเวียงจันทน์ สนามบินปากเซ และสนามบินหลวงพระบาง ขณะที่ช่องทางด้านตรวจคนเข้าเมืองที่ถูกต้องตามกฎหมายก็มีอีก 15 จุดครอบคลุมทั้งจังหวัดเชียงราย น่าน พะเยา เลย หนองคาย บึงกาฬ นครพนม มุกดาหาร และอุบลราชธานี ส่งผลให้การเดินทางข้ามพรมแดนของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวเข้าและ

ออกประเทศไทยอย่างถูกกฎหมายทำได้สะดวกเร็วมากขึ้น ยังมีข้อตกลงความร่วมมือระหว่างประเทศว่าด้วยการเดินทางควีนเอกซอสแสดงการได้รับอนุญาตเข้าเมือง (Visa) ล่วงหน้า โดยสามารถพักอาศัยในฐานะนักท่องเที่ยวได้ 30 วัน เป็นการเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ลาวสามารถเข้ามาติดต่อสื่อสารในจังหวัดใกล้เคียงกับพรมแดนได้สะดวกมากขึ้น ผลจากความก้าวหน้าด้านคมนาคมได้ทำให้การเดินทางถึงกันทำได้รวดเร็วและบ่อยครั้งมากขึ้น ดังนั้นพระสงฆ์ลาวที่จบการศึกษาจากประเทศไทยไปแล้วก็ยังเดินทางกลับเข้ามาเยี่ยมเยียนสถาบันการศึกษาสำนักเรียน หรือวัดที่ตนเองมีความคุ้นเคยในอดีตได้อยู่เสมอ ส่งผลประการหนึ่งคือการยังคงการปฏิสัมพันธ์กับสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง เป็นการรักษาความสัมพันธ์กับเครือข่ายสังคมที่พระสงฆ์ลาวมีอยู่ในสังคมไทยให้มั่นคงต่อกันได้ต่อไป

4.3.2.2 ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นข้อระวังของการถ่ายทอดและส่งต่อวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย กล่าวคือความแตกต่างของบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เครือข่ายพระสงฆ์ต้องระวังที่จะไม่ดำเนินการให้กลายเป็นประเด็นที่ทำให้ถูกจับตามองจากหน่วยงานภาครัฐหรือคณะสงฆ์ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยสามารถวิเคราะห์สามารถสรุปปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นข้อระวังสำคัญได้ดังนี้

ประการที่หนึ่ง การแสดงออกทางการเมือง กล่าวคือการใช้ประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีความแตกต่างของอุดมการณ์ทางการเมืองและระบบปกครอง ส่งผลให้เครือข่ายพระสงฆ์ลาวจำเป็นต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัววัฒนธรรมที่ตนเองเข้ามาเรียนรู้หรือได้รับจากสังคมไทยไปใช้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในช่วงที่สังคมไทยมีการตื่นตัวในการแสดงออกทางการเมืองอย่างชัดเจนตั้งแต่การชุมนุมทางการเมืองปี พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา จนถึง การเปลี่ยนรูปแบบการตอบโต้หรือพื้นที่ของการต่อสู้มาอยู่บนพื้นที่เครือข่ายสังคมออนไลน์ในปี พ.ศ. 2562 ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าสมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวตระหนักดีว่าเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองต้องอยู่บนขอบเขตที่เหมาะสม หรืออาจอีกนัยหนึ่งคือไม่สามารถที่จะเข้าไปร่วมหรือเป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ในพื้นที่ดังกล่าวได้ นอกจากเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับประเทศบ้านเกิดแล้ว การเลือกที่จะให้ตนเองเข้าไปอยู่ในความสัมพันธ์ที่มีฝ่ายการเมืองยังอาจนำไปสู่การสูญเสียศรัทธาหรือความสัมพันธ์กับเครือข่ายฆราวาสในสังคมไทยที่อาจมีความเห็นไม่ตรงกันทางการเมืองอีกด้วย ดังนั้นที่ผ่านมามีสมาชิกในเครือข่ายพระสงฆ์ลาวอาจมีความสนใจต่อประเด็นดังกล่าวในลักษณะปัจเจกบุคคลบ้างแต่จะระวังไม่แสดงออกในพื้นที่สาธารณะเป็นสำคัญ

ประการที่สอง พิธีกรรมพุทธพาดิษย์กล่าวคือการที่สังคมไทยมีความเชื่อและความศรัทธาต่อเครื่องรางของขลัง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นวัฒนธรรมที่ติดมากับความเชื่อเรื่องผีและพรหมณที่อยู่กับสังคมไทยมาอย่างยาวนาน ดังนั้นคติความเชื่อเรื่องเครื่องรางจึงผูกติดกับการป้องกันสิ่งชั่วร้าย และเครื่องรางหลายประเภทก็เชื่อว่าจะสามารถเสริมความเป็นสิริมงคลให้กับผู้ครอบครองได้ ส่งผลให้เกิดความต้องการซื้อ (Demand) ต่อการครอบครองวัตถุดังกล่าว การแพร่กระจายวัฒนธรรมและพิธีกรรมพุทธพาดิษย์จึงเกิดขึ้นในสังคมไทยมาโดยตลอด เครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยต้องระวังที่จะไม่นำวัฒนธรรมหรือพิธีกรรมเช่นนี้กลับไปใช้ในประเทศบ้านเกิด เนื่องจากเป็นการส่งเสริมให้เกิดความเชื่อต่อสิ่งของสักการะที่อาจมาสู่ความหลงใหลในวัตถุ อีกทั้งยังขัดต่อการหลักการสังคมนิยมที่ไม่ต้องการให้เกิดการแพร่กระจายของสินค้าทุนนิยมที่มีราคาสูงอย่างไม่เหมาะสมอีกด้วย

4.3.2.3 วัฒนธรรมสัมพันธ์: การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย จากที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นทั้งการส่งเสริมและการกระตุ้นต่อการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย การศึกษาภาคสนามได้สร้างให้ผู้วิจัยเห็นได้ถึงความสัมพันธ์ที่ชัดเจนของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจบริบทพื้นฐานของสังคมและวัฒนธรรมไทย เนื่องจากการที่พระสงฆ์มีประสบการณ์ได้รับอิทธิพลทางความคิดและรับทราบข้อมูลข่าวสารจากสถาบันสื่อสารมวลชนของไทยมาตั้งแต่อยู่ประเทศบ้านเกิด ซึ่งส่งผลให้พระสงฆ์ลาวอาจมีข้อได้เปรียบในการเข้าใจความคิดพื้นฐานของชาวไทยมากกว่าชาวต่างชาติประเทศอื่นที่เพิ่งเข้ามาอยู่อาศัยในสังคมไทย อย่างไรก็ตามการมีความแตกต่างของระบอบการปกครอง เป็นเงื่อนไขทางสังคมที่สำคัญที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวต้องระวังในการไม่นำวัฒนธรรมที่อาจไม่ตรงกับอุดมการณ์ทางการเมืองของภาครัฐในประเทศบ้านเกิดไปใช้เมื่อกลับไปยังในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทั้งนี้ในส่วนต่อจากนี้จะได้สรุปลักษณะทางวัฒนธรรมที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้รับการแลกเปลี่ยนภายหลังการเข้ามาปฏิบัติธรรมอยู่ในสังคมไทยเป็นระยะเวลาต่อเนื่องหลายปี

ลักษณะที่หนึ่ง ภาษาและการสื่อสารธรรมะสมัยใหม่ กล่าวคือการที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้เรียนรู้แนวทางการสื่อสารในภาษาไทยทั้งที่มาจากการศึกษาในระบบอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งหรือการเข้ารับการศึกษาในระบบพระปริยัติธรรมศึกษา ได้ช่วยยกระดับให้พระสงฆ์ลาวมีทักษะการใช้ภาษาไทยได้ดีมากขึ้น ส่งผลให้สมาชิกในเครือข่ายพระสงฆ์ลาวหลายรูปได้เข้ามีโอกาสเรียนรู้กระบวนการสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารธรรมะสมัยใหม่ที่กลุ่มพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาของไทยได้พัฒนากลยุทธ์การสื่อสารธรรมะที่เป็นเอกลักษณ์

ใหม่ขึ้น เช่น การจัดทำสื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนาแบบภาพเคลื่อนไหวประกอบการอบรมค่ายธรรมะสัญจร การจัดทำเพจบนสื่อสังคมออนไลน์ของ Facebook และการจัดศูนย์ปฏิบัติธรรมสมาธิให้กับชาวต่างชาติ เป็นต้น การได้เข้าไปร่วมเป็นกลไกการพัฒนาแนวทางการสื่อสารธรรมะสมัยใหม่ ได้สร้างให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากพื้นที่ทางสังคมที่พระสงฆ์ลาวไปอยู่เครือข่ายความสัมพันธ์ จนนำมาสู่การปรับประยุกต์ไปใช้ในการอบรมของตนเอง ดังที่พระสงฆ์ลาวรูปหนึ่งที่ปัจจุบันถือเป็นวิทยากรสำคัญในเครือข่ายพระสงฆ์วิทยากรที่จัดทำค่ายอบรมธรรมะสัญจรให้ความรู้พระพุทธศาสนากับเยาวชนในจังหวัดหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ถ่ายทอดประสบการณ์ให้ว่า

“เริ่มต้นจากการที่ได้มีโอกาสไปกับอาจารย์ของมหาวิทยาลัยรูปหนึ่งที่ท่านจะเป็นวิทยากรให้กับโรงเรียนในพื้นที่เป็นประจำ พอมีโอกาสหลังจากได้จบการศึกษาปริญญาธรรมสาม พระอาจารย์คงเห็นว่าคุณจะเข้าใจธรรมะมากขึ้น เลยให้ลองเป็นวิทยากรและการที่ภาษาต่าง ๆ ก็คล้ายคลึงกัน ก็เลยได้ฝึกช่วยท่านมาตลอด พวกลูกเล่นที่เป็นสื่อภาพสื่อวีดีโอ ก็จัดทำได้ด้วยตนเอง ถือว่าเป็นสิ่งใหม่ ๆ ที่มาจากการเรียนรู้ในสังคมไทย” (พระมหาห้ำ)

พระสงฆ์ไทยจำนวนมากจึงเป็นที่รู้จักในเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในฐานะต้นแบบของการสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารธรรมะสมัยใหม่ เช่น พระเมธีวชิโรดม (ว. วชิรเมธี) วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงราย พระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต วัดสร้อยทอง กรุงเทพมหานคร และพระครูปลัดสัมพิพัฒน์ธีรจารย์ (พระมหาวิมล ธรรมะอารมณฺ์ดี) วัดยานนาวา กรุงเทพมหานคร เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากวัฒนธรรมการสื่อสารธรรมะสมัยใหม่ที่แพร่หลายอยู่ในสังคมไทย ยังมีความแตกต่างอย่างมาจากรูปแบบการสื่อสารธรรมะขององค์พระพุทธรศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่ผู้คนในสังคมยังยึดมั่นกับการพึ่งเทศนาธรรมเกี่ยวกับพุทธประวัติและเรื่องเล่าในท้องถิ่น มากกว่าการนำองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนามาบรรยายหรือประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์ในสังคมปัจจุบัน นอกจากนี้ประเด็นการนำรูปแบบภาษาและการสื่อสารธรรมะสมัยใหม่ไปใช้ในสังคมลาวอาจสร้างความไม่สบายใจให้กับผู้คนในท้องถิ่นว่าพระสงฆ์ที่เข้ามาเรียนรู้จากสังคมไทยกำลังหลงลืมความเป็นลาว ดังนั้นพระสงฆ์ลาวจึงระวังมากในการหยิบยืม

หรือปรับปรุงประยุกต์วัฒนธรรมการสื่อสารธรรมะสมัยใหม่ไปใช้ได้เฉพาะกับบริทางสังคมและวัฒนธรรมที่เปิดกว้างแล้วหรือในช่องทางสื่อสังคมออนไลน์เป็นสำคัญ

จะเห็นได้ว่าสมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ได้ปรับปรุงประยุกต์วัฒนธรรมการสื่อสารธรรมะสมัยใหม่ให้เหมาะสมกับความคาดหวังของสังคมในฐานะของการเป็นพระสงฆ์ลาว โดยมุ่งเน้นให้การสื่อสารธรรมะแสดงออกถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการสร้างปัญญาให้กับผู้ฟัง รวมทั้งให้ความสำคัญกับการสื่อสารเป็นภาษาลาวมากกว่าภาษาไทย หรือในกรณีที่ต้องการสื่อสารกับชาวตะวันตกก็จะใช้ภาษาอังกฤษในการอธิบายธรรมะผ่านช่องทางการสื่อสารสมัยใหม่ ทั้งนี้สาเหตุที่ต้องระวังที่จะไม่สื่อสารเป็นภาษาไทยเนื่องจากผู้คนที่ต้องถิ่นหรือคนลาวที่รับฟังอยู่จะให้ความสำคัญกับการรักษาเอกลักษณ์ทางภาษาลาวให้เป็นภาษาหลักในการสื่อสาร ดังนั้นเครือข่ายพระสงฆ์ลาวจะระมัดระวังอย่างมากที่จะไม่ติดการบรรยายภาษาไทยให้กับผู้คนที่ต้องถิ่นฟัง

“ภาษาไทยนี้เราอยู่ไปนาน ๆ ก็อาจติดได้ อย่างง่ายที่สุดคือคำว่า “ครับ” หรืออาจเป็นสำนวน คำศัพท์ที่เราเรียนเป็นภาษาไทยบางครั้งก็เอาไปใช้ อันนี้ผู้ใหญ่จะไม่ชอบ คนที่มีอายุจะรู้สึกว่ามันไม่พูดภาษาของเราเอง ส่วนเรื่องความรู้บาลีที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาต้องบอกว่ามาเรียนที่ไทยได้ประโยชน์ เอาไปใช้เทศน์ให้เผยแผ่ให้ได้เลย เพราะที่ฝั่งนั้นก็กำลังพัฒนาขึ้นมาอยู่” (พระสิป)

จึงจะเห็นได้ว่าสำหรับวัฒนธรรมการสื่อสารธรรมะสมัยใหม่เกิดขึ้นจากการที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้เข้ามาศึกษาหรือจำพรรษาอยู่ในสังคมไทยก่อน แล้วจึงมีโอกาสดำเนินการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการจัดการอบรมธรรมะที่กลุ่มพระสงฆ์ไทยด้านเผยแผ่ได้ดำเนินการอยู่ หรืออาจเรียนรู้จากการเผยแพร่องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาบนช่องทางการสื่อสารสังคมสมัยใหม่ที่แพร่หลายอย่างมากในสังคมไทยปัจจุบัน อย่างไรก็ตามการหากพิจารณาจากข้อมูลที่ได้ศึกษาภาคสนามจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าเครือข่ายพระสงฆ์ลาวมักเป็นผู้ที่สนใจจะเข้าไปร่วมจัดกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา ร่วมกับอาจารย์หรือกลุ่มเพื่อนพระสงฆ์ไทยที่ต้องทำกิจกรรมเผยแผ่ธรรมะสัญจรไปยังหน่วยงานหรือโรงเรียนต่าง ๆ จึงได้เกิดการเรียนรู้และฝึกฝนการพัฒนาสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยใหม่ ทั้งที่ใช้โปรแกรมนำเสนอ ใช้วีดีโอภาพเคลื่อนไหว ประกอบการบรรยาย รวมถึงการสร้างกิจกรรมให้ผู้เข้าร่วมอบรมโดยเฉพาะในกิจกรรมที่มี

เยาวชนเข้าร่วมด้วย ได้มีส่วนร่วมไปกับกิจกรรมการเจริญสติภาวนาในหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาควบคู่กันไป การเข้าไปเป็นคณะวิทยากรหรือคณะผู้จัดกิจกรรมลักษณะเช่นนี้อยู่บ่อยครั้ง จึงสร้างการแลกเปลี่ยนทางความคิดและการขัดเกลาทางสังคมที่จะเรียนรู้การใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมการสื่อสารธรรมะสมัยใหม่ เพื่อนำไปปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับการเผยแผ่หลักสูตรทางพระพุทธศาสนาในช่องทางการสื่อสารออนไลน์ส่วนบุคคลหรือของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในปัจจุบันมากขึ้น

ลักษณะที่สอง การจัดกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ กล่าวคือการที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวเรียนรู้และแลกเปลี่ยนกระบวนการดำเนินกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ ตั้งแต่การจัดตั้งชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวในมหาวิทยาลัยสงฆ์ การวางแผนดำเนินกิจกรรมประจำปี และการศึกษาการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการช่วยเหลือสังคมโดยชมรมการนิสิตนักศึกษา รวมทั้งเรียนรู้รูปแบบการช่วยเหลือสังคมจากคณะสงฆ์ไทย ส่งผลให้เครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้เริ่มต้นวางแนวทางในการทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ให้เกิดขึ้นในนามของเครือข่ายตนเอง การศึกษาภาคสนามทำให้ผู้วิจัยค้นพบข้อมูลที่สำคัญว่าเครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่รวมตัวกันในแต่ละจังหวัดหรือภูมิภาคจะมีรูปแบบการดำเนินกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ขึ้นเอง ไม่ได้มีศูนย์กลางของการกำหนดแนวทางการดำเนินกิจกรรมแบบรวมศูนย์ ดังนั้นวัฒนธรรมการทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์จึงเป็นไปตามบริบททางวัฒนธรรมและกลไกสนับสนุนของแต่ละพื้นที่

สำหรับในพื้นที่ภาคเหนือ เครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่จังหวัดเชียงใหม่จะเป็นศูนย์กลางการประสานงานให้กับสมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในจังหวัดอื่น ๆ เนื่องจากจังหวัดเชียงใหม่มีจำนวนพระสงฆ์ลาวเข้ามาศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นจำนวนมาก อิทธิพลของรูปแบบกิจกรรมจึงถูกกำหนดขึ้นจากความพร้อมของพระสงฆ์ลาวในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นหลัก อย่างไรก็ตามจะมีการนัดประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเปิดโอกาสให้สมาชิกในจังหวัดอื่นได้สามารถมีส่วนร่วมกำหนดตารางกิจกรรมได้ ในกรณีที่สมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในจังหวัดอื่นประสงค์ที่จะร่วมดำเนินกิจกรรมไปด้วยกัน จะมีการติดต่อสื่อสารให้เข้าร่วมกิจกรรมในวันและเวลาจัดงานอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ที่ผ่านมาเครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้ร่วมทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ทั้งที่ประเทศไทยและกลับไปสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพราะเครือข่ายพระสงฆ์ลาวจะได้รับการปลูกฝังอุดมการณ์การช่วยเหลือสังคม ทั้งจากการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์และคำแนะนำของรุ่นพี่ทำกิจกรรมในชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวร่วมกัน โดยยึดถือว่าการทำกิจกรรมเพื่อสังคมเป็นภารกิจตามพุทธพจน์ของพระพุทธเจ้าที่มอบกับพุทธสาวกทั้งหลายเมื่อสมัยพุทธกาล ว่า **“จรถ ภิกขเว จาริกัม พุทฺชนิตาย พุทฺชนสุขาย โลกานุกมฺปาย ที่แปลความเป็น**

ภาษาไทยได้ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” อดีตผู้นำและผู้นำปัจจุบันของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่ต่างมีประสบการณ์การทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ได้บอกเล่าประสบการณ์การขัดเกลาทางสังคมจนกลายเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในการทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์อย่างต่อเนื่อง ได้ถ่ายทอดประสบการณ์ของตนเองได้อย่างน่าสนใจว่า

“จริง ๆ ตอนเป็นผู้นำชมรมในมหาวิทยาลัยก็มีหน้าที่ติดต่อประสานงานสองส่วนคือ ส่วนที่เป็นทางการต้องพูดคุยกับสถานเอกอัครราชทูต และส่วนที่ต้องสื่อสารกันภายในมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะเรื่องกิจกรรมที่ทำกันมาก่อนจะมีเรื่องโรคโควิด (การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-19 - ผู้วิจัย) กลุ่มพระสงฆ์ลาวก็ทำเรื่องอบรมพระวิทยากร บริจาคอุปกรณ์การศึกษาและปรับปรุงโรงเรียนพุทธสถานตามชนบท แต่ตอนนี้ทำได้แต่ที่ฝั่งไทยยังไม่สามารถข้ามกลับไปทำที่ประเทศเราเองได้เนื่องจากด่านไม่เปิดเลย” (พระหก)

“อย่างวัฒนธรรมการทำกิจกรรมที่พระสงฆ์ไทยทำสังคมสงเคราะห์หรือสาธารณสงเคราะห์กันก็เป็นแรงบันดาลใจให้พระลาวได้ไปทำค่ายบริจาคสิ่งของ ปรับปรุงสถานที่ให้เด็กได้เรียนหนังสือ แต่จะทำอะไรเราก็ต้องปรับให้เหมาะสมกับสังคมที่นั่น เหมือนกับเราอยู่ประเทศไทยก็ต้องปรับตัววัฒนธรรมที่ติดตัวเราให้เข้ากับสังคมไทย ถ้าไม่รู้จักปรับตัววัฒนธรรมให้เหมาะสมก็อาจถูกตำหนิได้ ที่ผ่านมาเครือข่ายพวกเรากระวัง ไม่ว่าการทำกิจกรรมกับสังคมอะไรก็ตามแต่ จะยึดถือว่าเราเป็นพระสงฆ์ ต้องแสดงออกให้ถูกต้อง” (พระเจ็ด)

ดังนั้นสำหรับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย การเกิดวัฒนธรรมการดำเนินกิจกรรมสังคมสงเคราะห์เป็นผลมาจากการได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกิจกรรมลักษณะนี้จากการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์และการร่วมกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทย อันที่จริงการทำกิจกรรมเพื่อสังคมถือเป็นคุณค่าที่สังคมของคณะสงฆ์ให้การยึดถือและปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง แต่กิจกรรม

ลักษณะสังคมสงเคราะห์ที่ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะการบริจาคสิ่งของหรือช่วยเหลือในสถานการณ์เฉพาะหน้า เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ และภัยธรรมชาติอื่น เป็นต้น ถือเป็นความพยายามในการสร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้นจากการทุ่มเททรัพยากรความช่วยเหลือจากคณะสงฆ์ เครือข่ายพระสงฆ์เอง ก็ถือว่าได้ปรับรูปแบบการทํากิจกรรมสังคมสงเคราะห์ให้ครอบคลุมงานพัฒนาที่มีแนวโน้มจะสร้างความยั่งยืนได้มากขึ้น กิจกรรมที่ชัดเจนคือการผลักดันให้วัฒนธรรมการดำเนินกิจกรรมสังคมสงเคราะห์เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 (SDGs Goal) จากการศึกษาภาคสนามได้สะท้อนความก้าวหน้าของการทํากิจกรรมสังคมสงเคราะห์ที่สมาชิกหลายท่านของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้เข้าไปร่วมมือกับมูลนิธิการศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ทํากิจกรรมพัฒนาชุมชนและเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่สามเหลี่ยมทองคำครอบคลุมพื้นที่ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เวียดนาม และไทย ซึ่งปัจจุบันกำลังมุ่งเน้นพัฒนาโครงการน้ำดื่มสะอาดให้วัดและชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการเข้าถึงแหล่งน้ำที่สะอาดและลดการเกิดโรคจากการดื่มน้ำที่ไม่มีการฆ่าเชื้อโรคก่อนด้วย นอกจากนี้เครือข่ายพระสงฆ์เองยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษาในพื้นที่ชนบทไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวเป็นเจ้าภาพหรือร่วมมือกับองค์กรทางสังคมอื่นในสังคมไทย พระสงฆ์ลาวจะให้ความสำคัญกับการสร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับผู้อื่นอยู่เสมอ ถือเป็นคุณค่าอีกประการหนึ่งที่คงเป็นผลมาจากประสบการณ์ร่วมของสมาชิกในเครือข่ายพระสงฆ์ลาวจำนวนมาก ที่เห็นประโยชน์ของการได้รับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาในฐานะของการสนับสนุนให้ได้รับโอกาสทางการเรียนรู้วัฒนธรรมข้ามพรมแดนและเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมอีกมากตามมา

ลักษณะที่สาม การปรับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือการที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย จนเรียนรู้ที่จะเข้าใจระบบความหมาย สัญลักษณ์และขั้นตอนพิธีกรรมของการสร้างพิธีกรรมขึ้น โดยที่พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในแต่ละสังคมย่อมมีการให้ความหมายและองค์ประกอบในพื้นที่ความสัมพันธ์ที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้เมื่อพิจารณาพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของสังคมไทยปัจจุบันสามารถแบ่งได้ชัดเจนคือ (1) พระราชพิธีหลวง เป็นพิธีทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ คติความเชื่อและองค์ประกอบของการจัดพิธีกรรมจะเน้นที่การถวายพระเกียรติแก่สถาบันพระมหากษัตริย์ในการแสดงให้เห็นพระราชศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ การกำหนดเวลาและลำดับพิธีกรรมจะมีหน่วยงานราชการที่เป็นทางการรับผิดชอบเพื่อให้ถูกต้องตามระเบียบและโบราณราชประเพณีเป็นสำคัญ เช่น พระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันเข้าพรรษา พระราชพิธีทรง

บำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน พระราชพิธีทรงตั้งเปรียญธรรม 9 ประโยค เป็นต้น (2) พิธีกรรมราษฎร์ เป็นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาแบบของชาวบ้าน รูปแบบการจัดองค์ประกอบของพิธีกรรมและลำดับขั้นตอนในการเริ่มต้นจนถึงเสร็จสิ้นพิธี ยึดติดอยู่กับประเพณีความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น การให้ความหมายและคุณค่าของพิธีกรรมแสดงออกให้เห็นสำนึกร่วม (Collective Consciousness) ในพื้นที่สังคมนั้น ๆ ถึงแม้ว่าจะมีเจ้าภาพหลักในการประสานงานจัดกิจกรรมแต่ความศรัทธาของปัจเจกบุคคลจะช่วยสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือในการเข้ามาร่วมพิธีกรรมดังกล่าวด้วย เช่น งานทอดกฐินและทอดผ้าป่าสามัคคี เทศกาลสงกรานต์ เทศกาลทำบุญให้กับบรรพบุรุษตามความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น เป็นต้น เครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาอยู่ในสังคมไทยเป็นระยะเวลาหนึ่ง จึงได้รับประสบการณ์ของการเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบในพิธีกรรมราษฎร์อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นภายใต้การปฏิสัมพันธ์ที่มีการแลกเปลี่ยนในวัตรปฏิบัติของคณะสงฆ์ไทยในแต่ละพิธีกรรมย่อมส่งผลให้พระสงฆ์ได้รับอิทธิพลของรูปแบบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาไปได้

นอกจากพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งพระสงฆ์ลาวเห็นว่าสังคมไทยจะมีการจัดองค์ประกอบการที่ซับซ้อนและแสดงให้เห็นคุณค่าของรายละเอียดในเชิงการตกแต่งสถานที่มากกว่าพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ยังมีเรื่องบทบาทของฆราวาสในพิธีกรรมที่จะต้องเข้ามาเป็นมคทายก เป็นประธานในพิธีถวายเครื่องไทยธรรม รวมทั้งต้องมีการประกาศชื่อคณะเจ้าภาพเพื่อสร้างความภาคภูมิใจให้กับผู้ลงทุนลงแรงมาเป็นเจ้าภาพงานบุญ ก็ถือเป็นองค์ประกอบในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่สร้างรายละเอียดขึ้นมาใหม่ด้วย จุดนี้เองที่เป็นการเปิดประสบการณ์ใหม่ให้กับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้เห็นว่าและไปปรับประยุกต์เพื่อประกอบสร้างพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาขึ้นในวัฒนธรรมร่วมสมัยของประเทศบ้านเกิด อย่างไรก็ตามการปะทะกันระหว่างแนวคิดร่วมสมัยกับแนวคิดอนุรักษ์นิยมของวัฒนธรรมแห่งพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนายังปรากฏอยู่ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงที่แม้เป็นเพียงการปรับประยุกต์องค์ประกอบหรือลำดับขั้นตอนใหม่เข้าไปในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาก็อาจถูกตั้งข้อสงสัยว่ากำลังลดทอนคุณค่าของความเป็นท้องถิ่นดั้งเดิมลงได้ ดังเช่นที่พระสงฆ์รูปหนึ่งที่มีโอกาสเรียนอยู่ในสังคมไทยและกลับไปใช้ชีวิตในประเทศบ้านเกิดก่อนกลับมาศึกษาต่ออีกครั้งในระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในสังคมไทยได้ถ่ายทอดประสบการณ์ว่า

“พิธีกรรมพุทธของคนลาวยังคงความมั่นคงไว้เหมือนเดิม คนเผ่าหรือหนุ่มสาวก็ศรัทธามาวัดอยู่ตลอด โดยเฉพาะถ้าเป็นงานบุญหรือวันพระ การจะเทศน์โดยไม่ใช้ใบลาน ยกเรื่องสนุกขึ้นเทศน์นี้ชาวบ้านจะไม่พอใจเลย แต่สิ่งที่ทำแล้วคนลาวก็รู้สึกว่าการทำให้บรรยากาศศักดิ์สิทธิ์ขึ้น คือการตกแต่งสถานที่ มีผ้ามาจับผูกให้สวย จัดวางพระพุทธรูปบนโต๊ะหมู่บูชาใหม่ให้สวยงามแบบที่พระลาวมาเห็นหมู่พระไทยทำแบบนี้จะไม่มีการต่อว่า หรืออย่างเรื่องทำบุญวันเกิดก็เคยเห็นพระที่เรียนจากเมืองไทยจัดฉลองนิมนต์ครูอาจารย์ลูกศิษย์มาร่วม ตอนแรก ๆ คณะสงฆ์ลาวก็อาจไม่ชอบ มองว่าไม่เหมาะสม แต่ภายหลังก็รู้สึกว่าการทำตามกันได้อยู่บ้าง” (พระสี)

การเกิดวัฒนธรรมของพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาใหม่ที่ปรับประยุกต์องค์ประกอบและความหมายทางสังคมที่สะท้อนให้เห็นการอยู่ร่วมกันของพระสงฆ์ ความเชื่อดั้งเดิมและการให้อิสระกับบทบาทศาสนิกชนในพื้นที่ของพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนามากขึ้น จึงเป็นอีกหนึ่งวิถีปฏิบัติที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้เรียนรู้และรับการถ่ายทอดจากการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมในสังคมไทย การประกอบสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมลักษณะนี้เกิดขึ้นจากการเข้ามาเป็นสมาชิกของคณะสงฆ์ไทย และได้มีประสบการณ์จากการเข้าร่วมเป็นผู้จัดกิจกรรมหรือเป็นพระสงฆ์ที่อยู่ใน การประกอบพิธีกรรมดังกล่าว จนสมาชิกในเครือข่ายพระสงฆ์ลาวส่วนหนึ่งเห็นว่าวิถีปฏิบัติเช่นนี้สามารถนำไปปรับประยุกต์ใหม่เหมาะสมกับสังคมลาวในปัจจุบันได้ ทั้งนี้เครือข่ายพระสงฆ์ลาวจะเรียนรู้ที่จะเข้าใจปฏิกริยาตอบสนองของผู้เข้าร่วมพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเมื่อนำพิธีกรรม เช่นนี้ไปลงดำเนินการที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หากสัมผัสได้ถึงความไม่พอใจก็จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาให้คงเอกลักษณ์และรูปแบบเช่นนี้ไว้ แต่ในทางกลับกันถ้าสมาชิกในชุมชนของการจัดพิธีกรรมเห็นว่าไม่ได้กระทบต่อเอกลักษณ์ดั้งเดิมของศรัทธาความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในท้องถิ่น วัฒนธรรมของพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาใหม่ก็就会被สถาปนาขึ้นในพื้นที่แห่งนั้น ให้เป็นแบบแผนของพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีการประยุกต์ให้เหมาะสมเข้ากับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยคำนึงถึงการไม่สร้างให้เกิดความขัดแย้งกับหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรปกครองของคณะสงฆ์ของประเทศตนเอง

4.4 รูปแบบของกระบวนการสร้างและถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

สำหรับการสังเคราะห์ให้เห็นกระบวนการสร้างและถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย เป็นการสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาภาคสนามด้วยเครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งจะได้สะท้อนให้เห็นบทบาทของทุนทางสังคมที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้สร้างขึ้นทั้งจากการมีปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มสมาชิกและการมีปฏิสัมพันธ์กับองค์กรภายนอกลักษณะต่าง ๆ จนสามารถนำมาสู่การใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมไปขยายให้เป็นกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามผู้วิจัยจะได้อธิบายให้เข้าใจความหมายของทุนทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยครั้งนี้ว่าคือผลประโยชน์ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมที่เกิดขึ้นจากการขยายความสัมพันธ์ทางสังคมให้เพิ่มมากขึ้นได้ โดยส่วนมากเครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่สร้างทุนทางสังคมให้กับเครือข่ายตนเองจะช่วยให้เข้าถึงโอกาสและทรัพยากรในการดำเนินกิจกรรมที่กลุ่มต้องการได้สะดวกยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามการผูกขาดความสัมพันธ์ทางสังคมไว้ที่บุคคลมากกว่าเครือข่ายองค์กรที่มีสมาชิกจำนวนมาก อาจเกิดแนวโน้มให้เกิดทุนทางสังคมยึดติดอยู่กับเฉพาะปัจเจกชน ซึ่งจะเป็นผลแง่ลบกับการขับเคลื่อนกิจกรรมให้กับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้ในอนาคตต่อไป ทั้งนี้สำหรับในการศึกษาครั้งนี้ จะได้ลำดับการสังเคราะห์หัวข้อการนำเสนอรูปแบบของกระบวนการสร้างและถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยออกเป็นสองส่วนคือ ส่วนที่หนึ่ง กระบวนการสร้างทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย และส่วนที่สองรูปแบบของการถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

4.4.1 กระบวนการสร้างทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

สำหรับการสร้างทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยเกิดขึ้นบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการกล่าวคือ ในส่วนที่เป็นทางการจะมีหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงการต่างประเทศของทั้งสองประเทศ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของทั้งสองประเทศเป็นสถาบันทางสังคมอย่างเป็นทางการหลักที่สนับสนุนให้การพัฒนาความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการเจริญก้าวหน้ามากขึ้น ขณะที่ในส่วนของความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการเกิดขึ้นจากที่สมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวสามารถพัฒนาความสัมพันธ์จากการใช้ชีวิตประจำวันกับพระสงฆ์ฆราวาสในวัดที่ตนเองสังกัดอยู่ เพื่อนพระสงฆ์ที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยเดียวกันหรืออาศัยอยู่วัดเดียวกัน รวมทั้งฆราวาสที่เข้ามาทำบุญจนสนิทคุ้นเคยกัน จนสามารถพัฒนาเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ให้การสนับสนุนกิจกรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้ ทั้งนี้เมื่อพิจารณากระบวนการสร้างทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย นอกจากนั้นการเกิดขึ้นของกระบวนการสร้างทุนทางสังคมก็ไม่ได้มีลำดับขั้นตอนของการพัฒนาการที่นำไปสู่การเป็น

ทุนทางสังคมอย่างแยกออกจากกัน แต่เป็นลักษณะที่ทุกกระบวนการได้ขับเคลื่อนพื้นที่และปฏิบัติการทางสังคมไปตามเงื่อนไขของความสัมพันธ์และระยะเวลาจะเอื้ออำนวยให้เกิดกระบวนการสร้างทุนทางสังคมได้ โดยจากการศึกษาข้อมูลภาคสนามสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 กระบวนการที่สำคัญดังต่อไปนี้

กระบวนการที่ 1 การใช้พื้นที่ทางสังคม กล่าวคือการจะพัฒนาให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมได้ การสร้างให้มีพื้นที่ของการติดต่อสัมพันธ์ถือเป็นช่องทางหลักในการก่อตั้งของทุกความสัมพันธ์ กล่าวสำหรับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย การใช้พื้นที่ทางสังคมในมิตินี้ปรากฏทั้งในเชิงพื้นที่กายภาพและพื้นที่เสมือนจริง จะเห็นได้ว่าเครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่ศึกษาอยู่มหาวิทยาลัยสงฆ์และอาศัยอยู่วัดในพื้นที่ใกล้เคียงกันสามารถพัฒนาความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในเครือข่ายให้มีความเข้มแข็ง โดยอาศัยกลไกการจัดตั้งชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวในมหาวิทยาลัยสงฆ์ร่วมกับการจัดวางตำแหน่งแห่งที่ตามโครงสร้างองค์กร เป็นการระดมให้เกิดการขยายจำนวนสมาชิกของพระสงฆ์ให้เข้ามาดำเนินกิจกรรมภายใต้การเป็นเครือข่ายเดียวกันได้มากขึ้น จะเห็นได้ว่าเครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้ใช้พื้นที่ทางกายภาพในการพัฒนาความสัมพันธ์ได้เกิดประโยชน์อย่างมาก นอกจากการจัดตั้งกลุ่มที่อยู่ภายใต้พื้นที่ในจังหวัดเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน ในช่วงก่อนที่จะมีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-19 พื้นที่กายภาพของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวยังขยายข้ามจังหวัดหรือภูมิภาคมาเป็นระดับประเทศได้อีกด้วย ขณะที่ระยะหลังจากการที่มีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-19 เครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยจำเป็นต้องยุติการพบเจอกันแบบมีสมาชิกจำนวนมากเข้าร่วม แต่ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์สมัยใหม่ในรูปแบบ (Platform) ต่าง ๆ มาเป็นช่องทางในการสื่อสารข้อมูลและทำกิจกรรมในนามเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยร่วมกัน

การใช้เครือข่ายพระสงฆ์ลาวสามารถสร้างพื้นที่ทางสังคมของตนเองได้อย่างชัดเจน ได้ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มสมาชิกและสามารถพัฒนาการดำเนินกิจกรรมร่วมกันระหว่างสมาชิกที่ต่อเนื่อง ยังเป็นการสร้างให้ระบบความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่มที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่ทางสังคมเดียวกันให้มีความแนบแน่น และพัฒนาความไว้วางใจระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มให้มากขึ้น จึงเริ่มเกิดปรากฏการณ์ที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยให้ความสำคัญกับการพัฒนากิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสังคมไทยภายนอกเครือข่าย ทั้งการทำกิจกรรมพัฒนาสังคม กิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมทั้งการใช้พื้นที่ออนไลน์สื่อสารพระพุทธศาสนาเป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นผลของการสะท้อนภาพการเคลื่อนไหวของสมาชิกภายในเครือข่ายพระสงฆ์ลาว ที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการสร้างบทบาทให้กับเครือข่ายของตนเอง อีกทั้งการ

ยกระดับเป้าหมายของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวให้สามารถสื่อสารบทบาทการดำเนินกิจกรรมให้กับสังคมภายนอกได้รับรู้สถานภาพของเครือข่ายที่อยู่ในสังคมไทย

การพัฒนาประโยชน์จากการมีพื้นที่ทางสังคมที่ชัดเจนในการสร้างปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มสมาชิกให้เกิดเป็นกิจกรรมทางสังคมที่เชื่อมโยงเครือข่ายพระสงฆ์เข้ากับความเป็นไปของสังคมภายนอกเครือข่ายความสัมพันธ์ได้สร้างให้เครือข่ายพระสงฆ์ลาวสามารถพัฒนาความสัมพันธ์กับองค์กรภาครัฐ และองค์กรคณะสงฆ์ทั้งสองประเทศได้อย่างชัดเจน อีกทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นว่าในสังคมไทยได้เห็นบทบาทการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม นำมาสู่การเข้ามามีส่วนร่วมให้กับการสนับสนุนกิจกรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวทั้งในลักษณะการบริจาคสิ่งของและปัจจัยทางเศรษฐกิจอื่น ๆ รวมทั้งการสนับสนุนในรูปแบบความสัมพันธ์แบบปัจเจกบุคคลที่มีต่อสมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่ติดต่อสัมพันธ์กับพระสงฆ์คนนั้นเป็นการส่วนบุคคล

กระบวนการที่ 2 การสร้างเครือข่าย กล่าวคือการที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยได้พัฒนาความสัมพันธ์กับองค์กรที่มีความสัมพันธ์ด้วยจนสามารถยกระดับของการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารหรือทำกิจกรรมร่วมกันจนสร้างให้เกิดประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับเครือข่ายทางสังคมของตนเอง ทั้งนี้สำหรับระบบของเครือข่ายทางสังคมภายในเกิดขึ้นจากการที่สมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่กระจ่ายกันอยู่ในพื้นที่จังหวัดต่างๆ ของประเทศไทย เริ่มตระหนักถึงความสำคัญของการรวมตัวภายในกันเองภายในกลุ่มพระสงฆ์ลาวว่าหากสามารถพัฒนาให้มีความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่น น่าจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการช่วยเหลือเกื้อกูลทั้งพระสงฆ์และคนลาวที่เข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมไทย จึงเริ่มมีการประสานงานกันเองระหว่างแกนนำของชมรมพระนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้แต่พื้นที่ที่ตรวจสอบหรือระดมพระสงฆ์ลาวในพื้นที่ให้เห็นความสำคัญของการเป็นสมาชิกและทำภารกิจกรรมในนามเครือข่ายพระสงฆ์ลาว อีกทั้งการที่สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวประจำประเทศไทยเห็นความสำคัญของการส่งเสริมให้เครือข่ายพระสงฆ์ลาวในความเข้มแข็ง เพื่อจะได้เป็นกลุ่มที่สนับสนุนการรักษาประเพณีวัฒนธรรมและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้ดียิ่งขึ้น ถือเป็นอีกรูปแบบการส่งเสริมให้การสร้างเครือข่ายภายในของสมาชิกเครือข่ายพระสงฆ์ลาวมีการดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น ส่งผลให้ปัจจุบันพระสงฆ์ลาวที่เริ่มต้นเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ของประเทศไทย จะให้ความสำคัญกับการสมาชิกของชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวอย่างมาก เนื่องจากจะสามารถสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ภายในกับพระสงฆ์ลาวด้วยกัน และยังมีโอกาสได้เรียนรู้

สถานการณ์ของหน่วยงานภาครัฐของประเทศบ้านเกิดจากการสื่อสารข้อมูลข่าวสารจาก สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวประจำประเทศไทยอีกด้วย

สำหรับเครือข่ายความสัมพันธ์ภายนอกจะเห็นได้ว่าเครือข่ายพระสงฆ์ลาวใน สังกัดไทย ใช้บทบาทและสถานภาพทางสังคมที่เป็นพระสงฆ์ได้อย่างเหมาะสมและเกิด ประสิทธิภาพ กล่าวคือการทำสังคัมไทยนับถือพระสงฆ์ตามความเชื่ออยู่แล้ว การที่พระสงฆ์ร่วมตัว กับทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและไม่ขัดต่อสมณวิสัยจึงมีโอกาสดำเนินการยอมรับจาก สังคมมากกว่าคนทั่วไป นอกจากนี้การให้การสนับสนุนให้เครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้ทำกิจกรรม สังคมสงเคราะห์และเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในรูปแบบการฟื้นฟูสถานที่ทาง พระพุทธศาสนาและธรรมะสัญญาเป็นรูปแบบกิจกรรมที่พุทธศาสนิกชนในสังคมนิยมให้การ ส่งเสริมอีกด้วย ขณะที่ความสัมพันธ์กับคณะสงฆ์ไทยจะเริ่มต้นจากระดับปัจเจกบุคคลของสมาชิก ในเครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่เข้าไปอยู่ในวัดของคณะสงฆ์ไทย จนต่อมาสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ ดีกับเจ้าคณะปกครองและพระสังฆาธิการของวัดที่ตนเองสังกัด กลายเป็นช่องทางในการสื่อสาร ข้อมูลข่าวสารของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังกัดไทยให้กับคณะสงฆ์ไทยได้รับทราบ อีกทั้งยังเป็น โอกาสที่จะเข้าไปร่วมดำเนินกิจกรรมที่เจ้าคณะปกครองและพระสังฆาธิการของวัดที่ตนเองสังกัด จัดทำขึ้น ส่งผลให้สมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวจะได้ทั้งประสบการณ์การดำเนินกิจกรรมและ การขยายความสัมพันธ์ระหว่างที่อยู่ในสังกัดไทยให้เพิ่มมากขึ้น เมื่อสมาชิกในเครือข่ายพระสงฆ์ ลาวสามารถมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับคณะสงฆ์ได้เป็นจำนวนมาก การขอความร่วมมือในการ สนับสนุนให้เกิดกิจกรรมที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังกัดไทยต้องการพัฒนาให้เป็นรูปธรรมขึ้น จึง สามารถดำเนินการไปได้อย่างรวดเร็ว

จะเห็นได้ว่าการขยายความสัมพันธ์ของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังกัดไทยให้ กระจายพื้นที่และเพิ่มจำนวนสมาชิกออกไปได้มากขึ้น มีส่วนต่อการสนับสนุนให้เครือข่ายพระสงฆ์ ลาวใช้ชีวิตอยู่ในสังกัดไทยได้อย่างมีคุณภาพมากขึ้น ทั้งในประเด็นการสามารถเข้าอยู่อาศัยในวัด โดยได้รับการสนับสนุนจากคณะสงฆ์ไทย การได้รับการอำนวยความสะดวกในการสมัครเข้าศึกษา ต่อทั้งในระดับพระปริยัติธรรมศึกษาและระดับอุดมศึกษา ตลอดจนการทำกิจกรรมในนามของ เครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังกัดไทย ดังนั้นการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์จึงเป็น กระบวนการพัฒนาทุนทางสังคมให้เครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังกัดไทยได้ยกระดับสถานภาพทาง สังคมให้สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างสะดวกยิ่งขึ้น

กระบวนการที่ 3 การพัฒนาปฏิบัติการกิจกรรม กล่าวคือการที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวสามารถรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมที่แสดงให้เห็นบทบาทของพระสงฆ์ที่สนใจการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมในสังคมปัจจุบันได้ จะเห็นได้ว่าการที่องค์กรทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายต่อศรัทธาของพุทธศาสนิกชน การตั้งมั่นที่จะทำกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาลักษณะเดิมหรือการเน้นเผยแผ่กิจกรรมพระพุทธศาสนาเชิงพิธีกรรม ถูกมองว่าเป็นรูปแบบกิจกรรมที่ล้าสมัย ไม่ได้ผลักดันให้องค์กรพระพุทธศาสนาเข้าใจสถานการณ์ความทุกข์ร้อนของผู้คนในสังคมอย่างแท้จริง อีกมิติหนึ่ง การเน้นพิธีกรรมที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมพุทธพาณิชย์และความเชื่อผีพราหมณ์ที่ผูกติดกับพุทธศาสนาไทยมาอย่างยาวนาน ยังเป็นภาพจำทางสังคมที่ผลักดันให้คนรุ่นใหม่ในสังคมไม่รู้สึกรู้สึถึงความเป็นส่วนหนึ่งของการสนใจเข้าร่วมทำกิจกรรมกับองค์กรพระพุทธศาสนาในสังคมไทย ดังนั้น องค์กรทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยจึงจำเป็นต้องปรับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสังคมให้สามารถมีผลกระทบต่อความทุกข์ร้อนของผู้คนในสังคมไทยให้มากขึ้น นำมาสู่การพยายามพัฒนาบทบาทการทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สามารถเข้าถึงวิถีชีวิตประจำวันของคนรุ่นใหม่ได้มากขึ้น จะเห็นได้ว่าเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยก็ได้รับอิทธิพลจากการปรับบทบาทขององค์กรทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยเช่นกัน

การจัดกิจกรรมที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวจะเน้นเป็นเป้าหมายหลักของการสร้างปฏิบัติการกิจกรรมจะเน้นที่การพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อพุทธศาสนิกชนโดยไม่ได้เลือกชนชั้นหรือเชื้อชาติ จึงจะเห็นได้ว่าที่ผ่านมาการดำเนินกิจกรรมจะเกิดขึ้นทั้งในพื้นที่ของไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อีกทั้งยังได้ร่วมมือกับเครือข่ายที่เป็นมูลนิธิทางพระพุทธศาสนาที่ทำกิจกรรมอยู่ในพื้นที่ภาคเหนือเข้าไปทำกิจกรรมในพื้นที่สามเหลี่ยมทองคำซึ่งครอบคลุมอาณาบริเวณไปยังพื้นที่ประเทศเมียนมาร์อีกด้วย อย่างไรก็ตามปฏิบัติการของกิจกรรมที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง ถือว่าเป็นปฏิบัติการภายใต้บริบทแห่งความเป็นพระพุทธศาสนาคือการยังมีองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปด้วย แม้ว่าจะไม่ได้เป็นเป้าหมายหลักของการดำเนินกิจกรรมเท่ากับการต้องการช่วยเหลือสังคม แต่แบบแผนปฏิบัติและพิธีกรรมบางช่วงเวลา เช่น การสวดมนต์สรรเสริญพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ หรือการแจกสัจจลักษณ์เพื่อเอาไว้มูบูชา เป็นต้น ยังสะท้อนให้เห็นกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแฝงอยู่ด้วย อย่างไรก็ตามเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยมักกำหนดปฏิบัติการกิจกรรมเพื่อสังคมให้อยู่เหนืออัตลักษณ์ทางศาสนาและเชื้อชาติ โดยมี

เป้าหมายเน้นไปที่การสามารถช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและการถึงโอกาสทางการศึกษาให้กับกลุ่มเป้าหมายของการดำเนินกิจกรรมแต่ละครั้ง

ในมิตินี้ปฏิบัติการกิจกรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวจึงได้สะท้อนให้เห็นภาพของการสร้างและพัฒนาบทบาทให้เครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยที่อยู่แตกต่างกันที่สามารถพัฒนาการดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมจนเป็นที่รู้จักของหน่วยงานภาครัฐและคณะสงฆ์ไทยว่าเครือข่ายพระสงฆ์ลาวจะมีกิจกรรมที่ช่วยเหลือสังคมอยู่เป็นประจำ เป็นการภาพจำทางสังคมที่ช่วยสื่อสารภาพลักษณ์ในด้านบวกให้กับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ให้เป็นที่รับรู้ว่าเป็นการรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมที่สามารถสร้างประโยชน์ให้กับสังคมได้อย่างต่อเนื่อง และเป็นทุนทางสังคมในการจะผลักดันกิจกรรมในระยะต่อไปให้ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายทางสังคมอื่น ๆ ได้สะดวกมากขึ้น

กระบวนการที่ 4 การจัดการความรู้ กล่าวคือการทำที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวสามารถรวบรวมผลงานของการดำเนินกิจกรรมออกเป็นเอกสารความรู้ประจำปีเพื่อแสดงให้เห็นฐานข้อมูลของสมาชิกและผลงานที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยได้จัดทำขึ้น ที่มาของการพยายามพัฒนาเอกสารจัดการความรู้เกิดขึ้นภายใต้การสนับสนุนของมหาวิทยาลัยสงฆ์และสถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวประจำประเทศไทยที่เห็นว่าการรวบรวมการดำเนินงานกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นเรื่องราวของการดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคม หรือการพัฒนาความสัมพันธ์ภายในสมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาว ในสังคมไทยจะเป็นการบันทึกประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพัฒนาการการรวมกลุ่มของพระสงฆ์ลาวที่ได้เคยมีโอกาสเข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมไทยต่อไป ดังนั้นในแต่ละปีชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวที่อยู่ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ จะพยายามพัฒนาเอกสารในนามเครือข่ายของตนเองเพื่อสร้างให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อการบันทึกข้อมูลที่ได้ออกกิจกรรมในแต่ละปี และการพัฒนาเอกสารที่สามารถสนับสนุนให้พระสงฆ์ลาวที่เข้ามาอยู่ในสังคมไทยในปีแรกได้เข้าใจแนวทางการจัดทำเอกสารการขออนุญาตเข้ามาศึกษาในประเทศไทย

เป้าหมายของการจัดการความรู้ของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ ประการที่หนึ่งเป็นการเก็บและรวบรวมผลงานที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่ทำกิจกรรมในแต่ละพื้นที่ได้จัดทำขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่สะท้อนความเคลื่อนไหวและปฏิบัติการที่สะท้อนให้เห็นบทบาทของพระสงฆ์ลาวกับการดำเนินกิจกรรมสังคมสงเคราะห์และเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย ขณะเดียวกันสามารถบันทึกเหตุการณ์เกี่ยวกับกิจกรรมภายในที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้มีจัดทำขึ้นภายในกลุ่มสมาชิกของตนเองด้วย สำหรับประการที่สองเป็นการสื่อสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์

ต่อสมาชิกพระสงฆ์ลาว ส่วนใหญ่จะเน้นที่ขั้นตอนและระเบียบของการเข้ามาอยู่อาศัยในสังคมไทย ถือเป็นเอกสารที่อำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกในเครือข่ายพระสงฆ์ลาวสามารถเป็นแนวทางในการเตรียมข้อมูลเพื่อการติดต่อประสานกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการขออนุญาตเข้ามาศึกษาในประเทศไทย ทำได้ดีเป้าหมายประการที่สามเป็นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวให้กับหน่วยงานองค์กรที่เป็นทางการและผู้ที่สนใจได้เห็นรูปแบบการดำเนินกิจกรรม และเป้าหมายหลักของรวมกลุ่มพระสงฆ์ลาวขึ้น ทั้งนี้การสื่อสารข้อมูลข่าวสารให้กับสังคมภายนอกได้มีความเข้าใจเอกลักษณ์และปฏิบัติการกิจกรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยได้มากขึ้น ได้ช่วยให้การพัฒนาบทบาทและสถานภาพทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย สร้างภาพจำที่มีความชัดเจนในฐานะกลุ่มทางสังคมที่มุ่งเน้นการดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมโดยไม่ได้เอาเอกลักษณ์ของแต่ละชาติเข้ามาเกี่ยวข้องแต่อย่างใด

กระบวนการที่สำคัญของการพัฒนาให้เกิดการจัดการความรู้ภายในเครือข่ายพระสงฆ์ลาว จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากสมาชิกภายในเครือข่าย อีกทั้งจากการศึกษาภาคสนามได้ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงรูปแบบของการแบ่งงานกันทำในกลุ่มสมาชิกเครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่จะเปิดโอกาสให้สมาชิกแต่ละรูปของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวสามารถใช้ทักษะที่ตนเองมีความเชี่ยวชาญ เช่น ทักษะการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เกี่ยวกับการจัดงานศิลป์ ทักษะการเขียนเพื่อการสื่อสาร และทักษะการใช้อุปกรณ์ถ่ายภาพและตัดต่อ เป็นต้น ในการเข้ามารับหน้าที่ในการร่วมดำเนินกิจกรรมร่วมกัน จึงจะเห็นได้ว่าเครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้ใช้กิจกรรมการจัดการความรู้ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายสมาชิก เป็นอีกการปฏิสัมพันธ์ชุดหนึ่งที่สามารถพัฒนากระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม และสร้างความไว้วางใจในการทำกิจกรรมอื่น ๆ ร่วมกันต่อไป

กล่าวโดยสรุป สำหรับกระบวนการสร้างทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยจะเห็นได้ว่าการที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวสามารถสร้างความชัดเจนทั้งในเชิงปฏิบัติการกิจกรรมและมีเอกสารจัดการความรู้ที่ยืนยันให้เห็นว่าเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ภายในสมาชิก รวมทั้งการยกระดับการดำเนินกิจกรรมให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมได้เป็นกระบวนการผลักดันให้เครือข่ายพระสงฆ์สามารถขยายความสัมพันธ์ทั้งภายในเครือข่ายสมาชิกและภายนอกเครือข่ายสมาชิกให้เพิ่มขึ้นได้ ส่งผลให้เครือข่ายพระสงฆ์สามารถสร้างความร่วมมือกับองค์กรในสังคมไทยทั้งที่เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐและองค์กรทางพระพุทธศาสนาของไทยให้มีความไว้วางใจต่อกันได้ดีมากขึ้น

4.3.2 รูปแบบของการถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

สำหรับการนำเสนอให้เห็นรูปแบบของการถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย เป็นการสังเคราะห์ข้อมูลทั้งจากการศึกษาภาคสนามและการศึกษาเอกสารจัดการความรู้ที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้จัดทำขึ้น ทั้งนี้เมื่อพิจารณาการดำเนินกิจกรรมที่เป็นปฏิบัติการทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาว ซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชนและพัฒนาให้เกิดเป็นเครือข่ายได้นั้น จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าการที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้เข้ามาแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมจากกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันระหว่างอาศัยอยู่ในสังคมไทย ได้นำมาสู่การสร้างความสัมพันธ์และการยกระดับความไว้วางใจทั้งในกลุ่มสมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวและองค์กรภายนอกที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้มีปฏิสัมพันธ์ด้วยการสร้างความสัมพันธ์ที่ช่วยให้สามารถพัฒนาเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินกิจกรรมหรือการดำรงอยู่ของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยได้อย่างมั่นคง ถือเป็น “ทุนทางสังคม” ที่เป็นผลจากการติดต่อสื่อสารกับองค์กรหรือปัจเจกชนที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้ลงมือปฏิบัติให้เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามตามสมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยจะมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภายในอยู่เสมอ ซึ่งจะขึ้นอยู่กับระยะเวลาของการเข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมไทยหรือความสนใจที่จะทำเป็นผู้นำในการดำเนินกิจกรรมในนามของเครือข่าย ดังนั้นการถ่ายทอดทุนทางสังคมให้คงอยู่ได้ต่อไปจึงเป็นประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะช่วยให้เห็นพลวัตทางสังคมและวัฒนธรรมที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยได้ปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมที่ตนเองต้องติดต่อสัมพันธ์ด้วย ดังนั้นในส่วนนี้จะได้สรุปให้เห็นรูปแบบของการถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย โดยสามารถแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบได้ดังต่อไปนี้

รูปแบบที่ 1 การถ่ายทอดทุนสังคมภายในสมาชิกของเครือข่าย กล่าวคือ การที่สมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยจะมีความสัมพันธ์กันในลักษณะตามธรรมชาติเป็นหลักหรือเป็นความสัมพันธ์ที่สร้างขึ้นจากการติดต่อสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด จุดเริ่มต้นของการพัฒนาความไว้วางใจจะมาจากการเป็นคนต่างถิ่นที่ต้องเข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมต่างประเทศร่วมกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยามลำบากหรือการจัดคณะทำงานช่วยกันดูแลรุ่นน้องที่เข้ามาอยู่ในสังคมไทยใหม่ ๆ ได้ผลักดันให้เครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้ก่อตัวความสัมพันธ์ระหว่างกันภายในกลุ่มที่มีขนาดเล็กก่อน ดังนั้นสมาชิกในแต่ละพื้นที่ที่รวมตัวกันเป็นชมรมพระนิสิตนักศึกษา ก่อนการพัฒนาเป็นเครือข่ายระดับหลายจังหวัดด้วยกัน จะมีโอกาสพบปะพูดคุยหรือแลกเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก่อนการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-19 จะเห็นได้ว่าสมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวจะมีพื้นที่ของแต่

จังหวัดที่ใช้เป็นพื้นที่ทางสังคมของการสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มสมาชิกของตนเอง แม้ว่าสถานการณ์ภายหลังการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-19 จะส่งผลต่อการรวมตัวทำกิจกรรมภายในของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย แต่การที่สมาชิกภายในเครือข่ายพระสงฆ์จำนวนหนึ่งได้มีโอกาสอาศัยอยู่ในวัดของคณะสงฆ์เดียวกัน ยังพอมีส่วนช่วยให้การติดต่อสัมพันธ์ภายในกลุ่มสมาชิกยังมีความเหนียวแน่นระหว่างกันอยู่ ดังนั้นในมิตินี้พื้นที่ทางสังคมภายในของเครือข่ายพระสงฆ์ลาว จึงถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ให้ดำเนินต่อไปได้

สำหรับลักษณะสำคัญของการถ่ายทอดทุนทางสังคมภายในสมาชิกของเครือข่ายจะเกิดขึ้นภายใต้ระบบอุปถัมภ์ภายในเครือข่ายคือการที่พระสงฆ์ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมไทยมักเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันแบบรุ่นพี่กับรุ่นน้อง หรือระบบการดูแลสนับสนุนจากครูอาจารย์ที่เคยเดินทางเข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมไทย ส่งผลให้การสนับสนุนให้สมาชิกที่มีความสนิทสนมกันได้มีโอกาสเข้าไปอาศัยอยู่ในวัดเดียวกัน หรือได้เข้าเรียนในสำนักเรียนพระปริยัติธรรมศึกษาทั้งสองแผนกการเรียนในสำนักเรียนที่มีชื่อเสียงร่วมกัน ถือเป็นความสัมพันธ์ที่จะเกิดขึ้นอย่างเฉพาะเจาะจงในกลุ่มสมาชิกเป็นหลัก ดังนั้นจะเห็นได้ว่าวัดที่มีพระสงฆ์เข้ามาอาศัยอยู่จะมีโอกาสที่จะเพิ่มจำนวนสมาชิกให้มีเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากมีพระสงฆ์ที่มีความอาวุโสในการเข้ามาเป็นสมาชิกของวัดนั้น ๆ ก่อนให้การรับรองกับพระสังฆาธิการของวัด

นอกจากนี้การเป็นสมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวร่วมกัน ยังเป็นโอกาสที่จะได้เข้าร่วมกิจกรรมสำคัญของวัดในสังคมไทย จะเห็นได้ว่าสมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ที่ได้รับโอกาสให้อยู่ในวัดที่มีประชาชนศรัทธาเป็นจำนวนมาก จะได้รับหน้าที่ให้ช่วยดูแลสถานที่สำคัญภายในวัดหรือการได้ออกกิจนิมนต์ร่วมกับพระสงฆ์ของวัดที่พักอยู่ เป็นโอกาสที่จะได้รับการดูแลจากฆราวาสที่ศรัทธาในพระพุทธศาสนาต่อไป แม้แต่พระสงฆ์ลาวที่อาศัยอยู่ในต่างจังหวัดแต่สามารถเป็นพระสงฆ์ปฏิบัติหน้าที่ดูความเรียบร้อยของวัดให้เป็นไปอย่างเหมาะสมก็จะได้มีโอกาสจากพระสังฆาธิการให้ออกกิจนิมนต์หรือสื่อสารธรรมะกับผู้คนในท้องถิ่นเช่นกัน นำมาซึ่งการพัฒนาความศรัทธาและความนิยมต่อพระสงฆ์รูปนั้น ดังนั้นจึงส่งผลให้สมาชิกในเครือข่ายพระสงฆ์ลาวหลายรูปที่มีฆราวาสในสังคมไทยที่คุ้นเคยกันในฐานะเป็นผู้มีศรัทธาต่อวัดที่อาศัยอยู่ได้เข้ามาสนับสนุนค่าใช้จ่ายและค่าอุปกรณ์การศึกษา รวมทั้งสนับสนุนค่าเดินทางในการเดินทางไปกลับประเทศบ้านเกิดและต้องกลับเข้ามาศึกษาต่อในประเทศในช่วงปิดภาคการศึกษาอีกด้วย

ความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายของพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย จึงเป็นพื้นที่สำคัญของการถ่ายทอดทุนทางสังคมให้เกิดขึ้น เนื่องจากพระสงฆ์ลาวจะสามารถไว้วางใจต่อบทบาทของ

ผู้ที่เข้ามาแบ่งปันทุนทางสังคมระหว่างกันจากการที่มีความคุ้นเคยกันอยู่ก่อนแล้ว ในหลายกรณี ทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นภายในสมาชิกของเครือข่ายได้สร้างให้เกิดความสัมพันธ์และประโยชน์ต่อการทำกิจกรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวมากขึ้น ในกรณีของการที่สมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวให้ความสนใจกับการทำกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับชาวต่างชาติ ได้มารู้จักสมาชิกของเครือข่ายที่อาศัยอยู่ในวัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมและมีการอบรมให้กับชาวต่างชาติ จึงได้นิมนต์ให้เพื่อนต่างวัดได้เข้ามาทำกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาร่วมกัน จนสามารถพัฒนาเครือข่ายสื่อสารธรรมะเป็นภาษาอังกฤษให้กับชาวต่างชาติได้ อย่างไรก็ตามทุนทางสังคมเป็นความสัมพันธ์ที่มีโอกาสถูกครอบครองไว้กับปัจเจกบุคคลโดยไม่ได้แบ่งปันให้กับเครือข่ายได้ด้วย การที่เครือข่ายพระสงฆ์อาจมีประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย ในสถานการณ์ที่ปัจเจกบุคคลครอบครองทุนทางสังคมเป็นหลัก จนส่งผลให้สมาชิกในเครือข่ายอาจมีความไม่เข้าใจแนวทางการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารเครือข่าย ได้สร้างให้สมาชิกในเครือข่ายพระสงฆ์ลาวพยายามแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน รวมทั้งเปิดพื้นที่ให้มีการแบ่งหน้าที่ตามโครงสร้างของเครือข่ายภายในให้มีการมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมมากยิ่งขึ้น

รูปแบบที่ 2 การถ่ายทอดทุนทางสังคมร่วมกับคณะสงฆ์ไทย กล่าวคือการที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวสามารถเข้ามามีความสัมพันธ์กับคณะสงฆ์ไทยอย่างใกล้ชิด สามารถกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างมหาเถรสมาคมของคณะสงฆ์ไทยกับ องค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์แห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวอยู่ในระดับที่ดีมาก ต่างฝ่ายต่างให้การสนับสนุนและอุปถัมภ์ดูแลพระพุทธศาสนาด้วยกัน อีกทั้งการที่สมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวต่างมีความเข้าใจบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของสังคมไทยอยู่ในระดับที่ดี ยิ่งเป็นการสนับสนุนให้พระสงฆ์ลาวสามารถปรับตัวภายหลังจากการเข้ามาอยู่ในสังคมไทยทำได้สะดวกขึ้น พระสงฆ์ลาวจำนวนมากจึงสามารถเข้ามาอาศัยวัดในสังคมไทยเป็นที่อยู่อาศัยได้อย่างมีความสุข บทบาทของพระสงฆ์ลาวเมื่อเข้ามาอาศัยอยู่ในวัดของคณะสงฆ์ไทยแล้ว จะมีความคาดหวังที่สำคัญประกอบด้วย (1) การให้ความสำคัญกับวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ทั้งการทำวัตร การบิณฑบาต การสวดมนต์และการออกกัมมัฏฐานตามทีฆมวาราสจะศรัทธาต่อวัด ทั้งนี้การจะสามารถออกกัมมัฏฐานได้ส่วนใหญ่พระสังฆาธิการจะพิจารณาการมีวัตรปฏิบัติที่เรียบร้อย สามารถสัมผัสได้ถึง การปรับตัวว่าเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของวัด อีกทั้งมีความเอาใจใส่ในการท่องบทสวดมนต์ภาษาบาลี (2) การให้ความสำคัญกับบทบาทหน้าที่ภายในวัด จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมของวัดไทยจะมีการแบ่งหน้าที่ภายในวัดให้กับพระสงฆ์ ได้ร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ดูแลพื้นที่ของวัด หรืออาจต้องอยู่ในคณะทำงานตามพันธกิจคณะสงฆ์ไทย 6 ด้านคือ ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่

ด้านการศาสนา ศึกษา ด้านสาธารณูปการ ด้านการศึกษสงเคราะห์ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ และ (3) การให้ความสำคัญกับการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งที่เป็นแผนกธรรมสนามหลวง แผนกบาลีสนามหลวง หรือภายหลังอาจเป็นแผนกอภิธรรมได้ด้วย

หากสมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาอาศัยอยู่ในวัดไทย สามารถดำเนินวัตรปฏิบัติได้ตามที่พระสังฆาธิการคาดหวังจะถือเป็นโอกาสสำคัญที่เปิดพื้นที่ให้สามารถเพิ่มจำนวนสมาชิกของพระสงฆ์ลาวให้เข้ามาอาศัยอยู่เพิ่มมากขึ้นได้ นอกจากนี้ความสำคัญของการที่สมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้รับความไว้วางใจจากเจ้าคณะปกครองหรือพระสังฆาธิการที่มากขึ้น จะเป็นช่องทางสำคัญที่จะสามารถเข้าร่วมกิจกรรมที่คณะสงฆ์ไทยดำเนินการได้ โดยเฉพาะกิจกรรมที่ดำเนินการตามพันธกิจคณะสงฆ์ 6 ด้าน ซึ่งด้านที่สมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวจะเข้ามาเกี่ยวข้องได้ เช่น ด้านการเผยแผ่คือการเป็นคณะวิทยากรอบรมธรรมะสังฆจรหรือการปฏิบัติธรรม ด้านศาสนศึกษาคือการเป็นผู้สอนในสำนักเรียนพระปริยัติธรรมศึกษาทั้งแผนกธรรมสนามหลวงและแผนกบาลีสนามหลวง ด้านสาธารณูปการคือการเข้าร่วมพัฒนาสถานที่ของวัด รวมทั้งพัฒนาสิ่งปลูกสร้างเพื่อประโยชน์ส่วนรวมในชุมชน และด้านสาธารณสงเคราะห์คือการทำกิจกรรมช่วยเหลือสังคมหรือกิจกรรมพัฒนาชุมชน เป็นต้น

การมีโอกาสดูแลเรียนรู้และดำเนินกิจกรรมร่วมกับคณะสงฆ์ไทย ได้สร้างให้สมาชิกในเครือข่ายพระสงฆ์ลาวจำนวนหนึ่งมีความเข้าใจแนวทางการพัฒนากิจกรรมอย่างลึกซึ้ง เนื่องจากมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมมาต่อเนื่องหลายปี อีกทั้งยังสามารถพัฒนาสายสัมพันธ์กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมทั้งผู้แทนหน่วยงานภาครัฐและชมร่วาสที่เข้ามาร่วมมือกิจกรรมอีกด้วย ในหลายกรณีความสัมพันธ์ดังกล่าวได้พัฒนาเป็นทุนทางสังคมส่วนปัจเจกบุคคลของสมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ เพราะชมร่วาสมีความศรัทธาและพร้อมให้การสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมเมื่อเครือข่ายพระสงฆ์จะจัดกิจกรรมเช่นกัน การพัฒนาทุนทางสังคมในรูปแบบนี้จะเป็นแบบแผนความสัมพันธ์ที่คณะสงฆ์ลาวเข้าใจการต่อยอดความสัมพันธ์จากคณะสงฆ์ไทยให้ขยายออกไปจนสามารถสร้างให้เกิดประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนกิจกรรมในอนาคตของเครือข่ายพระสงฆ์ลาว ดังจะเห็นได้ว่าปัจจุบันเครือข่ายพระสงฆ์ลาวสามารถระดมการบริจาคสิ่งของและทุนสนับสนุนการดำเนินกิจกรรม ไปพัฒนาเป็นกิจกรรมสังคมสงเคราะห์หรือบวชเณรภาคฤดูร้อนประจำปีได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งการสนับสนุนจะมาจากคณะสงฆ์ที่พร้อมมีส่วนอุปถัมภ์กิจกรรมที่เป็นประโยชน์และผู้คนทั่วไปในสังคมไทยที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับสมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาว

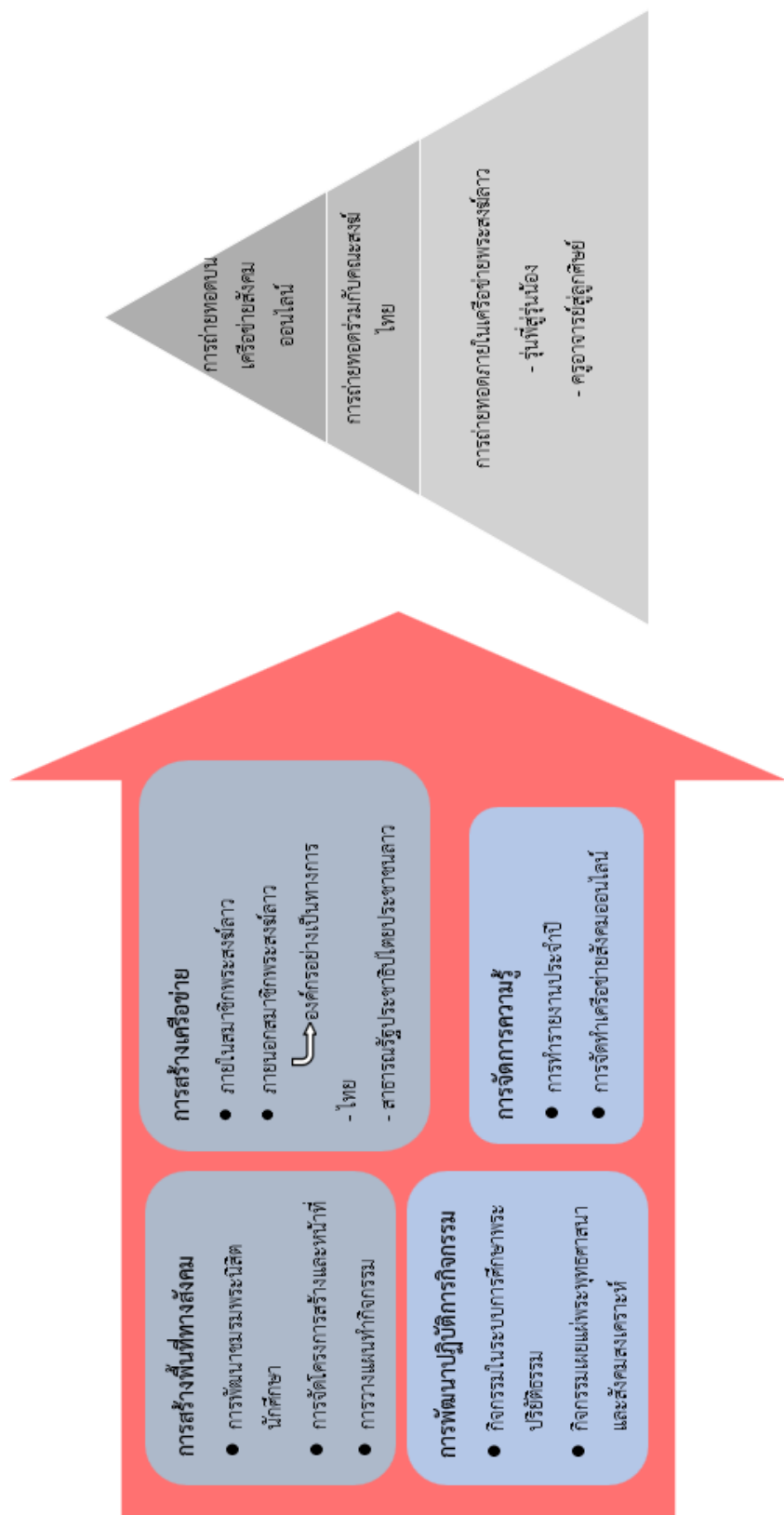
รูปแบบที่ 3 การถ่ายทอดทุนทางสังคมบนเครือข่ายสังคมออนไลน์
กล่าวคือการที่สมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการใช้เครือข่าย

สังคมออนไลน์ให้เกิดประโยชน์ดังนี้ ประการที่หนึ่งการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์สำคัญ 2 รูปแบบ คือ Line และ Facebook จะถูกใช้เป็นช่องทางการสื่อสารภายในของสมาชิกภายในเครือข่าย ทั้งการจัดตั้งกลุ่มการสื่อสารข้อมูลกิจกรรม การสื่อสารข้อมูลเพื่อการประสานงานประชุม และสรุปความเคลื่อนไหวของสมาชิกภายในเครือข่าย และการเผยแพร่กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยจัดดำเนินการขึ้น ประการที่สองการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ Facebook เป็นพื้นที่ของการดำเนินกิจกรรมการเผยแพร่พระพุทธศาสนาทั้งในรูปแบบภาษาอังกฤษ ภาษาลาว และภาษาไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-19 ได้ส่งผลกระทบต่อการทำงานของเครือข่ายพระสงฆ์ในพื้นที่กายภาพปกติซึ่งเคยสามารถจัดขึ้นอยู่เป็นประจำ การใช้ช่องทางบนเครือข่ายสังคมออนไลน์จึงเป็นวิธีการที่เข้ามาแทนที่ และมีส่วนช่วยให้สมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวสามารถมีกิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกันได้ ทั้งนี้การจัดกิจกรรมส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การเผยแพร่พระพุทธศาสนาและการปฏิบัติธรรมเพื่อเจริญสติภาวนา เช่น การจัดกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปีออนไลน์ เป็นต้น จึงจะเห็นได้ว่ากิจกรรมที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวมีความถนัดส่วนหนึ่ง เป็นรูปแบบกิจกรรมที่ผู้นำเครือข่ายพระสงฆ์หลายแห่งได้รับอิทธิพลของการเข้ามาร่วมเป็นคณะทำงานให้กับพระสงฆ์ไทย จนสามารถเรียนรู้การจัดรูปแบบของกิจกรรมและพัฒนาให้กลายเป็นทุนทางสังคมที่ได้รับการถ่ายทอดแนวความคิดของการจัดกิจกรรมไปจากคณะสงฆ์ไทย

การที่เครือข่ายสังคมออนไลน์เข้ามามีบทบาทในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่สามารถเข้าถึงสมาชิกที่อยู่ในเครือข่ายสังคมออนไลน์ร่วมกันได้ ได้เป็นโอกาสที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวสามารถใช้ประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่ต้องการขอรับการสนับสนุนจากสังคม ซึ่งส่วนใหญ่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวจะเริ่มต้นจากการประชาสัมพันธ์ผลงานในอดีตที่เคยได้ดำเนินการมาก่อนว่าสามารถทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์หรือกิจกรรมการเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้ อีกทั้งจะทำการจัดกิจกรรมบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ในลักษณะที่ไม่เรียกค่าบริการเพื่อแสดงให้เห็นความตั้งใจในการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม แต่การขอรับการสนับสนุนถือเป็นเพียงหนึ่งช่องทางในการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ผู้สนใจได้เข้ามามีส่วนร่วมต่อกิจกรรม ซึ่งการที่สมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ในสังคมไทยมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้คนในสังคมไทย ได้สร้างเครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่ของการพัฒนาความสัมพันธ์ให้ขยายจำนวนผู้ที่สนใจต้องการเข้ามาเป็นผู้ให้การสนับสนุนเพิ่มขึ้นอีก ดังนั้นในมิตินี้เครือข่ายสังคมออนไลน์จึงมีส่วนสำคัญในการทำหน้าที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาความสัมพันธ์และการสื่อสารข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์กับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยให้สังคมรับทราบได้

สมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยจึงได้ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่ของการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้สมาชิกที่อยู่คนละพื้นที่จังหวัด สามารถเข้ามาร่วมสื่อสารกิจกรรมและมีปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบกิจกรรมออนไลน์ร่วมกัน เป็นการกระชับความสัมพันธ์ในสมาชิกภายในกลุ่มในช่วงเวลาที่ไม่สามารถเดินทางไปมาต่อกันได้สะดวกตามเงื่อนไขของการลดการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-19 พื้นที่ความสัมพันธ์ออนไลน์จึงกลายเป็นหนึ่งในช่องทางของการพัฒนาความสัมพันธ์ให้กับสมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวให้สามารถยังคงมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันเองภายใน อีกทั้งสามารถขยายจำนวนผู้ที่เข้ามาสนับสนุนกิจกรรมจากผลงานที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้ใช้ช่องทางการเครือข่ายสังคมออนไลน์ประชาสัมพันธ์ผลงานของเครือข่ายตนเองอีกด้วย

ภาพประกอบ 16 แผนภาพแสดงการสรุปรูปแบบของกระบวนการสร้างและถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “เครือข่ายพระสงฆ์ลาว: กระบวนการสร้างชุมชนและทุนทางสังคมในสังคมไทย” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อวิเคราะห์กระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาว ตลอดจนลักษณะกิจกรรมทางศาสนาในประเด็นการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ซึ่งจะนำมาสู่การสังเคราะห์ให้ทราบถึงรูปแบบของกระบวนการสร้างและถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยได้ สำหรับการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลของการศึกษา ผู้วิจัยได้อาศัยวิธีวิจัยแบบผสมผสานกล่าวคือในส่วนของข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากเก็บแบบสอบถามเชิงสำรวจ ซึ่งมีที่มาจากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างของประชากรพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาอยู่อาศัยในสังคมไทยตามเงื่อนไขของการวิจัย จะถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขณะที่ในส่วนของข้อมูลเชิงคุณภาพได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์การวิจัย มีที่มาจากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงเพื่อให้เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะถูกนำมาวิเคราะห์แบบแก่นสาระโดยการกำหนดหัวข้อหลักของการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเช่นกัน และเมื่อได้วิเคราะห์ข้อมูลของการศึกษาทั้งสองประเภท ผู้วิจัยได้บูรณาการข้อมูลให้เกิดเป็นผลการวิเคราะห์ที่สามารถเชื่อมโยงประโยชน์ของการใช้ข้อมูลแบบผสมผสานเข้าด้วยกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลการวิจัยได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยให้ได้ชัดเจนมากที่สุด

เมื่อพิจารณาจากกลุ่มตัวอย่างและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญของการวิจัย จะสามารถแบ่งออกตามกลุ่มของการให้ข้อมูลได้ดังนี้

1) กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ คัดเลือกจากประชากรพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาศึกษาอยู่ในสังคมไทยในพื้นที่การวิจัย 8 จังหวัดได้แก่ (1) กรุงเทพมหานคร (2) พระนครศรีอยุธยา (3) หนองคาย (4) ขอนแก่น (5) นครพนม (6) อุบลราชธานี (7) เชียงใหม่ (8) เชียงราย ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 119 รูป

2) กลุ่มให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นพระสงฆ์ไทย ทำการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงเพื่อให้สามารถได้กลุ่มพระสงฆ์ไทยที่สามารถให้ข้อมูลได้ตรงกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการวิจัย โดยได้เก็บข้อมูลด้วยกระบวนการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มทั้งสิ้น 15 รูป และนำข้อมูลที่ได้นำมาใช้ในการวิเคราะห์แบบแก่นสาระตามหัวข้อที่กำหนด

3) กลุ่มให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นพระสงฆ์ลาว คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงเพื่อให้สามารถได้กลุ่มพระสงฆ์ลาวที่สามารถให้ข้อมูลได้ตรงกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการวิจัย โดยได้เก็บข้อมูลด้วยกระบวนการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มทั้งสิ้น 12 รูป และนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวิเคราะห์แบบแก่นสาระตามหัวข้อที่กำหนด

4) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นบุคคลทั่วไปชาวไทย คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงเพื่อให้สามารถได้กลุ่มคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการปฏิสัมพันธ์กับพระสงฆ์ลาว หรือมีบทบาทให้การสนับสนุนพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยจำนวน 3 คน และนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวิเคราะห์แบบแก่นสาระตามหัวข้อที่กำหนด

สำหรับส่วนต่อไป ผู้วิจัยจะได้นำเสนอสาระสำคัญของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ร่วมกับการอภิปรายทางวิชาการทั้งในมิติข้อค้นพบและมิติทางทฤษฎีของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ร่วมกับการจัดทำข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาและการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย โดยมีหัวข้อของการนำเสนอต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 กระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

5.1.2 ลักษณะกิจกรรมทางศาสนากับการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

5.1.3 รูปแบบของกระบวนการสร้างและถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

5.2.1 อภิปรายผลการศึกษากระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

5.2.2 อภิปรายผลการศึกษาลักษณะกิจกรรมทางศาสนากับการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

5.2.3 อภิปรายผลการศึกษาในรูปแบบของกระบวนการสร้างและถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

5.3 ข้อเสนอแนะการวิจัย

5.3.1 ข้อเสนอแนะการนำการวิจัยไปใช้ประโยชน์

5.3.2 ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

5.1 สรุปผลการศึกษา

สำหรับการสรุปผลการศึกษาวิจัยจะแบ่งหัวข้อออกตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาเป็น 3 หัวข้อดังต่อไปนี้

5.1.1 กระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

การเข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมไทยของพระสงฆ์ลาวเกิดขึ้นทั้งจากการผลักดันจากระบบการสนับสนุนของครูอาจารย์หรือรุ่นพี่รุ่นน้อง และพระสงฆ์ลาวอีกบางส่วนได้ตัดสินใจเดินทางเข้ามาศึกษาในสังคมไทยด้วยตนเอง ดังนั้นปัจจัยที่เป็นอิทธิพลต่อการส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวเป็นชุมชนและเครือข่ายของพระสงฆ์ลาวจึงมีความแตกต่างกันตามที่มาของพระสงฆ์แต่ละรูปหรือแต่ละบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ที่พระสงฆ์ลาวได้เข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมไทย เมื่อพิจารณากระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยจะเห็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องดังนี้

(1) กระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชน หมายถึง พัฒนาการของพระสงฆ์ลาวในการรวมตัวกันเป็นกลุ่มทางสังคมที่มีการทำกิจกรรมและการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม รวมทั้งการรวมตัวที่จะสามารถให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลหรือมีส่วนช่วยให้เกิดการยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับสมาชิกพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาอยู่ในสังคมไทย โดยการพัฒนาความเป็นชุมชนจะเกิดโดยมีปัจจัยที่สนับสนุนสำคัญสี่ประการประกอบด้วย การใช้ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา ระบบความสัมพันธ์ภายใต้การอุปถัมภ์ของรุ่นพี่รุ่นน้อง การมีระบบกิจกรรมนิสิตนักศึกษาและการพัฒนาความสัมพันธ์ต่างประเทศของมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้กับสนับสนุน และความต้องการฟื้นฟูและสนับสนุนการรักษาพระพุทธศาสนาในสังคมไทย จะเห็นได้ว่าการที่พระสงฆ์ลาวมีอัตลักษณ์และความเข้าใจบริบททางสังคม ประเพณีและวัฒนธรรมสังคมไทยมากกว่าพระสงฆ์ต่างประเทศอื่น ๆ ที่ได้เข้ามาอยู่ในสังคมไทยได้ก่อให้เกิดผลทั้งด้านบวกและด้านลบต่อการพัฒนาความเป็นชุมชนขึ้น ในมิติบวกคือพระสงฆ์ลาวสามารถปรับบทบาทหรือประยุทวิถีสื่อให้สอดคล้องกับความคิดหวังของคณะสงฆ์และผู้คนในสังคมไทยได้โดยง่ายกว่าพระสงฆ์ประเทศอื่น ความรู้สึกที่จะถูกกีดกันออกจากชุมชนสงฆ์หรือชุมชนความศรัทธาของแต่ละท้องถิ่นจะไม่ค่อยเกิดขึ้น ส่งผลให้พระสงฆ์ลาวรู้สึกได้ถึงความเป็นสมาชิกหรือมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสังคมไทยได้

โดยง่าย อย่างไรก็ตามมิติด้านลบที่ส่งผลต่อการพัฒนาความเป็นชุมชนพระสงฆ์ลาวคือ ได้สร้างให้พระสงฆ์ลาวไม่เห็นความจำเป็นของการรวมกลุ่มอย่างชัดเจนเพื่อแสดงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมหรือประเพณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่พระสงฆ์ลาวสามารถมีความเข้าใจทางภาษาและวัฒนธรรมอย่างใกล้ชิดกับชุมชนท้องถิ่น

สำหรับผลการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณเกี่ยวกับกระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชน สามารถสรุปข้อคำถามที่สำคัญคือ ประเด็นที่หนึ่ง เครือข่ายสังคมออนไลน์มีผลต่อการขยายตัวของความเป็นชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย โดยกลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยของความเห็นอยู่ที่ 3.71 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.97 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมากที่สุด ประเด็นที่สอง บทบาทของสำนักงานกำกับพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งทำหน้าที่ดูแลกิจการด้านต่างประเทศสนองกับมหาเถรสมาคมกับการมีส่วนต่อการก่อตัวของชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย โดยมีค่าเฉลี่ยของความเห็นอยู่ที่ 3.5 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.89 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมาก ว่าบทบาทของสำนักงานกำกับพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศของคณะสงฆ์ไทยมีส่วนต่อการก่อตัวของชุมชนพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย และ ประเด็นที่สาม บริบทของความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์มีส่วนต่อการก่อตัวของความเป็นชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย โดยมีค่าเฉลี่ยของความเห็นอยู่ที่ 3.45 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 1.01 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมาก

อย่างไรก็ดี กระบวนการพัฒนาความเป็นชุมชนของพระสงฆ์ลาวก็เกิดขึ้นบนพื้นฐานของแรงผลักดันสองส่วนคือ ส่วนที่หนึ่งเป็นแรงผลักดันตามธรรมชาติคือสมาชิกของพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาอยู่ในสังคมไทยได้เริ่มเห็นความสำคัญของการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างสมาชิก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากสามารถมีแหล่งที่อยู่อาศัยที่เป็นวัดของคณะสงฆ์ไทยสังกัดร่วมกันได้ จะยิ่งสนับสนุนให้กิจกรรมการศึกษาทั้งที่เป็นระดับพระปริยัติธรรมศึกษาหรือระดับอุดมศึกษามีกำลังในการสร้างให้เกิดความก้าวหน้าในหมู่สมาชิกได้ดียิ่งขึ้น ขณะที่ส่วนที่สองเป็นแรงผลักดันตามองค์กรทางสังคมคือการที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งคือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เห็นความสำคัญของการขับเคลื่อนให้มีชมรมพระนิสิตนักศึกษาต่างประเทศไว้เป็นพื้นที่ของการสร้างปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มพระสงฆ์ต่างประเทศที่เข้ามาศึกษาในสังคมไทย อีกทั้งหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัยจะได้มีช่องทางการสื่อสารข้อมูล

และผลักดันให้พระนิสิตนักศึกษาต่างประเทศได้เข้ามาทำกิจกรรมภายในมหาวิทยาลัยได้อย่างเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น จึงจะเห็นได้ว่าแรงผลักดันที่สำคัญทั้งสองประการได้นำมาสู่การพัฒนาความสัมพันธ์ให้สมาชิกพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาอยู่ในสังคมไทย เห็นความจำเป็นของการพัฒนาความร่วมมือที่จะสร้างชุมชนของตนเองขึ้น

ท้ายที่สุดจะเห็นได้ว่า ชุมชนพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยจะกระจายอยู่ในพื้นที่จังหวัดที่มีมหาวิทยาลัยสงฆ์อยู่ อีกทั้งจะสามารถเติบโตและขยายความเข้มแข็งภายใต้การสนับสนุนของคณะสงฆ์ในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมีเจ้าคณะปกครองหรือพระสังฆาธิการที่เห็นศักยภาพหรือประโยชน์ของการที่พระสงฆ์ลาวสามารถเข้ามาเติมเต็มช่องว่างที่หายไปของจำนวนพระสงฆ์และสามเณรในสังคมไทย จะยิ่งส่งผลให้สมาชิกของพระสงฆ์ลาวในชุมชนแห่งนั้นมีบทบาทในการเข้าไปเจริญศรัทธาผู้คนในชุมชน ผ่านการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทย เช่น การเข้าศึกษาในระบบพระปริยัติธรรมศึกษาทั้งแผนกธรรมสนามหลวงและแผนกบาลีสนามหลวง เป็นต้น การที่ชุมชนพระสงฆ์ลาวจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาความสัมพันธ์และความเข้มแข็งของการทำกิจกรรมอย่างค่อยเป็นค่อยไป จึงจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าเจ้าคณะปกครองและพระสังฆาธิการถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะมีส่วนช่วยให้ชุมชนพระสงฆ์ลาวที่กระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ มีความเข้มแข็งที่ต่อเนื่องขึ้นได้ ดังนั้นกระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชนในสังคมไทยจึงยังอยู่ในช่วงของการพัฒนาให้แก่ละพื้นที่จังหวัดได้พัฒนาความสัมพันธ์ของตนเอง ไม่ได้จำเป็นต้องขึ้นตรงต่อการบริหารภายใต้สังกัดใด เนื่องจากแต่ละพื้นที่ก็จะได้รับการเอกลักษณ์ของพัฒนาความเป็นชุมชนพระสงฆ์ลาวไว้ได้

(2) กระบวนการก่อตัวของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย หมายถึง พัฒนาการของการรวมตัวกันทำกิจกรรม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มสมาชิก และการเพิ่มช่องทางการสื่อสารข้อมูลข่าวสารระหว่างชุมชนพระสงฆ์ลาวในพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ ในสังคมไทยให้สามารถข้ามพื้นที่ของการทำกิจกรรมมาปฏิสัมพันธ์ร่วมกันได้มากขึ้น ทั้งนี้เมื่อพิจารณากระบวนการก่อตัวของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยจะพบว่ามียุทธศาสตร์ประกอบที่ผลักดันให้การเชื่อมโยงเครือข่ายความสัมพันธ์ของกลุ่มพระสงฆ์ลาวเกิดขึ้นได้อย่างเข้มแข็ง ประกอบด้วย การผลักดันจากชมรมพระนิสิตนักศึกษาลาวของมหาวิทยาลัยสงฆ์ การได้รับการยอมรับจากหน่วยงานภาครัฐของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และการสนับสนุนจากพระสังฆาธิการของสังคมไทย ดังนั้นเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยจึงเป็นรูปแบบของเครือข่ายที่พัฒนาจากความร่วมมือของทั้งสมาชิกภายในเครือข่ายและแรงสนับสนุนจากสังคมภายนอก เนื่องจากทั้งสองฝ่ายเห็นว่าการสร้างและพัฒนาให้มีเครือข่ายที่สามารถติดต่อสื่อสาร

ปัญหาและส่งต่อข้อมูลที่ถูกต้องระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย จะสามารถช่วยลดช่องว่างของการสื่อสารที่อาจนำไปสู่การเข้าใจที่คลาดเคลื่อนในสถานการณ์ที่สำคัญได้ การพัฒนาให้เครือข่ายพระสงฆ์ลาวเกิดขึ้นจึงเป็นประโยชน์อย่างชัดเจนทั้งกับพระสงฆ์ลาวและหน่วยงานที่ต้องเข้าไปปฏิสัมพันธ์ด้วย

บทบาทที่เด่นชัดของผู้นำเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในกระบวนการก่อตัวของเครือข่ายพระสงฆ์ในสังคมไทย ได้ช่วยสนับสนุนให้หน่วยงานอย่างเป็นทางการ เช่น สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวประจำประเทศไทย สำนักงานกำกับพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศภายใต้มหาเถรสมาคม และมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง เป็นต้น เห็นความสำคัญของการเปิดพื้นที่การดำเนินกิจกรรมร่วมกันให้กับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวมากขึ้น จึงจะเห็นได้ว่ากิจกรรมที่สำคัญที่จะช่วยเจริญความสัมพันธ์ไมตรีระหว่างสองประเทศเพื่อนบ้าน สมาชิกหรือผู้นำของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวจะได้เข้าไปมีบทบาทร่วมดำเนินกิจกรรมด้วยการสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางสังคมที่หน่วยงานอย่างเป็นทางการร่วมจัดกิจกรรมได้บ่อยครั้งมากขึ้น ได้ช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยให้อยู่ในภาพจำทางสังคมของผู้ที่เกี่ยวข้องมากขึ้นเช่นกัน

จึงจะเห็นได้ว่า การเชื่อมโยงให้ชุมชนพระสงฆ์ลาวที่กระจายอยู่หลายจังหวัดในสังคมไทย ได้รับการเปิดพื้นที่จากมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้สามารถจัดประชุมเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก อีกทั้งยังเป็นการสร้างให้เกิดการพัฒนาความเข้มแข็งในการโยกย้ายสมาชิกพระสงฆ์ลาวให้กลายเป็นเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยร่วมกัน มีส่วนต่อการขยายความสัมพันธ์ให้กับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยมากขึ้น ขณะเดียวกันการที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้เริ่มพัฒนาบทบาทของกลุ่มตนเอง ทั้งที่เป็นบทบาทในระดับเครือข่ายและระดับปัจเจกบุคคลให้มีส่วนต่อการสนองงานคณะสงฆ์ไทยได้ เช่น การประสานงานให้ฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมสามารถเข้าช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว การเรียนรู้และขยายสำนักปฏิบัติธรรมให้กับฝ่ายเผยแผ่ของมหาเถรสมาคม เป็นต้น ยังมีส่วนต่อการพัฒนาเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ให้ได้รับการสนับสนุนจากพระสังฆาธิการในด้านปัจจัยการกลับไปทำกิจกรรมทางสังคมสงเคราะห์ในประเทศบ้านเกิด รวมทั้งการสนับสนุนให้มีพื้นที่การประสานงานและการทำกิจกรรมระหว่างสมาชิกภายในเครือข่ายได้อย่างสะดวกมากขึ้นด้วย ดังนั้น กระบวนการก่อตัวของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย จึงปรากฏอย่างเด่นชัดภายใต้การพยายามของผู้นำเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ที่จะประสานประโยชน์กับหน่วยงานภาครัฐและคณะสงฆ์ไทย เพื่อสร้างให้เกิดความไว้วางใจและเห็นถึงคุณค่าของการมีเครือข่ายพระสงฆ์

ลาวในสังคมไทย จนจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าเครือข่ายพระสงฆ์ลาวเป็นความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลบนพื้นฐานความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคณะสงฆ์ทั้งสองประเทศ อีกทั้งยังเป็นเครือข่ายพระสงฆ์ต่างประเทศที่ได้รับการยอมรับจากพระสังฆาธิการและผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งที่ได้พบปะเข้าไปใกล้ชิดกับการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายอีกด้วย

5.1.2 ลักษณะกิจกรรมทางศาสนากับการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

การที่พระสงฆ์ได้เข้ามาอยู่ในสังคมไทยจนสามารถพัฒนาเป็นเครือข่ายทางสังคมได้ มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการร่วมกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมตามแต่ละโอกาสที่พระสงฆ์ลาวจะเข้าไปสามารถมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องได้ ทั้งนี้หากพระสงฆ์ลาวรูปใดที่ได้รับโอกาสให้เข้าร่วมกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทยอย่างต่อเนื่อง ย่อมมีโอกาสที่จะได้รับการขัดเกลาทางสังคมเกี่ยวกับแบบแผนปฏิบัติในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทยมากขึ้นตามไปด้วย นอกจากนี้การใช้ชีวิตประจำวันอยู่ในสังคมไทยยังถือเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ค่านิยมและแบบแผนพฤติกรรมของผู้คนในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่านิยมและพฤติกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นผลจากการการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างที่พระสงฆ์ลาวใช้ชีวิตอยู่ในสังคมไทย ทั้งนี้จากการศึกษาครั้งนี้สามารถอธิบายเพื่อสรุปให้เห็นเป็นประเด็นที่สำคัญดังนี้

กิจกรรมทางศาสนาที่มีผลต่อเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย หมายถึงการที่พระสงฆ์ลาวเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในสังคมไทย จนสามารถเรียนรู้แบบแผนปฏิบัติในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ระบบสัญลักษณ์ รวมทั้งพิธีการที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติในกิจกรรมต่าง ๆ โดยเมื่อเข้าร่วมกิจกรรมบ่อยครั้งหรือมีความต่อเนื่องในการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในสังคมไทย จะยิ่งส่งผลให้พระสงฆ์ลาวได้เรียนรู้รูปแบบของพิธีกรรมขัดเกลาทางสังคมให้เข้าใจความหมายของระบบปฏิบัติในพื้นที่ของพิธีกรรมมากขึ้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยที่มีโอกาสได้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมที่สำคัญในสังคมไทย อาทิ การเข้าศึกษาในระบบปริยัติธรรมศึกษา การเข้าร่วมกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาและสังคมสงเคราะห์ ตลอดจนกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ไทย เป็นต้น ถือเป็นกระบวนการสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาแบบแผนปฏิบัติใหม่ที่ได้รับจากการเข้ามาอยู่ในสังคมไทย

หากพิจารณาร่วมกับผลการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณเกี่ยวกับลักษณะกิจกรรมทางศาสนากับการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยจะเห็นได้ว่า ประเด็นที่หนึ่งการเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยได้ช่วยให้พระสงฆ์ลาวสามารถ

เผยแพร่และประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยได้สะดวกยิ่งขึ้น โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.87 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.88 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมาก ประเด็นที่สอง การเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยได้ช่วยให้พระสงฆ์ลาวสามารถทำกิจกรรมและเผยแพร่วัฒนธรรมในชุมชนคนลาวในสังคมไทยได้สะดวกยิ่งขึ้น โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.9 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 1.04 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมาก และ ประเด็นที่สาม การเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยได้ช่วยให้เกิดการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นลาวในชุมชนในสังคมไทย โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.78 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 1.01 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นสามารถแปรผลได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยระดับมาก

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมที่มีส่วนต่อการพัฒนาแบบแผนปฏิบัติให้กับพระสงฆ์อย่างมากคือ กิจกรรมด้านการศึกษากับกิจกรรมด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยที่กิจกรรมด้านการศึกษาที่พระสงฆ์ลาวได้เข้ามาศึกษาในระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งในแผนกธรรมสนามหลวงและแผนกบาลีสสนามหลวง ได้ช่วยพัฒนาองค์ความรู้พระพุทธศาสนาทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาบาลีให้กับพระสงฆ์ลาวที่เข้าร่วมกิจกรรมมีความเข้าใจลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้มีความรู้ในการศึกษาคัมภีร์หรืออรรถกถาต่าง ๆ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ได้ปลูกฝังให้พระสงฆ์ลาวที่สามารถสอบผ่านเป็น “มหาเปรียญ” พัฒนาตนเองเป็นผู้เชี่ยวชาญในการที่จะรื้อฟื้นและพัฒนาการศึกษาพระพุทธศาสนาเมื่อกลับไปปฏิบัติหน้าที่ในสังคมบ้านเกิดภายหลังจบการศึกษา ขณะเดียวกันพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาศึกษาในระบบการศึกษาของสังคมไทย ทั้งที่เป็นระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาระดับอุดมศึกษายังสามารถได้เรียนรู้บุคลิกภาพหรือที่เรียกว่าสมณวิสัยของพระสงฆ์ไทย รวมทั้งลักษณะของการจัดการศึกษา ตลอดจนเครือข่ายทางสังคมที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ในการศึกษาด้วย ส่งผลให้สมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวสามารถพัฒนาความสัมพันธ์ในมิติการศึกษากับผู้ที่เกี่ยวข้องในระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมและมหาวิทยาลัยสงฆ์ของไทยได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

ขณะเดียวกันในมิติกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมที่พระสงฆ์ลาวได้เข้าไปเรียนรู้ระหว่างอยู่ในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมเผยแพร่พระพุทธศาสนา กิจกรรมสังคมสงเคราะห์ และพิธีกรรมตามประเพณีความเชื่อในแต่ละบริบททางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้มีส่วนต่อการพัฒนาบุคลิกภาพให้พระสงฆ์สามารถแสดงออกในแบบแผนปฏิบัติที่สอดคล้องกับความ

คาดหวังของคณะสงฆ์และผู้คนในสังคมไทยได้ จะเห็นได้ว่าการปรับตัวที่จะเรียนรู้การดำเนินกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งที่เป็นการปฏิบัติธรรม การดำเนินกิจกรรมเวทีธรรมะสัญจร หรือการออกเทศน์ตามวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้กลายเป็นกิจกรรมต้นแบบที่สมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวสามารถใช้เป็นกิจกรรมที่สร้างให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินกิจกรรมในนามเครือข่ายพระสงฆ์ในสังคมไทยได้ต่อไป ในส่วนของการเรียนรู้แบบแผนปฏิบัติจากกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ที่คณะสงฆ์ไทยมักดำเนินการอยู่อย่างต่อเนื่อง ได้ถูกปรับประยุกต์ในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาการศึกษาให้กับเยาวชนในชนบทที่เครือข่ายพระสงฆ์จะกลับไปดำเนินกิจกรรมในประเทศบ้านเกิดเป็นประจำทุกปี ดังนั้นกิจกรรมที่สมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวและมีปฏิสัมพันธ์ในระหว่างที่อยู่ในสังคมไทย จึงเป็นกระบวนการที่ผลักดันให้เกิดการถ่ายทอดและรับเอาวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิต ระบบคุณค่าและค่านิยมทางพฤติกรรมที่ได้เรียนรู้มาปรับให้เหมาะสมกับการแสดงออกของตนเองได้ต่อไป

5.1.3 รูปแบบของกระบวนการสร้างและถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

สำหรับในส่วนนี้จะเป็นการสังเคราะห์ให้เห็นกระบวนการสร้างและถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย โดยที่ทุนทางสังคมของการศึกษารั้งนี้จะแสดงออกผ่านโครงข่ายความสัมพันธ์ที่สมาชิกในเครือข่ายพระสงฆ์ลาวสร้างขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนหรือองค์กรในสังคมไทย จะเห็นได้ว่าการที่สมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยสามารถพัฒนาหรือครอบครองทุนทางสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น จะมีส่วนช่วยเหลือให้เกิดการยกระดับคุณภาพการศึกษา คุณภาพที่พักอาศัย รวมทั้งการสนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมในนามของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยสามารถดำเนินการได้ราบรื่นหรือสะดวกมากยิ่งขึ้น

การพิจารณากระบวนการสร้างทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย จะสามารถเห็นองค์ประกอบที่สร้างให้เกิดทุนทางสังคมประกอบด้วย การสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับสมาชิกภายในของเครือข่าย การสร้างเครือข่ายทางสังคมของสมาชิกให้มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างสม่ำเสมอ การสร้างปฏิบัติการกิจกรรมที่ได้รับการยอมรับและเป็นประโยชน์ต่อสังคม และการจัดการความรู้ภายในเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ดังนั้นเมื่อพิจารณาจากกระบวนการสร้างทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวจะเห็นได้ว่าเครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้อาศัยการสร้างพื้นที่ทางสังคมในการดำเนินกิจกรรมในนามของเครือข่ายของตนเอง โดยกิจกรรมที่จะดำเนินการอาจเป็นกิจกรรมที่แสดงบทบาทและเอกลักษณ์ของพระสงฆ์ลาวในระดับพื้นที่จังหวัดและการรวมตัวกันหลาย ๆ จังหวัดเป็นเครือข่ายที่ใหญ่ขึ้น แต่รูปแบบกิจกรรมจะเน้นให้เจ้าคณะปกครองพระสังฆาธิการ และพระสงฆ์ที่เป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์เห็นถึงบทบาทการเข้ามาศึกษาใน

สังคมไทยว่าเครือข่ายพระสงฆ์ลาวมีเป้าหมายสำคัญที่จะพัฒนาการศึกษาของตนเอง โดยเฉพาะการเข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อให้สามารถนำความรู้กลับไปสืบทอดการพัฒนาพระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวให้กลับมาเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป การสามารถเชื่อมโยงเป้าหมายของการจัดตั้งเครือข่ายหรือการรวมตัวเป็นกลุ่มทางสังคมของพระสงฆ์ลาว จึงได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากคณะสงฆ์ไทยที่มีบทบาทอยู่ในแต่ละพื้นที่จังหวัด นอกจากนี้การที่พระสงฆ์ลาวให้ความสำคัญกับการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยการช่วยเหลือกันเองภายในกลุ่มสมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาว ยังเป็นอีกหนึ่งบทบาทที่สำคัญที่ช่วยให้ความสัมพันธ์ของสมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวมีความเป็นปึกแผ่นทางสังคมอีกด้วย

ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าเครือข่ายพระสงฆ์ลาวสามารถเลือกใช้ช่องทางที่เหมาะสมกับการส่งต่อหรือขยายทุนทางสังคมให้กว้างขวางมากขึ้น โดยในปัจจุบันรูปแบบที่สำคัญของการถ่ายทอดทุนทางสังคมจะเป็นการถ่ายทอดกันภายในสมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย จะเห็นได้จากการที่พระสงฆ์ลาวที่เข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมก่อนจะสามารถพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีกับพระสงฆ์ชาวไทยที่ทำหน้าที่ปกครองภายในวัดที่อาศัยอยู่ อีกทั้งการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับพระอาจารย์ในสำนักเรียนพระปริยัติธรรมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยสงฆ์ ยังจะเป็นการเปิดโอกาสให้พระสงฆ์รุ่นพี่สามารถผลักดันให้พระสงฆ์ลาวรุ่นน้องเข้าสู่เส้นทางที่ตนเองได้เคยมีความสัมพันธ์ไว้ได้ ถือเป็นแบบแผนสำคัญที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้พัฒนาการถ่ายทอดและส่งต่อทุนทางสังคมให้เกิดขึ้นภายในสมาชิกมาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้การที่สมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวบางส่วนได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในการดำเนินกิจกรรมให้กับพระสงฆ์ไทยระดับจังหวัด เช่น การทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ การทำกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นต้น ยังมีส่วนต่อการเชื่อมความสัมพันธ์ให้พระสงฆ์ลาวรูปอื่น ๆ ให้ได้โอกาสเข้ามาเรียนรู้ในกลุ่มหรือมูลนิธิของพระสงฆ์ชาวไทยในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันได้ ถือเป็นแบบแผนลักษณะหนึ่งที่จะถ่ายทอดทุนทางสังคมผ่านการปฏิสัมพันธ์กับคณะสงฆ์ไทย

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

5.2.1 อภิปรายผลการศึกษากระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

กระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยได้มีการศึกษาทางวิชาการจำนวนหนึ่งได้พยายามเสนอภาพการเคลื่อนย้ายของผู้คนระหว่างสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและประเทศไทยในมิติทางเศรษฐกิจ จะเห็นได้ว่า

การสามารถเข้ามาประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมในประเทศไทย ได้ช่วยยกระดับรายได้และการเข้าถึงโอกาสที่จะพัฒนาทักษะอาชีพได้ดีขึ้น ทั้งนี้การพิจารณาการข้ามพรมแดนระหว่างสองประเทศมีความซับซ้อนมากกว่าประเด็นทางเศรษฐกิจหรือการยกระดับคุณภาพชีวิต เนื่องจากความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ ภาษา ความเชื่อและวัฒนธรรม มีส่วนต่อการเชื่อมโยงให้ผู้คนในทั้งสองประเทศเดินทางข้ามพรมแดนระหว่างกันอยู่เสมอ ดังนั้นการเข้ามาประกอบอาชีพหรือพัฒนาเป็นชุมชนย่อย ๆ ของคนจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในสังคมไทยอาจไม่ได้เป็นชุมชนถาวรหรือมีเป้าหมายที่จะอาศัยอยู่ตลอดไป แต่เป็นการเข้ามาเพื่อช่วงชิงโอกาสในการพัฒนาทักษะและเครือข่ายทางสังคมเพื่อรอเป้าหมายที่จะสื่อสารหรือสร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์บนความสัมพันธ์ที่ดีจากการเข้ามาอยู่อาศัยในสังคมไทย (สร้อยมาศ, 2558; High, 2008) โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาพื้นที่ของความสัมพันธ์บริเวณชายแดนจะเห็นได้ว่ากระบวนการเกิดชุมชนบนพื้นที่ทางวัฒนธรรมเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ในระดับชีวิตประจำวันที่ผู้คนได้ติดต่อสื่อสารหรือมีปฏิบัติการที่ใกล้ชิดระหว่างกันมาอย่างต่อเนื่อง จนได้กลายเป็นแบบแผนปฏิบัติในพื้นที่ความสัมพันธ์ของกลุ่ม (Lefebvre, 2002) อย่างกรณีของผู้คนสองฝั่งโขงบริเวณไทยและลาว การติดต่อด้วยยานพาหนะส่วนตัวทางเรียบพื้นที่พรมแดนทางธรรมชาติที่คุ้นเคยยังเป็นอีกหนึ่งรูปแบบได้สร้างให้เกิดการเคลื่อนย้ายผู้คนระหว่างสองประเทศมาอย่างยาวนาน จนกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์บริเวณชายแดนของทั้งสองประเทศเต็มไปด้วยการต่อรองความหมายทางวัฒนธรรมและสร้างพื้นที่ของสังคมที่แสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมร่วมกันของชุมชนที่ติดแม่น้ำโขงของทั้งสองประเทศ (Sangkhamanee, 2009; Wisaijorn, 2018)

เมื่อพิจารณาประเด็นของพัฒนาทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายทางสังคม จะเห็นได้ว่าปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมภายนอกจะมีความสัมพันธ์ต่อพัฒนาการให้เกิดเป็นเครือข่าย เนื่องจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมที่หลากหลายมากขึ้น ได้สร้างให้แต่ละกลุ่มทางสังคมเข้าใจคุณค่าของการร่วมมือกันและเห็นความสำคัญของการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายว่าจะผลักดันให้สามารถดำเนินกิจกรรมได้บรรลุเป้าหมายยิ่งขึ้น (O. Jackson, 2020) นอกจากนี้การพิจารณาผ่านมุมมองผ่านสังคมวิทยาของการเคลื่อนย้าย (Mobile Sociology) จะเห็นได้ว่าโลกาภิวัตน์ได้ผลักดันให้เกิดกิจกรรมการสร้างพื้นที่ใหม่ผ่านการเคลื่อนย้ายทางสังคม ที่ไม่อาจเลือกเฉพาะวิธีวิทยาของวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์หรือมุมมองทางวัฒนธรรมเป็นกลไกเฉพาะในการพิจารณาได้ แต่ต้องอาศัยการพิจารณาอย่างรอบด้านเพื่อทำความเข้าใจกระบวนการเคลื่อนย้ายของผู้คนในสังคมสมัยใหม่ ด้วยกระบวนการที่ซับซ้อนของความสัมพันธ์การก่อตั้งเครือข่ายทางสังคมที่มีการเคลื่อนย้ายมากขึ้นในโลกปัจจุบัน ซึ่งแสดงให้เห็นลักษณะการก่อตัวของเครือข่ายทาง

สังคมที่ไม่แน่นอนเนื่องจากเกิดขึ้นได้ทั้งจากลักษณะเป็นความสัมพันธ์แนวดิ่งหรือความสัมพันธ์แนวนอน อีกทั้งจำเป็นต้องทำความเข้าใจรูปแบบของความสัมพันธ์ผ่านศาสตร์หลากหลายมิติ จึงเป็นสิ่งที่การศึกษาสังคมวิทยาของการเคลื่อนย้ายเสนอให้ทำความเข้าใจปฏิสัมพันธ์ทางสังคมใหม่นี้แบบกลไกผสม (Hybrid) (Urry, 2000) นอกจากนี้ยังมีงานวิชาการที่สะท้อนพัฒนาการของชุมชนและเครือข่ายที่ไม่ได้มีปัจจัยหลักอยู่ที่ประเด็นการศึกษาทางสังคมและวัฒนธรรม เช่นเดียวกับการศึกษาเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยครั้งนี้ แต่เป็นการเชื่อมโยงให้เห็นว่าการเปลี่ยนทางเทคโนโลยีและเศรษฐกิจสมัยใหม่ได้เข้ามาเป็นปัจจัยสำคัญของการขยายเครือข่ายทางสังคมในโลกปัจจุบัน หรือที่มุมมองทางทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่ายได้เรียกพัฒนาการของการเชื่อมต่อผู้คนให้สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนการพัฒนากิจกรรมระหว่างกันว่า “เครือข่ายสารสนเทศ” (Information Network) ซึ่งเป็นผลจากการเจริญก้าวหน้าของกระบวนการพัฒนาเทคโนโลยี การถ่ายทอดข้อมูลสารสนเทศระหว่างกัน ตลอดจนการเติบโตของเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมด้วย (Day and Schuler, 2004)

จะเห็นได้ว่าเมื่อพิจารณาการก่อตัวของความเป็นชุมชนและเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย พัฒนาการของการเกิดความเป็นชุมชนและเครือข่ายมีส่วนเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของความเป็นเครือญาติและความสัมพันธ์ระดับท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกันมาอย่างยาวนาน อีกทั้งการที่สมาชิกพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาอยู่ในสังคมไทยสามารถเข้าใจลักษณะชุมชนพุทธที่มีการแสดงออกทางวัฒนธรรมและประเพณีได้อย่างดีมีส่วนให้การก่อตัวของความเป็นชุมชนในสังคมไทยได้รับการส่งเสริมจากพระสงฆ์ในสังคมไทยด้วย ขณะที่การเชื่อมโยงเครือข่ายของพระสงฆ์ลาวที่อยู่ต่างพื้นที่ให้มาร่วมตัวทำกิจกรรมกันได้อย่างแนบแน่น ไม่ได้เป็นไปตามลักษณะของเครือข่ายสารสนเทศที่ใช้การเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นปัจจัยหลักที่พัฒนาให้เกิดเครือข่ายขึ้น แต่เกิดจากเครือข่ายที่เกิดจากความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นสำคัญจนสามารถพัฒนาความสัมพันธ์ให้โยงใยสมาชิกภายในเครือข่ายให้มามีเป้าหมายร่วมกันได้

5.2.2 อภิปรายผลการศึกษาลักษณะกิจกรรมทางศาสนากับการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

ลักษณะกิจกรรมทางศาสนากการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าการที่สังคมปัจจุบันที่มีความก้าวหน้าทั้งทางเทคโนโลยี การคมนาคม และการสื่อสารที่มีช่องทางการสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพอย่างมาก มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาให้เกิดช่องทางที่หลากหลายในการสื่อสารข้อมูลข่าวสารจากกลุ่มเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยออกสู่สังคมภายนอกเครือข่ายสมาชิกมากขึ้น ทั้งนี้การที่ปัจจุบันเครือข่ายพระสงฆ์ลาวสามารถใช้พื้นที่ทางกายภาพและพื้นที่

ออนไลน์สร้างการปฏิสัมพันธ์และส่งต่อข้อมูลข่าวสารให้ถึงกันได้มากขึ้น มีส่วนต่อการพัฒนาให้เครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากการเข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมไทยได้หลากหลายช่องทางมากขึ้นเช่นกัน

จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่ารูปแบบการสื่อสารธรรมะสมัยใหม่เป็นวัฒนธรรมสำคัญที่เครือข่ายพระสงฆ์ได้รับการถ่ายทอดจากการเข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน จึงปรากฏให้เห็นว่าเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยได้จัดกิจกรรมเทศนาธรรมะตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประยุกต์กับการใช้สื่อการเรียนรู้อย่างใหม่หรือการใช้พื้นที่ของเครือข่ายสังคมออนไลน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่เป็นประจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-19 เครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยไม่สามารถเดินทางกลับไปดำเนินกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาสังคมในประเทศบ้านเกิดในนามของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยได้ จึงจะเห็นได้ว่าเครือข่ายพระสงฆ์ลาวได้ปรับรูปแบบมาใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อผลิตเนื้อหาเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงได้รับความนิยมมากขึ้นถือเป็นการสะท้อนให้เห็นความพยายามประยุกต์ที่จะใช้องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาและเทคโนโลยีที่ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นและได้รับการพัฒนาทักษะให้เชี่ยวชาญจากการเข้ามาเรียนรู้ในสังคมไทย เพื่อมีเป้าหมายที่จะพัฒนาข้อมูลการสื่อสารออกมาให้เกิดประโยชน์ในนามของสมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยให้ได้มากที่สุด

นอกจากการคำนึงถึงความเป็นพระสงฆ์แล้ว สมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยเป็นกลุ่มทางสังคมที่เข้าใจสถานภาพทางสังคมและอัตลักษณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันของทั้งสองประเทศเป็นอย่างดี ดังนั้นสมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยจะระแวดระวังการใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมือง อีกทั้งจะให้ความสำคัญกับการสื่อสารเนื้อหาของข้อมูลและภาษาที่ไม่แสดงให้เห็นการถูกกลืนกลายทางวัฒนธรรมจากการเข้ามาศึกษาในสังคมต่างแดน ทั้งนี้เนื่องจากพระสงฆ์ลาวเข้าใจความสำคัญของการรักษาอัตลักษณ์ทางสังคม วัฒนธรรมและระบบการเมืองการปกครองของตนเองว่าเป็นประเด็นสำคัญในการใช้ชีวิตต่อไป ดังนั้นหากจะมีการดำเนินกิจกรรมหรือการสื่อสารต่อสาธารณชนในนามของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย สมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวจะต้องให้ความสำคัญกับประเด็นที่อ่อนไหวทางการเมืองและวัฒนธรรมให้รอบคอบ

การอภิปรายเพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะกิจกรรมทางศาสนากับการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยให้ครอบคลุมมากขึ้นสามารถเริ่มต้นได้จากการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ทางความเชื่อที่อ้างอิงอยู่กับ

พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการที่ผู้คนทั้งสองประเทศโดยเฉพาะในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยได้รับเอาความเชื่อพระพุทธศาสนาเถรวาทที่คล้ายคลึงกัน ส่งผลให้ประเพณีทางพระพุทธศาสนาประจำถิ่นที่สำคัญยังคงความศักดิ์สิทธิ์ในโครงสร้างสังคมอยู่ ทั้งนี้หากพิจารณาประเพณีและชนบความเชื่อฮิลิบสอง คองลิบส์ จะเป็นเสมือนสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สร้างให้เกิดความรู้สึกของความเป็นเครือญาติที่ผูกผันและความไว้วางใจระหว่างผู้คนทั้งสองประเทศ การที่กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมได้เชื่อมโยงพื้นที่ของ “บ้าน” และ “วัด” ได้ส่งเสริมให้ผู้คนในชุมชนและพระสงฆ์ได้มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอตามไปด้วย ยิ่งเมื่อพิจารณาในมิติหน้าที่ทางสังคมจะเห็นได้ว่างานบุญประเพณีตามความเชื่อฮิลิบสอง คองลิบส์โดยเฉพาะบุญสงกรานต์ บุญเข้าพรรษา และบุญออกพรรษาได้ทำหน้าที่สนองตอบความต้องการทางจิตวิญญาณและด้านสังคมให้กับเครือข่ายความสัมพันธ์พระสงฆ์ลาวกับผู้คนหรือคณะสงฆ์ไทยได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะหากพิจารณาประเด็นของพื้นที่ทางภูมิศาสตร์จะเห็นถึงการที่ประเพณีทางพระพุทธศาสนาของทั้งสองประเทศได้ปรากฏว่าพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยยังคงอนุรักษ์พิธีกรรมและศิลปะภายในวัดที่แสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมร่วมระหว่างผู้คนในสังคมไทยและลาวไว้ได้อย่างมั่นคง (วาทัญญา และอำพา, 2560; Lefferts, 2017)

นอกจากนี้ประเด็นการเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชุมชนคนเชื้อสายลาวในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของสังคมไทย จะเห็นได้ว่าลักษณะของความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันของบ้านและวัด ได้นำมาสู่การพัฒนารูปแบบพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติการ (Practical Buddhism) ที่เป็นการต่อรองความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่ตั้งขึ้นระหว่างโลกทัศน์แบบปิดที่พยายามดำรงรักษาประเพณีความเชื่อแบบดั้งเดิมกับโลกทัศน์แบบเปิดที่มีองค์พระพุทธรูปที่เกี่ยวข้องจำนวนมาเข้ามาปฏิสัมพันธ์ด้วย งานวิชาการจำนวนหนึ่งมุ่งพิจารณาศึกษาพื้นที่เฉพาะกรณีแบบมานุษยวิทยาและค้นพบว่าวิถีปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาในพื้นที่ที่มีการปฏิสัมพันธ์ของผู้คนไทยและลาวได้ปรับเปลี่ยนไปตามพลวัตของสังคม แม้ว่าจะไม่ได้มีการแย่งชิงหรือปะทะทางความหมายเพื่อการครอบครองการกำหนดแบบแผนทางพระพุทธศาสนาเป็นของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่การดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาท้องถิ่นที่ยังมีส่วนต่อการสามารถเชื่อมโยงกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ประเพณีหรือความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดแบบเครือญาติกับคนในท้องถิ่นได้ ก็ถือเป็นปฏิบัติการทางสังคมที่สำคัญในการรักษาความศรัทธาสำหรับผู้คนในท้องถิ่นได้ (ยูคิโอะ ฮายาชิ, 2554)

สำหรับมิติที่สมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยได้เข้าร่วมเรียนรู้กิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและสังคมสงเคราะห์ที่สำคัญของคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน เป็นผลจากการ

ที่คณะสงฆ์ไทยกำลังตื่นตัวภายหลังการที่มหาเถรสมาคมได้ประกาศให้มีการจัดทำและดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ได้ส่งผลกระทบหนึ่งที่สำคัญคือพระสงฆ์เริ่มให้ความสำคัญกับการวางแผนการพัฒนากิจการที่สามารถเชื่อมโยงให้องค์กรพระพุทธศาสนาในสังคมไทย สนใจการดำเนินกิจกรรมที่สามารถมีส่วนต่อการพัฒนาสังคมยิ่งขึ้น จึงจะเห็นการพัฒนาโครงการและกิจกรรมที่สร้างการตื่นตัวให้พระสงฆ์ได้สร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการช่วยเหลือสังคม เช่น การดำเนินโครงการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (หมู่บ้านรักษาศีล 5) การดำเนินโครงการสาธารณสงเคราะห์เพื่อสังคม โครงการวัด ประชา รัฐสร้างสุขด้วยกิจกรรม 5ส หรือการรื้อฟื้นเพื่อการพัฒนาหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เป็นต้น โดยมีเป้าหมายที่จะให้การบริหารองค์กรคณะสงฆ์ไทยได้ปรับรูปแบบกิจกรรมที่สนใจความเดือดร้อนของผู้คนในสังคม ขณะเดียวกันก็เป็นย้าเตือนให้องค์กรทางพระพุทธศาสนาได้ปรับทิศทางการดำเนินกิจกรรมให้สอดคล้องกับพลวัตของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ที่มาของการพยายามปรับบทบาทเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมมีความเกี่ยวข้องกับสังคมมากขึ้น เนื่องจากองค์กรทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยได้เริ่มเห็นประเด็นความท้าทายทางอุดมการณ์ที่มาพร้อมกับความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และความเป็นเหตุเป็นผลในสังคมสมัยใหม่ จึงนำมาสู่การตั้งคำถามเกี่ยวกับบทบาทและสถานภาพของพระสงฆ์ในสังคมไทยว่าควรจะสร้างการเรียนรู้หรือพัฒนาบทบาทเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมให้ได้มากกว่าที่เคยเป็นมาในอดีต (พระมหาบุญเลิศ, 2561; พระเทพปวเมธี, 2562; สุรพล, 2556)

การที่พระสงฆ์ลาวได้เข้ามาพัฒนาความเป็นชุมชนและเครือข่ายในสังคมไทย ซึ่งปัจจัยสำคัญประการหนึ่งมาจากการได้แลกเปลี่ยนความสัมพันธ์กับองค์กรทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทย จะเห็นได้ถึงกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมจากการเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง หากพิจารณาในมุมมองทางทฤษฎีจะเห็นได้ว่า การเรียนรู้วัฒนธรรมจากการย้ายเข้ามาอยู่ในสังคมไทยของพระสงฆ์ลาวมีกระบวนการสำคัญเกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่าการปรับตัวทางวัฒนธรรมข้ามพรมแดนได้เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขที่สำคัญคือการมีพื้นที่ทางสังคม สภาพแวดล้อม และภาวะทางจิตใจสนับสนุน การสามารถประยุกต์รับวัฒนธรรมและพิธีกรรมที่ได้เรียนรู้มาพัฒนาขึ้นเป็นการแสดงออกของเครือข่ายตนเอง โดยการปรับภาษา รูปแบบการสื่อสารและเป้าหมายของการดำเนินกิจกรรมให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของกลุ่มตนเองในอดีต ได้ช่วยให้การแสดงออกที่เป็นผลจากปรับตัวทางวัฒนธรรมจะได้รับการยอมรับทั้งจากกลุ่มทางสังคมในวัฒนธรรมเดิมและวัฒนธรรมใหม่ที่เข้า

มาร่วมอยู่อาศัย ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับมุมมองทางของทฤษฎีทางวัฒนธรรมที่เสนอว่าการรับวัฒนธรรมใหม่เข้ามาใช้ในสังคมอาจเรียกได้ว่าการหยิบยืมทางวัฒนธรรม (Cultural Borrowing) ต่อมาเมื่อมีการรับและปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับการอยู่ในสังคมระยะยาว จึงจะสามารถเข้าใจการแสดงออกของกลุ่มทางสังคมที่ประยุกต์รับทางวัฒนธรรมมาว่าเป็นการปรับตัวทางวัฒนธรรม (อมรา, 2547; Xanamane, 2014)

สมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ในสังคมไทยได้มีการแลกเปลี่ยนและปฏิสัมพันธ์กับสังคมไทยทั้งที่เป็นบุคคลทั่วไปและสมาชิกจากคณะสงฆ์ไทย ดังนั้นการเกิดการหยิบยืมหรือรับเอาวัฒนธรรมมาปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับการแสดงออกทางสังคมจึงสอดคล้องกับมุมมองทางทฤษฎีด้านวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามรูปแบบของการนำกิจกรรมไปใช้ให้นามของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยไม่ได้ตรงกับที่มาของการรื้อฟื้นกิจกรรมพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม เช่นเดียวกับคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน เนื่องจากเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยไม่ได้เผชิญกับสถานการณ์ความท้าทายทางความคิดของผู้คนในสังคมต่อบทบาทที่เหมาะสมกับสังคมที่มีพลวัตอย่างรวดเร็ว แต่การพัฒนากิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาและสังคมสงเคราะห์ของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย มีจุดหมายหลักอยู่ที่การได้สร้างความสามัคคีภายในกลุ่มสมาชิกและการดำเนินกิจกรรมที่จะเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างประโยชน์ให้กับประเทศบ้านเกิดได้เป็นหลัก

5.2.3 อภิปรายผลการศึกษารูปแบบของกระบวนการสร้างและถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

รูปแบบของกระบวนการสร้างและถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยในส่วนของ การพิจารณาในมิติทางทฤษฎีจะเห็นได้ว่าการก่อตัวของทุนทางสังคมมีรูปแบบที่หลากหลายตามความซับซ้อนของแต่ละสังคมหรือวัฒนธรรม ขณะเดียวกับลักษณะของความสัมพันธ์ในแต่ละองค์กร เช่น องค์กรทางศาสนา องค์กรทางสังคม หรือองค์กรธุรกิจ เป็นต้น ก็ไม่มีรูปแบบของการสร้างทุนทางสังคมที่เฉพาะเจาะจงตามความสัมพันธ์ของแต่ละสถาบันกันไป อย่างไรก็ตามเมื่อเกิดการก่อตัวขึ้นของทุนทางสังคมจะพบได้ว่าในผู้กระทำการ (Agency) ต่าง ๆ ที่อยู่ในพื้นที่ของความสัมพันธ์จะได้รับผลประโยชน์จากความร่วมมือเชิงเครือข่ายที่มีความไว้วางใจกันเกิดขึ้น หรือหากพิจารณาในมิติของการที่ทุนทางสังคมเป็นสื่อกลางของการเข้าถึงโอกาสและการยกระดับคุณภาพชีวิต จะเห็นได้ทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือที่จะพัฒนาความร่วมมือกับผู้คนในโครงสร้างความสัมพันธ์เดียวกันให้ดีขึ้น หรืออาจเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เข้าถึงระบบเศรษฐกิจที่เอื้อประโยชน์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มเดียวกันก็เป็นได้ (Coleman, 1988; Fukuyama, 2001) นอกจากนี้หากมุ่งความสนใจมาที่ความสัมพันธ์ในเครือข่ายที่เป็นทุนทางสังคมร่วมกัน จะเห็นได้ว่าหลายกรณีสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ประเด็นความแตกต่างของระดับการศึกษา

หรือเพศสภาพได้สร้างให้ปัจเจกบุคคลมีความโดดเด่นหรือเป็นผู้มีอิทธิพลในกลุ่มของเครือข่ายที่ได้สร้างทุนทางสังคมระหว่างกันขึ้นมาได้ ดังนั้นแม้แต่ในเครือข่ายทางสังคมที่มีทุนทางสังคมร่วมกันก็อาจมีความสัมพันธ์ที่อ่อนแอกว่า ซึ่งจะสามารถเข้าถึงทรัพยากรทางสังคมได้มากขึ้นจากการเข้าเป็นสมาชิกของเครือข่ายที่มีทุนทางสังคม (Mishar, 2020) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการพิจารณาแนวคิดทุนทางสังคมในฐานะของเครื่องมือในการสนับสนุนให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม จนสามารถพัฒนาเป็นกลไกการเข้าถึงทรัพยากรที่ยกระดับคุณภาพชีวิตได้ ยังจำเป็นที่จะต้องพิจารณาลักษณะเฉพาะของกลุ่มทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับองค์กรทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้สามารถการหีบยืมแนวคิดมาร่วมอธิบายกับพัฒนาของการสร้างทุนทางสังคมกับองค์กรทางพระพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุป เครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยถือเป็นกลุ่มทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของสมาชิกพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยที่มีเป้าหมายมาจากการพัฒนาเครือข่ายให้ความช่วยเหลือเมื่อต้องเข้ามาศึกษาในระบบการศึกษาของสังคมไทย อย่างไรก็ตามก็มีความก้าวหน้าของการสื่อสารในสังคมปัจจุบันและการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ของไทย ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้เปลี่ยนแปลงให้พระสงฆ์สามารถยกระดับกลุ่มทางสังคมเป็นเครือข่ายที่มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอจนนำมาสู่การดำเนินกิจกรรมในนามของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวทั้งในสังคมไทยและสังคมประเทศบ้านเกิด อีกทั้งยังขยายรูปแบบการดำเนินกิจกรรมทั้งที่เกี่ยวข้องกับกิจการพระพุทธศาสนาและกิจการเพื่อสังคมร่วมด้วย การสามารถพัฒนาความสัมพันธ์กับผู้คนในสังคมไทยให้ขยายพื้นที่ออกไปได้อย่างชัดเจน เป็นกระบวนการผลักดันให้เครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยสามารถสร้างทุนทางสังคมให้กับสมาชิกภายในเครือข่ายได้ โดยทุนทางสังคมที่ปรากฏทั้งกับสมาชิกแบบปัจเจกบุคคลและเกิดขึ้นในลักษณะที่ติดอยู่กับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยอย่างชัดเจนคือ การพัฒนาความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และการยกระดับการดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากคณะสงฆ์ไทย ส่งผลให้สมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวสามารถส่งต่อความสัมพันธ์และความไว้วางใจที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ด้วยดีกับผู้คนในสังคมไทยไปให้กับสมาชิกรุ่นหลังที่เข้ามาอยู่ในสังคมได้อย่างต่อเนื่อง

5.3 ข้อเสนอแนะการวิจัย

5.3.1 ข้อเสนอแนะการนำการวิจัยไปใช้ประโยชน์

(1) องค์การทางพระพุทธศาสนา

องค์การทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายพระสงฆ์ในสังคมไทยที่สำคัญประกอบด้วย สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง สำนักงานกำกับพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดในจังหวัดที่มีสมาชิกเครือข่ายพระสงฆ์ลาวอยู่เป็นจำนวนมาก ควรให้ความสำคัญกับการสนับสนุนให้พระสงฆ์ลาวได้รับการศึกษาทั้งระดับระบบพระปริยัติธรรม ศึกษาแผนกธรรมสนามหลวงและแผนกบาลีสนามหลวง เนื่องจากจะเป็นการปลูกฝังเอกลักษณ์สำคัญในการเข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนาในสังคมไทย อีกทั้งยังช่วยกระชับความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์ลาวกับพระสังฆาธิการของไทยที่ทำหน้าที่สอนหนังสืออยู่ในระบบพระปริยัติธรรมศึกษาด้วย ในส่วนของการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนาสองประเทศ สำนักงานกำกับพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศควรจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาและกระชับความสัมพันธ์พระพุทธศาสนาระหว่างสองประเทศขึ้น เพื่อทำหน้าที่สนับสนุนและส่งเสริมกิจการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความสัมพันธ์ รวมทั้งการส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนาให้มั่นคงระหว่างสองประเทศยิ่งขึ้นต่อไป

(2) มหาวิทยาลัยสงฆ์ของไทย

สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยกองกิจการนิสิตและกองกิจการนักศึกษา ควรส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาฐานข้อมูลชมรมพระนิสิตนักศึกษาของพระลาวในสังคมไทย ทั้งที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลพื้นฐานของพระสงฆ์ลาว ลักษณะการดำเนินกิจกรรมและองค์กรที่เป็นเครือข่ายการดำเนินงานของพระสงฆ์ลาว เพื่อสร้างความเข้าใจและใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบนโยบายการพัฒนาศักยภาพพระนิสิตนักศึกษาที่เป็นพระสงฆ์ต่างประเทศได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ฝ่ายกิจการต่างประเทศของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งยังควรบูรณาการข้อมูลพระสงฆ์ต่างประเทศที่เข้ามาศึกษาในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีพัฒนาการและความโดดเด่นภายหลังจบการศึกษาไปแล้วในทิศทางลักษณะอย่างไร เพื่อยกระดับความสัมพันธ์และพัฒนาให้การส่งเสริมความสัมพันธ์ด้านการศึกษาพระพุทธศาสนากับระดับนานาชาติมีประสิทธิภาพในด้านวิชาการและการวิจัยมากยิ่งขึ้น

(3) เครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

เครือข่ายพระสงฆ์ลาวสังคมไทย ควรทบทวนรูปแบบขององค์กรอย่างเป็นทางการที่มีการจัดตั้งขึ้น โดยมีเป้าหมายที่จัดวางโครงสร้างของพระสงฆ์ลาวที่เข้ามาอยู่ในสังคมไทยว่า มีความเหมาะสมกับลักษณะของก่อตัวชุมชนขึ้นอย่างผสมผสานระหว่างการส่งเสริมจากปัจจัยภายนอกและการเกิดขึ้นตามธรรมชาติของสมาชิก ซึ่งหากการที่องค์กรอย่างเป็นทางการที่พยายามวางระเบียบหรือแนวทางการปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของสมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่กระจายอยู่ตามพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ ของสังคมไทย ควรมีการปรับปรุงการกำหนดความสัมพันธ์ภายในองค์กรให้ยืดหยุ่น รวมทั้งควรมีการเปิดรับฟังความคิดเห็นจากผู้แทนกลุ่มพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยกระจายอยู่ตามพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ ของสังคมไทย เพื่อให้สามารถกำหนดแนวทางการดำเนินกิจกรรมและการรักษาความสัมพันธ์ให้กับสมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

(4) กระทรวงวัฒนธรรม

ควรส่งเสริมให้หน่วยงานในกำกับของกระทรวงวัฒนธรรม อาทิ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กรมการศาสนา เป็นต้น พัฒนาความร่วมมือกับสถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อยกระดับความสัมพันธ์ด้านศาสนาและวัฒนธรรมต่อกัน รวมทั้งอาจมีการกำหนดให้มีคณะทำงานด้านวัฒนธรรม โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้มีกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ส่งเสริมเอกลักษณ์ร่วมของทั้งสองประเทศ เช่น การขึ้นทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรมแบบจำต้องไม่ได้ การประชาสัมพันธ์ส่งเสริมเส้นทางท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม เป็นต้น เพื่อเป็นไปเตรียมความพร้อมในการฟื้นฟูการท่องเที่ยวและการพัฒนารายได้ระหว่างประเทศให้กลับมาดีขึ้นเมื่อภายหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-19 ได้รับการแก้ไขให้ลดความเสี่ยงที่จะติดเชื้อจากการเดินทางระหว่างประเทศในอนาคต

5.3.2 ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

(1) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบของชุมชนและเครือข่ายพระสงฆ์ต่างประเทศที่เข้ามาอยู่ในสังคมไทย โดยเฉพาะประเด็นของการสร้างสำนึกร่วมให้กับสมาชิกของพระสงฆ์แต่ละประเทศ และการประยุกต์รับความหมายทางวัฒนธรรมของสังคมไทยไปใช้ภายหลังเมื่อได้เดินทางกลับไปใช้ชีวิตในสังคมบ้านเกิดของตนเอง

(2) ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณที่สนใจประเด็นความสัมพันธ์การย้ายถิ่นและการตัดสินใจเข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมไทยของพระสงฆ์ต่างชาติ เพื่อทำความเข้าใจปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลสัมพันธ์กับการเคลื่อนย้ายทางประชากรในสังคมสมัยใหม่ ซึ่งจะช่วยให้องค์กรทางพระพุทธศาสนาของไทยและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการต้องดูแลพระสงฆ์ต่างชาติ

สามารถพัฒนานโยบายรองรับการเข้ามาอยู่อาศัยได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งยังจะเป็นข้อมูลในการดูแลและจัดการสถานการณ์ปัญหาวิกฤตทางสาธารณสุขหรือปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้ด้วย

(3) ควรมีการศึกษาถอดบทเรียนบทบาทและพัฒนาการของสมาชิกเครือข่ายพระสงฆ์ลาวที่เคยเข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมไทยว่าสามารถมีบทบาทในการพัฒนาพระพุทธศาสนา การวิจัย การวิชาการและกิจการราชการของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้มากน้อยอย่างไร อีกทั้งพระสงฆ์ลาวมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อระบบการศึกษาที่เข้ามาศึกษาระหว่างอยู่สังคมไทยในทิศทางใด เพื่อให้องค์การทางพระพุทธศาสนาและมหาวิทยาลัยสงฆ์ของไทยได้เป็นข้อมูลในการพัฒนาการจัดการการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ต่างชาติต่อไป

(4) ควรมีการศึกษากฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 เพื่อให้สามารถส่งเสริมให้พระสงฆ์ลาวได้เข้ามาศึกษาในระบบพระปริยัติธรรมศึกษาทั้งแผนกธรรมสนามหลวงและแผนกบาลีสสนามหลวงได้อย่างถูกต้อง และสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการพัฒนาพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 ให้เกิดขึ้น

บรรณานุกรม

- Arenas, A., Danon, L., Diaz-Guilera, A., Gleiser, P.M. and Guimera, R.. (2004, March). Community Analysis in Social Networks. **The European Physical Journal B**. 38 (2). 373-380.
- Bourdieu, Pierre, and Wacquant, Loic J. D. (1992). **An Invitation to Reflexive Sociology**. Chicago: University of Chicago Press.
- Cadge, Wendy & Sangdhanoo, Sidhorn. (2005). Thai Buddhism in America: An Historical and Contemporary overview. **Contemporary Buddhism**. 6(1): 7-35.
- Castells, Manuel. (2004). **The Network Society : A Cross-cultural Perspective**. UK: Edward Elgar Publishing.
- Coleman, James S.. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. **American Journal of Sociology**. 94(1): 95-120.
- Creswell, John. (2015). **A Concise Introduction to Mixed Methods Research**. California: SAGE Publications.
- Day, Peter and Schuler, Doug. (2004). Community Practice: An Alternative Vision of the Network Society. In **Community Practice in the Network Society: Local Action/ Global Interaction**. Edited by Peter Day and Doug Schuler. London: Routledge.
- Delanty, Gerard. (2003). **Community**. London: Routledge.
- Denzin, N.K. and Lincoln, Y.S. (2000). Introduction: The Discipline and Practice of Qualitative Research. In **Handbook of Qualitative Research**. Edited by Denzin, N.K. and Lincoln, Y.S. CA: Sage.
- Dijk, Jan Van. (2012). **The Network Society**. 3rd ed. London: SAGE Publications.
- Durkheim, Emile. (1995). **The Elementary Forms of Religious Life**. Fields, E., K. (trans.). New York: A Division of Simon & Schuster Inc.
- Edward R. Canda; & Phaobtong, Thitiya. (1992 January). Buddhism as a Support System for Southeast Asian Refugees. **Social Work**. 37(61-62).
- Evans, Grant. (2012). **A Short History of Laos: The Land in Between**. Bangkok: Silkworm Books.

- Fukuyama, Francis. (2000, April). Social Capital and Civil Society. **IMF Working Paper No.00/74**. 1-19.
- Fukuyama, Francis. (2001). Social Capital, Civil Society and Development. **Third World Quarterly**. 22(1): 7-20.
- Giuffre, Katherine. (2013). **Communities and Networks**. Cambridge: Polity Press.
- High, Holy. (2008). Dreaming Beyond Borders: the Thai/Lao Borderlands and the Mobility of the Marginal. In **On the Border of State Power: Frontier in the Greater Mekong Sub- Region**. Edited by Martin Gainsborough. PP. 75-100. New York: Routledge.
- Kittiarsa, Prattana. (2010, April). Missionary Intent and Monastic Networks: Thai Buddhism as a Transnational Religion. **Social Issues in Southeast Asia**. 25(1): 109-132.
- Lefebvre, Herry. (2002). **Critique of Everyday Life Volume II: Foundations for a Sociology of the Everyday**. John Moore (Trans). London & New York: Verso.
- Lefferts, Leedom. (2017, Fall). Northeast Thai-Lao Theravada Buddhism Peripheral, Central, or Varietal?. **Journal of Global South Studies**. 34(2): 225-248.
- McLellan, Janet and White Marybeth. (2005, Spring). Social Capital and Identity Politics among Asian Buddhists in Toronto. **International Migration and Integration**. 6(2): 235-253.
- Mishra, Shweta. (2020). Social Networks, Social Capital, Social Support and Academic Success in Higher Education: A Systematic Review with a Special Focus on "Underrepresented" Students. **Educational Research Review**. 29: 1-24.
- O. Jackson, Matthew. (2020). **The Human Network**. London: AtLantic Books.
- Peter, Graeff. (2009). Social capital: the Dark Side. In **Handbook of Social Capital**. UK: Edwaed Elgar Publishing.
- Portes, Alejandro. (1998, August). Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology. **Annual Review of Sociology**. 24(1): 1-24.
- Prell, Christina. (2012). **Social Network Analysis: History, Theory & Methodology**. London: SAGE Publications.

- Reynold, Craig J.. (2009). The Origins of Community in the Thai Discourse of Global Governance. In **Tai Lands and Thailand: Community and State in Southeast Asia**. Edited by Walker, Andrew. pp. 27-43. Singapore: NUS Press.
- Ritzer, George, and Stepnisky, Jeffrey. (2018). **Modern Sociological Theory**. California: SAGE Publications.
- Sangkhamanee, Jakkrit. (2009). **Hydraulics of Water Projects: the Flows of Powers and Waters in Northeastern Thailand**. Chiangmai: Mekong Program on Water, Environment and Resilience.
- Schoonenboom, Judith. and Johnson, R. Burke. (2017). How to Construct a Mixed Methods Research Design. *Köln Z Soziol.* (10)1007: 107-131.
- Scott, John. (2013). **Social Network Analysis**. 3rd Edition. London: SAGE.
- Trevino, A. Javier. (2018). **The Development of Sociological Theory: Reading from the Enlightenment to the Present**. London: SAGA Publications.
- Urry, John. (2010). Mobile Sociology. *The British Journal of Sociology*. 61(1): 347-366.
- Vongprachanh, Phitsaphong. (2017). Lao Society and Culture. In **Comparative Studies in AEEAN Cultures and Societies**. Bangkok: ASEAN and Asia Studies Center, National Institute of Development Administration.
- Walker, Andrew. (2012). **Thailand's political peasants: Power in the modern rural economy**. Wisconsin Madison: University of Wisconsin Press.
- Wisaijorn, Thanachate. (2018). **Riverine Border Practices: People's Everyday Lives on the Thai-Lao Mekong Border Wisaijorn (Doctoral dissertation)**. Loughborough University.
- Xanamane, Phana. (2014). Lao Immigrant Cultural Adaptation in Southwestern Louisiana's Urban Landscapes. *Nakhara: Journal of Environmental Design and Planning*. 10 (1): 97-112.
- โกมาตร จีงเสถียรทรัพย์ และคนอื่น ๆ. (2556). **วิถีชุมชน: เครื่องมือ 7 ขั้น ที่ทำให้งานชุมชนง่าย ได้ผล และสนุก**. นนทบุรี: สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ.
- โกมาตร จีงเสถียรทรัพย์. (2553). **10 ขั้นง่าย ๆ วิจัยคุณภาพ**. นนทบุรี: สุขศาลา.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2562). **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี:

ธรรมสาร.

ขวัญชีวัน บัวแดง. (2560). **เครือข่ายพุทธศาสนาของชาวกะเหรี่ยงข้ามแดนไทย-เมียนมาร์**.

เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

งามพิศ สัตย์สงวน. (2551). **การวิจัยเชิงคุณภาพทางมานุษยวิทยา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จักรกริช สังขมณี. (2561). **Limology: ขยายแดนศึกษา กับ เขต-ชั้นวิถีวิทยาของพื้นที่ใน/
ระหว่าง**. กรุงเทพฯ: ศยาม.

จันทนีย์ เจริญศรี. (2561). การเคลื่อนย้ายของแรงงานทักษะสูงในไทย: การเคลื่อนย้าย การ
เคลื่อนที่ และการเคลื่อนย้ายเสมือน ใน **ชีวิตทางสังคมในการเคลื่อนย้าย**. ประเสริฐ
แรงกล้า. กรุงเทพฯ: คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

จามะวี เชียงทอง. (2560). **รัฐ ความสมัยใหม่ และพื้นที่หลังสมัยใหม่: การจัดระเบียบพื้นที่
ชายแดน**. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

จิราภา วรเสียงสุข. (2558). **ทฤษฎีสังคมวิทยาบุคคลลิด**. กรุงเทพฯ: คณะสังคมวิทยาและ
มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชลวิทย์ เจียรจิตต์. (2560). **ศาสนากับการพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนา
เครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาจังหวัดนครนายกและสระแก้ว และสำนักสนับสนุน
สุขภาวะองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

ชาย โพธิ์สีดา. (2562). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง
แอนด์พับลิชชิ่ง.

ชาร์ลส์ เอฟ คายส์. (2552). **แนวคิดท้องถิ่นภาคอีสานนิยมในประเทศไทย**. แปลโดย
รัตนา โตสกุล. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยสังคมอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

ชินสัคค สุวรรณอัจฉริย. (2549). **เครือข่ายทางสังคม**. มหาสารคาม: สำนักพิมพ์แห่ง
มหาวิทยาลัย มหาสารคาม.

เชษฐา พวงหัตถ์. (2558, มกราคม). ทำความเข้าใจเรื่องการพัฒนาผ่านข้อถกเถียงทางทฤษฎี.
พัฒนาสังคม. 17(1). 135-151.

ณรงค์ ศรีสวัสดิ์. (2555). **การประยุกต์ทฤษฎีสังคมวิทยาในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณรัชชอร์ ศรีทอง. (2558). **กระบวนการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน**.

กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ณัฐฐ์ชาวัล โภคาพานิชวงษ์. (2556). **การเชื่อม (ข้าม) ถิ่นที่ : ปฏิสัมพันธ์ของผู้คนบนเมือง
ชายแดนกับการต่อรอง ความหมายผ่านพื้นที่/ชุมชนทางศาสนาของผู้อพยพข้าม
พรมแดนชาวพม่าในจังหวัด ระนอง**. วิทยานิพนธ์. ปร.ด. (สหวิทยาการ). กรุงเทพฯ:
วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (เอกสารอัดสำเนา)

ดาร์วรัตน์ เมตตาริกานนท์. (2548). **ประวัติศาสตร์ลาวหลายมิติ**. กรุงเทพฯ:

ด้านสุทธาการพิมพ์.

ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง. (2556). **ชุมชน**. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ธวัชวรรณ หนูแก้ว. (2561). **โรงเรียนสงฆ์ลาว: มองผ่านการศึกษาและการแสวงหาโอกาสในชีวิต
สามเณร จากเมืองแก่นท้าวถึงหลวงพระบาง. ใน ภิรมย์รัตน์ 72 ปี ครู “พลับพลึง
คงชนะ”**. สุรศักดิ์ จำนงสาร, พรพรรณ โปร่งจิตร์ และ วรพจน์ วิเศษศิริ. กรุงเทพฯ:
ม.ป.พ.

ธีระ สิ้นเดชาวัักษ์. (2555). **สถิติประยุกต์: ปฐมบทแห่งการวิจัยทางสังคม**. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์. (2553). **ชุมชนศึกษา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

นพดล อินทร์จันทร์. (2556). **ภาพยนตร์ชุดเกาหลี: กรณีศึกษาวัฒนธรรมความคลั่งไคล้ใน
สังคมไทย**. ปริญญาานิพนธ์. ศศ.ด. (ศิลปวัฒนธรรมวิจัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (เอกสารอัดสำเนา).

นภาพร หะวานนท์; และคนอื่น ๆ. (2550). **ดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน: ความกลมกลืน
ระหว่างทฤษฎี ฐานรากกับข้อมูลเชิงประจักษ์**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย.

นภาพร หะวานนท์; และคนอื่น ๆ. (2550). **ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน**.
กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

นฤพล ดั่งวิเศษ. (2562). **การศึกษาวัฒนธรรมในโลกไซเบอร์ดิจิทัล**. กรุงเทพฯ:
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

นิติ ภาวครพันธุ์. (2558). **ชวนถก ชชาติและชาติพันธุ์**. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.

นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. (2550). **มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม: แนวคิด ทฤษฎี
ความเป็นมา และสาระสำคัญด้านมานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม**

ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.

บริษัท ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน). (2554). **ทำเนียบพระปรีญญธรรม 9 ประโยค สมัย**

กรุงรัตนโกสินทร์พุทธศักราช 2554. กรุงเทพฯ: บริษัท ธนาคารกรุงเทพ จำกัด.

บุษกร เชี่ยวจินดาگانต์. (2561, ธันวาคม). เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา.

ศิลปศาสตร์ปริทัศน์. 13 (26). 103-118.

บุรดิเยอ, ปีแยร์. (2550). **เศรษฐกิจของทรัพย์สินเชิงสัญลักษณ์.** แปลโดย ชนิดา เสี่ยง

ไพศาลสุข. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

ประภัสสร ชูวิเชียร. (2557). **ศิลปะลาว.** กรุงเทพฯ: มติชน.

ประเวศ วะสี. (2559). **พระพุทธศาสนา: ทูลอันยิ่งใหญ่เพื่อพัฒนาประเทศไทย.** กรุงเทพฯ:

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญ.

ประสิทธิ์ ลิปรีชา. (2559). **ศิวิไลซ์ข้ามพรมแดน: การเผยแผ่ศาสนาของมั่งโปรเตสแตนต์ใน**

เอเชียอาคเนย์. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ และศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประเสริฐ แรงกล้า. (2561). บทนำ: ชีวิตทางสังคมในการเคลื่อนย้าย. ใน **ชีวิตทางสังคมในการ**

เคลื่อนย้าย. ประเสริฐ แรงกล้า. หน้า 19-78. กรุงเทพฯ: คณะสังคมวิทยาและ

มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปราณี วงษ์เทศ. (2543). **สังคมและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์.** กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม.

ปรีชา วงศ์ทิพย์. (2555). **การพัฒนาชุมชนประยุกต์: แนวคิดและการบูรณาการ.** กรุงเทพฯ:

สถาบัน เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคนอื่น ๆ. (2548). **นวัตกรรมการเรียนรู้: คน ชุมชน**

และกาพัฒนา. กรุงเทพฯ: พิธิษฐ์ไทยออกเซต.

ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2546). **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.** กรุงเทพฯ:

โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2554). **มโนทัศน์การดำรงชีพ.** เชียงใหม่: พงษ์สวัสดิ์การพิมพ์.

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2558). **ปริศนาอุษาคเนย์: การเมืองและพลวัตของอาณาบริเวณ.**

ใน **อาเซียนปริทัศน์.** เชียงใหม่: ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พระเทพปวรเมธี. (2562). **จากปฏิรูปสู่การปฏิบัติ: แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการ**

พระพุทธศาสนา. พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญ. (2556). **การศึกษาของคณะสงฆ์ในลาวและกัมพูชา.**

- พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา. (2558). **พระพุทธศาสนาในลาว**. พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาบุญเลิศ อินทปัญญา. (2561). **การขับเคลื่อนโครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัย พระนักพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์**. นนทบุรี: โครงการสังฆพัฒนาวิชชาลัย คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริม สุขภาพ.
- พระมหาสุทิตย์ อามากร (อบอู่). (2548). **เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- พระมหาสุทิตย์ อามากร (อบอู่); และคนอื่น ๆ. (2556). **การพัฒนาระบบการบริหารจัดการ และการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- พระสุธีรัตนบัณฑิต; และคนอื่น ๆ. (2560). **การเสริมสร้างองค์ความรู้และแนวปฏิบัติเพื่อการตายดีตามแนวพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.
- พระโสภณพัฒนบัณฑิต; และคนอื่น ๆ. (2556). **พระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว: ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ทางสังคม**. พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2550). **ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้: แนวคิด เทคนิค และกระบวนการ**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พินิจ ลาภานานนท์. (2562). **อดีต ปัจจุบัน และอนาคต งานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย**. นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์.
- ยงยุทธ ขจรธรรม. (2547). **จดหมายข่าวชุมชนคนรักสุขภาพ** (เอกสารของ สสส.) ปีที่ 30 ฉบับที่ 36, กรกฎาคม 2547.
- ยศ สันตสมบัติ และคนอื่น ๆ. (2555). **มังกรหลากสี: การขยายดินแดนกับพันธกิจการสร้างอารยธรรมในอุษาคเนย์**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ยศ สันตสมบัติ. (2556). **ชนชายแดนกับก้าวข้ามพรมแดน**. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน.

- ยศ สันตสมบัติ. (2556). **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยุกติ มุกดาวิจิตร. (2556). วิถีวิทยาศาสตร์วัฒนธรรมต่อต้าน. ใน **วัฒนธรรมต่อต้าน**. หน้า 1-61. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ยูคิโอะ ฮายาชิ. (2554). **พุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของคนไทยอีสาน: ศาสนาในความเป็นภูมิภาค**. แปลโดย พินิจ ลาภธนานนท์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วทัญญา ใจบริสุทธิ์ และอำพา แก้วกำกง. (2560). ยึดสิบสองกับการลาหยุดของแรงงานในสะพานนาเขต: การบรรจบของโลกจารีตในโลกทุนนิยมสมัยใหม่. **วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา**. 36(1): 57-77.
- วรวิมล โธมสันพันธ์. (2548). **ทุนทางสังคม**. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- วอลต์เกอร์, แอนดรู. (2559). **ชาวนาการเมือง**. แปลโดย จักรกริช สังขมณี. นนทบุรี: ฟ้ายเดียวก้น.
- วีระศักดิ์ เครือเทพ. (2550). **เครือข่าย: นวัตกรรมการทำงานขององค์กรปกครองท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ศิริพงศ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. (2553). **เครือข่ายทางสังคมกับการสร้างสุขภาวะทางปัญญา: ศึกษากรณีการรับรู้และการรับมือกับวิกฤตการณ์ไข้หวัดใหญ่สายพันธุ์ใหม่ 2009 ของชุมชนสวนหลวง เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร**. ปรินิพนธ์. ศศ.ม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (เอกสารอัดสำเนา)
- ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560). **พระพุทธศาสนาในอาเซียน**. นนทบุรี: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เซน ปริณิต.
- สจ๊วต-ฟอกซ์, มาร์ติน. (2556). **ประวัติศาสตร์ลาว**. พิมพ์ครั้งที่ 2. แปลโดย จิราภรณ์ วิญญรัตน์. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์และมูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย.
- สนธยา พลศรี. (2550). **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สร้อยมาศ รุ่งมณี. (2558). สลายเส้นแบ่งการอพยพภายในประเทศ/ระหว่างประเทศและชนบทสู่ชนบท/ชนบทสู่เมือง พลวัตของการอพยพบริเวณชายแดนอีสาน-ลาว. ใน **ยาดแย่งการพัฒนและความทันสมัยในลาว**. ชัยนต์ วรรณะภูติ และสร้อยมาศ รุ่งมณี. เชียงใหม่:

- ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- สายชล ปัญญชิต และ พงษ์ศักดิ์ ศุภเศรษฐศิริ. (2562, มกราคม). ภูมิปัญญากับการพัฒนา:
บทวิเคราะห์ห้วงด้วยการบวชป่ากับการพัฒนาอย่างยั่งยืน. **มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**.
8(1). 253-262.
- สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2562). **พระราชบัญญัติการศึกษา**
พระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562. กรุงเทพฯ: สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2548). **รายงานผลการศึกษา**
โครงการกำหนดดัชนีทุนทางสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานการพัฒนาและความ
มั่นคงของมนุษย์.
- สุชาดา ทวีสิทธิ์ และสุรสม กฤษณะจุฑะ. (2555). **ภาวะไร้สัญชาติ-ไร้รัฐ ชายแดนอีสาน**
คนลาวอพยพ. อุบลราชธานี: สถาบันวิจัยสังคมอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- สุพรรณิ ไชยอำพร. (2560, ตุลาคม). ทุนทางสังคมกับการเสริมสร้างทุนมนุษย์ในเมืองชายแดน.
พัฒนา สังคม. 19(2). 53-67.
- สุพัตรา สุภาพ. (2541). **สังคมวิทยา**. (พิมพ์ครั้งที่ 20). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุภาวศ์ จันทวานิช และ รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข. (2549). แนวคิดทางสังคมวิทยาของปีแอร์ บูร์ดิ
เออ. ใน **รวมบทความทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ปี2549**. หน้า 241-274.
กรุงเทพฯ: คณะ รัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาวศ์ จันทวานิช. (2552). **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาวศ์ จันทวานิช. (2559). **ทฤษฎีสังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรพงษ์ ชัยนาม. (2559). **นโยบายต่างประเทศไทยต่อประเทศเพื่อนบ้านในยุคสงคราม**
เย็น: ห้ากรณีศึกษาเปรียบเทียบนโยบายของไทยต่อลาว. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- สุรพล สุขะพรหม และคนอื่น ๆ. (2556). **ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงพุทธ**. กรุงเทพฯ.
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุรางรัตน์ จำเนียรพล. (2555, มกราคม). สาระสำคัญจาก Robert D. Putnam Democracy and
Social Capital: What's the Connection?. **วิจัยสังคม**. 35(1). 1-21.
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). **เครือข่าย**. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน.

- หอมหวน บัระภา. (2555, มกราคม-เมษายน). พระพุทธศาสนาภายหลังได้อุดมการณ์
สังคมนิยม 2518 – 2533. **มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์**. 29(1). 186-216.
- อดิน รพีพัฒน์. (2542). **ชุมชนแออัด: องค์ความรู้กับความเป็นจริง**. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
กองทุน สนับสนุนการวิจัย.
- อชิรพจนินา พลายนาค. (2558). **โครงการการศึกษาการบริหารจัดการองค์กรทางศาสนา
ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: ศึกษาเฉพาะประเทศไทย, สหภาพพม่า และ
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว**. พิษณุโลก: ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะ
มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. (2548). **การศึกษาชุมชนเชิงพหุลักษณะ: บทเรียนจากวิจัย
ภาคสนาม**. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- อภิญา เพ็ญฟูสกุล. (2551). **มานุษยวิทยาศาสนา: แนวคิดพื้นฐานและข้อถกเถียงทาง
ทฤษฎี**. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อภิญา เพ็ญฟูสกุล. (2558). **ปรากฏการณ์ทางศาสนาในโลกวิวัฒน์. ใน จักรกระแส
สังคมศาสตร์: รวมบทความวิชาการ 50 ปี สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
เชียงใหม่**. หน้า 161-190. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2547). **ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (กระบวนทัศน์และบทบาทใน
ประชาสังคม)**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรัญญา ศิริผล. (2562). **ปฏิบัติการศาสนา: ทุนจิตวิญญาณกับการเมืองวัฒนธรรมจีนใน
ชายแดนไทย ภาคเหนือ**. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2544). **มิติชุมชน: วิถีคิดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิ อำนาจ และการจัดการ
ทรัพยากร**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2555ก). **ถกความคิดสังคมศาสตร์ในสังคมไทย**. เชียงใหม่:
ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์.. (2555ข). **จินตนาการทางมานุษยวิทยาแล้วย้อนมองสังคมไทย**.
เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2562). **คิดอย่างมิเชล ฟูโกต์ คิดอย่างวิพากษ์: จากวาทกรรม**

ของอัตบุคคลถึงจุดเปลี่ยนของอัตตา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
อนันท์ กาญจนพันธุ์. (2562). **วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน: พลวัตและศักยภาพของ
ชุมชนในการพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
อุทัย ปริญาสุทธี. (2561). **การพัฒนาชุมชน: แนวคิดทฤษฎีการพัฒนา ประเด็น
ปัจจุบัน และกรณีศึกษา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
(แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม)

ข้อคำถามสำหรับแบบสัมภาษณ์

เรื่อง เครือข่ายพระสงฆ์ลาว: กระบวนการสร้างชุมชนและทุนทางสังคมในสังคมไทย

คำชี้แจง ข้อคำถามต่อไปนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเรื่อง เครือข่ายพระสงฆ์ลาว: กระบวนการสร้างชุมชนและทุนทางสังคมในสังคมไทย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาลักษณะกิจกรรมทางศาสนาในประเด็นการถ่ายทอด

และแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย และเพื่อศึกษาและสังเคราะห์รูปแบบของกระบวนการสร้างและถ่ายทอดทุนทางสังคมของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย โดยมีรายละเอียดข้อคำถามดังนี้

1. ท่านมีจุดเริ่มต้นในการเข้ามาปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างไร
2. ท่านคิดว่ากลุ่มหรือบุคคลที่มีความสำคัญต่อการสร้างชุมชนพระสงฆ์ลาวที่ท่านทำกิจกรรมอยู่คือใคร และแสดงบทบาทอย่างไร
3. ท่านคิดว่ามีกิจกรรมหรือพิธีกรรมอะไรที่ช่วยสร้างให้เกิดความเป็นชุมชนพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยขึ้นได้
4. การเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวมีกระบวนการอย่างไร และบุคคลหรือองค์กรอะไรบ้างที่มีบทบาทต่อการขับเคลื่อนให้เกิด
5. ความเป็นมาเชิงประวัติศาสตร์ของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวมีวัดใดสำคัญ และมีเรื่องราวอย่างไร
6. ระเบียบและกฎที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวมีหรือไม่ ถ้ามีเป็นลักษณะอย่างไร
7. การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ได้รับการสนับสนุนงบประมาณหรือกลไกการทำกิจกรรมจากองค์กรใด อย่างไร
8. กิจกรรมที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวดำเนินการอยู่มีอะไรบ้าง และมีความโดดเด่นอย่างไร
9. มีกิจกรรมที่เปิดพื้นที่ให้มีฆราวาสลาวได้เข้ามาทำกิจกรรมเพื่อสืบสานประเพณีวัฒนธรรมอย่างไร
10. พื้นที่ที่มีความโดดเด่นในการดำเนินกิจกรรมเพื่อถ่ายทอดประเพณี และวัฒนธรรมให้กับเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทยคือที่ไหน และดำเนินการอย่างไร
11. ท่านคิดว่าเครือข่ายพระสงฆ์ลาวมีลักษณะการให้ความช่วยเหลือสมาชิกในเครือข่ายอย่างไร
12. ท่านคิดว่าการเข้ามาเป็นสมาชิกของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวมีข้อดีและข้อเสียอย่างไร

13. ท่านคิดว่าผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนให้เครือข่ายพระสงฆ์ลาว ทำกิจกรรมได้อย่างยั่งยืนคือใคร และควรมีบทบาทอย่างไร

14. ช่องทางการสื่อสารที่ช่วยสนับสนุนให้การสร้างเครือข่ายพระสงฆ์ลาว มีความเข้มแข็งมากขึ้นมีอะไรบ้าง และมีบทบาทอย่างไร

15. ประเด็นสำคัญที่เครือข่ายพระสงฆ์ลาวมักให้ความช่วยเหลือกันคือประเด็นอะไร และมีกระบวนการช่วยเหลืออย่างไร

แบบสอบถามการวิจัย

เรื่อง เครือข่ายพระสงฆ์ลาว: กระบวนการสร้างชุมชนและทุนทางสังคมในสังคมไทย

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง เครือข่ายพระสงฆ์ลาว: กระบวนการสร้างชุมชนและทุนทางสังคมในสังคมไทย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์กระบวนการก่อตัวของความเป็นชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย โดยมีรายละเอียด 3 ส่วนได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 การก่อตัวของความเป็นชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาว

ส่วนที่ 3 เป้าหมายสำคัญของการสร้างชุมชนเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

จึงขอความอนุเคราะห์ท่านผู้ตอบแบบสอบถามกรอกข้อมูลตามความเป็นจริงมากที่สุด ทั้งนี้ข้อมูลดังกล่าวจะถูกเก็บเป็นความลับและใช้เพื่อการศึกษาในครั้งนี้นี้เท่านั้น หากเกิดความไม่สบายกายหรือไม่สบายใจ ท่านสามารถถอนตัวได้ทุกเมื่อ ทั้งนี้รายละเอียดในการเข้าร่วมการศึกษาในครั้งนี้นี้รวมถึงความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น ผู้วิจัยจะเป็นผู้รับผิดชอบเองตามที่ได้ระบุในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

คำชี้แจง โปรดกรอกข้อมูลลงในช่องว่าง และทำเครื่องหมาย ☒ ลงในช่องที่สอดคล้องกับข้อมูลของท่าน

1.1 ในปีนี้ท่านอายุ ปี (โปรดระบุเป็นจำนวนปี)

1.2 ท่านบวชมาแล้ว พรรษา (โปรดระบุเป็นจำนวนปี)

1.3 ท่านอยู่ในประเทศไทยมาแล้ว พรรษา (โปรดระบุเป็นจำนวนปี)

1.4 ระดับการศึกษาทางโลก

☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี	☐ ปริญญาตรี	☐ ปริญญาโท
☐ ปริญญาเอก	☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ)	

1.5 แผนกการศึกษาทางธรรม

☐ ไม่ได้ศึกษา	☐ นักธรรมตรี	☐ นักธรรมโท
☐ นักธรรมเอก		

1.6 ระดับการศึกษาแผนกบาลี

☐ ไม่มี	☐ เปรียญธรรม 1-2 ประโยค	☐ เปรียญธรรม 3 ประโยค
☐ เปรียญธรรม 4 ประโยค	☐ เปรียญธรรม 5 ประโยค	☐ เปรียญธรรม 6 ประโยค
☐ เปรียญธรรม 7 ประโยค	☐ เปรียญธรรม 8 ประโยค	☐ เปรียญธรรม 9 ประโยค

1.7 ภูมิลำเนาตามสังกัดคณะสงฆ์

- ☐ กรุงเทพมหานคร ☐ ภาคเหนือ ☐ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ☐ ภาคใต้
☐ ตะวันออก ☐ ภาคตะวันตก

1.8 ท่านสามารถสื่อสารภาษาไทยได้ดี

- ☐ ได้ ☐ ไม่ได้

1.9 สถานะขณะอยู่ในประเทศไทย

- ☐ พระนิสิต ☐ พระอาคันตุกะ
☐ พระธรรมทูต ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ)

1.10 ภูมิลำเนาเดิมของท่านที่ประเทศลาว (ระบุแขวง เขต เมืองของภูมิลำเนาเดิม)

.....

1.11 ช่องทางสนับสนุนทุนค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพของท่าน

- ☐ ทุนรัฐบาล / มหาวิทยาลัยของไทย ☐ ทุนจากเจ้าอาวาสในวัดไทยที่จำพรรษาอยู่
☐ ทุนจากเจ้าอาวาสในวัดลาวที่จำพรรษาอยู่ ☐ ทุนจากพุทธศาสนิกชนไทย
☐ ทุนจากพุทธศาสนิกชนลาว ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ)

ส่วนที่ 2 การก่อตัวของความเป็นชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาว

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่สอดคล้องกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ลำดับ	ข้อความถาม	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
2.1	ท่านคิดว่าวัดที่สังกัด มีส่วนสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย					
2.2	ท่านคิดว่าการเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีส่วนสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย					
2.3	ท่านคิดว่าพระสังฆาธิการที่ปกครองวัดที่สังกัด มีส่วนสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย					
2.4	ท่านคิดว่าการจัดตั้งชมรมพระสงฆ์ลาวในมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีส่วนสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย					
2.5	การเข้าร่วมกิจกรรมทางประเพณี วัฒนธรรมของสถานเอกอัครราชทูต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในประเทศไทย มีส่วนสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย					

2.6	การจำพรรษาในวัดที่ไม่มีพระสงฆ์ลาวสังกัด ส่งผลให้การสนับสนุนการจัดตั้ง เครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย เกิดขึ้นได้ยากกว่าวัดที่มีพระสงฆ์ลาวสังกัดอยู่					
2.7	ท่านคิดว่าการจำพรรษาในวัดที่มีชาวลาวมาร่วมทำบุญ มีส่วนสนับสนุนการก่อตั้ง ชุมชนให้กับพระสงฆ์ลาว					
2.8	ท่านคิดว่าการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและประเพณี มีส่วนสนับสนุนการ ขยายตัวของเครือข่ายพระสงฆ์ลาวเพิ่มมากขึ้น					
2.9	ท่านคิดว่าความสัมพันธ์ที่ดีกับเจ้าคณะปกครอง มีส่วนสนับสนุนการจัดตั้ง เครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย					
2.10	ท่านคิดว่าบทบาทของสำนักงานกำกับพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศ มีผลต่อ การก่อตัวของความเป็นชุมชน และการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย					
2.11	ท่านคิดว่าบริบทของความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ มีผลต่อการก่อตัวของความ เป็นชุมชน และการจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย					
2.12	ท่านคิดว่าเครือข่ายสังคมออนไลน์มีผลต่อการขยายตัวของความเป็นชุมชนและ การจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย					

ส่วนที่ 3 เป้าหมายสำคัญของการสร้างชุมชนเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่สอดคล้องกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ลำดับ	ข้อความคำถาม	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
3.1	การสร้างชุมชนเครือข่ายพระสงฆ์ลาว มีเป้าหมายเพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่าง กลุ่มพระสงฆ์ลาวที่อยู่ในสังคมไทย					
3.2	การสร้างชุมชนเครือข่ายพระสงฆ์ลาว มีเป้าหมายเพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่าง กลุ่มพระสงฆ์ลาวและพุทธศาสนิกชนลาวที่อยู่ในสังคมไทย					
3.3	การสร้างชุมชนเครือข่ายพระสงฆ์ลาว มีเป้าหมายเพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่าง กลุ่มพระสงฆ์ลาวและพระสงฆ์ไทย					
3.4	การสร้างชุมชนเครือข่ายพระสงฆ์ลาว มีเป้าหมายเพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่าง พุทธศาสนิกชนไทยกับลาว					
3.5	การเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ได้ช่วยให้พระพุทธศาสนาใน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีความมั่นคงมากยิ่งขึ้น					
3.6	การเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ได้ช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่าง พุทธศาสนิกชนทั้งสองประเทศแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น					

3.7	การเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ได้ช่วยให้ความสัมพันธ์องค์กรปกครอง คณะสงฆ์ทั้งสองประเทศมีความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น					
3.8	การเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ได้ช่วยให้พระสงฆ์ลาวสามารถเข้ามา ศึกษาในสังคมไทยได้สะดวกยิ่งขึ้น					
3.9	การเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ได้ช่วยให้พระสงฆ์ลาวสามารถเผยแผ่ และประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยได้สะดวกยิ่งขึ้น					
3.10	การเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ได้ช่วยให้พระสงฆ์ลาวสามารถทำ กิจกรรม และเผยแผ่วัฒนธรรมในชุมชนลาวในสังคมไทยได้สะดวกยิ่งขึ้น					
3.11	การเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ได้ช่วยให้เกิดการสืบสานวัฒนธรรม ท้องถิ่นลาวในชุมชนในสังคมไทย					
3.12	การเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ลาวในสังคมไทย ได้ช่วยให้เกิดการสืบสานพุทธศิลป์แบบ ลาวในสังคมไทย					

ภาคผนวก ข

หนังสือยืนยันการยกเว้นการรับรอง

คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

MF-04-version-2.0
วันที่ 18 ต.ค. 61

หนังสือยืนยันการยกเว้นการรับรอง
คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(เอกสารนี้เพื่อแสดงว่าคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ ได้พิจารณาโครงการวิจัยนี้)

ชื่อโครงการวิจัย : เครือข่ายพระสงฆ์ลาว: กระบวนการสร้างชุมชนและทุนทางสังคมในสังคมไทย
ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย : นาย สายชล ปัญญชิต
หน่วยงานต้นสังกัด : คณะศิลปกรรมศาสตร์
รหัสโครงการวิจัย : SWUEC-G-187/2563X

โครงการวิจัยนี้เป็นโครงการวิจัยที่เข้าข่ายยกเว้น (Research with Exemption from SWUEC)

วันที่ยืนยัน : 1 พฤษภาคม 2563

ยืนยันโดย : คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

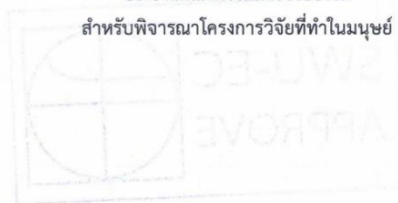
คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ดำเนินการรับรองโครงการวิจัยตามแนวทางหลักจริยธรรมการวิจัยในคนที่เป็นสากล ได้แก่ Declaration of Helsinki, the Belmont Report, CIOMS Guidelines และ the International Conference on Harmonization in Good Clinical Practice (ICH-GCP)

ออกให้ ณ วันที่ 16 กรกฎาคม 2563

(ลงชื่อ).....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทันตแพทย์หญิงณปภา เอี่ยมจิตรกุล)
กรรมการและเลขานุการคณะกรรมการจริยธรรม
สำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

(ลงชื่อ).....
(แพทย์หญิงสุรีพร ภัทรสุวรรณ)
ประธานคณะกรรมการจริยธรรม
สำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

หมายเลขรับรอง : SWUEC/X/G-187/2563

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	สายชล ปัญญชิต
วัน เดือน ปี เกิด	28 พฤศจิกายน 2528
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2551 ศิลปศาสตรบัณฑิตเกียรตินิยมอันดับ 1 (การพัฒนาชุมชนเมือง) ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2554 สังคมวิทยามหาบัณฑิต (สังคมวิทยา) ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จาก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2564 ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ศิลปวัฒนธรรมวิจัย) บัณฑิตวิทยาลัย จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ที่อยู่ปัจจุบัน	74/155 ถนนรามอินทรา แขวงคันนายาว เขตคันนายาว กรุงเทพมหานคร 10230